


У *Олесь* ЛьяНенко



ЗНАК
САВАОФА

 FOLIO

У^{Олесь}
ЛьяНенко

ЗНАК САВАОФА

Роман

Харків
«Фоліо»
2013

ББК 84.4УКР
У51

Художник-оформлювач
Л. П. Вировець

Ульяненко О.

У51 **Знак Саваофа:** роман / О. Ульяненко; худож.-оформлювач
Л. П. Вировець. — Харків: Фоліо, 2013. — 283 с.
ISBN 978-966-03-6518-6.

Олесь Ульяненко (справжнє ім'я Олександр Ульянов; 1962—2010) — найрадикальніший і найжорсткіший, скандальний і непередбачуваний український письменник, автор понад 20 романів. У видавництві «Фоліо» вийшли друком його книжки: «Сталінка. Дофін Сатани», «Жінка його мрії», «Квіти Содому», трилогія «Ангели помсти», «Вогненне око», «Серафима».

«Знак Саваофа» (2006) — роман про те, як Російська православна церква заважає будувати греко-католицький храм. Жорстко і з неабияким знанням справи Олесь Ульяненко змальовує побут панотців Києво-Печерської лаври, розкриває кримінальну суть діяльності цієї конфесії на території України та злочинницькі й збоченські нахили її керманічів.

За цей роман письменника багато років переслідували, і йшлося навіть про те, щоби піддати його анафемі. Але це було неможливо, бо Ульяненко вже сам вийшов із пастви РПЦ. Він проголосив анафему перший, його анафема — «Знак Саваофа».

ББК 84.4УКР

ISBN 978-966-03-6518-6

© В. Лісовська, правонаступниця О. Ульяненко, 2006
© Л. П. Вировець, художнє оформлення, 2013

I

Без ризи він аж ніяк не міг, у нього нічого не виходило. Збудження, сокровенне та торжественне, що находило на нього, коли перед ним повставав золотокучерявий келійник, одягнений у сутану, діставало таких висот, що преподобний отець Авакумій не втримувався, падав на коліна і пророчим голосом клекотів на всю келію:

— О! Одумайтеся! Бачу знак вишній! О, одумайся!

Так він робив на колінах довге коло, підтикаючи свою патріаршу мантію, осінивши себе хрестом, ухопившись за груди, падав на пухкі пропахчені перини, шепочучи в нестямному запалі, закочуючи очі, і плакав тонким пронизливим голоском, аж доки руки, теплі й ніжні, майже дитячі, не починали гладити йому бороду, плечі, витирати сльози; ці долоньки з м'якенькими подушечками хутко, вправно бігали обвислими складками тіла, що нагадувало жовте свиняче сало, — не оминаючи найтаємніших, навіть потворних ділянок, уражених хворобою, але останнє найбільше нагадувало про швидкоплинність життя, тління від пролежнів тіла, з кублами опаришів на спині, а тому швидше збуджувало його плоть, що поступово в'яне.

— Розоблачи мене, дитя. Розоблачи... Бо в любові немає гріха... все, що є, то від нього, від Господа нашого... Знак Саваофа... Так... Так...

Ще в семінарії, коли преподобний громогласно примусив його підняти сутану і показати ноги, отець, а тоді семінарист Авакумій, шаленіючи, стяг одежі через голову, ледь не переусердствував, бо аж настоятель обмахнувся широким опашистим хрестом: ноги мокрі від сперми. А він стояв перед отцем, показуючи нижню губу, в чому був, — лагідний і рожевий, розвернувшись трохи боком: в овальну віконницю летіли разом з пилюкою жовті пучки світла, стояла свіжа, хрумка, як стигле яблуко, погожа осінь. Отець-настоятель був трохи снобом: той чудесний життєвий момент медом наповнював його душу, але часто змінювався згірклим тупим розчаруванням, наче доводячи, що немає в цьому світі пристанку для людської втіхи та щастя. Тоді, того дня, коли у повітрі висіли запахи яблук і завезеного винограду, він ішов прямою, як стріла, вулицею, назустріч червоному диску сонця, ламаючи, мов ту хлібину, задоволення, щось прекрасне, що розквітало різноколірними квітами, яких, видавалося, зовсім не було у житті. Після кількох годин безцільного блукання вулицями, освітленими жовтими ліхтарями з пробитими круглими плафонами, він несподівано глянув на небо і відчув несказанну радість; і почуття провини його зовсім вже не мучило, хоча сліпа підсвідомість намагалася поставити його почуття на своє природне місце. Але радість, несказанна радість... Це відгонило протухлими оселедцями, іржавою оманюю. Світ надто жорстокий, щоб слухати солодкуваті чи то солодійські півчі завивання попів, виряханих, наче новорічні ялинки.

І тоді отець мало вірив у присутність Бога. Але з часом до будь-якої роботи звикаєш: тільки думки пропливали скаламученою водою, тягнучи на свинцевих хвилях шматки криги. Треба вірити в абсурдну швидкоплинність ріки, бо вона ніколи не перестане існувати, людська думка і життя — то тільки віддзеркалення років і часу. Як і каміння. Німий багатовічний свідок. Життя відбирає час надто швидко, щоб поставити тебе перед Творцем. На розі Червоноармійської, біля собору, де цигикали і фальшивили на органах, його пронесло, з кров'ю, та так, що він не міг сісти, а стовбичив, тупо спостерігаючи, як тепла червоно-жовта рідина збігає по литках. І втихомиривши біль, він просидів на лавці, стиснувши долоні, скімлячи, як побите щеня.

Зараз, коли до нього підійшов келійник Зосима, він нервово обмацав кожну його складку, погладив по голові, покахуючи та пирхаючи слиною, і констатував про себе, що зараз він, Авакумій, зовсім вже не той, напевне, тому і починає все передчасно. Пошвидше, але підготовувався дотошно і вперто, наче ювелір. Тому відсторонив тендітного, з впалими грудьми, але міцними гладенькими ногами, виголеним задом, синіми бездонними, посмикнутими сизим серпанком очима Зосиму своєю широкою долонею і сказав:

— Дитя, ти, кажуть, в миру був співаком... — і, не чекаючи, коли той відповість, загудів грудним добродушним баритоном: — Так заспівай. Заспівай, отроче. Потіш мене задля любові нашої. І... — але про Бога умовчав.

І Зося заспівав приємним кастрацьким голосом про тугу кохання, про безталанне життя, переходячи в такт кивкам Авакумія, в якого тремтіло воло, і він вичікував, коли по ледь

вловимому знаку той підніме руки, різко переверне і замахає долонями — вгору і вниз, вгору і вниз. Тоді Зося починав поволі стягувати одяг. Потім він цілував отцю ноги, далі вище, підтикаючи сутану. Авакумій стогнав, плакав і тремтів усім тілом, — нарешті він, трусячи черевом, клав Зосиму на перини, животом донизу, мастив сідниці чимось запашним і навалювався зверху. Якраз у цю хвилину, коли отець вже розпалився, а Зосима попискував і просив ще та ще, заскочила сестра Акінья. І сказала:

— О Господи!

Авакумій зліз, хилитаючи головою, став, у чому був, обтрусив та витер простирадлом член і поманив Акінью вказівним крючкуватим пальцем з ребристим, загнутим наприкінці нігтем.

— Ану, подійди, сестро, сюда.

Вона підійшла до нього з витріщеними поросячими очицями, маленька і кругла від нездорового монастирського жиру, колись вона працювала у колгоспі завскладом, прокралася. Була молодшою, то її вподобав якийсь отець, а так користалася вся чорнориза братія.

— Стучать надо, алі самой пріспічіло?

— Да я стучала, святейший...

— Ага... Ага... Ага...

Дужі руки отця-настоятеля надушили плечі, поставили її на коліна, перш ніж вона встигла щось пролепетати, карк її хряснув, голова безпомічно, як у курки, повисла на шиї. Зося, тобто Зосима, підтиснувши коліна, вицокуючи зубами, дивився з купи перин, як вона сіпається на підлозі, у густій калюжі світла, гребється ногами, а над нею сопить жерлами ніздрів

Авакумій, харчить разом з Акіньєю. Не довго думаючи, він шурхнув за спиною і кинувся довгими лавринськими коридорами в пекуче літо. Він втікав що є сили, натягуючи на ходу одяг, і вже чув, вискочивши за стіни Лаври, як хтось гвалтує, кричить, щоб тримали вбивцю. Позаду, в лавринських дворах, розганяючи луну, фуркнув двигун авто. Він заскочив у провулок, вже добіг ринку, побіг Кловським узвозом, натикаючись у солодкій сонячній патоці передполудня на зайнятих ділом людей. Будинки стояли непорушні у своїй бездіяльній буденності, з відкритими навстіж вікнами, затягнутими білою марлею. Так він біг, пройнятий запізнілим каяттям, не перепочиваючи, аж до Бессарабки, босий і ошелешений, звернув у підворіття до казино, потім ще кудись. Ударився очима об напнуту мотузку для білизни. Зупинився серед продавців квітів, одхекуючись, як велике породисте щеня, дико чомусь радіючи соковитим бутонам троянд, весь хмеліючи від нещодавньої погоні, короточасної несподіваної свободи, що розпирала тіло. І тут його зцапала рука, викрутивши рожеве вухо. Хрумкнув під чиймись пальцями хрящ. Зосима навіть не встиг перелякатися. Він приречено підвів догори свої голубі, з сизою поволокою очі, що рвонулися до синього неба, яке почало вже вгріватися, на косяк птахів, що шурхонув з блискучого мідного даху, перевів погляд і угледів перед собою Пашку Дрозда, підручного Андрюхи Лямура, в якого тогоріч працював, завинив гроші, а тому подався до лавринського монастиря; йому стало трохи легше, але пригадалося, що Пашка якось пронюшав про його уподобання, тож одне не було краще за інше. Його залило холодним потом.

— Ну, пасан, нарешті ти попався... — Пашка розтягнув добродушну фізію, згріб за барки Зосиму і притис до стіни. — Борг. І наркоту.

— Віддам. Все віддам, Христом Богом... Ти тільки мене порятуй...

Тут підкотило чорне «вольво», підкидаючи у повітря картонні коробки та оберемки квітів, що посипалися кольоровим водограєм на вилузаний асфальт, і Пашка здогадався, що тут діло нечисте, вже подумував, чи не полишити Зосяю напризволяще, але несподівано потягнув його у прикарабка, віддав зляканого сердегу двом здоровилам, що сиділи за великим дерев'яним столом і торохкотіли в нарди, а сам повернувся і став спостерігати, як нипають місциною кремезні молодики; оцінивши ситуацію, він витяг мобілку і щось коротко сказав. Відразу навперейми вилетів чорний джип, зупинився. Чиясь рука ліниво кинула гранату. «Вольво» підстрибнуло на місці, зайнялося вогнем та димом, а два зляканих переслідувачі дременули, затуляючи руками голови та потилиці, у напрямку Печерська, плутаючи дворами. Пашка задоволено шморгнув ніздрею кокаїну, подивився на розвалене «вольво» у розсипаних квітах, ідіотськи захихотів: «Блін, как німецький танк...»

— Яша, цей підар знає, де Андрюха Лямур... А там видно буде, — роз'яснив він тому, що підходив, з важкою щелепою і парою поросячих, налитих салом і наркотою очей. Вони повернулися і перевальцем пішли. Зося зустрів їх вдячним поглядом людини, яку застукали у нужнику, і, підтиснувши коліна до підборіддя, тихенько заплакав.

Той, що з крутою щелепою, блимнувши очима, сказав:

— Чого, дурашка, плачеш... Знімай штани, знакомиться будемо.

І вони голосно, під завивання міліцейської сирени, зареготали. Зося їм підхихикував, дивлячись на кольоровий килим квітів, пройнятий благоговінням і запізнілим каяттям. Зад у нього був у чомусь липкому; він навіть подумав, що преподобний встигнув-таки зробити своє діло, якщо то, звісно, не банальний вазелін. У сонячному паводку, через забетонований майданчик, тріскаючи крильцями, пролетів великий рогатий жук; він описав півколо, завис у повітрі так, що можна було роздивитися його голівку з перископами очей, і прошурхотів перед сірим, осклілим, як у мерця, поглядом колишнього келійника Зосими, а напросто — Зосі. І відразу стало тихо, тільки кавчала міліцейська сирена, лунко гублячись дворами, ламаючи звуки, що їх випльовували тисячі голосів.

В середині літа, поблизу напівзруйнованого будівництвом майдану Незалежності, Побіденко Андрій на прізвисько Лямур вперше відчув, як життя вибухнуло в його венах гарячим током, і до нього дійшов нарешті зміст колись сказаного Лаврентієм, що людина ніколи не хоче і не звикне до страждань. Він завовтузився на задньому сидінні. У салоні роєм мух тріщало радіо. Липнєве сонце не діставало в авто, але йому першило горлянку і важкі сині краплини поту сповзали по вижолобках шиї. Він зачаровано і розгублено подивився на руки, що звично тремтіли, як у людини, яка останній рік міцно сидить на кокаїні. Якраз тоді Яшка Полохало на прізвисько Лоренцо тихо і м'яко накинув йому на шию теплу, нагріту за цілих дві години чекання, шовкову мотузку. І в ту ж хвилину, як всяке паскудство долі, ковзнувши безглуздо осизілими очима, Андрій побачив, як вона виходила з елітного магазину одягу. Тоді він несподівано зловив інший кінець думки, що плуталась

у прохолоді кондиціонера: він подумав про Лаврентія і чомусь зазначив, що так, швидше за все, не помирають. Але сране безглуздя рикошетило, наче доводячи, що ось твій підсумок і ось те, над чим ти добрих чверть віку побивався, — вислизнуло, як глистюк з-під пальців прозектора. А Ілона йшла попід широкими вітринами, вітер задирав коротку червону сукенку, кілька робітників тягли велетенського обапола, грала музика електродиско, весела і тупа, легким передзвоном китайських дзвіночків осідаючи в прохолоді автомобіля. Як дебілкувата заупокійна. Він вже відчував, як тіло починає німіти, чисто психологічно приготувавши останній супротив життю, пробираючись якоюсь до дивини солодкою втомою, як тоді, коли бажають спорожнитися. Тоді він за інстинктом сіпонувся, а Яшка ще поляскав його по плечі теплою шерехатою, майже селянською міцною долонею, ніжно прошепотівши на вухо, облинюючи мочку: «Нічого, я тебе не больно...» Свідомість знову уперто з'явилася поза межами розуму: про двісті двадцять четвертий кілометр, про білі, як гори рафінаду, хмари, похилену вируділу на сонці траву, перекошений свинарник, де човгали довгі, як узбецькі дині, рябі льохи, і він видихнув повітря та зацідив Лоренцо ліктем у сонячне сплетіння, викрутився, впав у ноги, на спину, як тарган. І коли харкнув постріл, а мізки Яшки вихлюпнулися на сидіння та задне скло автомобіля, Андрій розпачливо подивився на голену потилицю водія, зазначив, що знову все буденно, як пісок під вітром, повторюється, і вистрелив у потилицю з купою рожевих прищів, що повискакували від пітниці. Потім вже вибачився, зовсім на автоматі, фиркнувши котом, бо нічого поганого цей мурловоз, колишній мормон, йому не зробив.

Зітерши ретельно з обличчя та шкіряного піджака квацьки мозку, він зиркнув на Яшку з розваленим черепом і жовтим, воцаним, пожмаканим, як пергаментний папір, обличчям; одне око звисло на тоненьких ниточках і не одірвалося тільки тому, що прилипло до передпліччя; пожбуривши губку, він неквапом виліз, мружачись, під липневе сонце, думаючи, що Яшка сьогодні нап'яв моднячий твідовий піджак, які одягають у салонах або іноземна богема, — звідси, знадвору, він краще розгледів її обличчя, наче хто відфокусував у далекомір: чисте, гладеньке, майже лялькове, полите кавовою засмагою, де чорні брови двома арками висвітлювали блюдця зелених очей. Мутна хвиля переляку ще не підкотила, а тільки тремтіли дрібно руки, розбігалися сизі кола, збираючись до купи в порожньому колодязі якогось двору. Потім вже заколотило, але відчуття було таке, наче йому зараз п'ятнадцять років, наче він вийшов на зупинці автобуса у себе в приміській зоні, залишивши контролерів битися лобами об зачинені двері. Цей факт подивував його немало, і він рушив спокійно попід стіною, розваленою будівельниками, сапаючи ніздрями розкришений тиньк та цементну пилюку, ледь підтискаючи плечі від широкої, розвернутої і залитої сонцем площі. Він знав, що Яшку і водія кинуться через годину або пів, не пізніше, а тому віддавався нудотній порожнечі, після якої полишає смерть, з паскудними фрагментами спогадів, що кавалками зависали у розтопленому, як масло, липневому повітрі.

— Гандони... — чвиркнув слиною під ноги, тупо уп'явся у вигоріле, пусте небо і додав: — Бляді...

Йому заманулося повернутися, але знав з досвіду, що краще поволі дійти хоча б до Басейної, взяти таксі, від'їхати на

безпечну відстань та обмізкувати добре все, що трапилося. Але він таки повернувся, дивлячись ліворуч та праворуч, знову виловлюючи тінь спогаду, що промайнула пльовком у голові перед очікуваною смертю. І тільки тоді, коли надумав повернутися, важко засапав, наче від задухи, підганяючи тяжкі хвили до горлянки, її ніде не було видно. Цієї маленької курви у червоній сукні ніде не було. Але спрага до життя пересилила, він вийшов на людну частину вулиці, туго переставляючи ноги, і зупинив таксі. Все, кінець, те, що він ліпив десяток років, пішло коту під хвіст. Те, що називалося Ілоною, пощезло, і нічого більше не було, крім марева, зліпленого разом зі смертю, що зараз продефілювала повз нього; з такою думкою він глянув на будівництво і побачив, як велетенська плита зависла над широкою тарілкою забетонованого майданчика, хилитнувшись у рудих переливах пилюки, вималювалася у порожній чашці неба, а потім плиском гухнула на вивідок робітників у помаранчевих шоломах, що вже кинулись урізнобіч, наче мурашва від дощу, але бетонна мухобійка таки встигла, разом зі смертю, накрити кількох.

— Ого, — сказав водій, але не пригальмував, вивернув кермо, і машина загуцикала, плутаючись у петлях завалених цеглою і розкорьожених будівництвом вулиць, у напрямку спального району. Через два квартали вони зупинилися, і він вискочив, щоб перепустити невеличкий стаканчик текили. Тільки тоді, як загуділа велика зелена муха, одна-єдина у всьому просторі маленької кав'ярні, він побачив перед собою круглобокi помідори з краплями роси, гарні ноги офіціантки в кущій зеленій спідничці, тяжкі червоні порт'єри, здоровенний псевдоанглійський камін, і його виблювало. Тримаючи в роті

гарячу і гірку жижу, він дістався до туалету, впав на чотири, обхопивши очко руками, і продовжував блювати. З кожним спазмом до нього вже почала крізь сизину і каламуть повертатися свідомість, і Лямур розумів, що в цій дорогій забігайлівці його надто добре знають і можуть відшукатися доброхоти, — а вони обов'язково віднайдуться, — і тоді вбивство Лоренцо та Мормона було полишене сенсу. Дивлячись у забльоване очко, він тихо виматюкався і відразу потягнув руку за спину, де стриміла «беретта». Обтираючи рота однією рукою, викидаючи іншу, він впав на спину і побачив перед собою дівчину в жовтій сукні, обшитій рожевими і зеленими блискітками, що обтягувала її худе, майже хлопчаче тіло, з рудим меліруваним волоссям, воружкими карими очима, в яких плавав воцаний полудень, зі свистячим бездумом й ідіотською цікавістю, яка буває тільки у людей такого сорту. Зараз ця блядуга буде ввічливо говорити, вдаючи з себе те місце, куди вона прийшла.

— Вам недобре... — тупо промовила вона, потім притиснула пальці до рота. — Ой... Розумію... Але мені теж треба в туалет...

— Проходь, — захрипів Андрій, не опускаючи ствола, з жахом ловлячи останнє слово, що загриміло чужим басом, ніби хтось гавкнув його з унітаза.

— Сидиш, мала, тут... Вийдеш рівно через десять хвилин... Інакше, само собою зрозуміло, я тебе пристрелю...

— Будь ласка, — пропищала вона, але по її обличчю не було помітно, що вона злякалася; тільки зараз Лямур помітив, що її кумарило і трохи потіпувало, але зовсім не від його «беретти».

— Добре, — сказав, підвівся з колін, витев хусточкою рота і потеліпав до столика: томати, текіла, дольки лимона. Його знову знудило. Але він проковтнув текілу, загриз лимоном, посидів, замовив ще, переплачуючи офіціантові, щоб пошвидше. Коли той вже був готовий відійти, Лямур шепнув над вухо:

— Там в туалеті якась бецалка ширяється. Постарайся, щоб вона сьогодні десь заночувала... — і тицьнув скручену руркою зелену сотню.

Офіціант з виголеною до рожевого благообразною яйцевидною головою значуще усміхнувся:

— Це Верка. Вона колись плуталася з Навахою, але після того, як Наваху злили, то бовтається за звичкою... Іноді за дозу її хтось з братви пропирає в туалеті... Зараз ми все влаштуємо...

Андрій випив ще текіли, потім лишив гроші на столі, косячи очима навсібіч, поплентав перевальцем до виходу. Горілка вдарила в голову, але страх не приймався, а зависав скрізь густими кавалками, як оця спека. Він зупинився перед входом, чекаючи, що його хтось покличе, але нічого не трапилося, і він зарипів східцями донизу, потім шурхонував у суху тінь під роздовбаними осокорами і заліз до авто. Він сидів, доки водій вошколупився зі стартером, і волів би, щоб його хтось покликав, начеб так, що ось все повернулося на місце і його ніхто не хоче прибрати. Він сидів і думав, що, можливо, це була ініціатива самого Яшки, але навряд. І їдка пустота воцаного полудня, з нерухожими постатями людей, які сьорбали брунатне світле пиво, пепсі, кока-колу, вжахнула його ще більше, так, наче він нахилився до пекельного казана і вдихнув його випари.

Він знав ці місця раніше майже напам'ять, але зараз вони пропливали перед очима чорними масивами, обмитими брудними водами без риби, з рядами безликих домів на облізлих берегах, де тільки вночі починалося справжнє життя, де можна було пересидіти кілька днів, а там як Бог дасть. Він став перераховувати вулиці й закути, закривши очі, але раз по разу блимаючи на водія, що мугикав якусь пісеньку, кутив дешеві смердючі цигарки, смачно пихкаючи димом, і, напевне, думав, що йому сьогодні поталанило. Таки поталанило. Лямур нікого в житті не хотів убивати, переконував себе, але якась падлюка повернула цю вісь, і його життя скаламутилося, як оця засрана річка, що дме свої води, як із розбитої каналізації, пожирає кожного дня до десятка роззяв, бідолах, невдах і нещасних засопливлених закоханих. Так, його біда в тому, що надто багато для своєї професії він думав. Але смерть увіковічує людину, яка б вона падлюча і ница не була. Скільки в пам'яті народу живуть образи п'яниць, розпутників та всіляких бичів, хоча останні носили тільки подобу людську. І він нарешті до холодного заспокоївся, зализав волосся і почав щось відповідати водієві. Потім він його зупинив за три зупинки, біля купи сміття, що грандіозно піднімалася над пласким, як стіл, піщаним краєвидом з акуратними будиночками під червоним керамзитом, який нагадував йому черепицю далекого дитинства, з кетягами хмелю та дрібними бубками дикого винограду; неквапом розрахувався, переплативши, і пішов куширами, через очерети навпрошки до жовтої будівлі маркету. Хотілося кокаїну. Він йшов, грузнучи ногами у піску, але не відривав погляду від озера, від берега та багатоповерхових дач, і пустка його глибилася, а навколишні предмети набирали

якогось іншого змісту. Навіть банальна гнила вода в калюжі, й та викликала в його мізках реакції набагато сильніші, ніж то було кілька годин тому. Тоді він уперто почав думати, фіксуючи навколишній світ, мітючи про себе, так, наче він бачив оце крутилово востаннє.

Тоді вирішив, що дожив до такого моменту, коли життя не відкривало нічого нового, а тому його змушувало все більше відкидатися, нехотя, з виском душевним розрізаного скла, у минуле; навряд чи це було спогадом з претензією на аналіз чи продиктоване тією необхідністю, щоб уже і провести життєвий кордон та підсумок пережитому, — цей вимушений тиск смерті, який зараз гумово давив на цього. А вгорі висіло помаранчеве сонце. Білими гладкими плитами під жовтим супермаркетом пройшовся вітер. Тільки зараз Лямур побачив яскравість та різнобарвність життя. Йому кортіло кокаїну, текіла вже вивітрилася, у роті залишився запах лимона і якийсь ще незнаний присмак. Два роздягнених до пояса негри, граючи м'язами, купами тонких, ледь вловимих оку сухожиль, неквапом перемовляючись, пройшлися за дівчиною, по-підлітковому складеною, з хлопчачою зачіскою, круглим задком, обтягнутим напівпрозорими білими штанями; оголені її руки, обсіпані пушком, майже курчачим і ріденьким, мали округлу форму, звабливі по-дорослому, а пальці — з яскравим дорогим манікюром. Андрій навіть почув її запах, трохи дешевий, ще без смаку, не підібраний, так, як вживає парфуми тільки дівчина, що не розпробувала справжнього життя; і цей приторний запах, разом з вітром і юхтовими неграми, які зараз навряд чи дратували його, вирвав спогад: Яшка показує за три гривні малолітнім сцикухам свій хрен. Скільки

років минуло, коли це було? Він провів тупим, осклілим без кокаїну поглядом негрів і дівчину і з розпачем визнав, що це може закінчитися в один прекрасний день, якщо він, як бовван, буде стриміти на очах усього люду, а дівчина могла б сьогодні заповнити його вечір, аби не срана ця катавасія. Він зрозумів, заздрячи цим неграм, що таке свобода бути живим. Він ще раз подивився на її відображення у широкій, вилізаний мийниками вітрині маркету, скотнувши липку слину: так, потім, упродовж якихось двох років, вона буде скаржитися на різі в сечостатевих каналах, на геморой та випадіння прямої кишки. Суча ця скороминучість. Як оцей сизий вітер, що надуває яскраві балахони спідниць та суконь, відкриваючи чорний таємничий вхід до життя.

Він підіймався крутими східцями, зайшовши з чорного входу, на дев'ятий поверх, ковзаючись мокрими ступнями у черевиках, і з кожним новим поверхом його тверезило, і шматок синього неба, напевне, на дощ, приводив до пам'яті. Лямур вже нічого не думав, тільки відчував, як тяжка, налита кров'ю і жахом порожнечі голова хилитається на шії. Нарешті він добувся на дев'ятий поверх, витягнув «беретту» і, відкриваючи двері, відразу ввалився у напівтемну крихітну кімнату з одним лежаком, переносним телевізором, — більше нічого. Понишпоривши кімнатою, він зробив висновок, що нікого тут не було. Та й не могло бути; якщо він не буде малюватися, то може просидіти тут тиждень або два, потім щось проясниться або його, диви, навіть передумують убивати, ймовірно і таке. Він понишпорив у сумці, забитій грошима, витягнув пакет з кокаїном, розсипав порошок на підвіконні й розбив на чотири доріжки. Втягнув одну, відійшов, пройшовся, викидаю-

чи по-смішному ноги, витираючи ніс; повернувся, докінчив три відразу. Смачно чхнув разів зо три. В голові прояснилося. Напевне, нічого страшного не трапилося, швидше це самодіяльність Яшки разом з Мормоном. Мобілку він відімкнув, але можна спробувати увімкнути, може, якась трясця спробує додзвонитися зі стаціонарного, тобто домашнього. Він закурив, дивлячись у щілину порт'єр на висотну будівлю напроти. Виваляються на балкон, діловито підкурюють, розмовляють, засмагли і щасливі, наче це життя тягтиметься блазенську безкінечність. Вони безтурботні аж доти, доки випадок, тупий, але спрогнозований чиеюсь невмолимою силою, викине на бордюр або на теплі долоні їхніх родичів чи коханих мозкову жижку. Отоді тільки і розпочнеться весела карусель. Дзінь-дзінь, це не поштар, а смерть, з удавкою, з позором та злиднями, з підвішеними до костяниці кредиторами або ментами. А до цього тільки скніння та тління. І зараз йому хотілося, щоб все попереднє життя було вигадкою. Піт сльозив крізь пори. Узурпатори, — вже весело подумав він. Глянув на білу сорочку, що висіла на тремпельку, дорога, з голландського сукна. Яшка привіз її тільки три дні тому, разом з отим твідовим піджачком. Фраер, завжди був недорікою і не міг думати наперед.

Ото воно у нього і почалося з білих сорочок. Це для нього стало нав'язливою ідеєю, як і двісті двадцять четвертий кілометр, — його тоді батько взяв, щоб накопати червів для рибалки. Він добре пам'ятав той ледачий серпневий полудень. Місцеве населення знайшло розвагу і теліпало язиками, що ось ніяк не ущерблюється місяць, висить собі кривавою кишкою над степом, над озерами, над млином з повийманими вікнами, отак третій день теліпається. Баби ходили ворожити на карти,

і кожен виліплював найнеправдоподібнішу гіпотезу. А вдень сонце нещадно вилизувало пласкі поверхні місцевих помешкань, і вечорами стояла тиша разом з причманілою мошкарою. Нічого такого ніхто з молодшого покоління не передбачав, ніщо нічого не віщувало. Мешканці цього невеликого за розмірами району, закрученого вузлами старих вуличок та закапелків навколо мертвого озера, де поналіплювалося перекошених одноповерхових будинків з вічною сльотою над дахами, спертим болотяним повітрям, смородом від кісткового заводу, де спалювали падаль, сміття, напівзруйнованим, але діючим монастирем, звідки шурхали чорні скарлючені постаті монахів, та самотньою церквою якраз побіля урвища, ближче ще до одного озера, де водилася така-сяка риба, — поволі, потроху намулювали, хвиля за хвилею прожитого життя, свої закони. Був там ще двісті двадцять четвертий кілометр, — це коли вийти до урвища, пройтися дорогою, а можна навпростець, через руїни якогось безіменного селища, а там до старого млина, і виходиш у степ, широкий, як повінь навесні, з шовковистою травою і кулею сонця на горизонті. Через десять років після того, як там вибудували свинарник і неподалік перетнула степ траса, місце взагалі обезлюдніло: останні люди покинули поселення. В свинарнику лишився один зморшкуватий чоловічок, що, поки був молодшим, підстерігав молодиць з щіткової фабрики і зманював їх великим свинячим окостом. Іноді це йому вдавалося. Він весь час вовтузився у свинарнику, в безлюдному степу, і раз на місяць приходив помитися в лазню. Прозивали його по-простому — Льопою. З роками він геть здичавів і, окрім свиней, нічого не бачив. Ходили балачки про великі гроші, буцімто накоплені ним на поросятах. А тому,

що там підпасалися місцеві «бики», тобто знать, та чутка була вірогідною. Проте нікому з вурок і в голову не приходило пересвідчитися у скарбах насправді. Надто дике і страшне місце було. На місці старого млина колись стояла велика церква, а то навіть, говорили, собор. Але навряд чи це зупиняло шукачів легкого хліба. Просто не заведено — і все. Тому все, що відбувалося в цьому районі, на той час зовсім не респектабельному, що якимось робом належав до столиці, з її віяннями, мало акцент окремого містечка, тут чужинців приймали не дуже люб'язно. Тут знали наперелік місцевих повій, місцевих вурок, місцеву знать. Про них говорили в такому тоні, що не терпить ніяких доказів, не потребує зайвих роз'яснень і так далі. Вони або були авторитетом, або повністю засуджувалися, але у свідомості таки належали до великої сім'ї, що збавляла роки, стулившись тісним кільцем біля купки смердючих озер. Образа чужинцем їхньої гідності часто сприймалась як образа всього околотку. Тому коли на вулиці Жовтневій, у роздутих вітром білих парусинових штанях, з акордеоном під пахвою, у льотній формі, з'явився чоловік майже двометрового зросту, брунатний від засмаги, з чіткими рисами обличчя і голубими очима, половина жінок відкрила вікна і сказала «ах»; то був його батько. Всі п'яниці, що сиділи за пластиковим столиком, всі спрагли й нудьгуючі біля «Сосновок» подивилися на Володьку чистими дитячими поглядами, осклілими ще з учорашнього ранку. А ще він був одягнутий у лаковані черевики, рожеву нейлонову сорочку; назирці за ним дріботіла його дружина, яку звали Анастасія, зовсім не схожа на висохлих або тлустих місцевих жінок, що з роками більше нагадували свої нечупарні кубла або нудний пейзаж, — з тонкими руками,

вивітрілими обличчями, животами, що перевалювалися за резинку рейтузів, і кислим подихом з рота котрих можна було отруїти при лайці половину району. Вона була надто гарною як для столиці, а для цього напівгиблого місця робітничих кварталів і поготів. Справжня американська красуня, яку показували в кінотеатрі, де квитки коштували на дитячий сеанс десять копійок, а на дорослий — двадцять.

Побіденко Володька, а пізніше Принц Дакарський, оселився в самому центрі робітничих кварталів. Цей район називався Червоним. Швидше за все тому, що будинки були вибудовані виключно з червоної цегли паскудної якості, бо весь час осипалися, а після затяжних дощів стіни часто осідали, а то і провалювалися. Значить, там він і оселився з дружиною, так і не виправдавши сподівань благочестивих матрон цього поселення, яке називалося то Соснівкою, як і пивниця, то просто Озерами або Лагуною. Володимир влаштувався працювати на кістковий завод водієм вантажівки. Через місяць проявилася ще одна його дивакуватість: він почав скуповувати книжки і цікавитися речами, ну зовсім не потрібними у тому середовищі, де він мешкав. Потім пішла чутка, що він шукає якусь книгу, зовсім рідкісну, заборонену. Те, що книжка була заборонена, викликало деяку симпатію у людей, що вічно копчилися біля бару, сьорбаючи кисле, наполовину розведене водою пиво. Через рік жінка народила йому хлопчика, якого назвали Андрієм. А ще через півроку вона померла від менінгіту, і відтоді Володька запив і пішов по жінках, полишивши виховання сина на підсліпувату родичку Онисимівну, яка курила «біло-мор» і працювала санітаркою у дитячій консультації. Розповідали, що вона відсиділа десять чи п'ятнадцять років за зв'язки

з Махном. За останнє її чи не найбільше поважали і водночас трималися подалі. Жінка вона була крутого норову, майже тобі чоловік. Тільки вона могла під час німецької окупації погавкатися з комендантом, і їй за це нічого не було. Онисимівна виховувала Андрія. Жінкою вона була грамотною, бо читала багато, ота капость пристала і до малого. Майже нічого він зі свого життя не пам'ятав, тільки великі пазухи яру з тоненькою цівкою стежки, що потім, у найгидші, найчорніші дні життя йому снилися. Хоча Онисимівна стояла осібно. У його пам'яті збереглася крихітна кімната, що пропахла молоком та медикаментами, котами і книгами; книжками був завалений коридор, маленька спальня, горище, розкладний диван з випнутими пружинами. А тому запах вижовклого з часом паперу ставав усе сильнішим. Восени, коли Онисимівна пила чай з малиновим чи яблучним варенням, запах стояв особливий, додаючи суму голій осені, з сірою перспективою неба у провалля верболозу та яру.

Але того року, коли йому виповнилося сімнадцять, трапилися події, які він намагався забути, а вірніше, не надавав спочатку значимості, і тільки упродовж короткого часу вони до нього поверталися, все яскравіші, напевне, виразніші, ніж були насправді. Ці три події потім злилися, щоб спалахнути водночас, і, видавалося, вже обсипалися попелом, як після пожежі сухим літнім днем, поволі клаптями осідаючи наприкінці вулиці твого життя; але — ні, — все має властивість паскудно осідати в пам'яті. За різницею, що в пам'яті все влаштовано, розкласифіковано та розкладено полочками: хочеш — представляй, хочеш — ні. Блювотиння минулого, параноя минулого, спраглість нездійсненого повороту назад. Того року

з'явився Лаврентій. Тоді скресло сонце його дитинства і він відчув себе дорослим. Тож Лаврентій з'явився невдовзі після скандалу в монастирі, про достовірність божилася баба Лукашиха, що торгувала самогоном, а виганяла, тобто варила його, ховаючись від міліції, в очереті, — вона-бо сама бачила. Люд у тій місцині мешкав пересильний, з центральних та західних областей, а тому народ якоюсь мірою був набожний, хоча москальську церкву, а особливо брудних і вошивих монахів, не дуже любляв, якщо не сказати по-іншому. В тому ото середовищі, родом десь з-під Опішні, крутилася і Лукашиха, червонощока, з великими грудьми, могутнім станом козачки і гострим язиком, таким, що з нею не збалакалося б і ціле містечко. Вона давно говорила, що монахи неблагочестиво хлищать її сивуху, гарують до ночі, а потім тиняються над урвищем, векаючи у вигрібну яму, щоб, диви, ігумен не підловив. Але народ, подавлений атеїстичною мораллю чи просто тримався осторонь від цих балачок, не дуже приймав розповіді Лукашихи до уваги. Навряд чи мешканців Соснівки можна назвати набожними, але у великі релігійні свята на вулицях та майданах, що розсипалися дрібним намистом, не зустрінеш жодного тверезого з не розбитою харею, навіть десятилітні хлопчачки хилиталися з цигарками в зубах та обригували, від незвички до спиртного, похилені паркани та облужані стіни. Ото там, в монастирі над пагорбом, все і почалося для незадачливого Андрія. Ігуменом був Лаврентій, або Феодосій, благочестивий чоловік, що потрапив до цього монастиря за свою палку нелюбов до режиму, до світської та релігійної влади. Він читав гнівні проповіді початком, а потім затиш, напевне, гадаючи, що говорити, коли братія зовсім не туди дивиться,

і йому доводиться вилучати порножурнали та всілякі сороміцькі малюнки, хоча він проти цього нічого не мав, але тільки поза межами монастиря, а значить, — іди у вільний світ, коли тобі ряса монаха давить — не варто. Так, звісно, за нього вирішував народ Соснівки, а як воно насправді було, то це ховали монастирські мури. Але часто бачили, як вони гайворонням висідалися на тих мурах, спостерігаючи процесії школярок, що йшли на навчання, вертячи кругленькими задками, лупаючи довкруг блискучими оченятами, аби угледіти мужчину, ухопити побільше блискучого світу, що прокочувався перед їхніми вродливими і свіжими личками; вони кликали руками, порухами до себе монахів, показуючи хто язика, а хто задирав повище спідницю, щоб мелькнути білою смужкою білизни перед обличчями братії. Братія витягувала шиї гусаками, лялася, сковтувала спрагло слину, але мурів не покидала. Також братія по п'ятницях перебиралася на лівий бік муру, щоб з узвишшя подивитися на танці, хоча, окрім музики та яскравих вогнів з купою мурашиних людських тіл, вони нічого не бачили, але, видно, оте і заводило їх найбільше. Тож можна здогадатися, що добродчинність не входила благочестиво до монастирських мурів, як того прагнув Лаврентій. Історія ця виходила зовсім гібла, туманна і навіть таємнича. Неподалік від монастирських мурів знаходилася місцина з кількома деревами, з невеличким келишком озера, високою папороттю та кущами глоду, що весною вибухали білим квітом, наче хто розвішував біле ганчір'я чи висушував білизну, — так воно все виглядало серед накопичення громаддя бетону та сірих мочарів. Там ще родили велетенські лопухи, широкі та міцні, як у доісторичну епоху. Ото там і відлинювала частина непу-

тящої братії, що здебільшого складалася з людей, які не хотіли працювати у колгоспі, а на більше розуму не вистачало, а як вистачало, то швидше у родичів та знайомих; віри у кожного другого, якщо і не в кожного першого, було, напевне, не більше, ніж у качконоса, а може, шанси їхні зрівнювалися. Але і це стверджувати — то віддаватися на пошук фантазії, що загалом у таких пікантних випадках краще оминати, щоб не спокушати лукавого. Це те ж саме, що шукати сенс у житті. В житті немає ніякого змісту, він, по всьому, існує у Господа Бога. Тільки це може бути життям. І тільки Всевишньому підвладний скажений, нуртуючий його ритм. А так, з точки зору людини, життя порожнє і дурне, повне терзань, глупих надій на краще. На позір — смердючі вигрібні ями ілюзій. Можливо, так, сходячи солодкуватим кокаїновим потом, думав Лямур, загнаний у дванадцятиметрову площу малосімейки. Він вбачав Господній промисел, але не вірив, що провина його лежить не так близько і не так далеко від правди, що кипіла і переливалася оманливо і щасливо за вікнами.

Тож Лаврентій навідався до тієї буколічної місцини, де качки поважно, не боячись люду, колись плавали водоймищем, але відтоді, як об'явилася братія, ігумен з подивом про себе зазначив, що живності не те щоби поменшало, а вона геть позникала, наче на подвір'ї не кінець двадцятого століття, а глибокий кайнозой чи насувався черговий льодовиковий період. Напевне, причина була зовсім у іншому, так думав собі Лаврентій, підкасавши рясу, пробираючись куширами. Братія якраз займалася «мар'єне», тобто возлежала на пахучих травах, які по праву належали монастирським козам: на кількох імпровізованих вертелах смажилися пернаті та безпечні

мешканці водоймищ. Людина часто платить за віру, але за що розраховувалися безсловесні тварі, невідомо. Один прикрий факт змусив Лаврентія взятися до зброї. Зазначимо наперед, що він би так і блукав у сутінках, аби не старий російський православний звичай місяцями не приймати ванни, любити вошок і всяке там, чого братія дотримувалася і досить дотошно виконувала, отримуючи від цього вельми приємну втіху. На місці їхнього скопичення, де вони розкладали рябі від бруду та лепу тіла, завжди зависали густим стовпом зелені мухи, які в народі чи в зоології називають м'ясними. Ці падлючі тварі полюбляли терзати плоть страждущої братії, що гуцикала на м'яких травах і, трусячи бородами, прикладалась до трилітрового слоїка з каламутною рідиною виготовлення клятої Лукашихи. І це б нічого, бо Лаврентій був людиною зовсім не вузьких життєвих правил і умів розуміти, і умів прощати. Тільки одне: братія уподобилася до зв'язку, що в літературі і в колах, де доводилося кому спілкуватися, називався содомським, а попростому, то це коли мужчина мужчину дрючить у задницю. З жінками трохи простіше. І зараз вони вподобали миршавого і прищавого послушника, заполошного і з вилупленими від чергового коїтусу сірими водянкуватими очима, бо стояв він, як пес, що хоче спорожнитися, перехрестивши передні і задні ноги. Так що спочатку Лаврентій навіть добродушно розсміявся, а потім, ухопивши дрюка, почав немилосердно, до першої крові лупцювати ошелешену братію. Лукашиха на власні очі бачила, як вони бігли долиною до старого млина і верещали, наче свині, а ломака Лаврентія все гехала і гехала їм по сраках та спинах. Воно б, може, і обійшлося, та от біда, під вечір, після цієї гонитви, коли Лаврентій повернувся до

монастиря, ведучи поперед себе, як табун баранів, братію, що пускала соплі та голосила, голосно каялася, то послушника Мітьку найшли мертвим. Не повісився, не застрелився, а з перерізаною горлянкою. Робота, треба було сказати, зовсім не професійна, зроблена нашвидкуруч, грубо і по-дикому, так, наче лишали життя тварину, а не замученого голодом та притязанням братії чоловіка. Мітька тримав у затиснутих скрючених пальцях шматок чиеїсь сутани, клоччя волосся. Він лежав з дурнуватим виглядом, як той баран, що навіть не встиг зрозуміти, що ото трапилося, — з дурнуватою усмішкою, з розпанаханою горлянкою, що нагадувала ту усмішку, мовби передражняючи. Щоб він вчинив самогубство — не випадало. Було докладено найблаженнішим. Там не довго зволікали, содомія не була особливою новиною, а навіть звичною та зручною темою для обговорення, бо ходило таке, що в молодості, а може, й ближче до просвітленої мудрості, отці московської церкви заводили келійників, чого не водилося в інших церквах, бо за надто м'які стосунки з паствою, якісь ліберальні посушення їх обзивали еретичними та бісівськими. Тож там не довго зволікали, пригадавши, що Лаврентій у свою бутність ієромонахом ратував за об'єднання з греко-католицькою та київською православною церквою, тобто вимагав, вважай що, легалізацію першої та обстоював автономність другої. Початком з нього зняли постриг, потім відлучили від церкви, прокляли за невідомо які гріхи — мури-бо ховали свою таємницю. Ну і, звісно, виперли з монастиря. Так він почав з'являтися у центрі містечка, ще у вируділій сутані, вже коротко пострижений, з акуратними, навіть трохи хвацькими бакенбардами. Його кругле обличчя більше нагадувало доб-

родушного католицького священика з сороміцьких радянських малюнків. Більше про нього нічого сказати, хоча він був добродушною вдачі, але щось таки сиділо в ньому, і оте зовсім не допускало задумливого обивателя до себе. Коли він стояв, то всією поставою нагадував статую чи шамана, заглибленого в себе, в медитацію, але це тільки позірно. Насправді на світ дивилися сірі очі, від яких віяло чистотою, убивчою простою, що люди іноді зле називають ідіотизмом.

Андрій побачив його тільки через рік після описаних подій. Лаврентій якраз влаштувався сторожем на ковбасню, що попід урвищем. Того дня стояло сонце, вулиці лежали прямі, без тіней, тільки ворушилася ледь-ледь пилюка. Лаврентій, оперезаний мотузком, що слугував йому за ярмо, тягнув центральною вулицею вагончик, такий, які стоять на будівництві. Він ішов прямо, не сугулячись, тільки обливався рясно потом. Він ішов, як кінь, як худоба, з потухлим поглядом, здавалося, завмерлим і безчасним до всього, що діялося навколо. А навколо з прочинених кватирок, дверей, воріт почали з'являтися розплилі від полудневої спеки обличчя, а затим з дебілкувато усміхненими фізіономіями радісні до святкового повилазили мешканці. Одні тикали пальцями, інші аж поприсідали від реготу. Містечко підозріло ожило; навіть загавкали блохасті собаки, пускаючись кола біля прогнилих сміттебаків. Лаврентій тягнув на горбу своє житло. Дільничний трахкав по педалі мотоцикла, який ніяк не заводився, а коли нарешті зафурчав, то розстрига вже порівнявся з ним, витер піт носовичком, і тільки зараз всі побачили на ньому лавсанові зеленого кольору штани і картату сорочку, видно відразу, що з чужого плеча. Він усміхнувся, скинув мотузку і бадьорим кроком підійшов

до дільничного. Витягнув папір, складений учетверо, і вручив міліціонеру Силці, худому, з довгим червоним носом. Силка вже хотів відкрити рота, але благоговійно зиркнув, ткнувши носом, як вказівником, у папір. Беззвучно виматюкався. Інцидент було вичерпано. Лаврентій накинув мотузку і потягнув свою буду далі, очевидно, в бік ковбасні. Так він і запам'ятав цього чоловіка, що викликав у ньому якийсь щемкий жаль, коли бачиш перед собою людину зі змарнованим життям. Лаврентій викликав у нього повагу. Андрія щось захопило в ньому, і десь відчув, як світ починає набирати зовсім інших обрисів; навіть смак вітру, води, щоденних вправ у читанні, дрібного туркотіння на вулиці, все мало інший запах, інший колір, інший смак; це було і відчувалося так, начебто ти власноруч здираєш шкуру зі свого тіла. Проте люд вичікував, по-важно вихідними днями восідаючи на узганках, попиваючи пиво та гризучи тараню. Вони так влаштовані: кожен думає, що інший помирає щасливішим за нього. Себелюбиве свинство наповнюється спочатку злобою, що потім виліплюється у заздрість. Потім вони довго товчуться в баговинні своїх безпросвітних днів, доки не відшукають об'єкта, винуватого за невгамовані пристрасті. Глупо думати, що вони його відразу знищать; зі смаком, розкладаючись у власних гріхах, блюючи від власного смороду, вони смакуватимуть жовч своїх претензій, притлумлених калікуватих бажань. За відсутністю Бога, вони вибирають когось, що в їхній уяві не менше, ніж скинутий Господь, а тому складають вину на нього за нещастя бути народженими на цьому шматку болота, що кишить червами переситу, а не достатку. Потім, вже після чаду, вони таки згадують, що Бог є. На цім і полишають, заспокоївшись,

виторгувавши на день перепустку від сірчаної безодні. Десь таким каменем був для них Лаврентій. До нього тяглися, як до далекої невідомої зірки, але з однією думкою, як поцупити і шмарконути об стіну, і блискучими від захвату очима спостерігати, як скалки розлітаються урізнобіч. Людина звикла бачити собі подібних, але коли у її прагматичній та раціональній голові це не вкладалося, то вона, підсобиравши підупалі сили, лізла в інше життя, як свиня у чужу грядку. Потім були напівзабуті, дуже давні та древні турботи, де вони ставали заручниками власної моралі. Звідти не було іншого, ніякого виходу, — всі двері наглухо зачинені. І тоді, в цьому затхлому просторі, вони починали свій життєвий танок, який нагадував конвульсії натовпу в газовій камері. Але про це пізніше, бо Андрій ще не міг, та й навряд чи зможе подолати тупість народного заблудства, а тому наша перша спроба описати його стан буде дещо примітивною.

Він стояв непорушно; перед ним лежало жовте блюдо передмістечка, з акуратними одно- і двоповерховими будинками, з крутим спуском наприкінці дороги, де висіло уполовинене сонце в порцеляновому тазку неба. Андрій майже нічого не пам'ятав, окрім тих будинків, залитих золотистим сьайвом, і як він пішов додому, невідомо чому зачманілий, а потім приїхав батько на вантажівці і взяв його на двісті двадцять четвертий кілометр копати червів. Вони гуцякали на вантажівці битою дорогою, повз кістковий завод в синьому димку, повз старий млин, що буденно колись муляв око, а зараз наближався чорною велетенською громадою; вони проскочили його швидко, у скліп ока. Степ почався відразу. Жовта, шовком, колихка трава аж до горизонту. Тільки чорний, майже іграшковий

квадратик свинарника. Вітер забивав гудіння траси. І білі, мов гори рафінаду, хмари йшли низько над землею. Було вітряно, трохи прохолодно. В кабіні лежала книжка без обкладинки, і батько, зловивши його погляд, сказав: «Так, то вона... Нарешті вона...» І далі вантажівка мчала, з кожним поворотом коліс наближаючи чорну рахубу свинарника. Тхнуло солодко бензином. Потім все зупинилося, наче впало, і він стояв та дивився, як білий рафінад хмар тане за горизонтом. Вітер перемінився — дмухнув запахами перегною, гумовим духом пари, що йшла від свиней. Андрій зіщулився, сковтуючи солодку від запахів слину, і заліз назад до кабінки. Він почав листати книгу, намагаючись щось вичитати, але нічого не зрозумів. Поклав назад. З'явився Льопа — маленький, з вузькими плечима і широким задом. Його обличчя нагадувало зморшкувате яблуко, з цяточками сльозливих водянкуватих очей. Сліпаки зависали по кутиках. Штани, особливо матня, були заяложені до блиску. Він щось писнув, аж тільки за кілька секунд вітер доніс:

— Он там копайте... Там жирні і великі черви... Там хороші черви...

Батько витяг пляшку самогону, передав Льопі, а той облизнув губи. Андрій подивився на степ і побачив сріблясті тіні, що лежали довкруг предметів. Він вийшов з кабінки і пішов до свинарника, дивлячись на Льопу, вдихаючи теплий вітер. Льопа, обіпершись об паркан, виставив перепечене сонцем обличчя, буре, як цеглина. Кущами рідке волосся, а між ними шкіра, всипана струпами. Льопа дивився на свою ограду, що її будував кілька років уряд. І білі рафінади хмар розтавали за горизонтом.

— Мої свинки, — сказав Льопа і обітер рукавами соплі.

В кабіні лежала книга; Андрія тягнуло назад. Потім на горизонті блиснули і запалилися дві зірки. Білі спалахи зірок. Це було дивовижним, бо у його свідомості чітко стояло, що зірки ніколи не можуть рухатися урівень степу. Вони швидко наближалися, а він не відривав погляду від них. Він чомусь заполошено і злякано подумав про книгу, яка лишилася в кабіні, подивився на батька, що, розвісивши пишногo чуба, копав вилами. Великі мокрі плями на сорочці. Свині довгі, як дині, ліниво гризли одне одному вуха, чухалися об загін, задирали п'ятаки на Льопу. Зірки наближалися. І зараз було видно, що то автомобілі, які мчать степом. Льопа кумедно присів, так і залишився сидіти. Автомобілі, блиснувши вітровим склом, розвернулися, намотавши на колеса шматки землі і трави, зупинилися. Зафуркали двері. І тоді він побачив трьох чоловіків у білих сорочках. Вони видавалися однаковими з лиця. Сорочки надималися, розтріпувалися вітром. Золоті запонки блищали проти сонця. А над ними рафінад хмар, що далі колошкалися ватою і провалювалися за горизонт. Чоловіки ті йшли клином, усміхнені, і не перемовлялися. Від них віяло задоволенням і тихим щастям. Той, що йшов попереду, з твердим підборіддям, прямим поглядом, очима, що вставлені прямо, які поглинали світло, з викресленою посмішкою, вже закасував рукави. Решту не можна розгледіти, тільки дебелі високі постаті з дужими грудьми та глухими вуркітливими голосами. Коли вони підійшли поближче, то Андрій побачив їхні обличчя, напружені, але усміхнені, наче весь світ знаходився у них в гармонії, наче тільки вони знали йому ціну. Духмяне і п'янке щастя висіло тремким куполом над їхніми головами.

Потім вони зупинилися, чекаючи, коли Льопа розігне коліна і підбіжить до них.

Давно було відомо, що місцева знать, а на тоді просто начальство, яке в народі називалося дико, грубо, але влучно — биками, полюбляла навідуватися до Льопиного свинарника, щоб поласувати свіжиною. Він про таке не знав. Він знав тільки, що вони збиралися поблизу старого млина, де відразу в кількох сотнях метрів починали ряботіти олов'яного кольору озера. Льопа готував їм найжирнішу свиню, шкріб і вимивав, навіть обв'язував тварюк стрічками. Різали скотину вони власноруч, прямо на подвір'ї свинарника. Льопа завжди стояв десь поблизу і хилитав, як кінь, головою, щедро пускаючи слину та соплі. Зараз вони перемовлялися, і невидимі тіні ковзали обличчями. А батько копав червів, раз по раз зиркаючи крізь злиплі пацьорки волосся. Андрій поліз до кабіни, відкрив книжку в першому-ліпшому місці.

- 1. Ти, що живеш під Всевишнього
покровом,
що у Всесильного тіні перебуваєш,*
- 2. Скажи до Господа: «Моє прибіжи ще
й моя твердиня,
мій Боже, на котрого я покладаюсь».*

Але його уперто тягнуло за грубе вітрове скло вантажівки, де вітер вистеляв запахи гною, долину. Його приваблювали люди в білих сорочках, що начебто зумисне вилаштувались у правильний трикутник. Чітка, як розграфлена гармонічно симетрія, — ця велич і безпосередність зваблювали його зір, забивало дух і котило порожнечею від нестерпного щемкого жалю, що не належиш до їхнього світу. І серце у нього сказано колотилося об ребра. Але ось непомітний рух, ледь вловима

дріж пройшлася ними, і люди зарухалися; йому перехопило горло несвідомим жахом. Батько навіть призупинився, обітер піт, але не звертав, здавалося, уваги. Він отак знічено стояв, великий колись у його очах, а зараз маленький та самотній, у виляючій зеленій військовій сорочці, що лопотіла на вітрові. Але тут до нього долетіли звуки, приглушені, з притлумленим сміхом, з якимось бульканням, наче весь простір заповнили тріскучі звуки, які надувалися, а потім лопалися. Це було ще прекрасніше; це як на очах розпускалася велетенська біла квітка, викидаючи з глухими звуками нечувані запахи. Він не знав, звідки, яка природа цього почуття, але чомусь пов'язував це з враженням від неймовірного захоплення, що навівалося людьми у білих сорочках. Потім вітер упав, притих.

— А ви сьогодні не одні... — пролепетав Льопа.

Цього разу з ними було дві жінки. Одна білява, з гривою розкиданого волосся, що теліпалося за вітром, — одягнена в білу сорочку, розстебнуту на два гудзики, так, що видно тугу лінію грудей, круглих, здавалося, незайманих, що дихали під тканиною вільно, піднімалися живими горбками. Аби він знався на жінках, то неодмінно сказав би, що вона чарівна, розбещена, з тією тінню порочності та розквіту юного тіла, від якого несе нестримною силою, безпутством і невловимим твоїм щастям. Але він розумів, що сьогодні з ним щось таки трапилося; що він ніколи не буде вчорашнім. І тоді він побачив другу жінку, вірніше, дівчину років п'ятнадцяти, десь його ровесницю. Вона виглядала не то старшою, не то щось дивне було у всій її поставі. Вона була одягнута в сині джинси, тонкий светр, що обтягував її фігуру з округлими формами; її обличчя свіже і чисте, наче виліплене з одного шматка, оз-

доблене велетенськими яшмовими очима, і усмішка кривавих слимаків повзала устами. Потім у повітрі щось завищало. Льопа аж підскочив, писнувши: «Мої свинки!» Один, закатавши рукави, душив свиню, вивалюючи білу сорочку в лайні та землі. Другий відігнув ногу і загнав багнета. Свиня тільки гребонула кізяками, випустила останній протяжний виск. Тоді білявка сіла на перегнуту шестину, зачовгану до блиску, і розстебнула третього гудзика, так, що було видно набубнявілий брунатний, задертий догори сосок. Вона покусувала травинку, виставивши довгі ноги у чорних панчохах. Отут згори поволі почав сходити чоловік. Тоді всі зрозуміли, що то, напевне, Лаврентій, бо нікому до цього гиблого, порожнього місця не було діла. Він зійшов хутко з гори і за якихось півгодини порівнявся зі свинарником. Чоловіки вже розпатрували свиню, а дівки мовчали, та, що старша, раз по раз зморгувала на Андрія, який намагався вчитатися в книгу: у животі бурчало, перло газами. Лаврентій увійшов на подвір'я, коли тельбухи повіддавали Льопі і він, кланяючись, подався їх закопувати. Несподівано для всіх Лаврентій упав на спину, закричав, згрібаючи у жмені землю:

— Завтра! Завтра! Не повторіть завтрашній день...

А чоловіки стояли та сміялись. Нарешті двоє відійшли від гурту, взяли Лаврентія за руки та ноги і віднесли в тінь.

— Хорош дурня валяти!

Білявка усміхнулася, її фіолетові очі горіли двома іскрами, притрушеними сірим попелом.

— Він вам треба...

Чорнява гасала травою, а чоловіки рубали м'ясо великими ножами, скидали до мідного тазика і негучно перемовлялися, позираючи на його батька.

3. *Він-бо спасе тебе від сітки птахолова
і від погибельного мору.*
4. *Він тебе покриє крилами своїми,
і ти втечеш під його крила;
щит і забороло — його вірність.*

Він дихав тяжко, сходячи гарячим тваринячим потом. І навіть тоді, коли вантажівка, обіймаючись теплим повітрям і пилом, рушила, керована міцною батьковою рукою, навпрошки додому, його не полишало трепетне твариняче благовоління перед невідомими людьми, одягнутими у білі сорочки. Це відчуття було терпким, пекучим, як дешевий портвейн. За лісом вже грала сумна музика духового оркестру. Музиканти — пожежники в начищених шоломах — видували одноманітні звуки, і тільки тоді Андрій вперше відчув свою непотрібність у цьому світі. Він уважно подивився на батька, але нічого не сказав. Проте того дня, як зараз пам'ятав, він не поїхав на рибалку.

Тоді в його пам'яті, того дня, встали могутні тенти музикального майданчика, куди вони ходили на танці. Вони випили з Яшкою по стакану дешевого вина, потім добавили пива, і вже коли йому заманулося перейти на алейку, під облузаний гіпсовий пам'ятник дівиці з веслом, він побачив, вірніше, відчув ледь вловиму тінь, дух чогось моторошного, а водночас такого, що ніколи ще не пробував, і воно нахабно та настирливо влазило у його світ. І тоді він побачив чорнявку, яка стояла під миршавенькою туєю; зараз вона була зовсім іншою — довгонога, обличчя обтискали бутони чорного, аж до синього, волосся. Вона усміхнулася, простягнула руку, і він стривожено, як звір, храпонувши повітрям, подався назад, але вона вже зловила його широку і грубу долоню в свою ніжну і м'яку, війнувши на нього запахом, невідомим духом:

— Привіт... Я зовсім не кусаюся... Ходім, мені покажеш місяця... Кажуть, що він не уцерблюється вже третій день підряд...

Він хотів сказати, яке їй діло до того місяця, але слова застрягли у горлі; він запропонував їй чогось випити, але вона відмовилася, сказала, що він може чогось випити, а вона почекає його, а тоді вони сходять глянути місяця, так чи ні. І вона сміялася безтурботно, легко і весело. І тільки зараз він починав розуміти, що вона гарна, а тому йому й лячно підходити до неї, говорити з нею, і ще щось там. У неї дійсно красиві, точені ноги, тонка постава, міцні сідниці, що м'ячиками перебиваються під сукнею. Тільки зараз він помітив, що вона одягається дуже дорого, дуже вибагливо, проте просто. Він пив кисле пиво, давлячись, вибалушивши очі, наче несподівано зрозумівши, в якому багні він жив. І це пиво видавалося йому поміями, і життя у нього пройшло на смітнику, серед підарів, п'яниць, тюремників. І йому враз захотілося плакати, як ото він стояв, жлуктив пиво і дивився на довгоноге напівфемерне чудо, що тріпотіло у феєрверку синіх вогнів, під завивання грубих голосів, під виск і матюччя; вітер доносив з кісткового солодкий сморід падалі, вже нічні птахи тепло і смертельно шурхотіли крилами, і час не можна було зупинити. Наливалося ультрамарином, що скоро випаде осадом у чорну ніч.

А місяць дійсно був страшним. Його червоні тіні спочатку лягали на широке листя, на латаття, на олов'яні плеса води, аж потім він сам визирав, великою кривавою кулею над чорною безоднею степу, безголосого, наповненого гнилими запахами, запахами нічних квітів та духом болотяних куширів. Вони зупинилися біля старого млина. І вона запитала щось. Потім

показала рукою в бік озер: «Ходім туди...» Вона йшла тихо, тримаючи його за руку. А він боявся, щоб не запітніти, щоб від нього не смерділо, як від козла. Нарешті вони зупинилися перед озером, на самій тій частині, куди йому було наказано ходити, і вона враз змінилася: очі у неї наповнилися кислою дорослою тугою, і вона почала спостерігати за кремезним голим чоловіком, що когось обіймав. Щось тендітне та м'яке, але зараз, добре погледівши, він побачив білявку, що хрипіла у його обіймах, зовсім тобі божевільна у місячному сяйві, а неподалік лунали радісні голоси і теж бродили голі люди. Було темно, тільки червоний місяць лив і лив на степ, на воду рудий одсвіт, що нагадував шумовиння світання, його порожнечу і його несправджений сум. Він тоді розізлився, бо бачив перед собою розпатлану, розпашілу оголену жінку, яку навіть ще сьогодні мислено обіймав, і вона таки більше подобалася, ніж ця чорнява; він бачив її запітнілу, навіть страшну в гримасі пристрасті, з порожніми фіолетовими, як ніч, очима, він бачив, як смикалися ноги, стискалися і розтискалися сідниці з краплинами поту між половинками, надималися м'язи на руках, а їхні голови безпомічно, наче переламані, падали на плечі; а потім вона сіла, розкинувши широко гарні ноги, і зовсім по-грубому, так, як роблять їхні жінки, провела низом живота, підняла руки, змахнула пальцями, потім всією долонею. Він тоді запам'ятав, як стояла пилюкою комашня між ліхтарів, а летючі миші безшумно падали над асфальтом, злітаючи темним ганчір'ям. Цей дитячий, дурний містичний жах упереміш зі спогадами він зберіг на все життя, — вони йому точно заважали жити. Але вона йшла мовчки, низько нахиливши голову, тільки чулося легке сопіння.

— Ходім до млина... — обернулася вона, але погляду її він не побачив, тільки велику віхтясту тінь, що закрила її обличчя, наче відтяло голову і ліву руку. Він відчував, що вона лютувалася. І отак вони стояли — продуті теплим вітром; у неї шовком ворушилася на гарних ногах сукня, обдималася спереду, випираючи м'який, гарної форми лобок, не жорсткий та кістлявий, як буває у такому віці; округлий, трохи підтягнутий живіт і ноги в сиротах від збудження, — ліхтарі стояли упродовж пляжу жовтими свічками, зовсім маленькі, майже тобі натикані сірники або свічки, — все поменшало, зникчменіло від нахрапуватого поливу червоного місяця.

— Дивно, що він ніяк не уполовиниться... — її слова прохлюпотіли краплями води. І нарешті він побачив її очі — пусті, порожні, далекі. Тільки тоді відчувся, відкрився подих того світу, звідки вона прийшла, де вона насправді жила і ніколи, як він пізніше зрозумів, не виходила.

Нарешті вони пішли, залишаючи лежати позаду піщаний пляж з тінями від ліхтарів, поодиноких людей, подібних на привидів. Про цей пляж Андрію багато розповідали, але навряд чи хто з його оточення сюди потрапляв; трохи повіддалік, десь за кілометр, вже важко піднімався ліс, переобладнаний під парк, а ще далі — горіли великими бурштиновими вогнями вікна будинків начальства. Про них теж в народі говорили або з презирством, або просто спльовували під ноги смачним харчком, а тому добродійності аж ніяк не прочитати на обличчях мешканців робітничих кварталів, — спробуй тільки завітати до них на свято. І тому Андрій не запитував, хто вона, як її прізвище, а просто знав, що вона з іншого, того тремтячого рідкими вогнями місця, куди йому дорога заказана,

але зір його жадібно тягнувся рік за роком, накипаючи в душі роздратуванням, туди, за темні з восковими вогнями пагорби.

І от нарешті вони минули озеро, обійшовши його ліворуч. Ці місцини він знав напам'ять — вони лежали перед ним у рудому світлі місяця, з чорним дупловинням старого млина, широким степом, з гуготінням двісті двадцять четвертого кілометра. Зараз вона йшла попереду, і він бачив, як від ходи прогинається спина. Одного разу рука сама потягнулася і він торкнувся вижолобку спини долонею, з жахом відчуваючи, як піддається пружна шкіра, а пальці занурюються в оксамит. Навіть зараз вона не була подібна на тих дівчат, з якими він збував вечори на танцях, залазив у труси, іноді зовсім по-невмілому розкладаючи на лавці або у товаришів на «хаті», доки батьки на нічній зміні. Тоді вона подала руку. Вона вся тремтіла, затиснувши міцно його пальці своїми, так, наче він зараз дасть чосу. Коли він весь занімів, геть зіпрівши, вона пірнула у чорне виймище старого млина.

Зараз вона спокійно йшла темними закутами, навіть не шукаючи дороги, не спотикаючись об каміння, обвалені сволоки: він чув легкий запах парфумів, що тріпотів у його ніздрях, запах, перемішаний з трунким сигаретним димом, — пізніше він скаже для себе, що вона була стерильно чиста, як і її нагота, від якої запирало дух. Потім вони відразу опинилися в невеличкій кімнаті, де вона запалила газову лампу, дмухаючи на пальці, а коли Андрій кинувся допомагати, то потрапив лицем у розпатлане крило тугого чорного волосся. Тільки тоді, з тінями, що розповзлися від кадливого вогника лампи, він побачив широке металеве ліжко з матрацом, купою книжок і поруч невеличким сейфом, який слугував за шафу. Вона витягнула

пляшку вина, впала на ліжко, подавшись спиною, блиснувши соковитими ляжками, і усміхнулася. Волого усміхнулася, розтуливши червоні равлики уст. Вона мовчки простягнула руку, запрошуючи сідати, і передала йому пляшку, облизнувши соковиті губи, сказала просто:

— Ілона...

— Що... Ага... Андрій...

Вона ще випила, потім встала і зняла сукню через голову; труснула білими грудьми з круглими коричневими сосками, і ці соски надавали форми, робили тіло відкритим, звабленим та недосяжним, бо водночас йому видавалося, що це не для нього, а для когось іншого. Вона взяла його долоню і притулила до лона, потім провела пружким, м'яко податливим лобком з гарно вибритим йоршиком волосся, потримала, підняла очі, блиснувши, як перед смертю чи перед невимовною радістю, так, як ніколи не буває у дітей.

— Поцілуй мене...

Він поцілував. Потім вона відірвалася від поцілунку, лишила його стояти напів'яного, ошелешеного, з виряченими очима. Вона лягла на спину, зіперлася на лікті і розкинула широко довгі ноги, зігнуті в колінах, чекаючи, коли він скине з себе одяг; рвучко притягла його голову, хрипко вимовивши:

— Бери...

Він хотів здертися на неї, але руки рвучко піднялися, теліпнувши перса, кинули його обличчям між ноги, і Андрій запручався, але м'які коліна стиснули голову, і він занурився в м'яке волосся, відшукавши губами набряклу плоть. Потім він зупинився, відчуваючи, як сходить насолода, небуденність облазить, як асфальт під мокрим дощем. Він звівся, го-

товий втекти звідси, але стояв і дивився на неї усміхнену, з туманним, але палаючим поглядом. Тоді вона звелася, лягла на живіт, звелася на ліктях, вигнувши спину, сідницями на нього, зовсім по-кошачому, і розкинула широко ноги. Аж тоді, коли вона повернула голову, подивилася на нього прямим, ніжним, з бархатистими іскорками поглядом, в зіницях очей плавали вогники газової лампи, вдихнувши запах розгаряченого її тіла, свого тіла, він увійшов у неї. Він гадав, що це буде, як з усіма дівчатами, але від самого початку і до кінця, коли він упав їй на спину, а вона виповзла і взяла його прутня в рота, він, чи то з природньої соромливості, чи то з ляку, давив у собі той крик задоволення, що судомою проходив тілом, зіжмакував горло; він відчував, як плоттю бігає язик, губи гумово обіймають, відпускають, іноді бризкаючи липкою ниткою слини, аж доти, доки він не кінчив, а вона жадібно заковтала, сопучи, хапаючи розкриллями носа пекуче повітря. Коли він збудився знову, не встигнувши віддихатися, як Ілона вже налазила зверху, — тіль знову, як побіля ліхтарних стовпів, оповитих мошкарою, зрізала частину голови і лівої руки. Перед ним — дві круглих груді, красивих, з випещеною персиковою шкірою. Бездоганне тіло жінки. А після третього разу вона почала кричати, звиватися; вона кусала його губи, плечі, щось шепотіла, а очі взагалі розплилися в каламутному жовтому світлі. Нарешті Ілона затихла, простягнула руки, розтягнувшись тілом на смугастому матраці, лежала непорушно, а тоді зайнялася сміхом, ехидним, злим, і сказала:

— Вона не отримає його... Зовсім не отримає... я її прикінчу...

Але він вже дрімав, нічого не чув, ховаючись за якоюсь повстю зі слів начебто не до нього, бо розумів, що цей сексуальний концерт не що інше, як початок чиєїсь історії. Але вона не давала йому спати. У дівки був перець розсипаний між ногами. Великий червоний розітертий перець. Він вже з смаком дивився на розставлені ноги, як від поштовхів тремтять її груди, як вона закидає голову, теліпаючи чорним, майже воронячим, крилом волосся. Все це вперше приходило, впливало у нього деручким терпучим світом пізнання. Але решта була відома, йому в перервах хотілося просто плакати від відчаю, що вона його не перша, хоча в слобідках давно ходив закон, що жінки непочаті, то зовсім не жінки, а просто згустки сусідської сперми. Так вони протрималися до світанку, відпиваючи раз по разу, в перервах, з великої пляшки, щось розповідали одне одному, і він поволі здогадувався, що влип у якусь туманну історію, але ніколи не гадав, що вона розтягнеться, плутаючись між років, так надовго.

Ранком, вірніше, десь ближче до обіду, вони сиділи у велетенському проломі: попереду лежав степ з купами рафінадних хмар, що зсипалися за горизонт, трава блищала на сонці і більше нагадувала розлитий жир, ніж шовк. Сонце то вискакувало, то ховалося за білі оболочки, то знову прямовисне лило світло, піднімаючи теплий пар над калюжами. А після обіду, десь о першій годині, сонце остаточно запанувало скрізь, і зробилося чисто і світло, повітря не ворухнулося. Поцезла ця туга вітру, але сама туга висіла великими полотнищами над жовтою вовною трави. І вони почули тріск, наче щось переламалося навпіл. Цей гуркіт нагадував карикатуру на грім. Якась мімікрія, як хтось невдало за лаштунками в погорілому теат-

рі зобразив грім. І тут вони побачили, що понизу скупчення хмар летить планер і викидає людей. Зараз йому навернуло зовсім несуттєве, який у неї йшов запах з рота і з роздвинutih ніг; майже ніякого, відповідав він собі, а тоді знову зручно вмостився, запаливши цигарку, щоб краще глянути на планер, що летів у високих синіх небесах і скидав людей. Вони довго виглядали парашути. Білі кульбабки. Або кольорові, що плавно протікають з крапинками людей низьким порцеляновим небосхилом. Потім, в обридливій, розвареній, як ріпа, буденності, що розрослася, розтягнулася, як густа рідина, в миті, подрібненій на пустоту існування сьогочас, злягання на прожирілому від сперми матраці, обквітчаному рідкими плямами вина, з китяхами збитого волосся попередників, у кімнаті, просяклій гасом і потом, вони у цьому остогидлому, підсолодженому просторі пройнялися враз жахом марноти очікування; і тут саме жажнуло; жажнуло радше у сокровених звивинах мозку, оповитому дитячим бурштином мармеладового романтизму. Він саме дивився на випалену латку трави, а як не туди, то радше на її довгі засмаглі ноги, що видавалися зараз окремішніми істотами або ногами манекена з містечкового універмагу.

— Господи! — проказала вона майже по складах, розтягуючи слова, вже на тій говірці, яка належала до її класу; і повторила: — Господи, це літак... Це літак, а не планер! — більше нічого живішого і виразнішого він не почув за все життя. Це була розумна жінка. Жінка з ворожого світу, яка цієї ночі помстилася комусь із ним. Він поволі відчув, як життя повертається до нього і кров підступає до голови.

І тоді почали падати люди. Перший впав у Погане озеро, здійнявши жабурина, викинувши кілька зелених жаб, що гучно закричали, очунявшись відразу на суші, а потім замовкли. Затим один чи двоє звалилися і провалили дах старого млина. Далі вони лантухами почали падати на землю, глухо або з шамкотінням. Безформні, з синюшним відливом. Тіла здебільше скидалися на холодець. Одні були геть роздягнені, інші тільки нагадували людей; а других лишилися шматки тудуба, з однією рукою, шиєю і купою розірваних і тремтячих аорт та судин. Вони почали падати дедалі частіше, здіймаючи легкі вибухи пилюки, що поволі осідала в безвітряному просторі. Там, де земля була вигоріла, вони нагадували шматки брудного ганчір'я. Інших — ховала трава. Літак, пускаючи чорний дим, тягнув до озера. Відразу пролунав другий вибух. І вони побачили шматки літака, що вже каменем шурхотів на другому кінці степу. Ось відділився шматок, напевне, крило. Пролетівши пір'іною в чистому небі, він гехнув у свинарник Льопи, краєм зачепивши хижу, розкурочивши половину, і звідти встигнув вискочити, блиснувши сухим покрученим тілом, з відкритим ротом, свинопас. Льопа застрибав на одній нозі, щось закричав, а потім чимдуж попер до літака, який вже зарився носом у піщані дюни і випускав чорні клубки масного диму. Тоді вони подалися слідом, але Льопа несподівано забігав зигзагоподібно, кружляючи між трупів, і тільки коли вони наблизилися, то побачили, що він нишпорить кишеньками. За якихось п'ятнадцять хвилин зупинилися біля залишків літака. Потім на них впав звичний тріск, і вони підняли голови, — Льопа біг з великою валізою, перестрибуючи через трупи, щось хихотів і говорив до себе, а свині, які спочатку

було збилися в купу, загарували степом. Шматки другого літака зникали за лісом, поближче до озер.

Вони дісталися в салон, але далі від диму нічого неможливо розібрати. Він загорлав, аж присідаючи, даючи волю страху, що чавунно давив на голову так, що, видавалося, мізки вилазили крізь ніздрі. Він закричав до неї:

— Не дивись! Мать його туди! Не дивись!

Але нарвався на її очі, зелені і чисті, з якоюсь дитячою жовтою цікавинкою всередині, і осікся. В салоні вони наткнулися на мертву стюардесу, поруч лежав розпорений, як ударом леза, піджак, фрагменти тіл розкидані підлогою — безформні здуті шматки м'яса. Він виблював і поліз назад, тягнучи Ілону за руку. Вона опиралася, але він уперто продовжував її тягнути. Вона рухалася доладно, широко роздимаючи ніздрі, внюхуючись у солодкий гар, що валив з дірок літака, і він майже вже нічого не пам'ятав того дня: біжить, стрибає роздягнений, блідий, як тісто, чеберяє ногами Льопа, притискаючи до сколіозних грудей портфеля; потім тривожний гул, і лакуни яруг наповнюються голосами. То бігли люди. І нічого більше, одні трупи. І ось вони лежали: в одних обличчя сплющені, як шматки желеподібного тіста; в інших ноги вилазили з видутих животів; всі вони дивно лежали поодинці — безногі та безрукі, з вилупленими очима, а то і без; сонце щедро заливало вовняний степ; чорний жирний дим піднімався до неба, а між цим усім ходили свині, час від часу порохкуючи або тицяючись писками у розквашені тіла. Іноді якась тварина цапала зубами труп і, задоволено рохкаючи, волочила степом, — тоді пилюка та погар від випаленої трави зависали у повітрі. Легкий південний вітер налітав хвилиною пізніше

і зносив усе на озеро. Жодної живої душі. Тільки невидимі жайворони луцали у високості, у небі, де за горизонт зсипався білий рафінад хмар.

Потім він очунявся серед ночі, у Лаврентійовій буді, і тисячі вогників металися долиною, серед рохкаючих свиней, і загібали трупи. Широке обличчя Лаврентія з простими, але чіткими рисами, запітніле чоло:

— Оце так... Вони грабують... краще б з цього міста каменя на камені не лишилося.

Він підніметься і втече, розганяючи ногами свиней, гойдаючись, як п'яний, в пекучому, густому, як глей, повітрі, а свині кувікатимуть, лазитимуть між живими і мертвими, з переляку чи озвірівши зовсім, гризтимуть трупи. І над цим висітиме вже уполовинений місяць, а Лаврентій повторюватиме якісь незрозумілі слова, що доходитимуть до нього поволі, як з тієї, без обкладинки, книги. Потім побігли люди, — вони заповнювали лакуни ярів голосами, дзвякотінням лопат, нездоровими, придавленими страхом голосами; білі шматки попливли перед очима, порівнялися, набрали форм чиїхось облич. Тільки тоді він зрозумів, що тримає когось за горло, виривається і б'ється головою об червону стіну будинку, а дужі руки нагинають його, коліна смалють під дих, — вислизнувши, повзе він тванюкою, помийницею, що побіля бару, зводиться і кричить.

— Якого ти... Заткнись, бо весь відділок піднімеш на ноги! — почувся чийсь знайомий голос, і тільки зараз Лямур помітив, що стовбичить на балконі, стискаючи в руках пістолет, а внизу різнокольоровими шматками виривається, пропікаючись в ультрамарині колихкими вогнями, його передмістя, де він уже не був добрий десяток років, і далі губиться, бе-

реться сизим димом, аж туди, до жовтого супермаркету, падає освітленими квадратами у рванні колючих зірок. І йому прийшло на думку, зовсім віддалено, так, як пригадується завжди перед кінцем, що він дуже часто бачив очі тих, які приймуть зараз наглу смерть. Боячись своєї думки, Лямур вирвав з того напівколишнього світу, який начебто став реальним, вірніше, мовби став частиною його тіла і зараз сльозився крізь пори: він довго зволікав з ілюзіями, а вони повсякчас нагадують про насолоди, нехай неіснуючі, але все ж ймовірні. Маленькі гниди, що засіли в порах людської душі, якщо вона не зотліла. Людина завжди страшилась позбутися насолоди; найбільшою насолодою для більшості є уникнення власної участі, посланої згори. Отаке крутіство. А так вони весь час брешуть. В університетах, школах, на роботі, в ліжку. Ностальгія та ілюзії. От він означив свій шлях, але куди заведе та дорога, то питання кількох годин. Ще ніколи так тверезо він не думав, вслухаючись у голос, що лунав наче з глибокої діжі. Джмелями котилися слова, віддалені, як ті в сизій повсті квартали, розрізані смугами червоного світла, в балії нічного варива, але відрізнені, далекі від світу, так, що серце гупотіло тупо в грудях, разом з шелестом нічних птахів до нього вривалися, з холодним подувом вітру, як очищальні, чому він чинив супротив.

5. *Ти не злякаєшся ні страху вночі,
ані стріли, що вдень літає,*
6. *ані чуми, що в пільмі бродить,
ані зарази, що нищить опівдні.*
7. *Нехай і тисяча упаде біля тебе,
і десять тисяч праворуч від тебе, —
до тебе не підійде.*

— Що ти там. Ну, що ти там, — відіззався знову голос в п'їтьмі, нїжний та соковитий, спраглий і знайомий. І до нього дійшло, що то зовсім не його голос, а когось їншого.

Вїн побачив, прозиривши всю кїмнату, чїпляючи звуженими зїницями кожну рїч, доки не сягнув одвїрка, і предмети злилися воедино крїзь запацьорене скло: Ілона стояла, похитуючись, на порозї, за її спиною горами м'яса пїднімалися два велетенських, майже гїганти, мужлани, тримаючи заготовлено руки на поясі, щоб зробити з нього, коли настане мить, російську окрошку або заставити полетїти з шостого поверху в краї неозорї, де немає нїчого, навїть цього блядського кокаїнового кайфу, від котрого вже ламало черепа, наче хто у тїм'я загнав лома чи монтировку. Лямур лише додумався свиснути, опустити руки, тихо виматюкатися: попався, бля, на самому цїкавому моментї. Похорон, квіти, сльози, радїсть збудження. А херушки.

Потїм все було, як у рапїдї: кволо пливли птахи, ганяючи пїсте повїтря, поклацуючи дзьобами, а на дюнах вошколупилися тїні людей, собак; він би навїть присягнувся, зуб віддав, що он та парочка, майже гола, трахається пїд розлогим кущем, розчистивши собї мїсце для злучки серед банок, склянок, порваного дерматину, пакунків, жовтих здебїльшого, де вїчне клеймо супермаркету, що його не вигризе нїяка погода. І знову птахи перекидають крилами все хутчїше, суки, все хутчїше, лише серце у нього, в Андрюхи Лямура, тарабанить по ребрах, липкий пїт дзюрить, як з дїрявого вїдра, і все прямо в розкритого рота, на натерту удавкою шию. Хоч застрелься, але так все швидко: Ілона шастає разом з молодиками до ванної, а на порозї вже стовбичать усмїхненї, налитї щасливою кров'ю харї

його коришів; вони хекають, пускають соплі, бо ліфт ніфіга не тягне, а в тому році взагалі була засада — провалився, благо, на другому поверсі, поховавши тільки слюсаря-п'яницю, який частково підмітав, нахабно калатав у дзвоника, щоб усучити квитанцію про сплату чогось, так, що дзвоника довелося вирвати з м'ясом. При згадці про м'ясо, про ліфт у голові зашуміло ще більше. Птахи засіпалися на одному місці, бля, ну тобі кіно, і все, хоч гопака пускайся. Тільки через секунду, швидше за звичкою, доходить, що з ванної ведуть прямо-таки кинджальний вогонь, а його колишні кориші перекидаються заюшеними ляльками на підлозі й невидимі кулі виривають велетенські шматки м'яса, ну, прямо-таки вирізка зі свинини, бля, буду вегетаріанцем. Вони не виходять, ще хвилин з п'ять про щось сперечаються, а він накручує вже думку. Так, він не хер бичачий, він — Андрюха Лямур, і невідомо ще, хто попався. Йому робиться зовсім спокійно. Андрюха зводиться і кошачим кроком підходить до ванної. Стукає у двері й кричить не своїм голосом:

— А палучай, фашист, гранату!

Дев'ятиміліметрова «беретта» працює безвідмовно, вивалюючи дірки позаду них, такі собі криваві дірки. Хто тут після цього житиме? Ну, звісно, не він, Андрюха Побіденко. Ілона, закинувши ноги, валиться у ванну, і тільки зараз він помічає, що вона одягнена у зелену з рожевими квіточками сукню. Ще кілька контрольних пострілів. Молодець, пасан, прямо-таки дока, замастерив усіх, а потім можна буде відтопиритися, ну, хоча б з цією, в зеленій сукні. І він стоїть, ще в напруженні, але крутить шари в голові, щоб догнати думку та пригадати, як звати цю дурепу в зеленій сукні.

— Бля, Іл, я ледь тебе не замочив! — нарешті кричить він, щоб перебити стійкий, як гірський кришталь, шум у вухах. Андрій опускає «беретту». Задоволено проводить поглядом заляпані кров'ю стіни, скрушно хилитає головою на розбитий унітаз, знову говорить:

— Сральника вирахаю з твого таточка. Вставай, нам ніколи вилежуватися.

Ілона видряпується з ванної, намагаючись триматися достойно.

— Ти як курка... Хо, точно як курка, — він починає потроху підсміюватися, і те, що говорить, Андрюсі видається дотепним.

— Ідіот, — говорить Ілона. — Вони ж приїхали тобі допомогти.

— Хто їх і тебе просив? Я сам собі помічник. Хотіли торбу, цілу торбу кокаїну, грошики мої хотіли, а дзуськи. А херушки. Натя, занюхайте, паскудь немита, — Андрюха Лямур демонстративно, по черзі, наводить на трупи «беретту».

— Треба їх звідси вивезти, — спокійно через хвилину говорить Ілона, закурює, і очі в неї горять рівним зміїним світлом.

— Ти що надумала? Ми підняли такий шухер, що зараз вся блядська Соснівка збіжиться.

— Сумніваюся...

Він розрубав четвірку майже до самого ранку, пакуючи шматки у чорні поліетиленові мішки. Ілона, уткнувши у вуха навушники, слухала з плеєра музику, періодично справляючись, впорався Андрій чи ні. Нарешті він пакує все у валізи

і виносить до авто. Коли повертається, то вона стоїть гола проти нього; валить на спину, розстібає матню і хрипить на ньому, а він тільки рясить очі, чекаючи, коли його заполошать, самого потельбушать, як свиню на Бессарабському ринку.

І тоді, коли авто запалахкотіло за чорториєм, він дивився на неї, Ілону, яка підставляла обличчя вітру, і намагався читати молитву, але це нічого рівним рахунком не дало. Псалми, уривки плуталися з самою молитвою, а попереду лежав безлюдний простір, і він, Андрюха Лямур, чомусь вирішив, що все — хана. Тоді гальмонув машину, що аж занесло задка, відкрив дверцята і спокійно сказав:

— Вимітайся нахер!

— Ти що...

— У нас додому різні дороги. Пока, Іл. Тут недалеко. І вовків немає.

— Ну, ти мене запам'ятаєш.

— Все життя, зайчику, пам'ятаю. Все життя.

Так, він чітко пам'ятав той день: голі її ноги, тугу сідничку, красиві груди, заюшені стіни, гори м'яса. Пусте, все пусте, ради жінки, заради жінки, а для чого тоді чоловік існує? Так, так, так. Кокаїн розпускав на краях свідомості соковиті образи майбутнього, і він радісно, крізь наждачну втому, привітав наступний день, що випалювався за пагорбами малиновими крилами, о, так буває тільки у цих місцинах, більше ніде; він щасливо ловив запах долини, радіючи з того, що життя паскудно, але посекудно для нього повторюється. Іншого виходу не було, та й не могло бути: він переміг, цього разу.

II

Для неї все загалом було у житті простим, десь як зараз шматок вологого синього неба за притемненим широким вікном ресторану, чітким малюнком білої кахлі, бурштиновими напоями та самотніми відвідувачами, з обличчями, пожмаканими, як прочитана газета. Вона ніколи нічого у житті не ускладнювала, як люди, не обтяжені моральними обов'язками, що зовсім про них, оті обов'язки, не знають, а якщо подібні й існують, то заледве пов'язані з просвітленим чи освяченим віковим досвідом навколишнього середовища, де її особі, вірніше індивіду, уроджено крутитися і, відповідно, мати до того ж свої вишукані претензії, а зважаючи на те, що половина світу керується саме такими принципами і чинниками, які ти уподобала, то відповідальність перед обличчям повсякчасної трутизни відпадає, як хвіст у переродженого пітекантропа. Тому вона любила подуркувати, тобто поніжитися, після стількох років безтурботного життя, в чомусь такому, що лоскоче твоє бажання, викликає нервову дріж у ногах, трохи зверху, у м'якому і шовковистому животі. Вона не була аморальною, а просто не відала про мораль, хоча раз на місяць навідувалася до сповіді. Чому саме мораль чи аморальність? Це таке дошкульне слово виникало, коли вона несподівано задумувалася, що життя легко віддається їй в руки. А тому, у висліді, чогось бракувало. Навіть не в сексуальному досвіді, який вона пригорщами черпала з навколишнього: іноді фізично, іноді психологічно, а частіше грубо та відверто, і від останнього змуждувалася швидко, наче світ ставав гумовим, але, на щастя, не ненависним. Почнемо від самого початку, а можливо, трохи

пізніше, бо хронологію падіння, траєкторію, а справедливіше, нудоту життя кожної людини тяжко означити, — це все одно, що претендувати на опозицію до Всевишнього. Ну от... Розлогі рожеві хмари курилися у неї над головою, у верховітті скляного купола та над ним, рвучи прямовисні лінії модернового ресторану, а вона сиділа в червоній сукні, короткій настільки, щоб було видно гарні виточені ноги без панчіх, і вітер кондиціонерів шастав там, де нічого не одягнено, і це розраювало її спочатку, нудна, а потім все запальніша пісня. Але поки що... Гойна дівчинка. Така пустунка, з такою от собі сверблячкою між ногами.

Вона народилася і виховувалася, якщо це можна назвати вихованням, у забезпеченій родині. Одне це означало для мешканців архіпелагу третього світу те ж саме, що велика синя зірка запалилася несподівано в степах, — одна-єдина на чорне провалля неба. Хочу — сяду, хочу — враз потону в помийниці марносластва, зйду за туалетом і буду висвічувати кому завгодно, що принаймні було близьке до істини, доки вона, Ілона, не второпала прихованого змісту, а читай, відверто цинічного проживання свого дарованого життям проміжку часу. Констанція грішить тупим аморфним перегуком слів, однак вона на цьому розумілася більше, ніж її ровесники. Але повторимо з неприємною для когось акцентацією, що вона народилася в дуже забезпеченій родині, а не просто багатій. Вона належала до небагатьох мажорних сімейок, які дозволяли вставити поперек слово самому Першому секретарю, а потім Президенту, і при цьому залишитися не тільки при чільній посаді, а навіть посісти в очах суспільства ще більшої шани, отримати якусь медаль чи відзнаку. Батько у неї мав роботу,

а вірніше, посаду директора авіабудівного заводу. Це був кремезний сільський здоровань, що тяжко, але не досить довго вибивався у люди. Принаймні дрочити йому випало всього років п'ять чи шість, а все тому, що його батько чи якийсь родич потрапив під час Другої вітчизняної в концтабір і був там найсправжнісіньким капо, табірним начальством тобто, вважай, інтелігенцією. Різниці для советів аж ніякої не було, де ти влаштувався капо, в Аушвіці чи Майданеку, головне, ти відлинював від роботи та виконання обов'язку наглядача десь на Соловках. Зачасту це нудні справи та непотрібні, але вирішувалися довго, коли зважити на нетерплячку, ну, таку, як похолостити державну казну. Але вона мало спочатку на цьому розумілася. Хоча від народження вже була дорослою, і навіть мати одягала її спочатку в строгі штани, майже похлоп'ячому, а потім у свої дорослі сукні, перекроєні власноруч. По її народженню, до її мінімального подорослішання та змужніння, якщо підходить сюди таке слово, батько сягнув усіх величей тодішнього успіху, що обумовлюється та гарантується владою, а тому в її життя входили знамениті і менш відомі люди, як двірникові входять у життя сміттярі та збирачі пляшок. До цього вона звикла, а ще більше до балачок на всілякі заземлені теми, політичні теми, заборонені теми. Припустімо, слово «смерть» для неї звучало якимось зачарованим хоралом голосів у кришталевих небесних сферах: дівчинка часто любила дивитися на небо, напевне, когось копіюючи, бо, як заведено, всі у сім'ї були атеїстами і моралістами найвищого, найвишуканішого польоту, але це не основне. Дотикання до містичного слова «смерть» пронеслося тремтячою щасливою смугою через усе її дорослішання, а потім затихло,

полишивши на її свідомості відбиток першого поцілунку чи першої ночі, коли позбавили дівочості. Тільки тихого вересневого полудня, ще не притрушеного вітром, до неї долетіло це слово. Це був моложавий генерал, з сивими скронями, достатньо молодий, щоб завести не один роман, з чистим поглядом хронічного алкоголіка, якому чини та нагороди, присутність владної політики, відповідальності та обов'язку не дають пуститися у всі тяжкі. Тоді вже було багато чого позаду, але слова, сказані генералом, її вразили, і вона враз відчула між ногами чисто фізичне задоволення, яке вже потім вона констатує як оргазм. Десь побіля того, але не точно саме це. Генерал — людина великосвітського штибу, тому теж був неупереджений у пошуках чистих задовольень і в досягненні цих маленьких життєвих утіх. Генерал стукнув кулаком по столі, від чого його обличчя з прямим поглядом, з сірими водянкуватими очима, випнутими вилицями та йоршиком білявого волосся робило його образ правдивим та романтичним; тож він стукнув по столі кулаком, і на запитання її батька Митрофана, що колись навіть навчався у семінарії, чому ми не перемогли в Афганістані, — чітко, під дзвін кришталю і криги, що плавала у жовтому віскі, гаркнув: «А тому, що треба було більше розстрілювати. Наших. Наших, а не їхніх. Заградзагони. Польові суди. А так розпустили нюні. Треба цим сучим сином було побільше випускати тельбухів, а інакше ми скотимося в прірву, що скоро американці почнуть будувати у нас капіталізм...» Митрофан, майже копія генерала, тільки трохи більший, запально підтримав, а мати Ілони, Анастасія, пишногруда красуня з великими фіалковими очима, з розпутною родимкою на верхній губі, палко обігріла вояку поглядом, і він

замовк, задоволено упав великим і дужим тілом в крісло доби сталінського ренесансу, так, начебто після великої військової операції, котра закінчилася тотальною перемогою, після якої лишився жити тільки командир та його джура, і урочисто обвів усіх своїми пломеніючими від випитого та сказаного очима. Майже всі його підтримали, але найбільш палкий погляд він отримав від Ілони, що помітилося у генеральській свідомості підстаркуватого селадона, хоча йому, генералу Паші, сватали Нору, старшу сестру, що вже випинала принадами набагато більшими, аніж молодша, мала характер стриманіший, не з такими широкими забаганками та романтичними сентенціями. Після цього розмова змилася в інше русло, де обговорювалися всілякі політичні казуси, що їх переговорити та переписати немає змоги та сенсу. Починалося Карибською кризою та заворушеннями у Польщі. Але для неї зупинився цей час, на веранді батькової дачі, під невимовно яскравим вересневим небом, з помаранчевими кетягами горобини, легким, як пір'я, першим листям, що падало на грона винограду, холодні та свіжі, з білою скатертиною, розмальованою хаотично плямами червоного вина, і поруч з цим дужим чоловіком із втомою переможеного солдата на присадкуватому чолі. Той, про кого вона думала і мріяла, перечепився дорогою і впав, так і не діставшись до неї. Але вона більше його не бачила. Того дня генерал, як і всі чоловіки, упився, а першим набрався Митрофан, що бувало не так рідко, але здебільшого він мав коняче здоров'я, невтримну чоловічу снагу. Генерал Паша, так його називали, похитуючись, відмагаючись від допомоги хазяйки, поплівся у свою кімнату, тобто відведену особисто для гостей, і зустрів у напівтемному прикарабку двоє палаючих очей,

від подиву чи ляку навіть наполовину протверезів, видаючи булькаючі звуки. Тоді він видав щось подібне до переможного оклику, упнувся губами, пашучи диким перегаром, смачним поцілунком у розтулені зовсім по-дорослому уста, вправно заліз під спідницю, стягнув до колін мереживні трусики з Ілони і спробував щось зробити, але нічого не вийшло. І виною не лише спиртне. Позаду виринуло безпристрасне обличчя Нори, гордовите, з чітким профілем, справжньою аристократичною блідістю, з тілом, що уквітчувалося красивими грудьми, обтягнутими туго білим светром, а тому Паша сказав, напевне, подумавши щось: «Пардон», — і зник за важкими дубовими дверима. Так, вона більше його не бачила. Але від того дня для неї увійшло в кров, вона свідомо записала у своєму щоденнику каліграфічним почерком: «Секс і смерть».

Перекреслила і дописала: «Смерть і секс, ніякого кохання». Ілона свідомо викинула з пам'яті те, що Норка покликала її, коли вона в задумі дивилася на рвання хмар, усміхаючись у себе дивно, зачаровано, і поманила її, прискаючи зі сміху: о, коли вони сміялися, то були дійсно подібними, хоча останнє часто викликало у Митрофана підозри, бо всі у сім'ї біляві, а, подивись, ось Ілона майже тобі малярчєня, красива і холодна, видно, жорстока і хтива, навіть спльовував через плече, коли думав про неї, але для того, щоб не зурочити. А тоді вони зазирнули у вікно. Генерал Паша лежав на дивані й мастурбував з зачарованим виглядом гордого обличчя, яке годилося для фотокарток, а не для подібних споглядань чи відвідин. Перед ним стояла якась картинка, і він раз від разу повертав голову. Видавалося, що голову повертає пам'ятник, щонайменше бюст. Ілона мимоволі підняла до грудей руки,

і вихопилося у неї: «Дурепа!» Але вже за хвилину вони нічого не пам'ятали, а просто сміялися, сміялися просто так. Пізніше, через багато років, у ліжку з однією особою невідомої статі, вона автоматично увімкне телевізор і побачить чеченського бойовика з натхненним обличчям, і почує його промову, в якій ішлося про те, що він власноручно, з великим задоволенням відрізав голову генералу Паші. Відрізав повільно, щоб той кричав і всирався, сцяв і благав. Різав кишеньковим, московського виробництва ножиком з авіаційної сталі. За муки чеченського народу. Магомет єдиний пророк і так далі. На екрані затріпотіли чорно-білі кадри, з'явилося обличчя Паші, зараз подібного на залізничного бомжа, з заслинявленим ротом, сльозливими очима, вузьким набалушеним чолом, посіченим зморшками, над якими зависло збите в кетяги волосся. Він щось намагався сказати, але мова нагадувала щось середнє між мовою бабуїна та фєнєю привокзального залізничного київського бомжа. Потім була показана сама страта, зафільмована невміло дикунським оператором, але дотошно, як першокласник переписує чужий твір, мало йому зрозумілий, але з усіма подробицями. І лише тоді вона поцілувала свою подругу туди, куди та вперто три роки її просила, — про це трохи пізніше. Після того вона його не бачила, але якась тяжка і водночас легка пам'ять прихоплювала її у найскрутніших ситуаціях і виводила з найнеприємнішої історії. Все воно буває до пори, але зараз повернемося знову трохи назад.

Вона не любила віддаватися спогадам, але якщо вони приходили, то Ілона раціонально проціджувала їх, розкладаючи поличками, відшліфовуючи у пам'яті так, як їй потрібно.

Це частково вдавалося. Тоді вже лежала зима, чиста і світла, з маленьким фіолетовим колом сонця на горизонті. Мати, яка здебільше від нудьги, щоб не кинутися в довгу чергу коханців, займалася вихованням доньок. Вона доходила до солодкавого маразму або до нестримної деспотії, що було одне й те ж. Вона вибирала їм одяг, навчала правильно поводитися, говорити, наглядала за репетиторами. Вона мила їх особисто, продивляючись усі жіночі місця, пильно, ретельно, аж тоді відправляла спати. І ось так до п'ятнадцяти років. Старша Нора бунтувала, але ця буря в склянці води нічого не давала: мати скаржилася батькові, подаючи це зовсім інакше, і той строго карав правопорушницю, яка з самого дитинства надміру любила ласощі та гроші. Трохи згодом, через кілька років, вона помстилася матері у досить жорстокий спосіб. Тож лягав за вікнами фіолетовий зимовий день, де тіні перепліталися з тіннями, вітер стріляв кришталевою пилюкою, все западало в паморочливі сині ями і таке інше. Мати загнала Ілону до великого мідного таза епохи царя Тутанхамона чи навіть древніше; зазначимо, що мати від нудьги та бездіяльності займалася спиритизмом, почитувала літературку, яку тоді ще вилучали з ужитку. Анастасія не визнавала нічого, окрім широких тазів, пила трав'яний чай з музейних чашок, обмеживши себе якнайбільше у цивілізації. У відкритих дверях Ілона побачила роздягнену сестру, зі спини: пряма лінія плавно від лопаток переходила донизу, розчленяючи дві половинки сідниць, обмальовувала їх, виточуючи красиві форми довгі ноги, як би зараз сказали, ноги манекенниці. А мати в той час працювала мочалкою. Сонце, фіолетове, наливаючи повітря ультрамарином, сповзало за пласкі дахи. Тоді Ілона, задихаючись, сказала:

— Мамо, ти ще не терла там.

Це вона сказала холодно, тримаючи розроєні почуття та думки, і Анастасія почала працювати ніжно між ногами губкою, потім, наче про щось здогадуючись, завмерла на хвилину і продовжила далі, проказавши:

— Ти там зовсім вже доросла. Скоро сама будеш...

— Так... Тоді давай...

— Облиш.

І мати поплескала її любовно по голій задниці. Сестра витанцьовувала перед дзеркалом, то збираючи на голові волосся, то пускаючи його попелястими водоспадами на дорослі вже плечі. Розставляла ноги, показуючи пух між ногами та рожеву плоть, нагиналася, викручувала сідницями: вона відвідувала драматичний гурток. Потім тихо промовила, мабуть, нічого не помітила або не звернула уваги, що холодно, і зачинила двері. Фіолетове сонце рожевими павуками лягало на сніг. Мати вже поклала її на тапчана і натирала якоюсь цілительною маззю, рецепт котрої написала їй почтенна генеральша. Ілона дивилася на червоне сонце, що залітало в проймища між будинками, нічого не думала, бо мріяти розучилася змалку, якось почувши від батька, що від пустопорожньої мрії та балачок одні нещастя. І тут з нею сталося те: тілом пробігла легка судома, потім тіло обсипало сиротами, в голову шугонуло, і вона оп'яніла, провалюючись на миттєвість у насолоду, до цього ще не знала; коли отямилася, їй видалося, що пройшли роки, але то були секунди: в роті сухо, світ якийсь мізерний, наче звужився, і таке інше, що слідує відразу за першим оргазмом. Це було до зустрічі з генералом Пашею. Потім вже з'явився він. Це вже не про генерала Пашу, убієнного чеченським партизаном.

Анастасія, солодка блондинка, чистокровна, а не фарбована, еліта в кількох поколіннях, якщо зважити на час, який пройшов від переляканого натовпу матросні, що брала Зимовий палац у далекому Петербурзі. Анастасія з упередженим волооким поглядом зелених непроникних очей, з античним профілем, з віршами Кітса на устах і зі снами про Вознесенського, з талією Юнони, грудьми Афродіти, обличчям цариці Савської повзала серед гостей з грацією шовкової гусениці і натрапила на молодого чоловіка в картатій сорочці, з важким селянським обличчям, але не звітреним, таким, як бувають обличчя селян середньої смуги. Він вразив її цілність. Ця потолоч, яку вона так і називала, що зібралася на її день народження і грала на гітарах заборонені пісні, в той час як їхні батьки запроторювали або відправляли на довічне життя до Сибіру за подібні куплетики цілі ешелони. Але час всього минає. Все так нагадує карну хроніку. Нам не лишили виходу, показавши, де він, той вихід, знаходиться. Тож за короткий час встигли вихолоститися, перейняти такі-сякі звички, а тому не без підстав маман мала статус світської левиці, яка нічогісінько не тямала у житті, дала одурити себе простому потомственному селякові, напевне, не без майбутнього і не без царя в голові. Було напрочуд дивним, що Анастасія, випещена на молоці усіяких інтриг, була такою дурною. Вона ще була дуже спокусливою, принаймні ця ілюзія жила у ній аж до народження Ілони. Потім, звісно, на неї наплило, чи упало, чи вдарило блискавкою прозріння. Вона закохалася: зі своєю осиною талією, медово-молочною шкірою, шаленим інтелектом, а ще більшим спадком. Вона гупо віддалася семінаристу, порозмовлявши з ним про рух світил, про єврейське питання,

про національні особливості українського сексу й іншу тягомотину. Ніч була просто чарівною, обоє нічого не розуміли, хоча він, Митрофан, поклав її на ліжко і з півгодини дивився довгим поглядом блазня, наче перед ним лежало тіло нещодавно загиблої. За дверима щось гуркнуло, і переляканий, як кінь, семінарист завалився у ліжко, що і вирішило його долю; він почав шукати її губи, а вона, вдаючи романтичну пристрасть, взялася стягати з себе кременові чи кременові лахи, повторюючи соковитими устами якийсь чотиривірш давно забутого поета. Таки під ранок їм щось вдалося зробити, після чого молодий, майбутній, так і не збулий священик ходив, як ковбой, розставивши ратиці, а Анастасія хворіла, скаржачись мамі на передчасні місячні. Отими недолугими брехнями і вирішила його кар'єру. Мама не була такою недорікуватою, а подивилася на неї з-під окулярів, закурила папіроску, сьорбнула кави з коньяком і запитала: «Хто він?» Коли довідалася, що спокусник майбутній священик, мати задумалася, закурила другу папіроску і вже наприкінці, коли недопалок полетів у попільничку графів Разумовських, кинула недбало: «Це, до рогуша, треба виправити, якщо ти хочеш з ним лишитися... Да, подумай, хіба мало мужчин буде у тебе на шляху... і кожен єдиний?» І очі в неї лукаво, але не зле загорілися. Вона навіть не слухала, що Митрофан — то її найдорожчий, найчарівніший, найвеличніший. Хіба мало лягало на її шляху. Матері насправді було незручно, зовсім не комфортно, що її доньку, одну-єдину, як негри шльондру, взяли просто так, ну тьху, дійсно, як чорний за пару шовкових трусів студентку. Позорно і водночас так дерзновенно, що мати пішла до буфета, налила собі коньяку і одним махом випила, блиснувши карими, ледь

не чорними, з антрацитовим полиском очима. Проте час теж нічого не вирішив. Тож довелося справляти весілля. Любов — це глина, з якої вимішується життя, але ніколи не прийде ко- мусь в голову споживати ту глину, якщо у нього є здоровий глузд. Тож відгуділи тихцем весілля. Зять виявився на диво здібним учнем. Він дійсно виправдав довір'я тата і мами Анастасії, пробравшись таким робом у верхівки ЦК, а названі родичі роззявляли з переляку та здивування роти, як цей селюк балансував на межі тюрми та могили. Головне, вони нажили немало добра, а ще двійко дівчат. Потім настала криза. Криза полягала в гедоністських уподобаннях Митрофана. Так, так. Так вона і говорила чоловікові, заливаючись гіркими слізьми, стаючи у позу, завжди біля люстра, щоб бачити себе. Всю свою пристрасть, знівечену молодість, хоча потайки вона зовсім так не вважала, бо молодість затрималася у її свідомості десь спочатку, як вона зустріла Митрофана. Її навчали подібній методі, але вона ледь-ледь вульгаризувала, а ще самотність ніяк не давала попроситися з люстром, улюбленими часописами, телевізором, телефоном і дітьми. Вона дотошно перераховувала усіх коханок, навіть останніх пойд, що отримували за це платню і які приїздили на дачу в немірній кількості, навіть у ті часи існувала така професія. Ілона з великим захопленням, бо була улюбленицею тата, вітала всі його уподобання. Це її щиро проймає і було розвагою в цьому одноманітному житті статків та повсякденного лінькування, зі снобістським поглядом на високі вершини людського становлення, що закінчувалося нічною мастурбацією, печальною, але прекрасною.

Отоді з'явився він. Перед самою перестройкою. Білокурый красень з гладко зачесаним волоссям, високий, з купою м'язів,

що грали під білою накрохмаленою сорочкою, на манжетах котрої горіли зірками золоті запонки; його шкіра, чиста, як з реклами, що вона, жадібно впинаючись очима, бачила в Гонконзі, потім вулицями розхристаного Брюсселя, коли тягнула п'яного чоловіка до його «шестисотого», хапаючи поглядами набріюлінених та накокаїнених, з прямими спинами, гордими поглядами, яким далеко не треба нікуди ходити, а просто насолоджуватися життям. Так чи не так гадала Анастасія, вже поховавши у намулі повсякденної рутини, коли ранок пінився кавою, димівся синьо легенькою цигаркою і безкінечними телефонними розмовами. Вона почала повніти, робилася неохайною, часто забувала навіть почистити зуби, що було основою домашньої гігієни. І тут з'явився він, тридцятирічний красень з римським профілем, осовілими жовтими очима, що усміхалися в себе; і мати почтенного сімейства не витримала. Вона впала в обійми злої пристрасті. Нічого так не збуджує людину, як чуже нещастя; інакше б життя втратило сенс, а тому половина людства припинила б торування цивілізації. Але навряд чи Борис про це здогадувався, — так звали нового приятеля Митрофана. Борис з'явився якраз за рік до того, як його шеф попав у немилість. Він був з тієї породи радісних селяків, що не відає та і не задумується про складності життя, — воно, оте життя, радісно лягає прямо в руки навіть тоді, коли світ скочується у безвихідь. Він мав простодушний характер, веселий і незлобливий, коли не стосувалося справ організаційних та державних. Він вірив у все, що робив; навіть коли комуністичний режим упав, він беззастережно перекинувся до іншого табору, разом зі своїм шефом, тобто Митрофаном, заповзявся налагоджувати тіньовий бізнес. Тому він не довго

гадав, що робити з пристрастю Анастасії, а взяв її за пишні форми і завалив у ліжко. Він був уродженим самцем, породистим, наскільки можна мати породу в третьому світі; тож він був-таки справжнісіньким кобелем, але не без своєї думки в голові: ті тяжкі іспити, що раз по разу ставило йому життя, пролітали повз його увагу, як перелякані сірі горобці, — він напросто їх не помічав або не хотів помічати. Навіть тоді, коли йому доводилося когось позбавляти життя. Це було втілення поганського бога, хоча в питаннях релігії він не знався; в його свідомості не вкладалося страждання як домінанта всього людства. Він був далекий, на гарматний постріл, від релігії. Він щиросердно плював на всілякі заборони. Напевне, тому за цю безкомпромісність, за нахабство його і цінував Митрофан.

Дві її доньки несподівано зникли з поля існування, що, звісно, було неприпустимою помилкою Анастасії. Нора цинічно сказала з шиплячим присвистом, що затягне цього білокурого лоха в ліжко, — і таки добилася свого, посадивши власну матір на валеріану, скинувши в чорну річку депресії, але помста вийшла спонтанною, бо дівка таки влипла, попала під магнетичний вплив, що випромінювало вічно щасливе ество Бориса. Ілона останньою дізналася про цей вислід подій, бо як вона не змагалася з пристрастю, але вдіяти теж нічого не могла. Вона нипала містом, мастурбувала до отупіння, пропускала уроки, випивала дешевого портвейну, травлячись у запітнілих забігайлівках, а мати вигадувала довгі романтичні листи, які нікому і ніколи не відправляла, поливаючи їх щедро слізьми. Все, звісно, перед дзеркалом. Про Норину пристрасть дізнався батько, але промовчав, щось мугикнувши під носа, а потім прямо запитав у Бориса: чи той одружиться з його

донькою. Борис ствердно кивнув головою, і вони знову поринули у справи, наче нічого не трапилося. Нора мала всі дані гарної нареченої: закінчена театралка, вона і в житті намагалася дотримуватися подібних схем. Вона мала вишукану зовнішність, елегантність, але іноді у її бездумних фіолетових, майже неправдоподібних, як квіти, очах пролітала іскорка глупоти, що і робило Нору чарівною улюбленицею чоловіків. Вона була протилежністю холодній і прагматичній Ілоні, і хоча вона не менше тринькала грошей, але робила це з грацією дитини, що плескає у долоні, коли бачить роззяву-пішохода з розваленим черепом. Вона у свої двадцять з лишнім поводитись, як велика дитина, чого не скажеш про Ілону. Хоча це упереджена думка. Стосунки між сестрами доростили часом до немислимої напруги: вони уперто конкурували між собою. Ілона ненавиділа сестру холодною ненавистю. До цього ж ще додалася рано розквітла пристрасть. Ця ж пристрасть підстьобувала солодку Нору, а ще більше — нелюбов до матері, хоча останне вона аж ніяк не усвідомлювала через недалекоість свого розуму. Якраз на цей складний період припала опала Митрофана. І скоро він вже заправляв на кістковому заводі у приміській зоні. Про що пізніше не пошкодував, — за ним, як вірний пес, подався Борис. Там, серед затхлих озер, і почалося її, Ілони, до-рослішання, якщо це можна назвати таким словом, бо вона від народження була розумною дівчинкою, а тому світ проходив крізь її бачення, як крізь решето психоаналітика. Чоловічий розум, — так вона сама про себе згодом вирішить. Вона таки спокусить Бориса — п'яного і благодушного, розпростертого у гамаці під нічним червневим небом, з білим полотнищем Чумацького Шляху над горбом зеленого парку, де болотяний

дух вічно сусідить, змішується із запахами матіоли. Вона прийде в одному зеленому светрі, скине його через голову, рвучко теліпнувши красивими грудьми, і ляже до нього у гамак, а той не довго задумуватиметься, бридячись отієї відвертості, візьме її м'яко, легко, але без жаги: його навіть лякала ця дівчина. Але на цьому все і закінчиться, як у короткому індійському фільмі. На цей період припадає її любов з Андрієм Побіденком з робочого кварталу, батько якого, колишній інтелігент на прізвисько Принц Дакарський, уславився як арабофоб, а тому мав досить високий авторитет серед усіх водіїв та робітничого люду, а ще її той світ захоплював і привабливо тягнув, як солону пожежа; вона бродила робітничими кварталами, приспаними сивухою та кислим пивом, вдихаючи ніздрями той запах затхлості та відчаю, від якого спирало горло, а ніздрі її орлиного, але витонченого носика піднімалися двома маленькими живими істотами. Потім упали літаки, і вона сновигала між трупами, причмелена, соромлячись радості дійства, жаху, паркого, як оцей місяць серпень; а потім з'явився батько. Він ударив її по обличчю, і тоді вона розповіла про Андрія, але так, як цього хотіла, як їй кортіло дістати більше Бориса. Андрій з переляку почав битися головою об стіну, бо троє в білих сорочках загнали його в підворіття, і тоді з'явився цей обідраний Лаврентій і розігнав їх упевнено дрючком. Тоді, під ніч, вона багато чого для себе означила, — так, одним порухом, вималювавши подальше життєве пересування. На диво, вона чомусь часто уявляла, як Андрій чує кроки, напевне, пошепки їх перераховує, збивається, але в тиші видно, як воруються його губи з прилиплою цигаркою, а очі наче у молодого лошака, їй робилося дуже смішно, коли пригадувала, як він

тівав, відмірюючи велетенські кроки, а потім уткнувся в стіну старого млина. І почав битися головою, обдираючи шкіру на обличчі, а батько, Борис та начальник міліції в білих випрасуваних сорочках стояли і реготали. І тут з'явився зовсім незрозумілий чоловік, якого вона потайки страшилася, але теж тяглася до його обідраних лахів, ненавидячи щось таке, що її раціональний мозок аж ніяк не міг означити. Прийшов Лаврентій з дрюком і відігнав трьох здорових чоловіків. Тоді Борис пообіцяв його прибити. Але все це вона пам'ятала якось в тумані, розплило, останні роки майже ніколи не згадуючи Андрія, але він виникав поперіч її відшліфованої пам'яті, їй робилося незручно, некомфортно, але скоро вона почала трохи цікавитися його долею, несподівано зрозумівши, що світом правлять-таки більше сили ірраціональні, ніж раціональні, ну, принаймні вони завжди проявляють себе так несподівано, як пронос на безтуалетному Хрещатику.

Почалася перестройка, яку вона сприйняла надто спокійно, навіть посміялася із заклопотаного батька, що цілком серйозно готувався до тюрми, а потім, коли перша хвиля народного обурення минула, у батька навіть з'явилися більші гроші, ніж він мав до того, — подалася навчатися до Парижа. Але невдовзі повернулася з виглядом нудьгуючої атеїстки, заскоченої психічною депресією. Принаймні на півроку вона собі вигадала розвагу. Вона пожирала велику кількість шоколаду разом з транквілізаторами, проглядала сімейні альбоми, романтично так зависаючи зеленим поглядом за вікном дачі, де вихідними днями у сонячній круговерті бавилася її небога, а Нора ходила зі щасливо опущеним і просвітленим обличчям, — вітер м'яв яскраву одіж Каріни, що пищала від задоволення,

наче сіренька миша. Батько плутався у міжперестроєчному періоді, щасливий, завалювався у крісло, виголошуючи якісь туманні плани всьому сімейству. Якраз на ту пору прийшлася міжусібна війна з чеченською братвою, і вибухи уквітчували передмістя потворними червоно-чорними трояндами. Батько повертався додому, здебільше на дачу, з утомленим обличчям, але палаючими очима; йому вже ніколи було вештатися на гульню, зі здоров'ям теж з'явилися проблеми. Іноді він говорив: «Ну що ж, я теж інколи бував несправедливий!» І сміявся, втупившись в апатичну Ілону своїм сірим прямим поглядом, вижмакавши чоло. Десь через півроку після Парижа вона змусила батька придбати чотирикімнатну квартиру на Володимирській і зі своєю нудьгою перебралася туди. Тоді-то їй і нависли охоронцем не кого іншого, як Андрія Лямура, що вибивав чечню з азерами з таким рвінням, що йому простилися старі гріхи щодо шанованого сімейства. Але цього разу між ними нічого не відбулося. В її житті починалася нова епоха. Вона тільки періодично нагадувала Андрію про свинарник. Про те, як він намагався вкоротити собі віку. І тоді вона насправді зрозуміла, що нічого так не збуджує, як звичайнісіньке людське нещастя. Вона жила трагедією, але не жила нею, а в Лямура не було ані того, ані іншого. Банальний парубійко, що ламав черепи чеченцям.

Потім був чоловік нізвідки. Вона так його романтично і охрестила, майже по-столичному, з хвостатими прибалачками, але по-снобістськи грубо, людина з Хрещатика. Він-бо розумів, що таке людське горе, як з нього мати зиск, а ще, напевне, що день не відрізняється від дня, своєю гидкою потворністю нагадує марність людського існування. Ілоні, звісно, хотілося

чогось крутішого, тобто того, що б могло у її свідомості зайняти або навіть перескочити рівень Бориса. Але воно повертало на своє, а, як вже зазначалося, Ілона поволі почала миритися з ірраціональним; йому перевалило далеко за сорок, він мав красиву, ледь з сивиною шевелюру, запалі щоки, оливкову шкіру, витончені пальці піаніста або убивці; середнього зросту, але рухливий, як бультер'єр; він стрімко починав свою розмову, вправно кладучи слова в одну ціль, в одному напрямку, досить швидко, але безпристрасно, шалено, одним скачком досягаючи мети; несподівано, після потоку слів, він усміхався, блискав котячим поглядом з трикутними зіницями, і тоді весь туман, що клубочився навколо нього, враз розходився, і всі несподівано розуміли, що це лише театральна гра, виконана на живу, тобто на публіку, і для якогось незрозумілого багатьом ефекту. Цей дорослий чоловік вводив Ілону в світ сучасного, тобто відкривав двері, — з нудьгуючої мажорки він робив просунуту, розбитну дівчину. Принаймні одного гождого дня так вона для себе вирішила. Вона навіть не знала його імені, і познайомилися вони якраз на тій хвилі, коли вона грала романтичну дівчинку, заскочивши дощового листопадового дня на вечірку, де, як їй видалося чи з нудьги, чи від сексуального голоду, люди плели всілякі дурниці, але вона благоговійно їх слухала, вірніше, вдавала, що слухає, наповнюючи свій відсутній, майже порцеляновий погляд зелених очей змістом, зовсім їй не зрозумілим. Вона завжди вловлювала людей, які можуть підкоряти інших, заставляти думати на свій кшталт, а заодно тримати їх поблизу себе як безвідмовну службу, чого вона аж ніяк не потребувала, але природньо тягнулася до таких, бо вони десь там, у свідомості, нагадували її тата, Бориса

і те оточення, куди повертатися Ілоні зовсім не хотілося. Тому Ілона відразу його вирізняла з-поміж усіх: він сидів самотньо та відсторонено, але всі палкі розмови накручувалися навколо нього, наче незнайомиць попротигував тонкі металеві струни, періодично смикаючи за них з холодним блиском жовтих котячих очей. Іноді він вставляв якесь незначне слово, а тому глибокодумна розмова закінчувалася гуркотом перерваного оркестрового дійства. Тоді западала ніякова мовчанка, обличчя видовжувались, як у гончаків, з очима, що від тріскучого щастя посперечатися, ткнути співрозмовнику заковиристе, падлюче слівце, наливалися іскристою вологою і ледь не випадали з орбіт. Надворі стояла глуха, без листя на деревах осінь. Він несподівано встав, поманеврувавши між співрозмовниками, зупинився біля неї, тримаючи міцно в руках склянку з червоним вином, ледь кивнув головою, потім відрекорментувався, але в той день імені вона його не запам'ятала.

— Ви теж прийшли сюди за принадами вічного людсько-го... е... щастя? — тільки те, здається, запитав він.

— Щось подібне... — не обертаючи до нього голови, відповіла вона, краєм ока спостерігаючи за його реакцією. Але чоловік видавався безчасним, відстороненим, як геній.

— Ви знаєте, я сам не розумію, про що вони говорять. Самі не тямлять, що плетуть, але свято вірять, що говорять те, що потрібно. А значить — свята простота або глибока віра. Я вам не заважаю?

— Зовсім ні, але більшості з того, що говорять ці люди, я не розумію. Вірніше, на свою досаду, не знаю тих людей, про яких вони говорять. Правда, це дуже погано? — І тут вона одягла романтичну маску, а він про себе зметиковав, що це вдалося

майже правдиво, аби вона уміла ще змінювати зовнішність та сам погляд. Вона йому таки сподобалася. Як простий елемент згасаючого життя, кожним днем якого треба насолодитися. Отака тобі гедоністська стурбованість.

— Миколай. Майже що святий. Це не кощунство: я дійсно вірю в такі речі, але в тому сенсі, що вони повинні слугувати як поміч тут, на цьому клаптику землі. Словом, простіше, — як інструмент для досягнення успіху, але не більше. Віра не потребує жертви, бо вона є самою жертвою. Ти віриш, відбираючи у себе по шматку життя, яке з таким зусиллям відвойовував, — він знову подивився на неї, як кіт на мишу, своїми жовтими очима, і засміявся: — Немає нічого прекраснішого для людини, як вивалити віру в лайні, взявши її, як предмет свого захоплення. Напевне, у цьому і є смисл життя, опозиція до Бога. Заперечувати і водночас визнавати його існування. А коли сивий Саваоф з'явиться у кудлатих хмарах, просто розреготатися в обличчя, чекаючи, коли його длань або накриє тебе, як муху, або простить, як слизького паразита.

Ілона зробила розуміючу міну, але тільки не для чоловіка з Хрещатика: він розумів, що для неї подібні розмови звучать, як гітлерюгендівська пісня на вулицях Нью-Йорка чи марш «Нахтігаль» у єврейській синагозі. Але до його балачки вже дослуховувалося кілька чоловіків з видовженими обличчями, кислими поглядами і одвислими задами, що звисали з модних табуретів. На коротких ніжках вони поволі почали перебиратися, наче равлики, випучуючи антенами свої очиська. Миколай замовк і продовжував усміхатися, дивлячись на Ілону. Вона отетеріло мовчала, бо вперше не знаходила слів, і їй робилося ніяково, чого вона зроду не відчувала.

— Я в цих речах не розуміюся. Напевне, в цьому місці мене не чекає успіх...

— Як і скрізь? — мило перебив він її. Двоє слимаків зі змученими обличчями таки дісталися до них, але занадто пізно, бо вони домовилися пройтися осінніми вулицями, вдихнути у запарені вином та розмовами легене важкого осіннього повітря, гільйотина дверей відтяла за ними сизий трикутник диму, де плавали чорними м'ячами розпалені голови.

Пролітали золотими кулями ліхтарні ковпаки, всевіт з неймовірною швидкістю розкладав атоми у їхніх головах, летіла волога мжичка, і було ще багато такого, що не поміщалося на язичі, а існувало в природі цього старезного міста.

— Принада людського щастя у спілкуванні. Часто це обертається крахом. Тисячі людей падають у цю пастку, надаючи словам непотрібного змісту. Один мій знайомий священик весь час спілкувався з Богом. Майже на «ти», як ото буває. Він дійшов високих ієрархій, і в нього почала гнити простата. Йому заборонялося мати жінку. І він дозволив собі стати гомосексуалістом, таким робом у своїй свідомості вирішив проблему. Але чи розрішив Бог його проблему, невідомо, — і він засміявся хрипким, але приємним голосом, що дозволяв собі попустити самого священика, благодушно поплескавши його по сідниці. — У відповідності до його релігії, він зазнав краху, але свідомість вплинула на його гниючу плоть чи прогнила плоть на свідомість. Принаймні він продовжує вірити і трахати хлопчиків. Він поновив спілкування людства у такий-от спосіб, поставивши свого патрона у досить незручне становище, але, думаю, він йому, за його віру, попустив, — і він знову засміявся, але враз змовк, розуміючи, що до неї заледве доходить зміст сказаного.

— Мене там сприйняли зовсім не так, як хотілося... — тихо, вплутуючись у романтичну бовтянку, промовила вона.

— Я знаю. Незадоволеність — це скорбота світу, про що я вам говорив. Тільки проститутки бувають задоволені, але й то періодично. Ви не одна з них, з тієї компанії. Щоб бути щасливою, не обов'язково народитися гарною, розумною та заможною, необхідно уміти за будь-яких обставин бути шматком того, куди ти входиш. Зайти в інший світ — ось майстерність. Пропекти їх своєю особистістю, а потім викрутити навколишнє оточення, як пряму кишку. Оце задоволення, яке вам необхідно здобути, — Миколай благодушно усміхнувся, несподівано розвернув її за плечі і подивився в очі: вона вже була готова, напіврозтуливши червоні соковиті пелюстки уст. Але він ніжно погладив її по оксамитовій щоці, і вони закрокували далі. Вони йшли під гуркіт останнього листя по мокрих покрівлях; вони проковзали під грубим осіннім небом, тяжким, як шматок граніту; вона йому подобалася, — він хитро дивився, як тріпочуть від кроків під щільним зеленим светром наліті її груди, а випещене обличчя холодно направлене у ніч. Невилуплена великосвітська левиця. Ота підліткова скутість. А безпристрасність йому імпонувала. Десь там в чорній «волзі» за рогом чекав Андрій, нервово покусуючи губи, поклавши велетенські руки на кермо, навсібіч вертячи кудлатою головою, — це її смішило. І вона збудилася. По-справжньому і дико, як ото бувало років чотири тому.

А тим часом Андрюха Лямур зовсім не віддавався любовній тузі, а воронованим дулом німецького браунінга виторговував у круглосонячних корейців кілька кілограмів героїну, тицяючи в їхні лоби стволом.

— Йобані нехристи, я вас усіх в жопу оддрючу! Я сказав, що ми башляємо зараз тільки половину, а решта після продажу... Ви що, забули, хто де срав?! А?!

Його підлеглі: Яшка Полохало на прізвисько Лоренцо, Пашка Дрозд та Котя з Рибою — лагодили електричного паяльника, щоб засунути його в задній прохід розпластаному вузькоплечому китайцю, що з якогось дива лежав на животі й усміхався та кліпав своїми очиськами. Потім він залопотів: «Зачем ві так жестока?» — «А затем, чурка рваний, що ти баб наших приїхав ебать!» — добродушно роз'ясняв Яшка, потім Пашка втрутився і засунув вправно паяльник до мети його слідування. Тобто в анальний отвір. Треба сказати, що паяльник вони діставали уперто довго, — всі магазини зачинені, хоч око виколи, на порожній вулиці вони зупинили машину, стріляючи очима навсбіч, намагаючись щось прогледіти крізь мжичку, — Андрюха все поглядав на годинник, стиха ворущаючи губами.

— Може, без паяльника? А?.. — протягнув Котя, але відразу замовк, бо Лоренцо садонув ліктем в дих.

— А чим? Я ж не буду в них стріляти. Токо з паяльником. Це діє майже як... ну як ота хріновина, що колють кагебешники на допитах.

— Не поняв...

— Нехер понімаєть, якщо мене підловить Ілона, то мені зіллють, як сперму зі старого бугая... — І він засміявся реготом вуличного вурки, що колись намагався співати у жеківському хорі «Ой чий то кінь стоїть», але осікся, бо якраз він о цій порі починав впадати у розпачливу сльозливу блатняцьку меланхолію, а значить, очима і душею його запанувала дама серця, а нині — хазяйка.

— Бля-я-я, — тільки протягнув Яшка і втупився у жовто-сіру кашу, суміш з ліхтарного світла, мряки, квадратури вікон, до яких долучалися вузьенькі туалетні вічка, а доповнювало пейзаж кілька розвалених чеченцями кіосків, розквітлих, як велетенські та потворні чорні квіти.

Ілона по-трагічному поправила локон на мармуровому чолі, натхненно слухаючи слова Миколая, все входячи у па-току, солодку і заборонену мелясу прекрасних слів, віддаючись своїй забаганці з віртуозністю аристократки, але зі школярським знанням; несподівано до неї почало доходити, що вона управду сприймає його слова, або вони просто лягають їй на душу, о, на цей осінній настрій, тужливий, як ця мряка: вона зараз подумала про Андрія трохи реальніше, зовсім без тіні злорадства, навіть з виляючою ніжністю справжньої аристократки. Ось так, ось так. Збудження починало танути, як сніг ранньої весни, лишаючи лише брудні зализини справжньої стихії. А йому... а йому приносило найетичніше задоволення отак платонічно промацувати цю істоту, спостерігаючи, як широко роздуваються її мініатюрні ніздрі, а очі зачаровано, вже з тваринячою пристрастю, дивляться у ніч, а вірніше, у бік великого нужника, освітленого, як і пам'ятник колишньому вождю, кількома потужними прожекторами, з наквацяними вічно кривими літерами «М» та «Ж».

— Ви випробовуєте свою теорію на мені?.. — запитала вона, по-білчачому притискаючи до грудей руки, проводжаючи очима білі мечі світла, що шаткували мряку. Вона таки попалася і вляпалася; інстинкт волав у ній, що це навіть гірше Бориса, що треба або закінчувати, або ставити все на свої місця. Він випередив її, метнувши свій розум, напевне, подалі її ще дитячих думок.

— Я не випробовую ніяких теорій. У мене їх немає. Ось тут я мешкаю, і ми можемо спокійно зайти і випити кави чи чаю, — відповів він і взяв її за холодну руку; і хоча Миколай сказав це, як тупорилий студент Сорбонни, який привів перед свій будинок дівчину, щоб поставити їй пістон, а потім ранком тихо випроводити, вона почула в його словах переконливу брехню, і це знову прилило кров до її таза та голови. Вони повільно піднялися на четвертий поверх, не користуючись ліфтом, і через кілька хвилин зайшли до просторої кімнати. Це було помешкання, розбудоване в американському стилі; мало хто на той час так облаштовував помешкання.

Вони, Лямурові пацани, з витягнутими шиями, нагадуючи мокрих облізливих пацюків, сиділи в авто і слухали у вимоченій мжичкою темряві, наче на неї, враз зрадівши, спорожнилася енна кількість китайців, а вони слухали і чули, як бздять та кахикають, клянуть і стогнуть їхні безпечні громадяни у вікнах, у монументальних помешканнях, віддані на поталу солодкій ілюзії життя.

— Котя!

— Га!

— Хер на. Харош на рогах стоять. Іди ламай «Промтовари».

— А чого я?!

— А того, що в тебе жопа жалезна!

Так вони і дістали комплект новеньких паяльників, двоє з котрих годилися хіба що для колекції в місцевий міліцейський відділок.

— З долі, Котя, вирахаю...

— За 'кий! Найшли лоха, бля... Ну, бля, обще... Бля, Андрюха...

— За безалаберність, Котя. За соціалістическую безалаберність...

І вони розливають свій сміх, однаково, в шкіряні куртки одягнені, стрижені коротко, але по-модному, поляскуючи гучно одне одного по плечах.

За китайською ширмочкою з напівоголеними красунями під прозорими парасольками, де чоловіки сховалися у затінку з готовими до бою фалосами, знаходилося велетенське ліжко, що більше нагадувало надувний гумовий човен. Туалет разом з душем примістилися майже посеред самої кімнати. На цій площині нічого, окрім імпортного музикального центру та телевізора, не було, але вражала чистота приміщення, наче чисте синє червнє повітря зависло тут, поклавши скрізь свої крила прохолоди. Чоловіки такі свині, — заграла музика, яка нагадувала шурхітливий приплив моря, що його невиховане вухо могло сприйняти за хлюпотіння в унітазі чи, на кращий випадок, у ванній.

— І проклинав їх Господь, — потягнув нарозспів Михайло, спустив штани і почав спорожняти міхур. Вона відверто подивилася на його округлі, майже, ні, таки правильної жіночої форми сідниці і вжахнулася, відчуваючи щось подібне до того, коли тебе застає несподіванка власного почуття, ти стаєш примарою своєї дійсності, з тією вікопомною печаллю мрій, сподівань. Все, що стосувалося сексу, наводило на неї звірину тугу, що миттєво набирала форм, робилася фізичною симфонією органів, начебто віддалік, як ударили перші акорди серця, вона оживала, широко розриваючи ніздрі. Воно могло закінчитися зубовною тоскою та іпохондрією: пропливали чорними горами хмари — це вона бачить у широке вікно

його помешкання — і коштовними зірками горять куполи ліхтарів. І вони одні в нестерпній тиші, що тріщала рядом шурхитливої музики. Чарівно, дійсно чарівно. Вона була інтелектуальною невігласкою, як і більшість жінок; напевне, ця вада заважала, але про зворотний бік вона дізнається, коли зустріне Нонку. Зараз Нонки ще не існувало в цьому сльотавому листопадовому дні, де вона намагалася грати чарівну романтичну принцесу, в цій свинцевій порожнечі самотності. А зараз Миколай прийшов зі свіжими фруктами, мокрими, як після дощу: важкі, мов сльози, краплі оббігали виноград, хрумкі свіжі яблука. Шурхотіла музика, яка дратувала її. Але нехай, вона віддасться музиці. Він підступився до столика, що нагадував журнальний, і вони зіткнулися тілами. Якусь мить, заповнену музикою, вони дивилися одне одному в очі; вона відкрила рота з порцеляновими зубками і закрила свої зелені блюдця пухнастими віями. Ілона трохи сахнулася, коли Миколай увіпнувся в її губи, але поцілунок був м'яким, теплим та ніжним, і вона обвисла вся на ньому. Теплі пучки пробігли по щоці, легенько, одними кінчиками пальців він торкнувся грудей, намацавши тверді соски, потім ухопив міцно, що вона аж писнула, її руку і різко засунув до себе у матню.

— Хіба ти не так хотіла?

Вона не сахнулася, навіть тривожна тінь не пробігла обличчям під поглядом його жовтих з трикутними зіницями очей.

— Невже помітно?

Миколай неквапом, не спускаючи з неї очей, усміхаючись кутиками губ, зняв з неї одяг, полишивши в одних трусиках, і його пальці вправно забігали її тілом.

— Не так, — несподівано жадібно сказала вона.

— Ну що ж, сьогодні буде, як ти бажаєш, але з моїми акцентами, а від завтрашнього дня ми будемо вчитися.

— Чому? — арки чорних брів поповзли вгору, а золото очей розпливлося, змішуючись з яшмою.

— Всьому, моє сонечко.

— Фі, як то... Ну як то...

Він ухопив її опаш і поклав на широке ліжко. Тільки зараз відчула, що з неї разом з криками виринається пристрасть: Ілона засопла ніздрями, залазячи рукою у свої труси, стискаючи пальцями лобок, спускаючись нижче. Миколай хрипів, облизуючи гострим і довгим язиком її проміжність, а вона чіплялася рукою за його член, що неслухняно виприсав з її долонь. У неї стало мокро між ногами, а губи враз висохли; він намастив їй сідниці кремом, промацуючи гнучкими пальцями половинки, із задоволенням естета поцінуючи еластичність шкіри, підвів руку під круглий пухкий живіт, намацавши пучками дірочку пупа, витончену, майже неіснуючу в природі, напевне, зазначивши у голові, що йому попав найкращий з екземплярів, які доводилося знати, і загнав члена що було сили їй в задницю, сам аж зіскулившись від задоволення. Вона озвіріло закрутила головою, ментеляючи патлами, закусила губи, але він примусив її кричати, пищати, а сам клацав зубами, як кінь, похрюпуючи на ній та підвискуючи в ритм розхитаному матрацу та її чистому, як срібні дзвіночки, голосу. Коли вона відкинулася на спину, втупившись своїм зеленим поглядом у високу білу стелю, тільки прошепотіла, відпливаючи, що все рівно було не так, як вона хотіла.

— Так, тебе вперше взяли з чорного входу. Хіба не приємно ще раз відчути, як тебе полишають незайманості. Гарантую тобі це кожного разу. — І він м'яко пригорнув її, і вона незвично для себе поклала йому голову на плече, прихопивши м'яку шкіру пишними своїми устами; прошепотіла, що згодна, хоч все життя. Його рука лягла на красиву довгу ногу, сховану наполовину під простирадлом.

— Як манекен, — втомлено пробурмотів, засинаючи, Миколай. За вікном сунули сірі листопадові хмари, і подумав, що для першого разу не так вже мало, але якщо її навчити віддаватися не так зопалу, не так дико, то тут буде роботи не на один рік.

Операція пройшла напрочуд вдало. Андрюха був собою задоволений. Він сидів, зануривши тіло у м'яке сидіння авта, перераховуючи злиплі зелені купюри, хо, а корейці чи китайози шкварчать з паяльниками у задниці і, напевне, чекають, що їм завтра чи коли там принесуть обіцяне бабло, і смажаться, як шампінйони. Ухнарі копчені. Він сидів і вперто перераховував гроші, але чомусь його не полишала думка про корейців. Така тривожна жалоба, як вали чорних хмар над містом, як муторне повторення електронного лічильника, що кривавою гримасою висів на будинку. Так, їм доведеться полишити столицю, вилетівши до Гонконга в цинкових трунах. Чорти б їх забрали. Засинаючи за кермом, він подумав, що таки його не дочекалася Ілона. Ну, і хрен з нею. Нехай розраховує. Хоч ногою під самий зад, теж мені, каралева красати, я несуч тебе труси. Подивимось, хто крутіше. Він зараз розпочав діло. І він задоволено подивився у ніч, — повіяла мжичка, перевертаючи мокрі газети. Він подумав чомусь про книгу, що колись

знайшов у батька: коли він довідався, що то Святе Письмо, то ледь не вдавився з жаху, бо ходили балачки, що хто його прочитає до кінця, той збожеволіє. Він відкрив бардачок, витяг кишенькового формату Святе Письмо, що його дістав у одного убієнного свого знайомця при розподілі майна, полистав, а тоді відкотився вже до тривожного сну.

А ранком пішов сніг, поклавши глибоко сині тіні. Горів на сонці кут будинку, стрімко вгризаючись у синє небо. День наповнений світлим і чистим щастям; вона провела кінчиком язика по губах, усміхнулася про себе, втягнула ніздрями запахи, свіжі та незнані, ядучі, солодкі, де запах сперми, хлорки та чоловічої сечі, і вивітрілий запах жінок, які проходили цим широким блискучим світом до неї. Ця ніч дала їй не тільки незалежність, але щось глибоке лягло їй на груди, і вона дійсно відчувала себе великою спокусницею. Проте це була тільки миттєвість. Такі думки завжди виникають зранку, а кожен день приносить не менше паскудства, ніж інший, філософськи зазначила вона. Ох, життя не варто турбувати, — вирішувала, — воно саме про себе потурбується. Ілона відійшла від вікна, коли сніг посипав знову; в далекому провулку вона угледіла притрушену снігом чорну «волгу», усміхнулася задоволено, повернулася до ліжка і відкинула тихцем простирadlo. У нього чудесна, майже жіноча задниця, без жодного волосся, ані найменшого пушку, рожева і чиста. Далєбі, день шкода, коли все це закінчиться швидко.

Так пройшла їхня перша зустріч. Відтоді вона упевнено грала ученицю, і почасти це в неї здорово виходило, — змінилася хода, сама розмова та поведінка, так що на всіх раутах, великосвітських і ні, вона привертала увагу, як велика

недосяжна зірка. Там, де її колись помічали як гарну дівчину, про яку можна тільки подумати, щоб затагти в ліжко або присвиснути на вулиці, але забути через кілька хвилин, зараз вона з'являлась, як вибух, як тріскуча феєрія, що несподівано обривалася на вас холодними потоками водоспаду. О, перед нею пролягав дійсно фантастичний світ, що змінював форми або захолював з бридотністю свинячого смальцю: секс, наркотики, гучні компанії, — все це пусте, як вчорашній коханець, бо їй відкрилося споживати власні можливості. Нічні клуби починали тільки-но відкриватися. Там вона знаходила нових знайомих з іншого, зовсім дивного світу, які могли проціджувати просто так це повітря, отримуючи з того зиск. Прагматичний її розум, майже аналітичний по-чоловічому, захоплював Миколая.

— Можна споживати виноград узимку, але для чого? Головне, як це зробити, не ковтаючи його гускою, а відчутти насолоду втрати, а потім знайти і насолодитися. Можна отримати насолоду і від смерті, якщо у неї не пірнати надто глибоко, — проговорив Миколай, одягнений у шкіряний ковбойський костюм, пускаючи зі свого — вуста бантиком — рота неправдоподібно сині кільця диму. Повсюди між столиками снували дівчата в срібних бікіні, пропонуючи напої.

— Відвертість сексу, — продовжував він, підкликаючи дівицю, граційно взявши за лікоть, так щоб вона нагнулася і він міг їй щось швидко зашепотіти на вухо, і, ляснувши по литці, звернувся до публіки, що мляво розвалилася за столиком: — Відвертість сексу спустошує, коли людина не знатиме йому ціну, його святості, не знатиме шляху до нього...

Ілона провела розпачливим поглядом дівчину в срібному бікіні, яка вирізнялася з усього одноманітного гурту якоюсь грацією, змішаною з отруйною потворністю, Миколай тільки стрельнув поглядом, але вдав, що не звертає уваги, продовжував говорити до пари, що складалася з Лариси, мініатюрної блондинки з великими порцеляновими очима, що відбивали світло, розвинутими грудьми і вічною сексуальною недугою на обличчі, й карлика з напудреним, нарум'яненим обличчям, як лице мінйона, що вощідав на кількох батистових подушечках. Звали карлика Гоша, і мав він дуже чудесну історію, що вже заковувалася у минуле, як срібні відсвіти советського істеблішменту. Його з якихось причин найменше хотіла бачити Ілона, хоча скрізь і повсюдно Гошу називали «душечкою». Так він і носив прізвисько, ласкаве, навіть по-жіночому мрійливе — Гоша Душечка, коли він наближав обличчя в потворній суміші кольорів клубу, з яскравими вибухами люмінесценції, котра нагадувала викиди сперми, а вірніше, цей процес імітувала, то перед вами зависали жовті більма очей з тисячами фіолетових капілярів, гачкуватий ніс, вощана потворність обличчя, обквацьованого жіночим гримом. Але то нічого, то всього-на-всього старість, і нічого більше. Прославився ж Душечка тим, що мав неабияку чоловічу снагу, а тому за часів советських мав попит серед незадоволених дам номенклатурного походження, тобто з мажорних сімей. Доходило до того, що за ним вилаштовувались у черги від старшокласниць і до шістдесятилітніх, струхлявілих, вже за межею клімаксу номенклатурниць, які числились у паперах, проштмпельованих засмиканими клерками, як домогосподині. Він дефілював між віденськими меблями, гнутими левовими лапами, тримаючи

в руках табурета, шепочучи хрипким голосом добренького гномика: «О, кохана, зараз, тільки зараз!» Одна дама навіть похлинула його спермою, а тому заскоченому Душечці довелося викликати «швидку»: він сидів серед позолоти чашок, серед картин з важким маслом, де всі пристрасті приховані, як у музеї. «Швидка» застала його майже мертвого, вже посинілого від переляку, з прокушеним язиком, йому довелося давати уколи, аж доки на пишних своїх ложах не застогнала хазяйка, вже конвульсивно дряпаючи наманікюреними кігтиками простирадло. Тут тільки бригада отетеріло зупинилася перед розтягнутим білим тілом вродливої молодиці, що хапала останні ковтки, а коли їй придавили на груди, то з горла полилась якась густа суміш, що ні в якому медичному каталозі не була згадана, її таки врятували, але слава Душечки поширилася за межі Києва, аж до тієї столиці, де подібні Гоші й водилися, але мали стать набагато слабшу. Його возили в парні бані, де він вощідав на великому, підбитому червоним кріслі, зі стримлячим хреном, що піднімався, як флагшток; хтось за той орган виголошував промову, а він благодушно приймав, — його заводили до окремої кабінки або навіть і так, як півник з маленьким білим задком, він наскакував на молодицю іззаду. Жилося йому ситно, задоволено, а ще тому, що людиною він був освіченою, з ним не зовсім упитим бикам було про що поговорити, наче усмоктуючи ту природню злобу, яка накопичилася у ньому за двадцять років існування. Потім, як часто трапляється у слизькому існуванні, у Гоші з'явилася любов. Це була горбата прибиральниця у центральній лазні, з одним більмуватим оком, з покрученими ревматизмом ногами, але з гарним контральто, що ним вона виводила, коли

випивала чвертку горілки, серед сміття: розпарених березових віників, порваних трусів, презервативів. Топочучи ніжками до роздягальні, Гоша зупинився, наче у нього влучила блискавка, і стояв, зачарований голосом, який, здавалося, линув десь із піднебесся. Він обтирався рушником, повзаючи у смороді випарів риб'ячим поглядом украй зніченого чоловіка, а тоді, набравшись сміливості, закутавшись у простирadlo, рушив темними коридорами під сміх та аплодисменти достойної публіки, весь заливаючись потом, дістався прикарабка, де шкрябала мітлою прибиральниця Ліза, співаючи своїм чудесним голосом. Гоша Душечка остовпів від побаченого, так воно йому впало в око, бо оті покидьки йому зараз стали смарагдовими купами, а товариство, що висипало позаду нього, просуваючи виблідлі писки в отвір, які щось говорили, накопичуючись, як грона сифілітичного гною, десь позаду, достойні всілякого сміття. Він вдихнув повітря і запитав: «Мілейшая, а не бажаєте пройтися зі мною?» Але Лізка була глухою, тому продовжувала виводити контральто, шкребти мітлою, аж після п'ятнадцятихвилинного галасу вона підняла голову, потім втягнула в плечі так, як роблять люди, що завжди відчують себе винними, і впала на задницю. Гоша простягнув свою лапку, і вона подала руку. Від того все і почалося. У Гоші почав псуватися характер, він лютився, але його потребували все частіше та частіше; він вже почав відвідувати нарколога, а одну даму навіть укусив, на що та простягнула йому ремінець з шипами, виставила свого міцного зада зі спущеними трусами і благаючим голосом попросила: «Покарай мене!» Потім Гошу побив один секретар райкому, який теж зняв свої французькі штани, виставив зморшкуватий зад, але Гоша підійшов

і плюнув прямо в очко — смачно і влучно. Тоді райкомівський вождь зняв черевики і, скиглячи індицим голосом, почав його бити каблуками по обличчю, хватати за член, що ніяк не хотів підніматися, а вконець зійшовся синьою слиною. Гошу відвезли до лікарні, де йому наклали кілька швів на обличчя, а один молоджавий дженджик у чорному костюмі, з військовою виправкою, попередив, що він може опинитися в місцях далеких, тобто поїде косити дуби. І тицьнув свій телефон, конфіденційно пообіцявши допомогу, якщо у випадку чого, ну, він сам повинен розуміти. Гоша упав у депресію. За першість володіти ним і його плоттю билися вишукані советські молодіці, мораль яких і їхніх чоловіків межувала десь з мораллю Гоші, але останній відверто почав цуратися світу. Тоді Лізку спробували підкупити, але вона відмовилася і продовжувала збирати презервативи та порвані труси, закривавлені затички і чекати на Гошу. І одного дня знайшли її у прикарабку, з головою у відрі рідких помий, спідниця заголилася, показуючи світу рожеві рейтузи, надто дорогі та вишукані для калікуватої прибиральниці, а жижа ще продовжувала булькати. Лізку не виймали до тих пір, доки не привезли Гошу. Той тільки махнув рукою, закурив «Герцеговину Флор», крякнувши, що немає на вас Сталіна. Далі судьба Гоші розпливається мутною плямою, бо він пропадає з окраїн советського істеблїшменту. Відомо тільки, що за якихось нез'ясованих обставин він отримав чотирикімнатну квартиру на Печерську, поближче до Липок. Поговорювали, що він нипав голодний, геть виснажений вулицями, доки його не підбрали вурки з Бессарабки, і він підпрацьовував у них «хворточніком». Він залазив до квартири

через кватирку, тобто «хворточку», загрибаючи все накопичене добро хазяїнів, хоча останнє було досить сумнівне. Востаннє його бачили на якомусь телебаченні, де він тримав опахало над розпростертою напівоголеною красунею і якимось таким робом увійшов у напівбогемне, а потім і світське життя столиці. Там Душечка і знайшов сексапільну Лариску, зачарувавшись з її голосу, з її імені, що для нього звучало, як останні увертюри Моцарта.

Дама в сріблястому бікіні продефілювала укотре, а Миколай продовжував глаголити:

— Вам говорили про жорстокість Бога?

Гоша пропищав, ствердно кивнувши голівкою, ковзнувши поглядом по заголеній нозі Ілони; її сіпнуло від мутної хвилі бажання, але обличчя Душечки ніяк не викликало довіри, тим паче вона намагалася останнім часом відійти від Миколая хоча б на крок, трохи далі.

— Я вам теж скажу, що ви богохулите, вірніше, сказав би... — Він відпив з келиха, дістав Святе Письмо. Каламутними очима намагався щось вчитати, але облишив, кинув на столик, перевернувши кілька бокалів з коктейлями, і книга ляпнула в калюжу, що задзюрила на підлогу, під ноги дискусантам. Підійшла дівчина в срібному бікіні, Ілона не стрималася й запустила їй руку між ноги, коли вона нагнулася; дівчина початком сахнулася, знову подалася назад, притиснувши підборіддя до плеча, кліпнувши сірими величезними очиськами на Ілону.

— Ви сьогодні з нами підете... ну... — Ілона запитально глянула на Миколая, що покурював сигару, пускаючи свій бездіяльний погляд поміж столиків.

— Ми сьогодні їдемо до храму. Так, до храму...

Хто образить дитя це найменше, то ліпше б йому було прив'язати камінь чи то жорнова до шиї... і туди... Значить, утопити... — продекламував він, спостерігаючи, як рука Ілони повільно, як в анімації, як у ролику, красиво сповзає по стрункій нозі дівчини і береться за келих з фіалковим коктейлем, де плавав напіврозталий лід.

— Жорстокість Бога доводить, що його просто не існує-є-є, — протягнула нарешті Лариса, що весь час тримала руку на матні Душечки і вперто жмакала те, що витиснули кільканадцять років тому інші.

— Дуже вірно. Проте існує падлюча ілюзія, що таки якась капость діє нашими мізками, влазить у наші бажання і сни, рухає оті хмари, оці красиві ноги, вибрикує сім'я з дітородних органів, а водночас нам це забороняє, — випалив, майже задихаючись, Миколай; оркестр якраз виливав пекучу лаву мексиканської музики, пари, що стояли передом, вивішуючи свої обличчя, як табло, повернулися задом, в проміжність яких повлазили труси, а на спинах розповзалися контури поту з білим кордоном солі. Офіціантка вже збиралася йти, коли перехопила погляд Миколая, зупинилася, уважно скинувши команду поглядом. Гоша завовтузився в кріслі, чмихнув, завищавши:

— Гери хочу... Хочу героїничка... Одну, всього лише одну, всього лише одну, — протягнув останні слова нарозспів.

Ілона сповзла повільно на коліна, шаснула під столиком, відпихаючи однією рукою ноги, іншу виставляючи, як у пошуці чогось, подібно сліпій, нарешті ухопила за матню Гошу, стискаючи та розтискаючи кулачок, доки він не писнув, тро-

хи навіть сповз на подушечках, і коли його статевий орган виріс до пристойного розміру, з великою жадобою запхнула собі в рота. Гоша попискував, винувато поглядаючи на навколишніх, потім утупив професійно погляд догори, дригнув ніжками, пролепетавши:

— Довга у нас дорога вийде до храму...

— Ц-с-с-с, — сказали всі.

Надворі ворожило бабине літо, стояла ультрамаринова ніч, розвішуючи в ліхтарних пародіях на світло кетяги мушви, дрібної і кусючої; авто котилося повільно, щоб якраз встигнути до вечерні. Ілона пестила голову Гоші, що дитиною муркав у неї на колінах, але скоріш за все уявляла, як рівчаком спина дівчини у сріблястому бікіні збігає піт. Лариса заціпеніло зирала поверх голів.

— Тоді чому він жорстокий? Бог чому такий несправедливий? — видихнула вона воднораз, звертаючись більше до чогось невидимого, аніж до всезнаючого Миколая.

— Те, чого не існує, як і вічне кохання, завжди жорстоке. Як ото зараз Гоша та Ілона відшукали свого Бога. Бог — це батько, тому він ніколи не причинить зла... А то є зло, забирати у людини задоволення, тобто те, для чого вона все життя існує... — Миколай запалив сигару. — Але таїнство возвеличує людину, надає їй більше сміливості, аніж вона має від природи. Я не сперечався, існують якісь духи, але вони не в силі рухати континенти, міста, народи... Для чого людям такий Бог, що, знаючи про своє розп'яття, буде обрікати на загибель тисячі невинних завошивлених баранів... Це зовсім ні до чого.

По цих словах авто підкотило до Лаври, м'яко гойднувшись, гальмонуло, і Андрюха Лямур закурив цигарку, споді-

ваючись, що нарешті цей гармидер утихне. Миколай вийшов перший, його широко розкидане волосся нагадувало гриву або волосся біблійного пророка; він елегантно вивів під руку офіціантку в срібному бікіні. Вони одне за одним вискакували з авто, горлаючи та матюкаючись на всю вулицю, прикладаючись до велетенської пляшки віскі — тоді рідкісного пійла. Тримаючи за руку Гошу, як дитину, йшла Ілона, а Лариса дріботіла назирці, як заблудла чи пристала не до своєї сім'ї такса. Вони пройшли облужану браму з вивітрілим розписом, печальними та однаковими ликами православних святих. Гоша тричі поклав хреста, шморгонув ніздрею кокаїну, простягнув слоїчка Ілоні, але та потягла його в темінь, на лавку, а гурт поповз за ними, вже притихлий, наче вгодований мармеладом рій мух в очікуванні, коли перестануть працювати хазяйські мухобійки. Ілона підняла червону сукню і розставила ноги.

Гоша стягнув з неї мініатюрні трусики, понюхав, жбурнув на куці й ткнувся обличчям їй між ноги. Більше нічого не було видно: ліхтар освітлював тільки верхню половину, її обличчя, наче з цільного шматка мармуру, охоплене золотим вогнем таємниці, з тінями на вилицях та щоках від велетенських вій холодно і безпристрасно задиралося догори, і чітко окреслене підборіддя лише виказувало напругу, що струшувала тіло. Гоша знав свою роботу. Вже через мить маска безпеки сповзла з її обличчя. Уста напіввідкрилися, крапельки поту набігли на чоло, — нарешті публіка побачила яблука грудей, що виглядали з чорного бюстгальтера, як вони безпомічно тремтять, вириваючись на волю; волосся впало на обличчя, рот відкрився, червоний гостренький язичок бігав піднебін-

ням, губами, руки ухопили за голову Гошу, сіпнулися круглі коліна напівзадертих у немислимій напрузі ніг, і нарешті уста скрутилися у букву о, і вона закричала, а Гоша відпав назад, фуркаючи, як кімнатний пудель. Ілона покуйовдила його ріденьку чуприну.

— І я хочу-у-у-у, — пропищала Лариса, але Миколай, обтираючи піт, дивлячись на дзвіницю, патетично проголосив:

— Ми, напевне, пропустили вечерню... Ходім... Ходім у сонмище святині!

І вони відповідно до встановленого порядку, по ранжиру, як від самого початку подорожі, шеренгою, перегукуючись, рушили до храму, що нагадував іздалеку середньовічну фортецю.

— Як тут здорово... Як все збуджує, — нарешті після кількогодінного мовчання заговорила Наташа, виваливши ліву сідницю, і вони лише зараз помітили її витончене обличчя мадонни з розмазаною помадою, що пробігла кров'яним струмком по підборіддю; великі сині очі з тугою втоми, взагалі від життя, а не від цієї вечірки, від гульби; вона стояла і вдавала збуджену, хоча, можливо, було і так. Професія вибирає людину. Хліб завжди гіркий. Миколай реготнув, зиркнув на Ілону знудженим поглядом, і в його очах ледве-ледве забігали хтиві хитрі іскри: надпив з горла, смачно сплюнув, патетично піднявши пляшку, задоволено гикнув і розпочав викладати сентенції, в яких ніхто з присутніх нічого не тямив.

— О, рай для гріхovníків, тут нікому немає місця, навіть сивобородому Саваофу, — лишень ми, тільки ми. Більше нікого. Ми одні в цьому світі. Ми, як новоприбулі, що прийшли в цей світ благодатної святині, де піднімається дух над плоттю,

щоб возз'єднатися, виродивши потворну маску кохання. Ми заперечуємо, що Бог то є любов. Яка то може бути любов, коли він її відбирає і знищує народи та континенти. Саваоф дремував з переляку в інший всесвіт, бо там легко виправдовуватися або взагалі не мати стидоби. Йому соромно за себе, бо він не що інше, як неіснуюча субстанція.

Нарешті вони зупинилися біля церкви. Чорні, як круки, монахи чи послушники тирлувалися біля входу. Вони поглядали на жінок, на чоловіків, нарешті Ілона зважилася, підійшла і культурно напирала:

— Нам можна зайти до храму?

— До храму нікому не забороняється заходити. А лепо спросіть у отця настоятеля. Вам на ісповедь? Алі на службу? Тогда можно... Конешно, можно...

— Ага, — зовсім не по-інтелігентськи пробуркотів горілкою в горлянку Миколай, надливаючи з пляшки, додав: — Може б, ви, отці, причастилися? Святої водиці, га?

Сипало бурштинове листя. Наташа підставляла обличчя під падолист. Монахи чи послушники переглянулися, позазирали на Гошу Душечку, а потім запросили його до келії. Решта зайшла до храму, але коли Душечку вже заводили до келії, Миколай сказав: «Хера! Поїдемо з нами. А початком до храму...» — «Це так збудливо!» — говорила Наташа, ловлячи красивим ротом листя. Потім вони стихли, наче ті люди, що рахують чужі кроки: підбори човгикали, човгали, торохкотіли об брук. Затихли, і вони, наскакуючи одне на одного в темряві, зупинилися перед жовтим квадратом входу до храму. Ще не було запізно. А тому скрізь шмигали професійні жебраки, торговці сувенірами. Минав 1991 рік.

Священики пропливали в золоті вогнів свічок ожилими муміями. Густі їхні голоси сладкозвучно влітали у вуха та уми пастви, що раз по раз, навіть не до ладу, осніяла себе хрестами, а хто і передчасно падав навколішки. Так діти з благоговінням падають на сідниці, зажмурюють очі перед різдвяною ялинкою, наперед знаючи, з дитячою тугою, що невдовзі вона потрапить на смітник або її спалять. А як винесли дароносицю, Миколай вловив погляд Ілони, що уперто не хотів злазити з нижньої частини спини Наталі. Він розстебнув ширіньку, сунув її руку туди, а вже потім шепнув: «Ми її причастимо...» — «Як?» — «Я знаю давно тут когось...» І, коли заспівали півчі, він кінчив їй у долоню. Ілона облизала все досуха. «Ти думаєш, що нам ось це обійдеться... Я знаю, що там нічого нема, але наші ставили до стінки тільки за те, що посцяли в кілометрі від пам'ятника Леніну». Від воскових свічок, від глустих, одягнених у пурпур і золото пастирів Ілоні робилося ніяково.

— Колись, мадам, жарив дівок прямо тут, на сповіді. Так, мадам, на амвоні. І не одну... А в будинку Леніна я сцалс-с, мадамс... І не одинежди.

— Банально, фі, як банально... — Ілона продовжувала облизувати пальці, слідкуючи то за попами, то за спиною Наталі. Щось у ній є. Таки щось існує в цьому храмі. Як шкіру по-живому обдирає: аби не було страшно, то ніколи б не зайшла. Банально, але в житті треба всього спробувати, роздушити, як слимака, щастя. Противно, коли все легко дається. Але в чужу харю не влізеш.

— Тут один з моїх гавриків ошивається, — сказав Миколай. За півроку співжиття, ні, просто життя з ним, Ілона навчилася, а то навіть і перевершила Миколая; а саме: маніпу-

лювати людьми, заводити коханців, пиячити, трахатися, але вишукано, щоб, чого доброго, не назвали бляддю; вона, хоча і донька номенклатурного, продвинутого, крутого тата, навчилася правильно висловлюватись у належному товаристві.

Вони торували альтанками, дошки приємно порипували під черевиками. Балачка стихла.

— Ти чуєш, як збуджує тут? Саме тут... Це магія кохання, — протягнула вона загробним, навіть містичним голосом, косуючи оком на Наталю, що граційно перевалювала сідницями і йшла попереду всіх.

*І сказав Христос Іуді:
подивись, яка гарна жінка
переходить дорогу!
— Вона блудниця, я знаю її, —
це Марія Магдалина.*

— Це звідки? — вставив свого Гоша.

— Звідки мені знати. Пам'ять не повертається, а якщо і приходить, то у вигляді старезної бабери, ти навіть не впізнаєш її, наче на похмілля подивився у власне відображення в калюжі унітаза, де не спрацьовує злив.

Миколай хильнув з пляшки, спробував ще щось видати:

— А жінка з розпатланим, до самих сідниць, волоссям вимила йому ноги... Я колись давно читав лекції з фізики і матеріалістики, у висліді чого мені заманулося в головці сполучити дух і плоть, пардон, у голові. Фікція. Потім я читав лекції по марксизму-ленінізму, і більшість моїх учнів ось бач, де опинилася. Комсомольці завжди влаштовуються... А там, Душечка, зовсім не твоє діло... — Позаду, лопочучи рясами, з вигостреними, але рум'янощокими обличчями, зігнувшись,

як хорти, йшли монахи. Ілона з цікавістю тваринки дивилася на молоденьких, з райкомівськими личками послушників.

— А вона мені подобається, — Ілона закурила, глибоко затягнулася димом, солодко видихнула і сказала: — Нам вже час.

Авто м'яко в'їздило прямо-таки у сало ночі, підсмаженої ліхтарями. Наталі везли причастити, чи освячувати, як у них називається. Ілона відкинулася на сидіння з мертвою до зеленої втоми міною на обличчі. Вони котили у новенькому «мерседесі» разом з благоухаючим батюшкою та двома монахами. Від монахів збудливо смерділо, по-тваринячому, з домішками якихось вже звітрілих парфумів. Вона роздивлялася себе у люстерко, що висіло над головою Андрія Лямура, плюскаючись образом своїм у маленькому срібному озерці скла. Я їй таки подобаюся, знову мерехтнуло в ній про Наталі. Авто м'яко летіло. Будинки стояли, облиті яечним жовтком, — світло з будинків, привабливе, далеке, мовби у тебе не існує такого, а ти у первісних випарах, у втомі минулого, але колись повернешся в цей іржавий, затасканий, як вульва повії, світ. Хто це зробив... Ага, крицева траса, з поодинокими іномарками. Наталі виблювала, її обітерли, заспокоїли кількома понюшками кокаїну, і вона почала розповідати історію свого життя. Ілону збудило більше риговиння на плечах та штанях батюшки. Авто захилиталося, як після землетрусу. Оказія. Кругляки площ покоїлися в калюжах жовтого, густого, мов желатин, умиротвореного світла. Вулиця лежала мертво посеред потухлих вікон кіосків, де блимали свічки, — на той час їх по-дурному називали кооперативами і з тих будок їх вітали

геморойдального кольору обличчя власників, а тут, звісно, напасть. Рекет, бандюги, одним словом, уролог їм знадобиться. Податкової тоді ще не існувало.

Можливо, і добре, подумала Наталі. Авто котило між будинками, доки його різким ударом не знесло у лівий бік. До цього вона не помічала людей. Вона і раніше їх не помічала. І потім. Вона знала, здавалося, їхню натуру і породу з народження. Вона дозволяла їм існувати в одній площині, навіть не задумуючись. Швидше за все, гадала, що такий недолік легко виправляється. Вона дивилася на них, як крізь кришталеве скло або мовби дитина у просмерділому гаддям серпентарії. І лише крізь запітніле скло. Отож трапилася оказія. Нічні птахи висіли ганчір'ям на гілках. Кокаїн у Гоші закінчився, і він все прикладався до пляшки, попискуючи тихо, як миша. Аварія його мало обходила. Його цікавили віскі й батюшка. Ілону засмоктувала нудьга: все наперед було зрозумілим.

Жінка стовбичила біля новенького «вольво» із зіжмаканою передньою частиною. Площа Слави лупилася каламутним оком в небо. Так завжди відбуваються фатальні зустрічі, — зовсім не її, видавалося, думка проскочила у зболілих, втомлених мізках, які вже починали рухатися в черепі від кожного поштовху. Незнайома жінка мовчала, стриміла, як пам'ятник Пушкіну, на роздоріжжі, утиснувши кулаки в боки. І мовчала, посмоктуючи довгу цигарку.

— М-мадам, — пропищав Душечка Гоша. — Ми вам відшкодуємо.

— Ми вам ракету «шатл»... — утнув Миколай і зайшовся добродушним реготом. Ілоні таке імпонувало. Вона мимоволі

замилувалася своїм другом з розкішною шевелюрою, з очима, як смола, і таке інше. Втомлено повисла головою, відчуваючи, як тріщать хребці на шії.

— Не маю сумніву. Я з вас не злізу, — приємно прохрипіла потерпіла, запалюючи цигарку. Рухи в неї різкі, майже чоловічі. А вона гарна, навіть груди, що були трохи завеликі. Птахи на гілках заворушилися. Затихли.

— Дай їй візитку, Андрію, — зі свистом затуляючись димом, прорікла помираючим голосом Ілона. Наталі зникла, затремтівши у свідомості мокрою, обпльованою ганчіркою. Хтось невидимий зітер її з пам'яті.

— Гроші наперед.

— Ми вам «шатла» придбаємо, чого ж там...

І вона несподівано для присутніх розсміялася. Птахи злетіли з осик, за хвилину мирно порозсідалися, напевне, зямивши, що їм нічого не загрожує і ніяка паскуда ними не поечереяє. Хто їх знає — птахи, одним словом.

— Славні ви люди, — виголосила жінка, повідомивши, що вона Ніюліна. — Але бізнес є бізнес. Але ви славні... Навіть дуже...

Ілона перекинула погляд на карлика, який намагався вивести з розваленної попівської машини і викликав дзвінкий і щирий регіт у Нонки; потім її погляд змуджено, киселем обвиснув на обридлому Миколаї, і вона чомусь пригадала, що його до тремтіння захоплювало, збуджувало, як самця, коли він тримався за поручень, який тільки-но полишила витончена ручка жінки, залишивши після себе тонкий серпанок дорогих парфумів; або простий м'який пук, повітря, випущене в ліфт жінкою з прямої кишки. Це його надихало і збуджувало. Але

зараз вона не грала, навіть не вчилася імітувати: втома втягувала в чуму безвиході. Лікар би сказав, що це простісінька післяалкогольна депресія. Але складно бути справжнім, якщо ти не відаєш, що воно таке. Гівно тобі, і все тут. Естетика присутня в інших місцях, десь на Льва Толстого чи в лесбійських хазах. Обіпершись об пожелоблене попівське «вольво», вона курила цигарку за цигаркою, а груди Нонки гарної грушовидної форми ходили під вовняним светром. Стан гітарою. Вся доглянута — від кінчиків нігтів на ногах і до карих добрих очей. Ілона розбиралася в людях. Саме в таких, — бляді на все життя, з обличчями добродійниці. Щось заворожувало в них. Жити, так, видно, жити за будь-яку ціну. Перепалювати життя з глини на пісок. Наталі з її очиськами святої з гумовим причмоком втягувала депресія. Від несподіванки вона торкнулась ліктя, м'якого і податливого, теплого і насправді живого. Це повинно поєднатися. А батюшка ворухив бородою і дивився, вилупивши очі, на обвислу чуприну Миколая. Ілона подумала: мабуть, у нього зараз холодні яйця. В обох, це дуже приємно — відчувати в маленьких теплих долонях чоловічі яечка; відчувати силу того, що можна зробити з їхньою чоловічою силою. І вже потім, коли вона помахала їм рукою, ще раз кинувши: «Славні люди! Дуже славні. Душенька, потелефонуй!» — Ілона зловила себе на тому, що Нонка не кинула жодного погляду в її бік. І Наташа повернулася у свою нішу, розмазуючи свідомість солодкими і пустими обіцянками виродженої перемоги; примостилася кошенятком, облизуючи вухо Миколаю, намагаючись просунути долоньку в його матню. Дурепа, кретинка і селючка, — ніяк не втямить, хто тут крутить сонце.

— Ти ще не причащена... Не можна, — відмахувався він, покручуючи носом від її риглів. Авто обігнуло кілька кварталів, розсипаних на пагорбах блискітками бісеру.

— А чо ми едім в етот свінарник, — нарешті викинула якусь змістовну фразу за цілий вечір, яка була полишена якогонебудь змісту. Але всі зраділи. Навіть дали нюхнути Душечці кокаїну, і той заторохкотів язиком на повну силу. Не Масква. Тож вони обігнули, прошили на роздовбаному авто кілька масивів. Оговталися на Петрівці: чорний смог наприкінці траси, відразу за мостом, здіймався вгору куполами. Чи екзотичними пальмами, розпустивши листя диму над районом. Карлик з облізлим гримом і рум'янами нагадував гнома, що охороняє золото предків, ну, наразі пузатенького, зі злобою, влиною в очі, упослідженого чоловіка. Але ані злидні, ані багатство не мають доброчинності. Ті навіть не рахують, скільки лайна в туалеті, інші, з великими грішми, давлються жадобою і витрачають дуже мало, перераховуючи кількість калу в унітазі. Але ніхто від того щасливішим не став. Проблеми у людей різні, але початок однаковий, хоч ти всерися. Карлик що мав сили надував мізки, аби показати перед батюшкою благочестивого християнина. Може, заблудлого. І то діло. Батюшка тільки бухтів, вивалюючи зіньки, сопів носом. Потім дістав гороскоп і втупився у нього, аби не слухати теревені Душечки. Карлик голосно, від переляку, на поворотах бздів. Після кожного пука отець клав хреста і гомонів: «Демони ісходять... Ісходять демони...»

— Я скорпіон, — виголосив батюшка, задоволено погладив великого хреста і замріяно подивився на місто, що розпласталось в покорі біля туманіючих пагорбів. Вже світало. Смужку

неба над дахами важко було визначити, але чорний дим від велетенських, як доісторичні тварини, будинків розповзався провулками. Ілона зараз бажала заснути. Мати говорила, так, клята матуся, ні, мама — це святе, але ця недотрахана курва говорила, що краще б заснути та не прокинутися. Бачили дурочку? Наталі з невинними очима святості дрімала поруч з Андрюхою Лямуром. Монахи раз від разу прикладалися до велетенської пляшки підробного віскі, купленого в «Інтуристі»; йшов кінець 1991 року.

Потім авто вивернуло на Поділ. Собацюра лизькає жадібно воду з калюжі. Сморід, густий, всмоктаний у цей район, як донор, не змінився: повсюди зелені від плісняви недоїдки, псота чамкала сині тельбухи біля Житнього ринку. Нічого не змінилося. Вошиві безпритульні. Весь світ у парші, солодкій, смердючій, а прийде-бо час... І лопнуть синіми тельбухами — в цьому навіть пафос існує, живиться падлюче. Рогаті, кострубаті. Раніше такого не було. Засвербіло у носі. Чи розуміють вони скотську свою натуру? Вона відчула відразу, вперше у житті, — до всього. Яма депресії натягла на неї лантуха. В цьому щось є, в цих людях, але вони, напевне, живуть краще, ніж її, Ілони, сімейка. Світ притягується від одного полюса до іншого. Заздрять злидоті, яка зла від недоїдання; інші злі, що їм мало. Скрізь палали кіоски або чорні їхні остови. Люди ділом займаються, а не проциндрюють батькові гроші. Заворушилося десь в глибинах цього незмінного світу, і суча ясність передалася, напевне, їй. І вона нічого не зупинила, а пустила далі потоки чужорідних, фі, слизьких думок, небезпечно балансуючи на своїх почуттях. Нарешті вона знайшла в глибокій ямі депресії вихід. Праця. Ось що її відділяло від зовнішнього

світу, а про внутрішній ніякого хріна не тямила. Він, той світ, проживав у її тілесній оболонці, як мавпа у клітці, їй треба було чимось займатися. Здоровий секс нікому не заважає. Але банани теж нашармака ніхто не дає, навіть у зоопарку. І присутні знову набули для неї якогось змісту, проливаючи в її внутрішній світ небачені фарби. Прекрасно жити, коли ти живий, вдихаєш густе, як кисіль, повітря. Чудесно біжить прохолода затишку, чудово.

— Ну, що там зараз? — дивлячись на трасу, зголосився Лямур.

— Ідемо до «Каштана».

— Одягати Наталі. Ми підшукаємо найшикарніше, що є в цьому місті.

Вони летіли на розбитому авто отця Радонія, радісно вигукували, з насолодою перебиваючи одне одного, як змінюється місто, як чорт все вилизував. Ха, добре помітили, — проникливість розуму — ознака духовності, саме так, духовності та могутнього інтелекту. Дорога розчинялася, як хто її окропив сірчаною кислотою. Потім проминули Самсона, що колись дзюрив водою чи то з рота, чи то з прутня, але у темряві не розбереш, а ще вони тут не були цілу вічність; проїхали упродовж білої стіни Торговельного центру, повз обшарпані, але вже де-не-де з наведеним глянцем, як попороховілі старушенці, будинки. Батюшка одірвався на якусь мить від гороскопа і пророчив, дивлячись на новенькі будинки серед обтрухлявлених єврейських халуп:

— Наче в писок плюнули!

І знову втупився в тлустий том гороскопа, що вициганив, а мо, й поцупив з архівів. Батюшка вірив у все: у чорних котів,

у жінок, у щурів, азбуку, в літературу, горілку, особливо у пісний день так з оселедчиком або смаженим на цибулі криваво-червоним м'ясом. Щодо Бога, то кожному вибирати. Піді розберися, де те добро. Принаймні остання думка належала батющці. Він прямо втупився у свій гороскоп, і видавалося, що очиська ось-ось вилетять на пожовтілий архіварний фоліант.

Ілоні знову перехотілося працювати. Вона безцеремонно залізла до кишені Душечки, дістала сріблястого слоїка і намастила ясна кокаїном.

— Від каріесу допомагає, — хихикнув через плече Лямур.

— Завтра ти звільнений, — мертвим, загробним, без інтонації голосом промовила вона і зловила себе на тому, що її збуджує власний вуркотливий голос, що набирає високого контральто потойбічного; так, так — вловила мигдалевий запах мертвечини, і тільки цієї хвилини Ілона зовсім по-чоловічому поцінувала, що таке втрачати, нищити, тобто спалювати власноруч мости, з насолодою отруйника, що споглядає смерть своєї жертви, яка судомиться в передсмертних конвульсіях, тобто перед її очима; в єдину мить вона зачудувалася, ні, замилувалася широкими плечима, рубаним, але інтелігентним, з ознаками виродження, обличчям Лямура. До біса, нехай вимітається. Віддати належне, — вона не була зіпсованою, а йшла своїм шляхом, і цю дорогу, напевне, вказували їй предки, але на позір Ілона виявилася поганою спадкоємицею, а попросту нічого не тямилася, як людина, якій дається все легко і надурня. Лямур не був сенсом її життя, але наразі вона відчувала втрату, наче щось близьке, за непробивним склом, — вірніше, щось споріднене пов'язувало їх. Принаймні

ця думка в жовтому мороці ночі терла її мозок, наче загадка ховалася десь у самому Лямурі. Пізніше втямить, що вони призначені одне для одного, в тому сенсі, що час змусить обох повернутися, щоб пройти якийсь шлях; але зараз вона далєбі не відчувала ніяких мук, ані терзання, ані найменшого жалю. На позір Ілона не була егоїсткою в тому розумінні, що не відала такого слова, як Бог, але це дратувало її, як і кожну людину, яку виховали тільки так, щоб вона розраховувала на саму себе, любила близьких, майже точно обраховану кількість народу. В цьому, поволі, пізніше вона відчуватиме чарівність, так, начебто світ закручений навколо її пупа, нижче і нижче. Сурогат релігії, що виринав привабливим спокусником, лягав туманом під її ноги. Життя надто коротке, щоб думати про потойбіччя, але десь нутром вона відчувала ту сиру, вологу прірву, і туди вона летіла, хоча насправді то була тільки післяалкогольна та наркотична дія, вірніше, наслідок надмірного збудження, що йшло на спад. А ще доставав писклявий голос карлика, що вже набожно бубонів, коли захмелілі монахи смикали його за члена, який ворушився у його блискучих, майже блазенських штанях. Тоді її голова чи те, що в ній, колотилося, несподівано запрацювало у релігійному дусі, від несподіванки, моторошного жаху Ілона нічого не зробила, а тільки закричала, широко відкривши свої гарні, розумні, як у кілера, очі: сурогат її релігії навіть не ховався у забобонах, у гаданнях на картах, цієї звичної для жінок меляси. Але вона навчалася у Сорбонні, тому щось таки проростало, бубнявіло раковою пухлиною глибоко в її істоті. Проте щось генетично в'їлося в мізки. Латентні віруючі, богопоклонники. Ага, при нагоді необхідно звіритися з думками Миколая. Це як миттєвість, яку буцімто пам'ятаєш,

наче вчора, але, на превеликий жаль, на скрушний відчай, повернути це неможливо. Вона бажала розваг. Яма, волога яма ночі проковтнула її. Самогубці теж мають вибір, різонуло в голові синім люмінесцентним світлом, шумом пройшлося у вухах і заглухло наприкінці провалля вулиць, у подільській ямі, куди шматками спадав туман. Вони, принаймні, швидше за всіх мають вибір між реальністю і небуттям, а балачки про потойбіччя... Нічого. Як після кокаїну. Велетенська яма. І тьху. Смердить, як після чи перед місячними, або чоловічим, мужським сім'ям. Нічого немає, окрім цього нудного життя, від якого більшість хоче закрити очі. Ілона ухопила за руку Наталі зі скляними очима, кинувши через плече, байдуже, зовсім не зле, але владним тоном наказала:

- Благослови, батюшка.
- В любові немає гріха.
- Я в цю ахінею не вірю, Родиславчику!

Вона неспроможна була вірити, але звіриний інстинкт самки щось надокучливо нашіптував на вухо, і вона, як топельник за соломинку, хапалася і вірила тому голосу; Ілона інстинктивно шукала опертя в чому тільки завгодно, де заманеться: в розпустах, оргіях, грошах, першому коханці. Дитячий романтизм любові надто швидко вивітрився. Але потрібність віри, без пошуку, терзала її. Надто Ілона любила себе чи інших, хоча слово для них це було порожнє: вона цілувала на балконі голу Наталі, але це нічого не давало, навіть не збуджувало. Але вона була далека від того суспільства, мов за непробивним матовим тюремним склом, і ще не йняла віри: людині всього в житті замало. Ніхто не привчив її до терпіння, праці, все легко давалося. Що не скажи — гроші, як би їх

не кляли, давали свободу, принаймні тут, у цьому містечку, де будинки зависали в ультрамариновому вечорі. Досту дешеві новорічні іграшки на ялинках. А потім вона пам'ятатиме хмаролом з проваленого неба, і вона вибіжить під осінній дощ, піднімаючи догори руки, наче до поганського божества, подібно неофіту, що несподівано прийняв віру, мов ту якісну ковбасу за низькою ціною в крутому супермаркеті. Проте і ця короткочасна відрада кинула її в яму депресії, і мокра від дощу, з понуреною головою, вона поплентала до авто. Зараз вона знала, що робити, забуваючи, що все закінчується надто швидко. Життя коротке, говорив батько, але не втемяшив у голову, що є безліч світів, і те, що людина сама не відає, для чого тягне цю життєву юдоль. Але він і сам того не знав.

А Ілона відчувала — щось негаразд. Водій таксі намагався завести розмову. Пустота відчуттів наповнювала її до краю, це навіть її збуджувало. Вона підфарбувала губи, клацнула запальничкою: уста ще тримали запахи Наталі. І авто помчало на бісер вогнів. Знову нескінченна безперспективна дорога, в'їдалося в її мозок. Потім вона пам'ятатиме, що таксі котило в бік Липок: десь позаду чулися дзвони Лаври. Листя розсіпалося із дзвоном сусального золота. Хрустіло під колесами. Вони котили до Нонки. Нонка, з мундштуком а-ля Гіппіус, в яскравому манатті, незалежна серед напіврозвалених, але антикварних меблів, восідала на кріслі, і ранок висвітлював Нончине видовжене обличчя колі. І присутнім говорила, розтягуючи слова, нарозспів: «Дарагуууша», — що означало — права вона, а то решта неграмотна балаканина і розмова далі недоречна. Як і належить сексуально незадоволеній феміністці, вона одягала все червоне, тільки білі чобітки, але теж з рожевими підборами. Вона говорила: «Я донька коче-

гарів, але в мені нуртує шляхетна кров...» Ніхто не сперечався. Здебільше якось невизначено всі хитали головами, мовчали, а вона, розвернувшись спиною, через плече говорила: «Так, дорогуші... Приходить кожному свій час».

А Ілона гнала таксі занедбаною трасою, порепаною трасою, чавлячи равликів; спочатку вона прямувала навмання, але вже у сум'ятті думок зрозуміла, що таки мчить до Нонки, яку бачила раз у житті: вона відчула спорідненість душ чи просто бажання розважитися, ну, хоча б на кілька днів, але її щось марудило, викручувало нутрощі від передчуття нової авантюри. Але у цей час її не покидало сум'яття. Тож на сірій трасі, окутаній фіолетовим серпанком, спалахнуло кварцевою кулею: «Бог». Таксі різко гальмонуло, і вона ні з того ні з сього зайшлася істеричним сміхом. Таксист ошелешено дивився на пещену кралю зі злиплими косами, яшмовими очима. Ілона нарешті перестала сміятися, тільки сказала:

— Хочеш, дам? Тільки швидше їдь і не валяй дурня...

— Вимітайся геть. Ти якого хріна на гальма натиснула?

— Придурок... Вези, а то пошкодуєш.

— А у тебе, часом, не СНІД?

— Поїхали, — прошепотіла вона і зараз пожалкувала, що немає поруч Лямура: здається, що ось зараз падають літаки, від неї тхне його спермою, а вітер розносить свинячий сморід. Але дорога виявилася тяжкою. Водій крив матом, не зважаючи на мажорну супутницю, — авто зупинялося через кожних півгодини, а траса за містом, що виводила на дачі, порожня, й Ілона пожалкувала за власним авто, за Лямуром, хотіла, щоб той всадив цьому виблядку кулю в лоба.

А з Нонкою склалося все гаразд. Вона була панянкою чи пані ексцентричною, модною, — починаючи від шмаття і закінчуючи всілякими новітніми зсувами — від сексу до релігії. Мрія спокусити благочестивого священника чи монаха доводила Нонку до релігійного екстазу. А коли пристрасть проходила, то вона геть забувала про Бога, наче дешевий фільм про Бетмена; її витончена естетична натура іноді дозволяла дійти до храму, поставити свічку, любуючись золотим тремтливим вогником. Це була не інакше, як мода, перемішана з лайном снобізму. Це був такий час, коли розпалювалися думки про те, що Бог людині чимось зобов'язаний, а не вона Господу. У Бога не шукали любові, а більше користі. Бувало, навіть вступали з ним у суперечку, щоправда, у божевільні. Нонка бовталася у своєму яскравому ганчір'ї феміністки десь посередині. Вона хвацько перекинула релігійні вислови, щоб блиснути ерудицією або затягнути когось у ліжку. Але переважно це була сороча тріскотня, супроводжена екзальтованими рухами. Цього разу це трапилося з Ілоною. В ліжку пишногруда, з різкими порухами, але тепліша і податливіша, вона сідала, підмостивши п'яти під сідниці, прогнувши спину, і груди розпливалися у гарні округлі чаші, говорила:

— Якщо Бог існує, то він зробив єдине правильне рішення з усіх своїх діянь: створив мене... — і по-дитячому закліпала очима.

— Ха-ха... А тоді звідки взялася решта... Решту створила ти, — Ілона тицьнула пальцем у бік Нонки.

— А і правда... Авжеж, правда. А ти задумувалася: чому Бог, а не Богиня? — зачаровано якимось промовила Нонка, нахилилася і гострим кінчиком язика лизнула сосок Ілони.

— Це треба запитати у Лаврентія, — Ілона голосно, на всю кімнату, розсміялася.

— Хто такий?

— Та є один божевільний бомж, що мешкає у будівельному вагончику. Колишній ігумен, монах чи піп, я мало у цьому розбираюся.

— Н-у-у... Так цей усе знає. Треба буде дійсно запитати... в яку дірку він застромляє...

Ілона, граційно крутячи тугенькими сідничками, гола подалася до ванної кімнати.

— Бажаєш разом...

— Ні, я втомилася...

— Тоді зроби мені лігрет... Може, розігрієшся...

Нонка висунула свого гостренького язичка, рожевого, з ліловим відливом, крутнула його у роті, роздула щоку, провела піднебінням, знову висунула. Ілона розвернулася до неї спиною, стала раком, широко розставивши ноги.

— Може, дарагуша, у тебе це любов.

— Лаврентій казав, що надто мала... Чи щось подібне... Чи немає взагалі...

— Фу, яке блюзнірство... У нас є щось ліпше, ніж у них. І вони подалися до джакузі.

А Миколая вперше у житті вразив недуг, велика сверблячка. Його мало обходила вже й Ілона, хлопчики, монахи, безпритульні малолітні бомжі, що підробляли на вокзалах майже за безцінь; він тинявся підземними переходами з патлатими хіпі-дівчатками, але одного ранку він прокинувся і побачив за вікном готелю в маленькому провінційному містечку безмежний білий простір снігу. Він почув пустку душі, порожнечу

років, але це все додало віри, — йому все остогидло. Годинами Миколай пролежував на дивані і чомусь думав про далекий серпневий полудень, залитий світлом, так, що все навколо видавалося присипане снігом. Тоді спокуси проповзають мимо, повільно, як слизьке чорне гаддя.

І вона знову зловила себе на тому, що дивиться на постать Лямура, зачаровано, досту, як змія перед весною чарується своєю жертвою. Світле обличчя його, світле, як розправив крила, закриваючи шляхи поневірянь. Слепа для чужого печаль його, і у неї сіре лице; слепа печаль його, як у поганського бога, з оксамитовими очима і мертвим поглядом чорних боліт. Слепа, бо нічого він не знає. Тільки стрілами вулиць летить погляд його... А день сліпий ще і стиглий ранок біло сміється. Й Ілона легенько поцілувала в губи Наталі, навіть не відчуваючи прілого запаху блювотини, її колисав золотий спокій безкінечності життя.

Затим, у помережаних сутінках спливаючого дня, розтуливши уста, що оголювали ніжні перлини її зубів, вона із зачаруванням дивилася на оголені тіла монахів, які стискали один одного в обіймах, хропли, мирно потрушуючи бородами, пускаючи сивушних драконів, і вона, дивуючись чомусь такому, чому вона віддавалася з відчуттям власної повноцінності, зовсім без нудьги, з глупою дитячою перевагою над цим блискучим світом заборон, якими вона балувалася, ні, над якими навіть мала владу, але зараз, у вологому до тупості передвості ранку, що губився у бурштинових калюжах, які нерівним склом, роздутим вітрами, переверталися в очах, тріщали на сонці, — рушила між голих чоловічих тіл до ванної, але застала там батюшку і Душечку, які намагалися підняти разом зів'ялого прутня отця, а зв'язана в позі розіпнутої Наталі

ледь-ледь сучила ногами. Ілона не пам'ятала того вечора. Вона швидко викинула його за ранковою чашкою кави і сигаретою. Наталі мало приваблювала її. А ще більше, коли вона застала Душечку і батюшку біля неї, хоча вона знала, як батюшку оприходував натхнений вірою карлик. Як одного монаха за надто непристойне ігнорування компанії та посвяти Наталі Миколай і батюшка надушили і згвалтували, запхавши йому в рота листки зі Святого Письма, горлаючи і регочучи: «Дуже ти вже віруючий...» І танці, із запітнілими тілами, оголеною спиною Наталі, що граційно вела танок посеред чоловіків, які гарцювали ратицями, скидали одяг, пускалися кола, а Миколай говорив, взібравшись на стола, ухопивши монаший з прищавим писком член фіолетового кольору обома руками, а монах кінчав тугим струменем сперми на фужери, килим і, звісно, на обличчя.

— Бог — це любов! Бог — це любов! Бог — це любов!

І всі кричали, пили, бігали біля роздягнутої Наталі, яку монахи розтягнули на столі, повторюючи ритмічно, голосно, так, що голоси зривалися на хрипіння:

— Грішниця! Демоніца! Ми виженемо з тебе демона!

Ілона пройшлася темними калюжами, що смерділи чоловічою сечею, вивітраним вином, людським калом, перед її очима стояв туман, крутило у шлунку, в низу живота, а монахи намагалися поділити роль чоловіка та жінки між собою, з бубонінням, пускаючи соплі, гачкуватими пальцями обмацуючи сідниці, норовлячи засунути пальця в анус, і це створювало неабиякий гармидер, танець запітнілого щастя; а вона взяла за руку Наталі, й вони пішли в синіх вибухах люмінесцентного світла, яким вистрілював ранок, з шумом вітру у верховітті де-

рев, до спальні. Але вона не була такою дурною, щоб класифікувати свій паскудний ранок одним похміллям; вчора, ні, сьогодні: м'які, податливі уста Наталі, вигнута, виліплена спина, пружні, але податливі стегна, її пальці прямо провалювалися у плоть, а невеликі чашоподібні груди бризкали молоком, вшукана оголена жінка, ні, майже дівчина, яка аж ніяк не нагадувала Ілоні сестру, матір, однокласниць, — коротка втіха, яку вона може знайти будь-де. І з першим променем сонця вона по-дитячому розкинула руки, ноги і щиро, щасливо засміялася, — її світ лежав перед очима, лягав на руки, ніжно подався під її пучками, щосекундно холонучи, набираючи дивовижної форми фантазії, яка вже не мала нічого спільного з життям, майбутнім, а зльодяніла в минулому. Наталі лежала на животі у зім'ятих помаранчевого кольору простирадлах; від її подиху сідниці у неї тремтіли, руки безвільно, але по-ляльковому граційно звисали на бильцях, а кулі грудей під тиском тіла виглядали з розкриль під плечима. Це Ілону захопило. Вона не відривала погляду, аж доки сон не зморив її: за вікнами жовто колисалося повітря, разом з падалішнім листям, налипаючи на вікна, зупинки, і небо високо піднімалося над пласкими чорними дахами, так, що у кімнатах повзали великі страпаті тіні. Чого нема, — подумала Ілона, — того завжди хочеться. Ілона це давно знала. І це витягувало з її свідомості головне, правило для пошуку іншого, але навряд чи вона сама знала і відала про шлях, навіть вказівників не розрізняла...

Тепер вона застала іншу картину: Миколая лигав один з монахів, а позаду Наталі намагалася засунути синтетичний фалос в анус монаха.

— Непостійність теж філософія... Тому я не люблю філософії, а кохаюся в самій собі... — холодно сказала вона, і в цю хвилину один із монахів голосно перднув. Ілона відчинила квартиру, непорушно дивлячись на місто, яке займалося синьою дня, відфарбовуючи останні хвилини ранку. Це було гарно, майже як літом. У бурштині осіннього сонця, що клало інший колір на брунатну пещену шкіру Ілони, робило її обличчя таємничим, ляльково прекрасним. Вона розкидала оголені ноги по-чоловічому і намагалася вловити короткі хвилини щастя, перемішаного з ненавистю, байдужістю.

III

Того дня лив сірий дощ. Ми побачили, як зігнутий у три погібелі Принц Дакарський піднімається пагорбом, втомлено і ледаче переставляючи ноги. Він нічим не видавав того заполошного сум'яття, а йшов, як людина, що зібралася в далеку дорогу. Стояв на вулиці о тій порі сівкий березень. Погода змінювалася: то був туман, то дощило з дня у день, то несподівано сонце виглядало, орошаючи пагорби, мілини, заводи, степ жовтогарячим, як золото, світлом. Несподівано з'явився Лаврентій, який вже зійшов на той пагорб, де колись розташовувалася добра частина Соснівки з будинками, дрібними лавками, а зараз там вирваними зубами зяяли котловани, огризалися костомолами смітники. Принц пройшовся, не оминаючи липких калюж, противно чвакаючи підошвами, кидаючи тінь на стіни, і сів поруч з Лаврентієм біля свого старого дому. Він сів і поклав поперед себе обріз, пачку патронів.

Закурив мовчки, начебто біля нього нікого не було. Благенька трава тремтіла на вітрові.

— Тебе пригостити чаєм? — нарешті видавив він із себе, але все ж не дивлячись у бік Лаврентія.

— Можеш. Було б добре, а то ноги крутить на погоду, — відповів Лаврентій.

— Тоді ходімо всередину. Нічого тут ґав торгувати. Скоро брати Асласми прийдуть. І тобі тут зовсім нічого, старий, робити.

Вони сиділи на веранді, покрученій диким виноградом, в якомусь неймовірному затишку, мовчали, напевне знаючи, що щось доходить кінця. Принаймні того не треба було запитувати у Лаврентія. У кухні шипів газ; газета з шурхотом гада сповзла зі столу на крісло, з крісла на підлогу, хлопнула краями і лягла на дертичній, з велетенськими проріхами підлозі. Принц зовсім не звернув на неї уваги. Можна було тільки гадати, про що він думав: чекав, коли закипить чайник, чи, може, коли по нього прийдуть. Того, тобто Лаврентія, що сидів навпроти нього, не існувало. Тільки порожній березневий день з немислимим травневим небом. Дощ сипав на безкінечно сірі рівнини, пагорби на горизонті видавалися синіми горами.

— Ти як гадаєш, — нарешті видавив Принц із себе. — Людина часто відчуває... Ні, чи кожна людина відчуває кінець?

— Не завжди, — відповів Лаврентій, ковтнув міцного чаю, кахикнув від задоволення. Цей кашель чимось насторожив Принца.

— Я завжди заздрив тобі, Лаврушо.

— Коли хтось заздрить, то недалеко від паскудства. Але, швидше, ти не заздрив. Це навіть у мене було, коли я ще був

послушником, і, видавалося, далі мені нічого не треба: я дивився на світ, що лягав навколо мене, зі здивуванням, але ото радше було саме здивування, а не заздрість. Мене довго тоді турбувало, як може людина так жити. Саме так — жити. Іншого мені не приходило до голови.

Старий Побіденко відкашлявся і підняв голову, дивився у тріснуте вікно, задерши підборіддя так, як люди дивляться крізь окуляри. Він сидів з таким виразом обличчя, який буває у літніх людей: нічого не виказуючи поглядом, ні за що не чіпляючись ані думкою, ані дією. Він просто дивився у синє небо, що швидко линяло від дощу. Пахло свіжим вітром, таким, який буває лише у березні. Нічого доброго чекати і нічого поганого. Висить собі шматок густого киселю.

— Ти прийшов мене провести?.. Ну, як там кажуть, — відспівати, — кутики його уст хитро заграли на цільному засмаглому обличчі.

— Щось таке, якщо твоя ласка...

— Угу...

Принц підвівся, щоб напиться води із крана — чай був міцним, майже чорним, як мазут.

— Коли ти молодий, то завжди прислухаєшся до всього. До життя, до людських звичок. Ти звіряєш зі своїми, і хочеш чи ні, а намагаєшся десь жити в цьому руслі. А потім несподівано тобі робиться байдуже. Ти розумієш, що вже живеш по-іншому, і тебе зносить туди, куди ти найменше хотів. А потім порожнеча. Ось так, — Принц обітер рота хусточкою, сів і знову подивився у вікно, вже на нову частину міста, відрізану від червоного цегляного язика старого району широким руслицем асфальту. Дощ котився над білими, майже порцеляно-

вими будівлями великими голубими кулями; авто снували велетенськими жуками.

— Що мене привело до цього?

— Добре, що ти щось розумієш, — тихо сказав Лаврентій і надпив чай.

— Я багато чого розумію, але вдіяти нічого не можу...

— Коли віра в людину вигасає, то приходить любов до Бога. А ти її замінив ненавистю, відчаєм.

— Ні, я намагався наздогнати потяг, який рушив без мене, чомусь в один день вирішивши, що саме там залишилося для мене місце.

— Так... можливо. Але ніколи не пізно.

— Ти не втішай! — майже закричав Принц. — Невже ти зупиниш розкладання світу чи скасуєш пекло, чистилище, рай? Чи ти...

— Все у руках Господа...

— Ти надто жорстокий чоловік, тобі ніхто про це не говорив?.. ні, говорили, але ти вперто заївся на своїх буквах, навіть не помічаючи, що навколо живуть люди... Вони страждають, мучаться, кохають, ненавидять... Коли ти з'явився в наших краях, то всі гадали, що прийшов один із нас, але ти не виправдав надій. Ти зробився ані тим ані сим. Ти не здатен, по-пріч твою віру в Бога, допомогти людям.

— Якщо вони хочуть того, що зараз, то так — не здатен. Кожен собі визначає ціну. Як зав'яжете на землі, так вам і на небі буде...

— Знаю без тебе... Грамотний, — тихо завуркотів Принц і помацав обріз пальцями. — Вже вихолонув, — невідомо до кого, напевне, сам до себе, промовив він. Десять недалеко грала

музика, завиваючи разом з вітром, але зараз ніхто з них її не чув, принаймні не дослухався. Принц взяв мідний, позеленілий від часу чайник і знову подався в кухню. Лаврентій подумав, що чайник лишився від старих часів, коли Принц Дакарський намагався налагодити своє життя розмірено, добротного, коли ще не носив того прізвиська і коли була жива його дружина. Старого взяла незрозуміла туга, яка буває тільки тоді, коли впускаєш до себе чужий, зовсім тобі чужий і незрозумілий світ. Калюжі мертво лежали на п'ятаку асфальту.

— От ти мудрий і багато знаєш, — кинув Принц, повертаючись назад уже з окропом. — Знаєш відповіді, але нічого від віків не змінилося, і ти не спроможний щось вдіяти. Хіба що пробулькотіти молитву... 'Кий хрен з неї користі. Не покладеш, не з'їси, не обіймеш, як жінку. Все це пусте. Колись я намагався щось зрозуміти в тій писанині, але час потвердив зовсім інше, ніж там говорилося.

— Мудрість неспроможна дати на зло світу ніякої ради. Іноді вона сама буває надто злою. Все у руках Провидіння і Господа нашого. Не інакше, коли ти забуваєш про такі речі, приходять зло.

— Пхе-хе... Що таке зло... Де на ньому написано... Я жив і нікому нічого поганого не бажав, але прийшли люди і принесли мені зло... Що я, по-твоєму, повинен був робити? — Принц закурив цигарку, завмерши поглядом на синій, іноді жовтій мряці дощу. Потім з'явився звук; видавалося, що звук ожив десь у нутрощах дощової купелі, як щось інерідне, проте як те, що настирливо намагається покрити і шум дощу, і удари людського серця зараз двох різних людей.

— Пісня, — байдуже сказав Принц, кинув недопалок у калюжу і повернувся гривастою потилицею до Лаврентія.

— Той час, старий, зараз хтось прийде... Менти або чечени... Мать їх.

— Ще не час.

— Це мені вирішувати, — закричав було Принц, але осікся. Встав, підняв обріз, переламав його і загнав туди два набойі. Набой новенькі, з блискучої міді, видно, заряджені жаканом.

Тоді старий потягнув повітря ніздрями, і йому зробилося шкода цього світу, цього чолов'ягу. А потім перемішалось, так, напевне, перемішалось все у житті старшого Побіденка, який в одну ніч став називатися Принцом Дакарським. Він навіть не згадував, бо світ спогадів зараз був для нього надто чужим, швидше, далеким, як ніч, що сьогодні прийде, але він уже не застане її тяжкого подиху в запітнілих вікнах, як тоді, серед жовтого молозива ліхтарів, що мерехтіли одноманітним тягучим сяйвом.

Вона стояла під дощем у намоклій сукні, в подертій куртці з написом «Ми любимо нашого американського тата», притискаючи до грудей рожеві від холоду кулачки з обтріпанними букетиками безсмертників; відразу починалася чорна вирва підземного переходу, ліворуч пахтів запахами «Макдональдс», а люди метушилися, йшли, занурившись у мелясу ліхтарного світла перед тим, як пощезнути з поля зору, навіки для тебе і для більшості, у велетенських норах метро і підземного переходу, і лише мертве без риби озеро, де червоним олівцем піднімалася труба сміттєспалювального заводу, приносило гнилісне, але уперте дихання світла. Володька Побіденко зупинив вантажівку, наче вжалений, дивився на пух густого неправдоподібно рудого волосся, збитого у дрібненькі кільця, на рожеві кулачки, притиснуті до грудей, і мертві безсмертники,

мокрі, як ганчір'я. Він виліз із кабіни, постояв, нервово тягнувши смердючу «Приму». Темрява давила на плечі, а навпроти, у кількох кроках від нього, стояла дівчинка на тоненьких ногах, витягнувши худу шию, на яку насаджена гарна голова з волошковими очима, що прозорили з-під шапки рудого пуху на світ, і вигостреним, з горбинкою носом; він не знав, хто вона; проживши добрих п'ять десятків років, він так і не навчився розрізняти жінок, розбиратися в їхній поведінці, хоча це не було нічим особливим для нього, бо у пам'яті, в глибині ночей, білих простирадлах, запахах кухні, іржавої води жила його покійна дружина, і за довгі роки він звик з нею кожного разу прощатися, подумки цілючи в розтулені уста. І тоді він нічого вже не думав, тобто того разу нічого не думав, а ловив загублений погляд волошкових очей і бажав відчути дихання розтулених, фіолетових від холоду уст. Йому нічого іншого не прийшло в голову, як підійти і запитати:

— Ти хочеш їсти?

— Так...

Вона не здивувалась, як людина, давно звична до цього. Він узяв її за руку і повів до вантажівки, лячно стискаючи вузьку і холодну долоню з довгими пальцями, ловлячи себе на думці, що вже колись, дуже давно, відчував подібне.

У кабіні, коли його обдало теплом, він прийшов до пам'яті, злякався однієї думки: що далі? Але витягнув вовняного светра, простягнув звично й упевнено, навіть не гадаючи, що може за цим послідувати, а вона стягнула куртку, потім сукню через голову, бризнувши холодною водою і запахами переходу, вулиці, вивітрених парфумів, потім повернула до нього розрожевіле обличчя і попросила чимось витертися.

— Ага, ага, ага, — забубонів він, однією рукою риючись у бардачку, нарешті відкопав шматок якоїсь тканини і кинув дівчині, вибачаючись, що нічого іншого немає.

— Нічого, — сказала вона.

Він натиснув на стартер, машина зрушила з місця, і він зловив себе на думці, що ж таки він чинить і для чого воно все; світло било крізь скло прямо на її обличчя, ледь підняте, з гострим підборіддям, а він вчепився у кермо так, що аж кінчики пальців побіліли, кров відійшла від обличчя, і видавалося, що тільки очі живуть та серце, що боляче гупотіло у грудях.

Так у його домі, занедбаному, з купами протрухлявілих меблів та книг, з'явилась Аліса. Спочатку вона подовгу сиділа, підтиснувши ноги, з нерухомим поглядом, одягнена у непомірно великі джинси та вовняного светра, щось тихенько наспівуючи про себе. Він повертався з роботи, готував якусь їжу і відносив до кімнати сина. Того, чого Побіденко боявся найбільше, не відбулося, і він полегшено зітхнув. Десять тижнів він спробував з нею говорити, але вона усміхалася так, що йому робилося моторошно, і відповідала коротко «так» чи «ні». Він звик до неї, як до старих дзигарів, до обтріпаних плакатів, до посуду, принаймні переконував себе, але жарко обдавало груди, коли вона, обмотана рушником, виходила з ванної і сушила проти вікна біля батареї волосся, перевісивши голову і розкинувши руді кільця патлів золотистими іскрами по білих худих плечах. Худе, вже жіноче плече, він уявляв собі чиїсь руки на ньому або взагалі лізли думки зовсім нечисті, як гадав Побіденко. У понеділок, через тиждень після її з'яви, він заліз до значки, куди вперто складав гроші, що їх надсилав син, — начебто і не гребував, але не наважувався їх витрачати.

- Хочеш, я тобі куплю сукню?
- Хочу.
- А ще, видно, треба телевізор.
- Так...
- А може, хочеш ще щось?
- Ляльку і косметичку.
- Скільки тобі років?
- Сімнадцять.
- А не пізно з ляльками?
- Як знаєш...

Він купив їй сукню і ляльку. Сукня коштувала дорого, майже його двомісячний заробіток, але він чомусь вирішив, що саме така повинна бути: синя, з рожевими квітками по полю, легка, справжній шовк. До всього він придбав косметичку, з маленькими ванночками, куди він необережно заліз пальцями.

- Гарна, — сказала вона і почала стягувати светра та штани.
- Ти не соромишся?
- А чого я маю соромитися? Невже я тобі не подобаюся? — розпашіле обличчя, байдужий погляд, білі зуби, розтулені рожеві уста.
- Іди в кімнату і переодягнися...
- Як знаєш...

Їла вона багато. Спершу Побіденку зробилося лячно, але скоро переконався, що то минеться, — так буває завжди, коли ти голодуєш. А потім настала зима. Сльотава, бліда, з мокрим снігом, ожеледицею. Вони перекидалися кількома словами, але принаймні Аліса навчилася кувоварити і весь день порпалася в кухні, а ввечері знову лежала на дивані, витягнувши

довгі худі ноги з-під темно-малинового махрового халата. Вона майже не виходила на вулицю; зрідка вийде на узганок і простовбичить хвилин п'ять, наче закам'яніла, з блукаючою усмішкою на видовженому блідому обличчі, де рум'янець підозріло розливався щоками, так, як буває у жінок перед статевим актом. Інакшого порівняння Побіденко не міг придумати. Потім пішов сніг. Білою стіною. Настала справжня зима, що проковтнула всі звуки, окрім тих, що сповнювали трасу. Їхні стосунки не просунулися далі: Аліса пролежувала на дивані, гризла шоколад, вирізала з дорогих глянсових часописів чорнявих чоловіків з романтичними і мужніми профілями; зрідка, а потім все частіше вона підходила до його кімнати. Він не міг у такі часи заснути до ранку. Днями, на роботі, вдома, він ловив себе на фантазіях, зовсім не припустимих для дорослого чоловіка, що ось-ось вступить у літню межу. Він гадав: як воно буде, коли зайде ненароком до ванної, а вона почне обтирати піну на тріпотливих грудях, що нагадували груші, але підняті догори, із задраними рожевими сосками; або сидітиме, байдуже витріщившись на туманну амальгаму антикварного дзеркала, яке належало ще прабабці його дружини. Згадка про дзеркало, а вірніше, про дружину, остуджувала його, і тоді він з тупим відчаєм думав про сина, навіть затявшись викликати його образ, а так ось думав, намагаючись придушити тупий біль. Але все сходило, і перед ним знову виникала Аліса. А дім оживав; вона просила його приносити квіти, розсаду, і скоро, під березень, зелені паростки обплели кухню, її кімнату; квіти вибухнули серед розламаних меблів. Серед сірості запітнілих стін, ветхості життя, що колись починало тут, у цьому домі, торувати путь, і враз джерела висохли, і нічого не лишилося,

окрім висохлого русла. І однієї ночі, вже в березні, на сконі його, він відчув її запах, терпкий, солодкий запах жінки, її тіло шаснуло під ковдру, легке, як пушинка; рука обвила його могутню, здорову шию, налиту життям, і він навіть перелякався, що розчавить її, але про інше вже не думав. З тієї пори запахи Аліси заповнювали його вологу, просяклу бензином і солярою кімнату.

Відтоді його життя наповнилося змістом, що межував з істерикою, непевністю і майже юнацьким безумством. Він віддавався роботі, але все частіше заглядав у синівську заначку, проте в їхньому житті нічого не змінилося: вона лежала на дивані або сушила на сонці біля вікна волосся, тихо наспівуючи пісні.

Іноді на Побіденка находило, і він запитував:

— Може, нам побратися?

— Не зна-а-а-ю, — протягувала Аліса зовсім по-дебільному, а він червонів, як хлопчик.

— Хіба я дуже старий?

— Яка різниця... Це неважливо... — сміялася вона, мотнувши головою і розсипавши іскри вогняного волосся.

— А... А... А що головне?

— Не-е-е-зна-ю-ю, — тягла вона свого, і очі знову прозоро впиналися кудись у куток.

До початку весни все лишалося незмінним, аж до тієї пори, доки не з'явився Мамуд на прізвисько Клешня. Під ранок, десь це випадало на середину березня, їх розбудив настирливий, наче комариний писк, дзвінок у двері. Побіденко пройшовся кімнатою, дивуючись приємному настрою, дарма, що за останні кілька місяців він втратив спокій і що його так рано

хтось потурбував, — може, він гадав, що повернувся син. Але на порозі стояло кілька незнайомих, чеченців з щетинистими харями, вологими від наркоти і вічного жаху очима.

— Вам чого?

— Нас паслал Лямур... Нам надо три дня... всього три дня, і ми пайдьом...

Побіденко стояв і думав, а швидше, намагався прокинутися.

— Проходьте...

Так вони і оселилися на невизначений час: двоє чеченців і один українець з двома золотими фіксами, який називав себе не інакше, як Аль. Вони просиджували в кухні, пили горілку, кидали недопалки на підлогу, зрідка серед ночі виходили на подвір'я, щоб перегомоніти. З'ява нових людей дивним чином вплинула на поведінку Аліси.

— Хто такі? — обличчя пащить червоним, очі блищать, зробилися глибокими і переконливими, наче зберігали якусь таємницю; вона одягла нову сукню і намагалася пролізти в кухню, куди її Побіденко завбачливо не пускав.

Одного разу, повернувшись додому, він застав її у компанії, з розтріпаною зачіскою: вона курила довгу соусовану сигарету, пила «Амареті», липке і бридке вариво, винахід місцевої шантрапи, ще з часів, коли земляки Мамуда давали чосу в цьому районі. Він нічого не сказав, але зачинив її у кімнаті, а сам вирішив, що краще їй купити телевізор. Після цього Аліса чи то перестала навідуватися в кухню, чи завбачливо приховувала від Побіденка, принаймні вночі вона також приходила, лишалася до ранку, але неспокій увійшов у їхню оселю, бо вона раз по раз не пропускала нагоди, щоб не розпитати про

незнайомців. І взагалі, поводи́ла себе яко́сь нервово, навіть збуджено, Володимир почав лякати́ся її молодості та гарячкуватого темпераменту. Одного разу він запитав:

— Тобі що, Мамуд подобається?

— Звідки ти взяв? У нього ноги немає...

— А звідки ти знаєш?

— Він мені показував. По коліно відбабахали, зараз у нього протез. Французький. Від ноги майже не відрізняється, — і знову з'явилися той шолудивий блиск і таємниця в її очах.

— Тримайся від нього подалі, — сказав Побіденко.

— Пхе... от іще.

— Я тебе попередив.

— Тоді купи телевізор. Не можу вже...

— Добре. Ти б книжки читала. Он їх у нас скільки...

Аліса засопла носом, кинула на нього лукавий погляд, зіперлася на лікоть, і він бачив її голе напружене тіло в ліхтарному світлі, ловив роздратовано запах парфумів, власного поту і ще ніколи не відчував себе таким самотнім.

— У нас? — перепитала вона безтурботно.

— Так, у нас...

— Здорово... Тільки затям, що народжувати дитину я не збираюся.

Побіденко отетерів, вірніше, здивувався, бо вона зроду не виголошувала за день і двох слів. Він нахилився, погладив її щічку з майже дитячою шкірою, а вона несподівано для нього сахнулася назад, затуляючи обличчя руками, легенько скавучачи, мов сучечка.

— Чого ти...

— Не бий мене... Прошу, не бий...

— Дурненька, — він підтягнув її до себе, притиснув так, що чув, як її серце сказано молотиться.

Чеченці співали протяжно хрипкими голосами блатняцькі куплети, ляскали в долоні, по колінах одне одного; їхній запах, гострий, теплий, різкий, як сеча на похмілля, висів у повітрі, перемішуючись з вільгим духом запустілої домівки та квітів. Так, ніколи він себе не відчував таким спустошеним, закинутим долею далеко, забутим усіма на світі, як тієї хвилини.

— Завтра я їх усіх вижену, — сказав він, засинаючи.

Аліса вся напружилася і притислася до нього, він перехопив її прозорий погляд, що зупинився на ліхтарі, який нагадував великого біло-червоного жука.

— Знову дощ...

Велетенський тарган пробіг кімнатою, потрапивши на доріжку світла, зупинився, а тоді шаснув у купу розкиданих часописів та газет.

— От погань, — прошепотіла Аліса, і синя жилка забилася на її скроні.

Вони пішли наступної ночі, лишивши двісті доларів на столі, нічого не сказавши. Побіденко полегло зитхнув. І неждано запанував спокій у його душі, ліг на думки, на почуття. Дім став для нього затишним, світлим і чистим. Часом йому видавалося, що вони з Алісою живуть у далекому світі, віддалені від людей сотнями кілометрів; йому видавалося, що світ ніяк не пов'язаний ані з ним, ані з дівчиною. Все, що розгорталося колись у його житті, було вигадкою або сном, і Побіденко поволі почав звертати увагу на свою зовнішність, читати книжки, купувати газети. Предмети навколо набирали, сповнювалися такого ж змісту, що і раніш; спочатку це трохи

його засмутило, але швидко печаль переросла у сумну радість. Він навіть міг сказати, зізнатися собі, що щасливий. Так минули березень, квітень. А у травні Аліса зникла. І, заставши порожню кімнату, він злякався, як страшився і того моменту, коли Лаврентій зійде з пагорба, з цього майже єдиного пагорба на всю Соснівку. Як зараз, так і тоді він знав, що час не стоїть на місці. Час дивовижно рухливий, невблаганно і невидимо, — старіючий Побіденко розумів це, розумів і те, що коли Лаврентій піде, як пішла Аліса, то у нього майже нічого не залишиться, розкидані довкіл предмети наберуть більшої значущості, чіткіше окресляться малопомітні за життя контури. Якщо в ту хвилину його покинуть Лаврентій, Аліса, син, і той, хто приходить, вже ступить на чорне вилизане руслице асфальту, срібний затишок спокою відійде. Принц відчує гиблу самотину в цьому домі, лишившись наодинці з собою, і до нього прийде божевільна думка, що літньому помирати набагато тяжче, ніж молодому, бо в останнього ще невідомий світ розкидається широкими крилами. Але хто його знає...

Він торсонув головою, але прогнати Лаврентія не наважився. Німий свідок його останніх годин. І Принц зачудувався холодною і спокійною течією своєї думки.

Але того разу Аліса знайшлася досить швидко. Він зайшов випити до генделіка, збивши ноги в пошуках дівчини. Йому підказав напівсліпий Митрофан, що іноді заносив якийсь харч Лаврентію.

— Старість тягнеться до молодості? — запитав він, підсідаючи. — А молодість тікає від старості, бо знає, що в неї, окрім неприємного запаху та надмірної любові, нічого не вициганиш...

— Іди ти, — тільки і сказав Побіденко і випив повну склянку горілки. — Тут двоє арабів поселилося... Думаю, тобі буде цікаво заглянути в гості... Та ти їх знаєш. Вони квартиру у Власенчихи винаймають. Так. Власенчиха перебралася в город і здає квартиру. Куди там стала... Налий-но мені, бо щось голова з самого ранку розвалюється... Не скупися. І для чого тобі пити? Ти ще молодий... То мені вже про те діло, про смерть треба думати, а в тебе ще ого-го, — і він засміявся ехидно і хрипко.

Усе обійшлося дуже просто. Побіденко вибив одному арабові зуби, іншому зламав щелепу і приволік напівживу від горілки Алісу. Він вимочив її у ванні, закутав у ковдру і сидів над нею до ранку, плакав тихо, сховавши у шерехаті репані долоні обличчя. Він знову повернувся до звичних речей, до запахів, до звуків; крики птахів, торохкотіння води об раковину — все це наповнювалося для нього змістом. Як хто дав у спеку напитися холодної води. Інакше він не міг думати. Він просто відчував, і його відчуття виходили слізьми. Після цього його стали прозивати Принцом Дакарським. Він навіть зрадів цьому новому прізвиську, наче щось у його житті змінилося назавжди: ранком він дихав на повні груди, хмеліючи від однієї думки, що може доторкнутися до її волосся, що його пальці безборонно пеститимуть ніжну, майже дитячу шкіру Аліси. У його досвіді не вистачало фарб, щоб заповнити пустоти, які відкривалися перед ним у Алісиній душі, поведінці, і часто з дитячим переляком Принц Дакарський спостерігав, як дівчина сомнамбулічно рухається у темі кімнат, наспівуючи одну й ту саму пісеньку хриплуватим, з ніжним переливом, сумним та трагічним голосом: «Не-кра-сива-я-я-я, но

щастлив-а-а-я-я-я...». І весь час гризла молочний, солодкий до нудоти шоколад, від чого її губи робилися ще червонішими. Так пройшов травень. А влітку, на самому його початку, з тремтячим листям на куценьких деревах, сизим маревом над піщаними дюнами, події заповнили глухий кут Соснівки отруйним соком неспокою. Тиша затремтіла, як мертве плесо озера, замкнувшись наприкінці, для багатьох навіки.

Про Льопу говорили, що він з'явився раніше, — просто хитрий свинар не наважувався відразу вийти на люди. Інші відкидали цей факт, бо Льопа вже не був Льопою, а Левом Достопочтенним. Він підкотив на дамбу в чорному лінкольні, в оточенні двох жінок і двох кремезних, з невиразними обличчями охоронців, що супроводжували його навіть тоді, коли Достопочтенному заманулося відлити у куцах або полюбуватися краєвидом озер, — відтоді, як він зник, минуло рівно десять років. За цей час Льопа вилікував свій кон'юнктивіт, залікував прогнилу простату, завів черевце, а обличчя рожевіло від ситого та благополучного життя. Ніхто його спершу не впізнав. Якраз у місцині з'явилися люди і почали ладнати щось подібне до каплички, мабуть, сподіваючись, що незабаром тут постане храм. Це були греко-католики. Новина стурбувала монастир і церковників, але перший місяць вони тільки приглядалися. Щоправда, вночі охоронці підловили кількох монахів, які поцупили пару рулонів руберойду, мішок смоли, але далі нічим особливим будівництво не прославилося. Їм ніхто з мешканців Соснівки не заважав, але і не допомагав, за винятком Лаврентія та колишнього вчителя української літератури. Лаврентій вирішив зібрати раду і відправити до монастирської влади для переговорів, а швидше, таким робом

старий хотів попередити московський патріархат, що храм буде зводиться і що заважати не рекомендується, хоча б задля суспільного блага. Але греко-католики такий план відхилили. І Лаврентій погодився, навіть не образився, а став частіше заходити, до ночі тягав цеглу, місив глину, бовтав густий цемент. Вони потерпали від голоду, їм не було де прихилити голови, тому частина замешкала у його вагончику, а решту до себе пускали співчутливі люди на день-два. Старожилів почав тривожити, потім цікавити Льюпа зі своїми вифарбованими лахудрами. І неприємності, які почали переслідувати нових парафіян, вони напряду пов'язували з ним і його оточенням, проте чомусь усі вперто сперечалися потім, уже по подіях, коли воно, якої пори трапилося. Але Принц Дакарський пам'ятав, що точно відбулося влітку. Чистий світлий день, білий рафінад хмар нависав нерухомими горами над головами, над дахами. Свіжий і світлий день. І того дня, так, саме дня, бо хороше зливається в одну миттєвість, як і біда липне вкупу, до нього звернувся кремезний монах чи священник з чисто виголеним обличчям, широкою усмішкою. Будинок Побіденка стояв неподалік, відразу за верболозом, якщо направлятися з Лагуни, прямо під пустирищем, вікнами висвітлюючи на дюни. Робітники заходили попити води. Іноді, а потім все частіше, спонукана самим Принцом, Аліса приносила їм попоїсти, воду і пиво. Через тиждень вони попросили його допомогти — за платню перевезти з одного віддаленого селища, майже за містом, з області, значить, купу цегли. Побіденко відмовився брати гроші, але цегли привіз. Потім сам став допомагати, а Аліса зайнялася нехитрим куховарством, хоча з великою неохотою. А ще за кілька днів Побіденко пустив до літньої

кухні решту люду. Дні тоді стояли гожі, бурштином наливалися довколишні води, а сонце лагідно вигрівало молоде листя, обличчя люду, що розважно порпався на будівництві. Обличчя більшості — худі, виблідлі — викликали підозру в місцевих з ситими обличчями і отупілими від безпросвітної нудьги та нездійснених бажань очима. Якось Принц спробував заговорити з Лаврентієм.

— Ти взагалі хто? — запитав.

— Яка тобі різниця: хіба я щось украв у тебе чи чомусь навчав такому, що призвело тебе до гріха...

— Яка різниця... Чого ображатися. Я так, просто... Ти, кажуть, бачив мого сина...

— Щось таке. А тобі чого? Ти, видно, не поспішаєш з ним зустрітися.

— Ні, то він ховається...

— Діти всі такі, — відповів Лаврентій, беручись за велику каменюку.

— Дай підсоблю, а то ще звалишся з ніг... І взагалі, що тобі відомо про дітей? Мовчиш... Тоді тримай мітлу на прив'язі. Ти хочеш сказати, що син мій злочинець? Так?! Чого мовчиш? Я все життя чинив правильно. Жив чесно. Я вірив у Бога і пекло і знав спочатку, що робити добре, а що ні. Потім померла вона... І у мене нічого не лишилося, окрім злиднів. Коли я це зрозумів, то життя пройшло. Сподівання і все залишилося позаду. І я дав йому волю. Нехай вирішує, що в цьому світі добре, а що погано. Немає нічого, Лаврентію, — ні Бога, ані пекла. Після нас залишаться ями, повні білих хробаків, могилки, на які сцятимуть собаки...

— Ну, тут я тобі нічим не можу зарадити, — Лаврентій кинув каменюку, обітер піт. — А що ще є? Жратва до всирачки.

Бляді, що дають задарма. Якщо не дають, то можна примусити, повибивавши зуби, як тим арабам? Еге ж, Принце?

— Ти злий чоловік, Лаврентію.

— Я тебе не займав.

— Тоді переконай мене, що в світі є щось, окрім нашого нікчемного калу. Он, Юзік глухонімий. Він добряга добрягою, а все життя займався тим, що провалював довбешки, виконуючи смертні вироки. Він оглух, він не має шматка хліба, але він весь час служив державі, як ти Господу.

— Чого нарікаєш? І чого просиш у Бога? Він дав тобі життя, відкрив очі — більше нічого у нього немає. Здобувай, як можеш. А його не чіпай, якщо не віриш.

— Я вірю в добрих і хороших людей.

— Багато ти бачив хороших?

Принц Дакарський знітився. Почухав потилицю, окинув поглядом, розгубленим, як у дитини, видавалося, що побіліли навіть його більма.

— Аліса хороша, ти непоганий, оці люди, що зі мною, нічого лихого не творять... Але решту... Як їх можна любити? Га?!

— Просто не бажай зла.

З цим Принц Дакарський і відійшов від Лаврентія, але час від часу його атаки посилювалися, проте старий відбивав їх спокійно, холодно, лише очі іноді у нього зблискували та іронічна посмішка блукала в лахмітті сивої бороди. Але Принц був щасливим, почувався таким. Він знав причину цьому і тому боявся найбільше моменту, коли прокинеться і не відчує в грудях радісного почуття, коли не вловить дихання Аліси у себе на грудях, — воно не розіб'ється морським прибоєм у раковині його вуха, щоб потім дзвеніти весь день до ночі,

і далі, далі, далі. Ці казкові години проростали в його гаснучу свідомість, де розум потроху притуплювався, задавлюючи досвід, але посилюючи гостру чуттєвість, із хлопчачим захопленням Принц вітав подібні зміни; він розумів, що старіється, а тому любив темні бетонні плити, куці соснівські дерева, білі кораблі домів, щебетливих і цікавих школярок, рафінадні гори хмар над Соснівкою. Сни його були глибокими і теплими, як нагріте молоко. Зрання він відчував солодкий смак шкіри Аліси і, відкинувшись на подушки, пропахлі її тілом, парфумами, ще довго лежав з закритими очима. Так було і того літнього дня, який наливався запахами, що їх вітри доносили зі степу, від озер, від пустирів, від смітників, а також від великого міста, вогні котрого йому часто доводилося бачити у вікно то одному, то разом з Алісою, але оті жовтогарячі, рожеві пасмуги навряд чи приваблювали. Зараз ще більше його задовольняв глибокий сон, праця, ця дівчина та злі розмови з Лаврентієм, що ставали дедалі частішими.

Потім земля стрімко вирвалася з-під ніг, зашурхотів вітер, настирливо і сухо, і він підвів голову, закинув так, що заболіло в плечах, — побачив велике роїще мух, наче мерехтіло, лише густі червоні тіні масними плямами танцювали на стінах. Він пройшов на кухню, тихо, не відчуваючи босими ногами підлоги. Аліса стояла в шовковому платті, яке облипло її тіло, до непристойності оголивши груди. І тільки він захотів щось сказати, як стіни стали прозорими, ні, не зовсім, а мовби вода, і дійсно-таки вода, що хлинула потоками з пагорбів, витягуючи всі найдорожчі його пам'яті речі, котрі з тріском феєрверку розбурхували у голові спогади і миттєво їх гасили: шафа, книги, а головне, древній годинник, що завжди голосно відбивав

у тиші, часто дратуючи після роботи. Він стояв і дивився, як руда вода збігає з пагорбів, не тільки саме з його, летить чорними руслами вулиць, піднімається врівень будинків, а над усім цим зойк, дратівливий, нещадний, мов опік. І тоді до нього доходить, що то пісня. То співає Аліса, але якусь невідому, незрозумілою мовою пісню. А тоді він плив, тонував у брудних потоках, а люди лущинням копошились у піні, щось галасуючи, але зовсім без ляку; тоді він придивився і зрозумів, що то птахи, які німо б'ються над водою, вишукуючи поживи. Коли він це зрозумів, то вже стояв на дамбі, заходячи в автобус, який нагадував велетенський дерев'яний човен, де пасажери німували, вирячивши прозора погляди поперед себе. І він прокинувся. Цього разу один, мокрий від солоного поту. Тихо, щоб нікого не злякати, він покликав Алісу, радісно видихаючи грудьми, слухаючи, як вона відзивається з того кутка кухні.

— Андрій телефонував... Запитував, хто я така... Нахабний... Мабуть, зовсім розбещений...

І Побіденко, глянувши у вікно, радісно, п'яніючи від сонця, запахів літа, розсміявся.

— Сьогодні у нас неділя? — запитав.

— Атож, ти мене пустиш на танці?

— Потім побалакаємо...

Звуки її голосу прошивали простір помешкання подібно словам пісні, але він навіть не подумав про сон, так завчився змалечку — нікому і нічому не довірятися, доки не перевірить. А коли застав її в кухні, то перед ним відкрилася безкінечність, саме так подумав. Тоска охопила, туга звірина зійшла. І не зупинити. Все зависло у нерухомості: Аліса стояла в од-

них трусиках, домашніх капцях, скроєних під жабів, і бовтала в емальованій мисці яйця для омлету. Сонце лило, заливало її немилосердно; видавалося, вона зараз розтане, як сніговий клубок. Пощезне з-перед очей, з землі. Потім вже з'явилися звуки. Шурхотіли птахи крилами, а на подвір'ї гребли і товклися кури. Його нові квартиранти відпочивали — глухий, врівноважений хор голосів. Щось обговорювали. Життя натягло і знову відпустило пружину. Він відчув, як втома розповзається кімнатами. Так завжди у вихідні.

— Ходімо, — він взяв її за руку, але вона викрутилася, подивилася на нього круглими очима, в яких плавало золоте жіноче лукавство. Пригорнулася тільки тоді, коли брови його повернулися на звичне для природи місце.

— А що скажуть твої нові... Того, вони ж віруючі... — закусила довгого пальця, і він тільки зараз побачив на її руках манікюр.

— Коли це ти встигла?

— А що...

— Та нічого. Воно якось того. У мої часи дівчатам твого віку забороняли робити такі речі...

— У твої часи дівчатам забороняли трахатися.

Він не образився, але намагався подавити у собі паскудну тугу, що то опановувала його, то відступала, повертаючи до чогось такого, в чому Побіденко сам собі не міг зізнатися. Аліса відійшла, зняла труси, кинула їх у куток і, вертячи сидницями, подалася до спальні.

— Ходім, — вона залилася лунким сміхом, труснувши грудьми, стиглими і свіжими, — це його стривожило. А ще годинник відбабахав десятю годину, злякавши голубів.

Останнім часом коханням вони займалися в її кімнаті. Він вдихав запах її поту, запах парфумів, чистої білизни і весь час мовчав, як мовчала і вона, але зараз, звівшись на лікоть, звисивши груди майже перед його очі, вона запитала:

— Ти завжди чекаєш на сина?

— Ні, — відповів він.

— Дуриш.

— З чого ти взяла?

— Бо такого не може бути...

— Так, а тобі до того яке діло?

— Мені просто цікаво, як різниться любов батьківська від такої.

— Якої це?

— Ну, ти сам знаєш.

— Сподіваюся.

Годинник пробемкав одинадцятку. Всього лишень година. А щось таки змінилося. І тут вона видала, сягнувши рукою до низу його живота, вчепилася в прутня і почала масувати:

— Смерть і кохання не можна терпіти на відстані.

Побіденко промовчав, але відчув, як холодний піт пробив його.

— Ти злякався?

— З чого ти взяла... — він звівся, пошукав сигарети, не знайшов. — Де сигарети?

— Звідки я знаю, — Аліса потяглася тілом. Туга невимовно наступала разом із сонцем, що вже рівно, гладко, наче желатином, заливало все навколишнє. А потім усе урвалося; приглушли голоси, потемніло, навіть кремові штори зробилися тускними, а очі Аліси закрилися, міцно так, мов жалюзі. І він

почув шурхотіння шин авто, аж тоді забурчав мотор. І знайомий голос різону в тишу.

— Андрій, — сказав Принц. Він пізніше зрозумів, по спливаючих секундах, коли голос відлинув, що вимовив це ім'я як зовсім чуже. Шаруділа липа, там, наприкінці двору, потім ударили голоси — один веселий, інший зовсім нерозбірливий.

Андрій пройшовся вітальнею, розганяючи сонячну пилюку, підійшов до батька, потиснув руку, ляснув по плечі.

— Здоров, батя, — привітався. Йому не видно було старого Побіденка, тільки чорні контури проти великого вікна, яке виходило на степи, де жовток полудня поволі розходився колами, засмоктуючи лінькуваті, дрібні, наче мухи, постаті людей.

— Давно тебе не було...

— Ти мовби й не радий. Не дуйся, не було часу, — Андрій потер долоні, війнувши на старого запахом, дорогим запахом ситих людей, але з тим короткочасним, терпким, майже трупним запахом швидкоплинності, ні, спалаху, яскравого життєвого спалаху, після якого наливаються важким тягарем ноги, а голова відмовляється працювати, серце перекачує кров, а ти вже довго не дочовпеш, що ж тебе заскочило, лизнувши солодко, обнадійливо. Але тоді так старий не думав; навіть зараз, спостерігаючи, як линия небо, чорні табуни круків висять над червоною купою верболозу. І найдивніше: Принц думав про Алісу. Невпинно, дивлячись у випорожнілі очі сина, на роздуту шию, на йоршик сивіючого волосся, на шкірянку, під якою відстовбурчувалася кобура з пістолетом.

— Ходім до столу, — сказав він, беручи сина за руку, так, як брав раніш, але не відчув того, що було, і це його здивува-

ло, заскочило, — як ото утнув непристойність, зовсім неприпустиму в його віці. Вони разом пройшли решту шляху від вітальні до кухні, не промовивши один одному і слова. І тільки тут, на кухні, де все до незвичного змінилося, старий побачив, як перекосило обличчя Андрія, очі блиснули. Напевне, він здогадався про причину перемін, але швидко опанував себе, і далі вони мовчки сиділи — наливали, пили. Обличчя сина напроти, через посмугований сонячними тінями дубовий стіл, нічого йому вже не говорило, не пробуджувало найменшого зачаєного позову. Широке обличчя, колись витончене, а зараз хоч і засмагле, проте змарнілість проступала нездорово, і пізніше Принц здогадався, що то від очей, з якимось смолянистим блиском, як хто підсвічував їх зсередини; такі очі бувають у шльондр; брови, чорні та красивої форми, майже тобі жіночі, з малюнків, посічені рубцями, ще де-не-де рожевими та свіжими; густе колись волосся, що він носив, відпускаючи до плечей пишними локонами, зараз вже притрусилося сивиною, пострижене під короткий їжачок.

— Геть сивий зробився, — сказав старий.

— Ну не молодіти ж, як тобі, — Андрій викривив усмішку, але вона сповзла, та усмішка, як упав камінь на дно глибокого колодязя — без шуму. Старий пропустив крізь вуха, налив ще по чарці.

— Чим займаєшся, сину?

— Ти, може, ще запитаєш, чого я приїхав? Так чи ні... Бізнесом, батя. Великим бізнесом, — Андрій смачно пережовував.

— Чого радієш? Алісо, ходи сюди і сідай до столу.

— Хай тільки спробує. Заганашу відразу, — рывкнув Андрій.

— Тоді їдь звідси, — тихо, не вагаючись, відповів батько. — Нічого командувати у моїй хаті. Затямив? Їдь до своїх бандюків, а мене з Алісою облиш. І забери свої гроші.

— Т-с, батя. Я пожартував. Хіба не розумієш... Тут мама сиділа.

— Ага, ти найбільше думав про неї, коли кинув інститут і подався за цією шльондрою.

— Ілона свята, батя, — Андрій смачно облизав губи.

— Ага. У вас всі святі...

— А то ні, я до церкви ходжу... От тобі хрест, — і Андрій опасисто перехрестився, рвучко налив горілки, поставив третю чарку, непомітно підморгнув, так, щоб побачив батько, намагаючись показати, що він осторонь, не його діло, а той, до кого звертається, сам винен і таке інше; сказав: — Сідай, зайчику. Я тебе не з'їм. Мені замухришки не йдуть у горлянку.

— Свиня. Збирайся і їдь. Чого тебе принесло? Чи вже лапті плетуть, мо', надумали тебе заганашить твої братки, так ти під мої штани надумав ховатися?

— Козел був і козлом лишився, — син налив ще горілки, але не пив, а сидів, уп'явшись очима в жовтий густий полудень. — Ти б, батя, побалакав з цими козлами, яких ото пригрів, щоб не будували вони тут свого свинюшника...

— А тобі яке діло? — сердито перебив його Принц.

— Мені то вродь воно ніякого, але дуже великим людям така штука у них під носом не подобається. Ось так. Три дні у тебе. Домовся. Може, їм гроші потрібні, то отримають, але розумно, значить, тільки нехай тут не смердять і не ганяють чортів.

— Ти сам чорт. Чорта я вигодував, — старий хлебнув горілки. — Та хіба на цьому камінні щось путнє виросте...

— Ти філософом забацався, батя. Невже знову розпочав читати? Грамотний ахуєнно. Д-а-а-а. Ти повинен пишатися, що твій син не в злиднях сидить, не ходить з простягнутою рукою. І честі не втрачає... — Андрій одірвав у курки ногу, вгризся зубами. — Ти оце на старості геть сором розгубив, еге ж. Але я розумію, розумію... Мужики в нашому роду ніколи не переводилися. Але помирали, як останнє бидло. А я не хотів бути бидлом, бо ти мене привчив, ти навчив мене не втрачати гідності.

Принц тільки кахикнув. Аліса подалася до кімнати.

— Скажи цій бляді, щоб не спала у моїй кімнаті.

— Тут твого нічого немає. Зараз винесу гроші. І чвалай звідси, поки не порозумнішаєш.

— Почекай, батя... Не поспішай. Встигнеш віддати, хоча ти мене образиш. Обідку, батя, я на тебе маю. Гроші — то лайно, але вони іноді приємно, навіть частіше, ніж того треба, пахнуть флердоранжем. Я знаю, що ти не можеш пробачити смерті матері. Сам собі, але чомусь я потрапив у коло ваших стосунків. І намагався вирватися.

— Не хочу й говорити...

— Я думаю ось як: людина все життя сидить у шкаралупі. Світ закритий від неї. Треба розлупити цю шкаралупу, — видихнувши, заговорив Андрій, розсипаючи по візитці кокаїн.

— Ну і як...

— У мене не вийшло того, батя... Не вийшло... Таке от паскудство. В інший бік занесло.

— Ще не пізно.

— Ти сам знаєш, що поїзд не наздоганиш, а наступного можна запросто не дочекатися. Ну, вже пізно. Поїду я...

— Та лишайся, — старий Побіденко сидів, звисивши голову, хоча нічого не відчував; йому не соромно було, але спекота від того, що нічого не ворухнеться, ніяке почуття до сина, хоч ти вистьобайся.

— Ніхто, батя, не винен. Час такий. Доля така. А ти попередь своїх, бо буде горе. І тобі також. А ти, старий, кинь, прожени к хренам цю діваху, не годиться. Погана вона для тебе. Горе на старість накликаєш. Мало, що ти мене втратив. Втратиш вічність. Ти ж віриш у неї. Віч-ні-і-і-ість. Ніхто не зрозуміє цього краще за того, хто позбавив себе цієї можливості. Не мені тебе вчити: є люди, які приходять, ти їх зустрічаєш, мов долю, але то тільки миттєвість і примха. Старість душі. Думай, як виплутатися з халепи, в яку ти вліз. Прощай. Там, а може, тут ще зустрінемося. Не злися, — під дією кокаїну думки шпарували у Андрія, вибухали срібним, правдиво чи то впевнено тріщали його слова.

Старий почув, як зарипіла шкірянка, війнуло дорогими парфумами і протяжно вискнула хвіртка, наче скрипка ярмаркового цигана: син подався назустріч ночі. Прийде ж таке у голову. І більше нічого. А що можна ще вигадати? Принц подався до кухні, але горілки вже не пив. Постовбичив хвилину, вернувся до вітальні. Потім знову на вулицю, у фіолетовий запашний вечір. Постукав у вікно прибудови, але Лаврентія не було. Так до самого ранку він просидів у кухні, слухаючи, як тріщать цвіркуни і вся нічна живність. Він подумав, що не варто, ні, що останнім часом прислухається до всього навколишнього, і це задіває його, тривожить, хвилює, дістає. Він подумав, що там, внизу, тисячі людей, але з ними ніколи не заговориш, бо вони самі безпорадні та байдужі, мов залякані,

звиклі до паскудного корму тварини, і він переляканий старіючий чоловік, хоча ще сили у нього достатньо, ого-го, і ще щось, але думки такі тривожні, зовсім не подібні до тих, які ледаче, осінніми мухами роїлись у голові. Він згадав Лаврентія, нових прибульців, здогадуючись, що це саме їхня провина, колись він тверезо, навіть люто дивився на життя, і це допомагало, і він ніколи не був безпорадним. Справа не в Алісі.

Ранком туман покрив сум'яття. Він знайшов Лаврентія на будівництві, — відлюдько байдужим поглядом зміряв його, не запропонував сідати. Принц Дакарський образився.

— Син приїздив. За скільки років. Свинство якесь получилось. — Побіденко витягнув цигарку, але відразу викинув: у роті затхнуло горілкою, безсонням, жахом. «Втрата», — світонуло в голові. Білий спалах і більше нічого.

— Ну то що...

— Та я ото думаю... Для чого цим бідолахам, голоштанникам пнутися з усіх сил, рвучи сухожилля, щоб вибудувати цю халабуду?

— Ну, то твоє діло.

— Еге ж...

Десь далеко звучала музика, тоскна, тягуча; такі пісні можна почути лишень у передмісті. Й Побіденку було сумно.

— З дітьми завжди так, — нарешті сказав Лаврентій, хитро блиснувши очима.

— Тобі то звідки знати.

— А для цього не треба народжувати байстрюків. Ти собі не втямиш, Принце, що люди не можуть бути подібними одне на одного. Ти стільки прожив і...

— Мені ніколи було думати про такі речі. Навіть про твого Бога.

— Він не мій. Не блюзнірствуй. Він любить усіх однаково. Але однакових людей не буває. Всі різні. Кожному своє він вклав. А найбільше — милосердя, любов, надію, терпимість.

— Але якщо він існує, то чому такий бардак?

— А ти хочеш, щоб він тебе огордив від усього, а ти плював на нього, ситий, розжирілий, добившись статку, стати на один рівень, тобі він дав право вибирати. І нічого без його волі не відбувається.

— До чого це ти?..

— Напевне, до всіх. Ти сам вибрав, як і твій син, куди йти. Він непоганий, добрий чоловік, але ніхто сволюцюгою не народжується. А тоді приходить час, і треба вибирати. Зло і добро — речі умовні, але коли ти забуваєш, то, дивись, і клепаєшся. Ця межа, тонка, як нитка, може обірватися. Треба бути видатним жонглером, щоб пройти над прірвою. І тільки віра в Господа може тобі допомогти.

— А де те добро?

— У Бога. І ніде більше. Він скрізь, він в усьому. Він творець, бо демон може тільки збрехати, напустити красивості, а водночас благоговійно закотити очі в релігійному екстазі.

— Ти клепаєш, як по радіо чи телевізору. Ти мені дай пораду.

— Щоб ти мені потім проломив довбешку. Ти зрілий чоловік. Маєш вуха, маєш очі — вибирай.

Побіденко запхнув цигарку до рота, виплюнув, вихаркнув разом з тягучою, як клей, слиною.

— Паскудство. Кажу тобі, паскудство це життя.

— Не маю сумніву, але треба жити...

Принц Дакарський підняв з землі цигарку, закурив, — зараз було трохи легше, нудота відступала. Гірка слина, терпко у роті, голова тяжка.

— Передай людям, щоб були обережними.

— Спробую. Вони ж такі уперті віслюки, як і ти, хоча це найкращі.

Вже рокотіло шосе, тріщали горобці, вищала музика; в роті як коти понасирали.

— Оце-го... Хотів тобі, Лаврушо, сказати. Правдивіше, запитати: вона, того, Аліса... Я її купую... Зовсім як дитину, але мені її, ну, почуваю до неї зовсім інше... Це погано?

— Ти дурніший, ніж я гадав. На те вона і жінка. Сам її вибрав.

— Хм-м... Не сподівався від тебе.

— А що ти хотів він мене, йолопе, почути, що кохання — це гріх?

— Щось таке.

— Ти йолоп, старий йолоп, Принце. В любові нема нічого поганого. Щоправда, це крок до смерті, але й у смерті немає нічого поганого.

— А коли ти думаєш про любов і смерть водночас?

— Тоді це інше. Це пристрасть. Спробуй не думати про смерть. Але це теж неможливо... Тільки страх перед нею, підсвідомий, далекий чи явний, рухає тебе. Це одна з частин Господнього задуму... Якщо жінка не викликає сум'яття і тривогу, то варто задуматися, що ти кудись таки вклепаєшся. Бог і рогатий шепчуть цій тваринці однаково на вухо, але частіше перемагає отой, що з ратицями.

— Звідки тобі це знати?

— Ще по семінарії, коли у мене пух ріс над губою і я не проминав жодної гарної молодиці, ну, хоча б тільки поглядом. Молодість кожному дається, щоб набратися розуму на старість.

— Але вихід...

Лаврентій махнув роздратовано рукою.

— Я тобі вже тандичив скільки, що тут тільки миттєвість. Це наша тимчасова обитель, але як зав'яжеш тут, так і там, у тому світі зустрінуть тебе.

— Не дуже я вірю, що отам, — Принц тицьнув пальцем у землю, — що отам, з хробаками, чи у небі щось існує.

— Тоді не роби зла, навіть тоді, коли тебе цькують, як шо-лудивого пса. Спокій приходить тільки з Богом.

— Знову ти трандиш, мов те телебачення.

Він повернувся додому, покликав Алісу. Ніхто не відгукнувся. Принц пересік кухню, — плечі здригнулися від розкиданих по столу недоїдків. Порожньо. Він кликав початком неголосно, далі голос провалився у нутрощі й заклекотів болем. Червоний місяць стояв у голові. Потім нічого, порожнеча. Довгі пальці з витонченим манікюром. Нічого, тільки пустота, пустота тільки для нього, а для решти сповнена змісту. Для нього світ продовжував рухатися, але поволі, опадав, набираючи неіснуючих рис. І світ, навколишній світ обсипався, як пересохла глина з підошви. Це не було, як того разу з арабами. Досвід брав своє. Відчай втрати робив його мозок гострим до безумства; і будинки, що зупинилися в неправдоподібно ультрамариновому світлі, і дерева, і трава — відпали шмат-

ком пересохлої, зовсім не потрібної землі; навіть не шматок глею. Йому ввижався, ні, він відчував запах, ще не вивітрілий парфум Аліси; він перебирав грубими пучками її плаття, це нагадувало йому шовк її тіла. Проте уява уперто відмовлялася видобувати зі свідомості чи з пам'яті її образ. Принц скімлив дитиною, а потім вперше за довгі роки почав молитися.

Вони прийшли далеко до вечора. Чинно порозсідалися попід червоною стіною, що нагадувала шкіру облізлого пса. Пили пиво навпроти оциреної, як зламанний зуб, новобудови, чвиркаючи крізь зуби, глибоко затягуючись цигарковим димом, так, як люди, яким було заборонено, а зараз, вирвавшись на волю, вони з насолодою ковтали тютюновий дим, гіркосоладке пиво. І Принц Дакарський знав, чому вони прийшли. Пролетіло спалахом у голові, тільки на коротку миттєвість, а потім все повернулося до Аліси. Він повагом вийшов на подвір'я, підманив до себе Юзю і сказав:

— Ти знаєш, чого вони приходили?.. А я от знаю. То монахи з нашого монастиря. Передай Лаврентію чи тому католику. Нехай кличуть міліцію...

Юзя захихикав та зник. А вночі, коли Побіденко вийшов на узганок, то побачив червоне зарево, — султани чорного диму піднімалися над верболозом. Горіла буда Лаврентія. Принц на це тільки виголосив:

— Я попереджав.

— Пророк ти херов, — хтось відповів йому позаду, так, що Принц підтиснув плечі. Не обертаючись, Принц пішов у солоді дня чужого, але дивовижно близького: так відчують смерть, запахи троянд. У дитинстві, на свята з ним від-

бувалося подібне. Таке він бачив, пригадалося; свята були комуністичні, але люд у цьому сонці нагадував подібне: як малий заскочив до стадіону, вибіленого, виметеного, ще без жодної людини, але повсюди червоні шовкові знамена. І вітер. Тугий, свіжий, теплий вітер. І прапори кругом стадіону тріщали, розкидалися крилами, як свіжі рани, як дірки у чужий світ, що зле вишкірювався, смугував, влазячи у чуже життя. Тиша різала разом з прапорами повітря, тріщання знамен. Низьке чисте небо. І світ відкривався, як у тирі, де ти неодмінно переможеш, забуваючи, що мішені за хвилини піднімуться, а хтось інший насолодиться імітацією смерті. Тоді для нього відкрилося щось те, чого він чекав, наче юнак марудився у відчаї, тупику кохання, поки не вивергнув сім'я в громадському клозеті, прямо в купу лайна з білими червами глистів. Але на початку — чарівність таїнства, гострий біль, який спонукав жити і чужими очима дивитися на світ. Червоні прапори, подув вітру — захоплення, відраза, крок до смерті: він пролежав кілька днів без свідомості, а коли очунав, то був зовсім іншим чоловіком, навік втративши ілюзію, як людина, що вчаділа від запаху красивої, але отруйної квітки. Це як трояндовий кущ, розпуклий багряним полум'ям, вибухом; або як мандруючи між світами дорослого і дитячого містечка, коли дощові води зливаються, збігають у гнилі озера, ти бачиш, широко відкриваючи очі, до чого тебе не довела уява: і вітер, і прапори, і ця холодну пишноту чистого неба, що глибилося, відкидаючи, бо предмети довкрузь нагадували іграшкові. Сонце, червоний кумач, білі лавки, пустирище стадіону. І по трьох днях, злігши з невідомою хворобою, він прокинувся з капшуками під очима, як буває у дорослих людей, які пізнали смак жит-

тя — паскудного, але життя. Щось подібне виникало у ньому зараз. Так він дивився на вогнище. Думав про Алісу, сина. І люди йому видавалися далекими, ні, не те щоби далекими, а зовсім глухими для його розуму. Так, тоді до нього приходив страх.

Під світанок підійшов дільничний. У нього пишні вуса, і чимось він нагадував моджахеда: оливкова шкіра, колись густе, чорне як вороняче крило волосся. Зараз залисини. Прозивали його по всіякому: Клешня, Омеля, Рака. Він тримав кілька ларків. Добродушний погляд, — одна втіха погомоніти з цим чоловіком. Побіденко не подивився навіть на нього.

— Ну, — повів було дільничний. — З чого почнемо...

Принц Дакарський промовчав, почухав за вухом, зовсім спонтанно, а не для жарту чи глузування, а може, те й інше.

— З чого тобі ліпше.

— Хм-м-м, — Клешня потягнув смердюче повітря з гнилого зуба, виплюнув червону слину на долоню, уважно придивився, завертів головою і витер руку об пучок соковитої трави.

— Зуби, — сказав.

— Співчуваю. Хоча це не смерть, — відкинув Принц, продовжуючи дивитися звуженими зіницями на пелюстки вогнища; додав, зовсім ні до кого: — Шкода старого, — схаменувся, мовби тільки-но здогадався, що до нього прийшли: — Що думаєш робити? Чого принесло?

— Де твоя сцикуха? Напевне, утекла до когось кращого... Повір, що тобі ліпше перестати плутатись у цій справі й кинути це кляте будівництво. Депутати, міський голова, голова району незадоволені. Монахи у монастирі. Сам розумієш.

У тебе що, клепки не вистачає у голові, як у обідраного Лаврентія?

— Я тут до чого? Шкода яка від них? Іди звідси. З Богом, — Побіденко витягнув сигарету; зморшки порізали його обличчя, важке, опущене додолу, і дільничному початком видалося, що перед ним сидить сам Лаврентій.

— Ти знаєш, де вона? — Побіденко сидів на дзигліві, облитий помаранчевим світлом, проміння врізалося в очі, які зараз здавалися білими, без зіниць; він сидів, поклавши руки на коліна, стримував дихання: так буває з тим, хто закоханий у невідому жінку або як підліток — нахабний, але щирий, — з ляку перед власною неповноцінністю не може вимовити і слова, навіть перевести подих, втягнути повітря. Дільничний говорив. І тут старий побачив простір, вилинялий, як день у серпні, і там чорний, зовсім сиротливий тобі квацьок на вилинялій тканині його свідомості; й ото щось невідоме сказало йому, — іншого слова Побіденко не міг вигадати: «Ось чого ти вартий», — тут йому шкода зробилося Лаврентія, його поради, хоча б придуркуватої, але допомоги; він думав не про Алісу, думав не про сина. Як у тюремній камері, ізольований, залишився сам на сам зі своєю самотністю.

— Вона... Вона... — гумово протягнув дільничний. — Вона тут, ось, поруч. Ти, старий гріховоднику, зовсім не здогадуєшся, як вона близько. Але умова — вижени цих вошивих байстрюків.

— Це робота, скоріше, тієї косоокої лярви, що утримує зеків у своїй богадільні при реабілітаційному фонді, щоб вони її трахали у висохлу піхву та роздирали висохлу задницю на німецький хрест.

— Ти знаєш про статтю, де сказано про розтління малолітніх, а?

— Не твоє собаче діло, — Побіденко звівся на повний зріст, майже двометровий: кулаки стиснулися, налилися кров'ю, вени випнулися на кістяк голубими червами, а протяг ворухив сіру шевелюру; без особливої злоби, так, як підказував досвід його народу, якому в'їлися подібні міліціанти, як терплять нежданих гостей. Принц Дакарський сказав, спостерігаючи за вітром, що хилитав антени, білизну, гнав сміття вулицями: — Мент поганий... відпусти дівку. Вона мені родичка.

— Нічого, трапляється, що і сестер трахають у всі діри. А християнину брехати не слід, — ехидна усмішка. Не дочекавшись запрошення, він присів на стілець. Сказав: — А зараз до справи. Баба твоя — роби з нею, чого душа забажає. Але ось у чім справа. Ти возиш розчин цементу. На «КамАЗі». І ти зробиш одну справу. Ні! Ні! Ніяких жертв. Проста угода між дуже впливовими людьми. Виллеш штуки три отих груш, що бовтають цемент. І тому. Тіп-топ. Нічого цим засранцям тут робити. А якщо відмовишся, то не забувай про своє минуле.

— А чому саме я?

— Ти забув своє минуле. Затямив? І чужих вони не визнають, нюхом відчують.

— Брешеш, ментовська харя, — Побіденко зрозумів, що його дурять. Можливо, їм ліпше списати на сіромаху, аніж на когось іншого. А на масиві знають його як надто ексцентричну, запальну людину — хто як. Або це Аліса. Так. Звісно, тут щось пов'язане з Алісою.

— Поговоримо, — байдуже відповів Принц.

— Мені потрібен ти. І ніхто більше, на вурок покладатися нічого.

— Ну подумаю, яка саме пропозиція. Ти мені докладніше розкажи і діваху віддайте.

— Я маленький чоловічок. Зовсім крихітний гвинтик. Звернися до отця настоятеля або до Льва Достопочтенного, чи то як в хріна, найсолодшого.

І потім ми всі згадували події, гадаючи, як воно трапилося насправді, чиїх рук то було діло. Так, ми тоді гадали, що Принц Дакарський знайшов найліпший варіант. А зараз він сидів у порожній пропрілій хаті, пив чай з Лаврентієм, дослуховуючись до шамотіння дощу, який несподівано то пускався дрібним мокрим снігом, то знову дощем; він сидів, як людина, що вже ніколи не переживе цієї ночі. Він уже бачив свою смерть, як пророче видіння.

— Я зрозумів одне: життя людини — один великий злочин. Більше нічого. І я не різнюся від них нічим. Раніше думав, що інакший. Навіть коли убивав, то гадав, що рухаюся до якоїсь мети, далекої, химерної і туманної. Але мети. Вона наповнювала мене життям, яке немилосердно вгасало. А не Аліса. Аліса приходила і заповнювала вигаслу мрію жовтими вогнями надії. І я теж жив натхненно, гаряче вдихаючи життя... Але з'явився ти і розбив усе одним махом. Хто тоді більший злочинець: ти чи я? Не інакше, і ти убиваєш. Тільки в інший спосіб. Ти крадеш у людей ілюзію, — Принц голосно сьорбнув чаю і, видавалося, говорив зовсім не до старого відлюдька.

— Таргани... таргани, — сказав Лаврентій. — У моїй голові таргани... Ілюзія потрібна тільки слабким. Фантазії наші повні мерзоти. Вони гронами гною роками висять у нашій сві-

домості. І не під силу нікому їх знищити, якщо у тебе немає віри...

— У що? У кого?

— Ти сам добре знаєш відповідь...

А тоді він, стовбичачи перед дільничним, почував себе старим і немічним, як хто провалив діромаху в його грудях і звідти витікало життя.

Багато років тому він відчув щось подібне, але як він не аналізував, все одно його більше і більше заганяло в яму. Він спакував валізи і подався назад до міста. У поїзді під розмірене гуцикання коліс, у протухлому сечею купе він з насолодою втягнув повітря і зрозумів, чого бажає. Він закохався у смерть, як у жінку. Вірніше, йому закортіло спробувати цього спокливого забороненого плоду. Від того дня він кохався на смерті. В місті він не застав Ілону. Вперше в житті відчув себе ображеним. Миколай метався кімнатою, навіжено розмахуючи руками. Він не шукав виходу, він не знав, чого хотів, і тільки нав'язлива думка про вбивство м'яко осідала йому на груди. Невеликі дози морфіну його заспокоювали, і він продумував кожен крок майбутньої жертви. Початком воно, оте бажання, ховалося білим червом у глибинах мозку. І в міру того, як прогресувала його фантазія, він і справді вирішив, що мужчина хоч один раз у житті повинен убити людину. Спочатку його вибір упав на Ілону. Його учениця, його пасія зрадила його. Він чіплявся за найдріб'язковішу провину чи проступок, але відмітав такий мотив. Так, він зовсім не хотів помсти. Він хотів отримати естетичну насолоду.

— Так, як добряче посрати після тижневого запору, — промовив він до люстра.

І все ж думки чомусь вертілися біля Ілони. Вже не її особи, а того, що діялося навколо неї. Так, він нарешті знайшов вихід. Це повинен бути хтось з її оточення. Він поназбирував велетенські томи, цілі grosбухи містичної літератури, відновив вправи з йоги, психології, але швидко все це закинув, бо нічого путнього там не було. Він шукав виходу з чорного тунелю, не розуміючи, що вже потрапив у капкан. Це не можна було назвати маніакальною ідеєю. Його старіючий організм потребував переміни, але нічого без віри не робиться, до часу таланить тягти сите і безтурботне життя, але тут у мізках заворушилися протилежні його життєвому кредо думки, що тягнули, кликали в інший світ. І він ще упертіше шукав виходу з тієї чорної нудьги; ні, це не була маніакальна ідея. За кілька місяців вона чітко викристалізувалася, виліпилася у струнку піраміду. Як і кожен атеїст, він все ж таки мав трохи віри, поверхової, він лякався чогось, але більше тюрми, смерті, бо за темнотою, він був наполовину упевнений, нічого немає. Лежить собі чолов'яга в сирій землі і дотліває, годує підземних мешканців. Життя одне. Банальна річ; треба брати від нього найбільше; необхідно спробувати і скуштувати всього. І однієї ночі йому примарилася, влізла у голову думка, що треба шукати або сторонню людину, або добре знайому. На останньому він і визначився. Ілона була надто холодною, до кісток прагматичною. Вона ніколи не водить дружбу з будь-ким, якщо для того немає вагомої причини, — чи то розваги, чи то секс, чи гроші. Це його не влаштовувало аж ніяк. І тут на горизонті з'явився новий знайомий, колишній послушник Зося. Що вона від нього хотіла, він не знав. Але вибір випав саме на нього. А Зося шукав Лямура, з його грішми і героїном.

І вийшов на Ілону, яка вже почала цікавитися бізнесом. Тож Миколай перебирав усі варіанти, креслив схеми, імпровізував перед камерою, а потім досліджував власну персону на відео. Він не вірив у вищі сили, він не вірив навіть у чорних котів, що перебігають дорогу. Він бажав містерії.

Ілона, в свою чергу, вела тонку гру, підманюючи до себе Зося, вона підсовувала йому малолітніх циганчат, жінок, а вже наприкінці сама лягла під нього, коли Лямура вирахували, вона трохи запізнилася, і той серпневий день ледь не став фатальним для Лямура, але про це пізніше. А так вона вешталася по клубах з Нонкою, вела томні розмови на великосвітські теми. Останнім часом помічалось, що вона згадувала батька, який майже збанкрутував, але жив чомусь, як арабський емір. А в тіні батькового імені проскакувало ім'я Борис. Це ще більше розлютило Миколая, додало снаги, азарту. Скоро це стало кидатись у вічі. Ніхто не розумів, що діється з холоднокровним чоловіком, який навіть чарки у ресторані протирив власними серветками, жінок брав легко, займався якоюсь справою, що давала непоганий прибуток. Одні роз'яснювали це коханням. Інші — роками, що вже пригинали до старості. Решта — пустота, заздрість і нічого нового. Він осунувся, бо хотів вийти з кризи; незадоволена жадоба крові, заборонений плід спокушав і поглинав, як солітер у нутрощах лайно. Так, незадоволені бажання роблять людину злою. Але навряд чи Миколая можна було назвати маніяком. Експериментатор, маніпулятор чужими душами. Сноб у селянському кожусі, натертому крейдою...

Одного мрячного дня Лаврентій несподівано покинув буду і подався пішки через масив дач. Він ішов бадьорим кроком,

спокійно рушив дорогою, повернув на сквери і сів на автобусній зупинці біля чоловіка, що нерухомим поглядом наркомана дивився на фіолетовий пісок дощу.

— Чого треба? Вали звідси. Від тебе смердить, як від кнур-ра! — прохрипів Миколай.

— А ти, чоловіче, власник цієї дороги, лісів, озер?.. Ні? Так чому ти мене гониш? Все це належить Богові, а ти тільки глист, що, окрім лайна, нічого не бачить.

— Нема твого Бога. Нема... є одне життя.

— Бог помер для людини, бо так їй зручніше. Ілюзія позбавитися відповідальності за гріхи, відповідальності за злочини. І відповідь: заглушити страх перед його нескрушною любов'ю, яка називається мукою. Але це ще не означає, що людина померла для Бога.

— Чому тоді він знищує... — прохрипів Миколай, радше звертаючись у безкінечні чорні поля, аніж до Лаврентія.

— А тому, що вона продала безцінний дарунок безсмертя. Бо їй захотілося засунути свого писка в майстерню Творця.

— Ти базікаєш про милосердя... Тоді ось скажи мені про убивства... Чому убивства?

— Путі Господні несповідимі. Для Бога однаково, чи тобі ходити, чи лежати в землі, бо світ його безмежний. Він все створив.

— А хіба це кому відомо?

— Правди багато, але найщиріша правда може завтра стати гнилою і брехнею. Істина одна — у Бога. Тільки він знає перебування, істинне призначення людини, і життя твоє і моє належить йому.

— Херня, небо порожнє, як і наше життя... Якщо він такий милосердний, то чому він розпалює війни?.. Чому він дозволив руйнувати храми? Га? — Миколай витяг цигарку, закурив, смачно втягнув дим. — Скажи, якщо ти такий грамотний.

— По-перше, є таїнство. Це Господь. І для чого людям храми, якщо не вірять у Бога? Тому Господь і покарав. Він дав свободу вибору, а ми розпорядилися на свій копил. Тільки через помилки людина вчиться жити. Ви самі відмовилися від Бога.

— Ти остолоп, як можна відмовитися від порожнього місця?

— Скоро ти сам станеш порожнім місцем. Але я молитимуся за тебе...

— Моляться тільки у психлікарнях олігофрени на унітаз.

— Останнє слово завжди за Богом. Прощай.

Так вони і розійшлися. В протилежні кінці дороги. Але щось зупинило на півдорозі Миколая; він стояв і дивився, як вітер розмітає мряку асфальтом, а ліхтарі горять, блимають, кидаючи снопи рудого світла, висвітлюючи мжичку, а далі ніч, і більше нічого.

— Послухай мене ще раз. Людина помиляється. Вона, як з двох стулок, складається з віри й невір'я. Чим більше вона падає в провалля, тим більші можливості пізнати віру. Тільки в муках. Тим більший шанс зійти на вершину людського благочестя. Ідеальний тільки Бог. Творець.

Червоний ліхтар освітив обличчя Лаврентія, рідке волосся з жовтими струпами величиною з монету, але його очі видавалися воднораз світлими, ясними, відчуженими і губилися в тобі. Ліхтар спалахнув і згас.

Зося з бурштинового кольору очима, пухнастими віями, ніжним овалом обличчя, вишуканими манерами швидко увійшов у світ Ілони. Він зачаровано дивився на людей, яких він бачив ще змалечку по телевізії; він захоплювався широкими терасами з білими столиками, з відкритими вікнами на озера. Він нахвалював своїх нових знайомих, теліпав язиком уміло і тільки там, де необхідно. Видавалося, що він забув про братву, яка поставила його на «лічильника». Ілона, в свою чергу, пильно придивлялася до Зосими, якого про себе називала попом. Миколай ходив слідом, волочився, як останній лайдак, вдаючи закоханого. Він добре входив у цю роль, навіть сама Ілона повірила, хоча не треба переоцінювати жіночий розум. І нарешті одного дня сталося: в ліжку Зосима, перенюхавши кокаїну, випивши надміру, розбалакався і почав розпитувати про Лямура. Ілону аж підкинуло:

— Нафіг тобі? — Вона полюбляла похабні словеса, віддаючи данину моді бритих братків, які вже починали поволі сходити на пси, поступаючись місцем другому ешелону колишніх компартійників, словом, тих, які ноги першим у банях мили і плескали в долоні з криками «одобрям», «одобрям». Зосима викрутився, але Ілона сама не переставала шукати Лямура. Він був їй потрібен. Як мужчина він вже не цікавив її — Ілоні Андрій Побіденко потрібен був як спеціаліст. Їй обридли пустощі, любовщі, а тому вона вирішила відкрити свою справу. Жіноча інтуїція розвиненіша набагато краще, ніж аналітичний розум мужчини. Але яку роль повинен виконати Лямур, вона приховувала навіть від себе. І з того часу вони нишпорили один за одним: у порухах, ловили на словах, на поглядах. Ілона зовсім не відала, для чого потрібний Лямур Зосимі. Вона шукала

уперто, з відвертим цинізмом, знаючи наперед, що це пряма дорога в землю. Миколай тим часом входив у раж. Його одержимо несло, забивало подих так, що аж розривало легені. Його мета була надто близько, щоб відмовитися від своєї задумки, щоправда, він про це і не помишляв. Не припускав думки, що можна повертати назад. Він був принциповий, як політичний вождь третього світу. Він, видавалося, помолодшав, рум'янець розливався по обличчю, нагадуючи рожеве райське яблуко, очі горіли, як у натхненного поета-початківця або адвоката, що законів знає, маніпулює життям і смертю, бо переконаний у своїй правоті. Ілона досить швидко, витративши великі гроші, відшукала Лямура. А Зося, цокаючи зубами від переляку, дриготів тілом, підперши колінами підборіддя, стовбичив біля вікна, тримаючи в руках телефон, спостерігав за Лямуром, дзюрячи дуже часто в штани.

Усе, що складало світогляд Миколая, вже давно втратило сенс, але саме це наповнювало його життя. Це ще одна з формул людського існування. Може, кредо. Темна завіса на очах людини. І яким би геніальним психоаналітиком Миколай не був, але причини його існування, негараздів знаходилися в горішніх сферах. Він не був поверховим атеїстом. Він цікавився і добре розумівся в питаннях релігії, але сприймав її як замудру казочку, а потім викинув геть до сміттебака Біблію разом з томами Карла Маркса і Владіміра Леніна. Він клав усе це на одну площину, але, розпалившись тактичною підготовкою вбивства, несподівано впав у відчай, страшну вологу, темну, як льох, яму, коли вештався вулицями, підгрібаючи підборами листя, він загорлопанив, піднявши голову догори, до неба, з відчаєм і проханням:

— Господи! Допоможи!

Що він просив у Господа Бога уперше в житті, мабуть, можливості швидше виконати свій задум. Його екзальтованість доводила до межі. Але придурком Миколая не можна назвати, підстав поки ще не було. Це щось подібне до того, коли вже дорослі самотні мудаки займаються онанізмом, але ніхто не розповідає про такі речі одне одному. Народ соромився солодійства, а міг в один мент безпричинно вхоркати людину. Ходили чутки з давніх-давен, що від суходрочки станеш імпотентом. Тож коли випадає нагода, коли приходить час, то людину роздушать, як комаху, аби тільки не застали за рукоблудством. І Миколай вирішив вдосконалити тактику одного вбивства. Єдиного, чого він в цьому житті не скуштував. Він поназбирував літератури по криміналістиці та східній езотериці, з естетичною насолодою вишукував знаряддя, оригінальне, щоб це було насправді вишукано. Патологічний убивця? В кожному сидить тяга до насильницької смерті. Навіть у самогубців. Невикористана патологія, що відшукала найуразливіше місце. А потім приходить вона, смерть, і сідає перед тобою чорний чоловік. І все — ти на мотузці або в річці з напівдохлими окунями.

Він не поспішаючи одягнувся, тричі перев'язав краватку, начистив до неймовірного блиску штиблети; на манжетах — золоті запонки, потім пройшовся кімнатою, заглянув у синю воду басейну, відтак подався в кухню, налив собі склянку італійського вина, випив, підвів голову і побачив павука, що спускався по павутинці.

— Фу, погань, — сказав, взяв у шухляді пістолет Стечкаїна, усміхнувся з дитячим блиском в очах і вийшов через чорний

хід на вулицю. Але несподівано повернувся, поклав пістолет на антикварний стіл стилю Людовіка якогось там, довго-довго дивився, граючи усмішкою благодушного чоловіка, що вирушає на добру справу, але не знає, як її почати, тремтячи від бажання. Насправді він вибирав зброю, а зовсім не вагався у виборі жертви. Ілона так Ілона. Зосима так Зосима. Хто завгодно. Його і мандражувало, і водночас приємно лоскотало нерви. Хто завгодно. Нарешті він вирушив у дорогу, вже через парадне. Було волого, він підняв комірця і йшов довго пішки, аж потім зупинився біля старої будівлі, в якій раніше мешкали заможні люди, потім влаштувалися борделі, а потім знову мешкали нові українці, шоубізнесовий кагал. Цього разу Миколай піднявся вже ліфтом, потеленькав у двері дзвіночком. Відкрив Зосима і здивовано підняв догори брови: переляк, розширені зіниці. Миколай пхнув Зосиму в груди. Той упав навznak на диван, розкинувши ноги. Халат розповзся, і Миколай побачив виголені, як у жінки, ноги. Мороз, приємний мороз пройшовся шкірою, але він втримав себе у руках. Витягнув люгер і приставив до лоба Зосими холодний ствол. Зосима пустив цівку сечі й несподівано з переляку ухопив його за руки, вивернув пістолет так, що дуло попало в рот Миколая. Густа суміш мізків і крові на стіні, на килимах, і майже безголовий труп.

Ілона застала Зосиму в їхніх апартаментах. Він не виходив уже кілька днів підряд. Відразу в ніздрі вдарив знайомий трупний запах. Зосима сидів на підлозі з позеленілим обличчям, втупившись у стелю, і розхитувався китайським бовванчиком, не відповідав на запитання, лише белькотів: «Лямур,

Лямур, Лямур». Те, що колись називалося Миколаєм, лежало на килимі, майже в ногах Зосими.

— Не збулася остання мрія старого ідіота, — тільки і сказала, додала: — Давай, мотай звідси. І пошвидше.

— Угу... Угу... Угу... Я... Я... Я здав Лямура. Його, напевне, теж завалили...

— Хрін там кінчили. Вибирайся звідси геть, козел, а не то ляжеш поруч з цим колись симпатичним дядечком.

Перш ніж вирушити в дорогу, вона повернулася додому. Перш за все прийняла ванну. У неї почалися місячні, і кров у воді розкривалася червоними трояндами, що спливали на поверхню рожевими пелюстками. Вперше у житті вона лишилася сам на сам зі своїми проблемами, але навряд чи це її страшило. Вона навіть була потішена — це її задовольняло, додавало впевненості. Розводи менструальної крові нагадували масні плями на килимі Зосими. Але ні жалості, ні відрази вона не відчувала.

— Нове життя, — сказала вона своєму відображенню в дзеркалі.

Їй необхідно встигнути за Лямуром, що зараз неприкаяним псом ризкав по місту. А ще більше її цікавили гроші та героїн. А решту справ для Лямура вона тримала десь глибоко, навіть не підозрюючи про них сама.

Потім вона зайшла до кав'ярні з синіми, як небо перед грозою, широкими вікнами. Спека вже спадала. Пройшов короткий дощ. Ілона дивилась, як фіолетові стьобаки падають на сухий асфальт, піднімаючи куряву на будівельному майданчику. В кав'ярні, куди сходяться люди з обличчями, пожмаканими,

як прочитана газета, вітер від кондиціонерів приємно лоскотав у неї між ногами. Ілона допила бурштинового кольору чай і вирушила в дорогу. І голос, що почув загнаний, як тхір, Андрій Лямур, належав Ілоні.

IV

Аби хто йому тоді сказав, що він чоловік не зовсім здоровий, а напросто везучий йолоп, дрімучий козел, то Льопа, мабуть, запінився б зеленою слиною: в Соснівку він заявився, подейкували, років десять тому, а значить, у дев'яностих, але люди говорили, що приперся якраз на річницю, на ювілей катастрофи, коли два авіалайнери розсипалися над степом, як сухе бадилляччя. Одні балакали, що його приїзд, прибуття світлого пророка, випало на серпень місяць, інші скидали це на пізню осінь, коли мужики, все місцеве населення, що тримало клепку в голові, нехай і останню, тобто при більш здоровому розумі, косяками стягувалося до крихітних, геть прозділих пивничок-наливайок. Одне одному не заважало, навіть якимось чином живило і збуджувало народну фантазію. Проте всі до одного були впевнені, що з'явився він якраз тоді, коли мормонська секта взяла в оренду шмат пустирища біля старого млина, і з цього все почалося, увесь неспокій, бо ніде, кажуть, ні в яких паперах неможливо зараз дошукатися, чи належав мормонам млин, частина озера, досить великого, навіть з рибою, з широкими, білими від пляжного піску косами, з дикими качками, голими купальницями і таким іншим. В монастирі сполошилися. Настовбурчила вуха вся Соснівка, що ледаче переливала в пропечені горлянки сиву-

ху, таким робом лікуючись від затяжної осінньої, а потім уже зимової депресії, тягучої нудьги, з благим матом над дахами, де згадувалися всі рідні, святі, правителі й інша братія, що, на думку твердолобого соснівського мешканця, заважала їм жити багато, сито, упевнено, хоча з боку як не дивися, то нічого страшного, важкого у їхньому розміреному житті не відбувалося, і причиною тому радше була не доля, а вперте небажання щось змінити, мовляв, все стане на круги своя. Навіть останні прошмандовки ставали у вичурну позу: пропало життя, а далі слідував благий, але затасканий століттями мат, а ще далі — мовчанка і безпристрасний вилинялий погляд умиротворявся на плечі співрозмовника. Але то пусте... не більше, як бздо... Якщо б нам довелось виголосити захисну промову за наших соснівців, то несподівано б вона обернулася у звинувачення. Купа дебілів, ворюг, урків та п'яниць скопом з місцевою інтелігенцією.

Отож, розмова про те, як, де, коли, в який час об'явився Льопа. Саме це заводило і заводило соснівський жилий люд, а інше, з його повсякчасними отруйними клопотами, відсунулося на окраїни свідомості, якщо така була... Білий жорсткий комір стискав його червону, перетягнуту синіми жилами шию, голова виглядала трохи приплюснutoю, майже гадючою, але якраз така, як і у місцевих жителів; щоки, колись жовті та сухі, зараз округлилися, звисаючи майже на коміра, порожевіли, а вся його постава, його фігура випромінювала якесь тривожне, навіть отруйне щастя: так ми його запам'ятали, коли він ступив на дамбу з підніжки чорного «мерседеса», що зупинився якраз навпроти червоної стіни верболозу. Вітер ворушив його руденьке волосся, мов те куряче пір'я. За ним вискочила

дівича років шістнадцяти, але з виду вже розвинена настільки, що лише можна було здогадуватися, хто вона Льопі. Вона йшла так швидко, так стрімко, наче лякаючись вітру на дамбах, наче вітер отруйний і зараз уб'є її, а шкіра на наших очах, як у фільмах жахів, почне облізати жовтими клаптями. Вона була дорого одягнена, за останньою столичною модою, і вся світилась якоюсь тужавою, свіжою, навіть легкою похіттю. Ми провели її поглядом, але чомусь відразу не запам'ятали, як, видно, не запам'ятовують жінок далеких та недосяжних, лише миршавого Льопу на тлі червоного верболозу та купи битої цегли. Ніхто його не впізнав, хоча він підозріло на когось скидався: час за десять з гаком років не тільки вивітрив пам'ять, але і послав у інший світ не один десяток старожилів, які точно пам'ятали, хто він насправді такий. Ті, що були молодшими або зовсім молодими, вирости в такий час, що забували навіть своїх однокласників. Так, тоді надворі стояла або рання осінь, або рання весна, бо дівчина була одягнена в чорний шовковий плащ, зовсім інтелігентський, можна сказати, — на ту пору серед обивательства пішла мода на дешеві китайські шкіряні куртки. Так, це була осінь. Якраз тиждень тому Андрюху Лямура одягли у бетонні чоботи і спустили з березняківського мосту, тільки щасливий випадок, а може, доля врятувала його: мостом проходив Лаврентій. Він-то і витяг бідолаха з води. Але Андрюха на п'ятий день прикотив до його землянки на джипі, верещав і плакав, вимахував новеньким нікельованим маузером, бабахав у повітря, горланив, що приб'є старого придурка, який завжди стромляє носа куди не слід, хоча останнє, ми знали, було справжньою брехнею: Лаврентій жив тихо, убого і надто скромно, щоб займатися всілякими дурницями.

Нікому він не заважав, але щоб зажити любові, то — наврод, хоча чомусь за Андрюху вони щиро йому були вдячні. Чому, сам Создатель не відає. Люди його не розуміли, і боялися, і ненавиділи, а потім облишили. Щоправда, окрім гостроногого, схожого на вівчарку дільничного Силки, якого потім, через кілька років, що ознаменували наші соснівські події, втопили лютої зими в ополонці, теж під березняківським мостом. Тож ранньої осені Андрюха Лямур, шмаркаючи по-дитячому носом, сів на пагорбі, звівши на колінах руки, і в його синіх очах панувала смертельна печаль. Мурзон, підтоптаний алкоголь, що розвішував небилиці біля тієї ж наливайки на вуха простачкам, сплюнув відчайдушно під ноги, сказавши:

— Не жалець... Блядь буду, труба Андрюхі. На який хер він повернувся?

Всі присутні дивилися на велетенський, міцний, мов та черепаха, зелений джип Андрюхи. Вони дивилися на авто, як на живе створіння.

— Хорош тобі, Мурзон, заливачь. Що ти пацана харониш? Думаєш, вся сила тільки у тієї директорської пробляді, — прохрипів Наумич, вантажник з двадцятилітнім стажем.

— А в кого? Чи ти йому руки підставиш...

— А пшол ти...

Мужики загуділи, запихкали цигарками, сперечаючись, якої моделі й яка назва машини у Льюпи — значить, це було перед тим, як приключилася ця історія з Андрюхою Лямуром, — зелений джип завис спочатку в повітрі, потім гепнувся на всі чотири колеса перед самою наливайкою. Першим на ноги, тоненькі й довгі, які ледь втримували велетенське дрябле черево, схопився Мурзон, решта вже на чотирьох, вихаркую-

чи цигарки, забуваючи пропустити слухного мата на чийсь адресу, тарганями розповзалися за бетонні блоки: у Соснівці не виросло за цей час жодного дерева. Джип загарчав і заглух. Відчинилися дверцята, і звідти випав Андрюха, озброєний новеньким маузером, у червоній спортивній майці, з розпатланим чубом, скаженими до сталі очима.

— Де той старий підар?

— Хто тобі треба? — протягнув з-за бетонної плити Мурзон.

— Вилазь, Мурзон, а то, вік волі не бачити, — кончу. Бля, кончу — вилазь.

Мурзон зіп'явся на свої тоненькі ніжки і поволі, повагом поніс тіло до Андрюхи.

— Кого тобі надо, Андрюха?

Лямур блиснув оком, обітер ліктем піт, кинув поглядом з-під чуба на Мурзона.

— Де той піп живе? Га... Мурзон, кажи, а то випущу кишки!

— Е-е-е, — Мурзон проковтнув липку слину.

— Хочеш водки?

— А хто її не хоче? Таке сказав. Давай водку, то покажу, де Лавруша ошивається...

— Ну, скатіна, сідай в джип...

— Та тут рукою подати. Джипом можеш у болотах застрягти... І хана твоїй машині, Андрюха!

Мурзон уперто чекає на горілку. Андрюха Лямур нервово раз по раз витирає ліктем піт, пускаючи сонячних зайчиків новеньким маузером.

— Оно там, бачиш... — говорить тихо Мурзон, потім крадійкувато тицяє пальцем і відбігає вбік, знову ховаючись за розвалені бетонні плити.

Так воно точно було того дня. І вже коли хникаючи, по-баб'ячому здригаючи плечима, Андрій сидів на вилизаному тракторами пагорбі, на дамбу підкотив зовсім тихо «мерседес», до того він стояв трохи повіддалік, біля самого початку, де чорні, як нафта, болота підмивають підніжжя. Мужики ще не помітили авто, а бовтали розмовою свіжі події, геть забувши про нових людей.

— Ти ба, плаче... Чого йому плакати?

— То у нього совість вилазить, — поважно сказав Мурзон.

— Тобі, Мурзон, про совість говорить...

— А хто ще скаже?! Га?

— Знайдуться бажаючі без тебе. Сидів би вже та не трандів.

Тут несподівано Лямур затих, навіть напружився. Зробилося тихо. Люди, здавалося, бачили, як тінь тиші, невидима і болюча, пролягла від дамби аж до пагорба, де сидів нерухомо у червоній спортивній майці більше подібний на підлітка Андрюха Лямур, підставляючи розпашіле обличчя під легенький вітерець, що напливав непомітно від озер, і в цю мить він був неповторно красивий, аж зуби зводило від тієї вроди, з якимось потойбічним, майже інфернальним сумом загнаного демона. Він ще сидів, коли авто підкотило і зупинилося беззвучно на дамбі. Андрій повернув голову, намагаючись краєм ока вловити того, хто виліз із машини; він, видно, відчув небезпеку, але від кого вона йшла, ніяк не міг розгледіти. Сонце сховалося за хмари, потім вирвалося, шмагаючи порваними тінями по стінах, втоптаній жовтій траві. Зарябіло неправдоподібно синє озеро перед ним. І він витягнув спокійно, врівноважено слоїка з кокаїном. Нюхнув, осміхнувся. Аж тоді розвернувся,

поклавши маузер поперед себе, а сам став на коліна, кинувши короткий палаючий погляд синіх очей на дамбу. Льопа весь завмер, зустрівшись слизькими водянистими безколірними очима з Лямуром, задихнувся, піднявся тілом, мимоволі тріпонувши куценькими пальчиками білий, як пластмасовий, комір накрохмаленої сорочки; дівиця нап'яла чорні окуляри, і це, напевне, вивело Андрюху.

— Ану зніми, — протягнув він повільно, так, як говорять на вулиці, коли попереджають, що можеш отримати ножа або кулю в лоба. Дівиці не треба було повторювати, але вона чомусь продовжувала стояти. Тоді Андрюха нагнувся, враз випростався, скидаючи руку. Льопа упав на задницю, а дівка прикрила перед руками, нагнулася, як то роблять жінки, коли їх застукали голими.

— Пух, — сказав Андрій, тримаючи витягнуту руку з відстовбурченим пальцем, дико заливаючись реготом. Аж тоді дівка зняла окуляри. Очі в неї нагадували фіолетового кольору чорнило. Щось у ній було школярське, навіть не гидке, так вирішив Андрюха. Нічого не кажучи, подався до джипа, тримаючи в безвільно обвислій рuci блискучий маузер.

— Понаїжджало... — тільки те й почули мужики, знову повертаючись обличчями до дамби, напевне, радіючи, що «мерседес» підїхав поближче і авто можна розгледіти так, як би їм хотілося. Потім вони, як по команді, знову повернулися в бік джипа, що, викидаючи колесами шматки глею, рвонув з місця і скоро зник у порожніх напівдобудованих масивах бетонок.

— Це він за тією сукою мається, — прорік Мурзон.

— Я б теж маявся... У нього, кажуть, грошви...

— Те-е-е-е... Мені б ліпше, як у тих монахів. Ситі, довольні. Самогон, бляді, пити не хочуть — водочку подавай. Бабів тягають.

— Їм же не можна...

— Багато чого не можна, а ми, Мурзон, смалимо. І живі нівроку. Хе!

— Тільки ти свою Нюрку після того навряд чи жарити... А? — І Мурзон залився ядушним, більше подібним на кашель сміхом. Пішов дрібний противний дощ. Новоприбулі сховалися до «мерседеса», і скоро мужики побачили тільки його зад; авто зробило круту петлю, в'їхало в адміністративну частину передмістя. Мужики сплюнули і поховалися під козирок однопверхівки, притулившись спинами до облущеної цегляної стіни.

— Сука, хоч би налив, — шипів Мурзон, пережовуючи липку слину в сухому роті.

— То тебе Бог наказав, Мурзон, — кинув не то єхидно, не то зле Наум.

— А ти в нього що, віриш? Ха, можна подумати. Я от вчора присік нашого новенького батюшку... Ага, того, що на Декабристів живе, у тому двоповерховому домі. Там усе крізь стіни чути, такі тонюсінькі... Да, дома такі строїть почали... Що даліше? А даліше дивлюсь, батюшка, правда не в підряннику, положливо так озирається, а з ним хлопчик якийсь... Ні, парень, але за хлопчика і дівчинку можна прийняти враз... Під очима темні кола, а погляд заполошний, далекий. Обидва наче перелякані. Ну, я і шмигнув за ними... Так вони там таке витворяли, що я вухам своїм не вірив...

— Що, підараси? Тоже мені, новина. Сходи в монастир. Там тебе, Мурзон, так в жопу оддрючать, що додому не доберешся, — спокійним діловитим тоном затягнув Наум. — А от на Лаврушу ти дарма навів. Нема зла в тому чоловікові... Він би той, як його, майже наш...

— Е-е-е, один хрін. Цей би чорт знайшов би... А так шанс горло промочить.

— Дякуй, що тебе самого не замочили, — забасили, прокотили реготом мужики.

Дощ напускався все щільніше, але слабкий, осінній дощ, — у вологому повітрі запахло смердючим гаром: неподалік тліли купи сміття.

— Да, таке паскудство у світі завелось, — сказав хтось із мужиків. Вони тупо дивилися на дамбу, на свинцеве ряботіння озерної води, і думки важко, похмільно переверталися в їхніх важких черепах; вирваними іклами стриміли бетонні сваї, помалу темніючи від води, глина розм'якала, несподівано опадаючи великими кавалками прямо у болотисту жижу, там, де повинен бути фундамент, а зараз здоровенні жаби плавали, широко розгрібаючи ластами. Так, таки Льопа прибув тієї осені, бо якраз тієї осені Борис хрестив доньку, — зі значимістю вирішують вони, і обличчя у мужиків світліють так, наче вони самі себе пустили передчасно гуляти райськими куцями; вони поважно, закладаючи мовчанку, вирішують, що саме на той час припадає примирення Лямура зі своїм незбувшимся «тестем» і самим Борисом, але обмовляються, що точно вони знати не можуть, ніколи не дізнаються, бо проникнути за високі затори і стіни цих загадкових, з доглянутою рожевою шкірою людей не можуть, бо вони навіть про своїх дітей знати

нічого не хочуть, нехай їм тільки стукне тринадцять років. Вони поважно курять, душачись з приємністю смердючим димом дешевих сигарет, а над їхніми головами, над напівзбудованим пустирищем Соснівки повзе, падає донизу бліде сонце, як неонова фіолетова кругла лампа.

Саме в листопаді Борис хрестив у Лаврі доньку: озера ртуття, двома очима, визублені плити, частоколи з бетону, сніг продавив дроти; вітер напірав з півночі, колючий, здіймаючи ртутні хвилі на двох озерах, що побіля дамби і поближче до помешкання. Потім сонце. Чисте сонце запалило поверхню помешкань. Борис зупинив своє авто. Ескорт, вильнувши на трасі, загальмував, і всі висипали на білий нетривкий сніг, що лежав рівно у вибитаному степу так, що видно було озера, білий ряд домів і чорне гайвороння, що полохливо і завбачливо одним великим сизим крилом піднялося над помешканнями.

— Харашо, — сказав Борис.

І ескорт рушив далі по вкатаній, але вже підталій трасі; авто Бориса, масивне і броньоване, пропливло повз чепурний, збуджений до лінивого люд, що, загрузаючи у снігу по коліна, кидався сніжками, реготав, ляскав у долоні, — за звичкою він промацав поглядом кількох жінок, задоволено піднявши руді, майже жіночі брови, щось пробурмотів, а потім сказав водієві швидше їхати, нехай решта доганяє. Його тішило мерзенне, а водночас до дитячого радісне відчуття, коли його сірий падлючий погляд зупинявся на горбу юрби, одягненої досить строкато, модно, але однаково; він легенько присвиснув, дивлячись, як на нього стрімко насувається білими іклами, з порваним ошматтям хмар над дахами передмістя. Він нервово

сунув довгу сигарету до рота, припалив кінчик, глибоко затягнувся. Сказав:

— А вона нічо... Нічо... Виросла-то як... Ух шалава. — Очі у нього засмикнулися тонкою рожевою шкірою, майже без вій; насправді вій були білими, пухнастими, як у дитини, і коли він закривав очі, то обличчя нагадувало лице розсердженої дитини, тільки от круте підборіддя все псувало.

— Холодно, — відповів водій і додав газу.

Авто викотило на майже циркове коло забетонованої автостради, змішуючись за кілька хвилин з потоком миршавих проти машини Бориса автомобілів; він тільки презирливо скривив губи, наче прораб на купу вовтузливих робітників, які металися в хаосі гарячкової роботи і ніяк його не помічали. Далі червона стіна потягнулася до самого озера, причавивши своєю холодною тінню, в якій біг його автомобіль, — чорна лапа, слизька, оманлива, глиняно видавлювала на обличчях водія і Бориса тіні. А потім несподівано вітер, холодний, з озера, засвистів у радіаторі, захитав, відпружинюючи антени; білі кулі сонця наповзли, ударилися об скло, розсипалися, засліпили очі.

— Що за блядство, — тільки й вимовив Борис, відчуваючи, як грудну мембрану боляче стиснуло, він почав задихатися. І повторив:

— Що за блядство... — Губи витягнулися, зробилися вузькими, а підборіддя ще більше загострилося. Борис закрив очі, йому хотілося не відкривати їх до самого багацького гетто: він якось навіть зле, рвучко наказав водієві зупинитися. Він зрозумів, але не відразу, що починає задихатися; хвиля за хвилю накочували на нього яскраві галюцинації навколишнього.

Пучки похолонули, затерпли, а серце — він навіть побачив його — провалилося в область шлунка, потім метнулося до горлянки, і він нехотя подумав, що випив з батюшкою не так вже й багато; але світ продовжував розсипати перед його зором невибагливі люмінесценції, що рвали кишки.

— Що за блядство... — прозвучав його голос у білій тиші над червоним верболозом: лагуна срібною косою заходила, підрізала освітлений берег, обліплений віллами, дачами; його зір зі здивуванням вловив сіру від древньої пилюки стіну старого млина, — з рота покотилася слина, спочатку без смаку, потім все отруйніша, густа, як меляса. Він проблювався, косячи оком на водія, що виконував водночас і функцію охоронця, і зараз стояв з тупою харею, закинувши полу малинового піджака, поклавши руку на кобуру пістолета. Борис випорожнив шлунок, набрав у жмені снігу і протер обличчя. Водій тупо стримів на місці, поглядаючи на його розплилу фізіономію, щось подібне до роздратування летіло в його смолянистих очах.

— Поїхали...

Але підвалив ескорт і до десятка одягнених людей висипало на дамбу.

— Красота!!!

— Женева!

— Д-а-а-а!

Натовп почав гикати, підстрибувати, хтось побіг у червоний верболіз справляти нужду, а хтось щось інше; і це розвеселило Бориса.

— Поїхали. Ми вже вдома. — І від цього останнього слова Борисові замлоїло. І він зовсім ясно, віддаючи належне тве-

резому розуму, своїй інтуїції, зовсім так, як він прокручував надто складні оборудки, подумав про Ілону.

— Нехай тільки приїдемо... Нехай. Ха-ха... Ну й давно я... Ха-ха-ха. — І натовп, повзаючи дамбою, заревів своє ха-ха-ха; спочатку сміх булькотів не щиро, а потім велетенським, невидимим маховиком набирав оберти, колишучи тишу, сам простір над головами, над снігом, над степом. І тут з'явився Лаврентій. Він ішов, здавалося, їм назустріч, а вітер колошматив його рубище.

— Хо-хо-хо, — крикнув хтось. — До нас мандрує пророк Ілія! А де ти свого Христа загубив?.. Борька, що тут у тебе за зоопарк?! Блін, що тут у тебе твориться. Єрусалим, шо лі?!

Жінки, фарбовані, розплили, з осклілими похітливими зіницями, які тремтіли, мов краплі сечі, готові зірнути, впасти на землю, засміялися, відкидаючись назад, а чоловіки підтримували їх, підставляли руки під сутулі спини; молодші реготали на всю горлянку, передаючи по шерензі цигарки, відкорковані пляшки з шампанським; зманіжені долоньки потайки стискали одвислі цицьки, шурхали під спідниці. Яскраво і біло горіло сонце над лагуною і чорно лежав верболіз. Борису захотілося пошвидше звідси поїхати, але щось народилося в глибині, там, куди тільки-но пірнуло його серце, і говорило в коликій драглистій темряві, що вже пізно, що треба обов'язково лишитися.

— Ти що, оглух?!

Після цього окрику тиша залила Борисові вуха; він відчув, як волосся ворухиться у нього на голові, а тому мимоволі, зовсім механічно, підняв руку, провів широкою долонею по йоршику рудого волосся, похитнувся, облизнувши тонень-

ким гострим кінчиком язика губи, продовжував стояти. Троє довготелесих в чорних костюмах хлопців оточили Лаврентія.

— Ану скажи, що Бога немає, і ми тебе відпустимо!

Лаврентій подивився поверх голів, махнув рукою, наче відганяючи обридливих мух, відказав рівним і спокійним голосом:

— Бог існує в кожній животині, навіть у твоєму смердючому видихові!

Трійця, видно, не чекала, що отримає таку відповідь; вони навіть не здогадувалися, не думали, звідки взяли ці слова.

— Ти шо-о-о, не поняв?..

— А мені нічого розуміти. Дай мені дорогу, а на дурні бачки у мене немає часу.

Трійця зареготала, застрибала навколо Лаврентія, пухкаючи з розкритих ротів паром.

— Тоді доведи, що він є... Ти його бачив?..

— Розплющ очі, тоді багато чого побачиш!

— Так він хамить, сука, — пискнула одна дівиця, найвродливіша з гурту жінок, швидше, якась знайома, яка почувала себе в цій компанії зовсім непривітно, незатишно, а зараз компетенсувала холодне відчуження криком.

— Тоді читай молитву, — заверещав, плутаючи з реготом крик, хлопець.

— Я й так їх читаю...

— Може, і за мене молишся, сучара?!

— Значить, і за тебе, сучий сину, — майже в тон йому відповів Лаврентій.

Хлопець, що займався в Ілониного батька бухгалтерією, з витягнутим покривленим обличчям якусь хвилину дивився на обідранця, а потім заверещав:

— Скотина!!! — Він заніс руку для удару, але тут трапилося непередбачуване: Лаврентій перехопив руку і стусонув у відповідь лівою. Хлопець пролетів кілька метрів, вигнувся дугою і гепнувся, смикаючи ногами, на капот джипа. Борис стояв, і йому видавалося, що дорога на дамбі вибігає швидкою ескалаторною стрічкою. Ще один, підстрибнувши, як м'яч, гургонув під ноги жінкам, а третій, повторюючи: «Ну... Ну... Ну... давай...» — зігнувшись у якусь неправдоподібну позу, відходив до гурту. Але Лаврентій розвернувся і спокійно пішов. Борис хотів крикнути, щоб не чіпали старого, але чому, і сам не знав, проте промовчав; у голові гуло, кров приливала, відливала, лишаючи після себе пусте тіло, а сама ця падлюча кров кудись зникала. Тільки тоді він очуняв, коли побачив, що його охоронець підбіг і навідмаш ззаду ударив рукояткою пістолета по голові старого. Щось хруснуло, потім затупали ноги, і чоловіки, одягнені у чорні костюми, почали збігатися від своїх машин. Запрацювали ноги, загули кулаки. Лаврентій мовчки борсався, спочатку відбивався, а потім його рухи зробилися кволими, мов у сонного, і скоро він витягнувся на повен зріст, даючи змогу ватазі безборонно тарабанити по тілу ногами, руками; дамочки визирали, витягуючись на шпильках. Одна навіть не пошкодувала фотоапарата і ним вдарила старого по голові. Потім Борис зрозумів, що спостерігає за подіями з прихованою насолодою, бо давно не відчував на своїй шкірі тремтячих пальців пригоди; як і кожен пропечений авантюрист, він був просто у захваті від легеньких пригод, які, здавалося б, мали стосунок до нього, але зовсім віддалено, наче за склом, наче у солодкому тривкому сні, коли прокидаєшся міцним, здоровим, юним і повним сил ідеш завойовувати цей

неприхильний до тебе світ, підминаючи його під ноги з кожним кроком. Тож він розраєно дивився на танець чорних тіл над Лаврентієм, доки йому це не обридло вкрай, наче пригадавши, що їх чекає вдома добрий стіл, гарні жінки, приємні розмови і можна до ранку забутися від клопоту. І він крикнув, сполохавши купу вертливих голів, вирвавши у сизій сутіні несподівано, якогось біса, образ Ілони:

— По конях! Облиште його! А то ще здохне.

Мужики відходили, копаючи по черзі, спльовуючи діловито крізь зуби.

— Гляди, він здохне, — запально, блискаючи чорними очима, сказав водій, сідаючи за кермо. І в якомусь часі ескорт рушив, вигинаючись короткою змією на білому, широкому, як стіл, степу, над яким цукровими горами сунули хмари.

У той день Ілона прокинулася від яскравого спалаху; вона рвучко сіла, скинувши пухову ковдру на білу пластикову підлогу, зігнулася вся, за звичкою затиснувши долоню між ногами, під самим лобком, щоб мізинець відчув клітор, і її погляд падав, видавалося, на широке вікно, закрите жалюзі. Раніше страх її збуджував, але те, що розбудило її зараз, зовсім не подібне на страх. Вона сиділа довго, потім розігнула ногу, лягла на спину; вона очікувала. Ілона не виносила запахів, будь-яких; тому зараз у затінках кольору сірої пилюки потягнула носом, широко роздимаючи розкрилля, занюшила щось інорідне в затишку свого модернового помешкання, з тисячами над самою підлогою червоними люстрами, з невеличкими емальованими тумбами, з картинами, що їх привезла з Франції. Але цей великий дім, майже не заставлений меблями, з широкими вікнами, з кількома переходами в інші

помешкання, де зібралася майже вся рідня, прислуга, навіть робочі кабінети батька, тестя, з трьома кухнями, двома барами, маленьким кінотеатром, — все це колись давно, ще за часів депресії, коли Ілона запихалася шоколадом та транквілізаторами, вона вигадала у своїй голові, сидячи на дачі, серед синіх снігів, низького неба, зовсім без найменшого натяку на мрії, бодай мізерніші. І відтоді, як почав зводитися цей дім, вона брала в усьому участь: підписувала папери, вникала у проекти, сама звільняла і приймала робітників. Це її наповнювало більшим празником, ніж нинішні подорожі столичного населення до супермаркету. За час будівництва вона порвала будь-які знайомства, повернулася в Соснівку, закинувши свою напівбогемну квартиру в центрі міста, навіть не розуміючи того, що поховала там велетенську кількість друзів, років; одним інстинктивним порухом вона поховала минуле, не думаючи про майбутнє. За час будівництва, вірніше сказати, перебудови, ламалися стіни відразу в кількох квартирах, вона змінилася фізично: ледь помітні чорні кола під очима, рвучка хода змінилася манірною ходою моделі; вона начисто забула свої лесбійські пристрасті, відкинула чоловіків як акт задоволення, а сприймала як грубу робочу силу, непомірно тішачись від самої думки, що зараз їй, саме їй повністю підкоряється це похитливе стадо ідіотів. Ілона так змінилася, одягнувшись у сірий, гарного крою шерстяний костюм, що навіть Борис, зараз брезклий, з водянистим поглядом, великим черевом, на дебелих, міцних, ще спортивних ногах, з відвислим задом колишнього спокусника, призупинявся і довго, як для нього, дивився у кушпелінні, нанизаному на сонячне проміння, на неї: як вона легко пурхає між риштувань, сміється, віддає

накази, підписує папери, розраховується, прискіпливо циганячись за кожную копійку.

— У цієї баби таки дійсно пацанячий розум, — сказав він, прикриваючи свої водянисті бульки сіро-рожевими повіками; батько лише від задоволення потер долоні, підійшов рвучко до доньки, обійняв за плечі і щось дуже швидко заговорив. Борис дивився на цю пару, напевне, невільно порівнюючи обох, але нічого спільного не знаходив; часто він навіть впадав у задуму, коли бачив її у шотландському картатому костюмі, з беретом на стриженій по-хлоп'ячому голові: вона сидить на стільці, закинувши ногу на ногу, поклавши поперед себе креслення, але погляд її завмирав не на тих кресленнях, не на дужих спинах мужиків, що ламали перегородки, а ковзав десь під стелею; він також помічав, як змінився її погляд, зробився глибоким, печальним, як у жінок з давніх картин, що йому таки доводилося бачити ще за старих часів у всіляких закордонних відрядженнях: пару гудзиків розстебнуто, видно красиву лінію грудей; вишневі, ледь підфарбовані губи, рот трохи завеликий, соковитий, з перлами зубів. У такі години вона сама себе відчувала надміру захопленою, але щодо щастя, запитай її про таке, вона б тільки щиро звела догори чорні брови. Головне, зараз вона відчувала свою жіночу силу. Її тішило, що Борис кожного разу після відвідин будівництва кидався до своєї спортивної машини кольору чері і мчав у місто, щоб заглушити дику тугу, що рвала його на шматки. Нора для нього не була чимось особливим, що вирізняло її з тисяч самок, які готові розставляти ноги від одного поруху його голови, пальця чи необережно сказаного слова. Він напивався, бурмочучи про себе: «Така б могла зробити щасливим

кого хош...» Він вертів головою, як здивований бугай, котрого хвищає корова, не пускаючи до злучки. Впившись, він говорив собі, що старіє, кидав авто на стоянці і йшов кілька кварталів пішки. Переднічні шовковисті тіні беззвучно виповзали з-під його ніг, тріщало гілля, шурхотіло листя. І в такі хвилини з ясним чоловічим розсудом він говорив, що йому таки в житті здорово поталанило, що зустрів таку жінку, був у неї першим мужчиною і таке інше. В один з таких походів його здорово віддубасила шпана, пограбувала. І став думати, що ця жінка приносить гейби не лише радість, але і лихо. Так реальність поволі, накочуючи нові події, стала повертатися до нього.

Будівництво доходило кінця: сміття, бетонну крихту, пилюгу прибрали. Ілона ставила стільця і подовгу просиджувала в одній з кімнат, з широкими вікнами на озера, закривши втомлено очі. Вона курила, пила легеньке вино, але ніхто упродовж двох тижнів її не турбував. Напевне, вона теж уперше зіткнулась у житті з реальністю, але особливого чину: вперше вона таки досягла своєї мети власними силами. І це наводнювало її п'яною радістю. Більше нічого не хотілося, окрім як сидіти на стільці, вдихаючи запах фарби, штукатурки, дим дорогих сигарет. Так, за два-три тижні вона не поспішаючи облаштувала всі кімнати, наче робила це все своє життя: батьків кабінет, спальні, два бари, міні-кінотеатр, басейн, де Борис, не зважаючи на її протести, посадив бананову пальму, пустив строкатих колібрі та папуг, які скоро стали жертвами котів, що у великій кількості, всіляких мастей і порід, вешталися домом. Пройшов, сплив повільно в голубій замріяності місяць, але гостей в домі не передбачалося, бо Ілона запротестувала, якось чудно, водночас зачудовано упиваючись тишею, що

покривала спогади, ховала нинішнє. Ні, вона не втомилася, а просто продовжувала ту ж саму гру, що наміцно перепліталася з минулим, і якимось невідомим чуттям, далеким, як глухі удари, тектонічні поштовхи, це наганяло її неждано серед світлого чистого дня, заставляючи її груди підніматися трохи вище, а до щік приливало фарбу; і вона, швидше потайки, очікувала того дня, коли минуле повернеться до неї, але в інших іпостасях. Це збуджувало її, як колись заставляв терпнути тіло в екстазі страх або сама згадка про смерть; вона розуміла всю глупоту і безпомічність того минулого, а не іншого, того, котре буцімто тримали її руки, її думки, її полишені форм і видінь фантазії. Але вона, як і кожна людина, зіткнулася з проблемою часу, що невтомно котився цими степами, над озерами, разом з хмарами, сірою водою. Ілона, напевне, більше за всіх, шкодувала за тією пустинністю Соснівки, ще за її часу заселеної людом з усталеними звичками; степ, вітер, озера — це наповнювало її, наче після статевого акту, радістю перемоги, відкриваючи недоступні перспективи майбутнього. Тоді це були майстрові, що заробляли на життя ремонтом, муляри, слюсарі, діди котрих заселили цей простір ще до подій Жовтневої революції, відставні генерал-майори, яких тяжко назвати генералами, а так, ні те ні се. Більше в її голівку нічого не поміщалося, але в її бездонній нетривкій пам'яті лишилися шматки обірваних спогадів: дерев'яний столик, бурштиновий чай у гранованих стаканах, пара груш, яблук. Так біля кожного двору. І дим, терпкий дим від спаленого листя або від плит, що розтоплювали спочатку дровами, а потім курним вугіллям. Від останнього вона весело шулила свої яшмові, трохи розкосі, підняті по-котячому очі: час пролягав для неї зараз

світлим проваллям. Вона бачила це, як бачила нудні пейзажі на Мальдівських островах. Нічого не вселяло в її істоту суму відірваності від чогось, до чого б вона повинна належати: ані їхньої мови, ані їхніх звичок, котрих навряд чи трималися останні, вона не знала. Як і ті, що прийшли від чорнобильських лісів: коротенькі, кривоногі, з короткими поглядами конокрадів. Так вона зіткнулася з сучасним, але вже була дорослою, щоб її захопив подібний альтруїзм. Вона знала ціну людям, так принаймні гадала. Ха-а-а-ро-о-ш-а-а така дівочка...

Але минуле блювотною слизотою пробиралося крізь шпарини, що їх життя пробило у затишку Ілони. Траплялося все, як вона передчувала, і вона вже перестала даватися диву. Її тривозі, її захопленню не було меж, як тоді, коли вперше почула з уст мешканців Соснівки, що вона проблядь; Ілону вразило зовсім не те, що вона проблядь, а саме слово, зі смаком вимовлене огрядною жінкою в засмальцьованому халаті, тринадцятилітня донька якої кожного разу після промислів на трасі з водіями сходила ріками крові після чергового аборту. Ми бачили, як вона захиталася, побіліла, але не так, як бліднуть від ляку чи сорому, зачувши у вуха правду, вона начебто захопилася, саме так, вона захопилася, навіть у невідомому пориві підняла свої пещені руки і нагадувала красиву птаху; від неї приємно розходилися запахи, дорогі густі запахи, а ми все дивувалися: що їй заманулося тієї осені шукати по засцянних магазинах Соснівки, де навіть хліб смердів сциклинням. Звичне діло для ублюдків, яких поналазило з лісів та навколишніх містечок, а для неї це звучало так само, як органна fuga Баха. І тоді вона зрозуміла, просвітлівши вся, зігнавши блідавість, наливаючись силою, що щось таке непередбачуване, але про-

чуте, прожите нею, чекало десь недалеко. Знак долі. Вона не вірила, і не принципово, скільки їй вже у дорослому віці не талдичили про Бога, вона сприймала це не більше, як слова; вона навіть не намагалася проникнути в саме розуміння віри, бо воно у неї було відсутнє в дитинстві, юності, інтелігентські балачки вона приймала на рівні розмов за склянкою гарного вина. Вона дослухалася до своїх передчуттів. Вона переконувалася, що світ уперто схиляється в її бік, і якщо не капітулює, то лише тому, що так треба. Далі Ілона відмахувалася від пропеченої пустки: їй згадувався, вірніше, вона ловила відлуння того настрою, коли ковтала упаковками транквілізатори, поглинала шоколад, слухала сльозливі романси, перелистуючи по десять разів на день домашній, тобто сімейний альбом. Цього вона теж не хотіла: ані м'яких капців, ані чоловіка з водянистими очима та зачіскою «полубокс». Вона була впевнена, що народжена для іншого, і це невідоме інше тримає в своїх руках, до часу мандруючи чужими стежками.

І те, що відбулося в той день, захопило її вже не так несподіванкою, як додало впевненості у своїй вибраності. Хтось із сім'ї запросив дизайнера, але не вона. Ілона не хотіла, щоб у її світ влазила чиясь рука, напевне, страшачись, що це злякає її гостей з нового минулого. Але так трапилося, що гості з минулого, теперішнього її майбутнього, прийшли без виклику.

Люди не люблять складних комбінацій — це вона знала. Та коли до просторого холу, що нагадував мініатюрний женевський вокзал, зайшла Єва, вона мимоволі повторила той жест, що і в задрипаному соснівському універмазі; цього разу вона не так швидко прийшла до тями, дивлячись своїм нерухомим

яшмовим поглядом, як, купаючись у теплому листопадовому сонці, що медовими потоками лилося крізь скляні вітражі, поволі, погойдуючи зовсім вульгарно для красивого, наче виліпленого тіла, йшла та, на яку вона, Ілона, чекала. Люди передбачають простоту подій, але життя вибудовує надто складну схему в їхніх головах, доки вона не випрямиться, не загуде однією натягнутою струною, що недавно була пружиною; і ця срібна, тремтяча струна прошиє їхнє життя, змінить на краце, — так видається в дурості оманливого людського кошмару, маячні, а насправді все так просто. Вона йшла, та, на яку чекали: каштанове до міді волосся, завите від природи у тугі кільця, а потім невидимою рукою розпущене, тремтіло тугими джгутами, билось об плечі, зтягнуті у модний светр; вся постава, наче умисне зліплена: тонка талія, пропорційний округлий зад у білих штанях, підкочених до колін. Правильний овал обличчя, велетенські сині очі з темними віями, широкими, мов крильця метелика. Округлість грудей, невеликих і не малих, плавно ховалася під вовною, але вгадувалася чітка ліпка, чіткий малюнок; ця дівчина несла якийсь невідомий світлий празник. Вона до болю жіноча... принаймні з першого погляду так видалося усім, навіть Ілоні, що сиділа на плетеному китайському стільці під червоною стіною вітража. Вона не встала, не йшла назустріч, а продовжувала пропикати відстань між собою і Євою нерухомим зміїним поглядом, легко, здавалося, безтурботно, трохи зацікавлено ковтаючи розбавлене віскі, щоб позбутися нудного настрою, легкого нежитю, надокучливої думки про дизайнера, якого запросила сім'я. Здавалося, нічого її більше не хвилює і не передвіщає чогось іншого. Вона напевне знала, що це дизайнер, але не подавала виду. Борис

зійшов з мармурових східців, трохи відсапууючись, пітніючи від вчорашнього, й Ілона помітила жовтий похитливий блиск у його очах. Напевне тому, що світло з вітражів переплутало всі предмети, Єва підійшла до Бориса, який виповз з тіні поважною білою комахою, обтираючи хусткою чоло. Вона назвала себе, не привіталася, а просто сказала:

— Єва! Я дизайнер... Чи правильно я знайшла дорогу? Правда, холодно вже! — усміхнулася, утворивши ледь помітні ямки на щоках, що взагалі вибило Бориса, а Ілона роздратовано чомусь подумала, що так, як говорить вона, так, як Єва будує речення, роблять тільки плебеї. І, напевне, не далека була від істини, хоча правдою було те, що Ілона перелякалась Євиної вроди, злякалась власного сум'яття і того, що у неї між ногами зародився маленький вулкан. Той вулкан поволі перебирався до грудей, шугонув вогнем у голову, але за мить Ілона себе опанувала, підвелася, знову сіла, зрозумівши, що не готова до такої зустрічі, і, схрестивши на грудях руки, розвернулася обличчям до вітража. Борис взяв делікатно під лікоть Єву і повів нагору. Ілона, зачекавши, коли світла амбразура, квадрат дверей м'яко закритється за ними, з усієї сили брязнула склянкою об підлогу, спостерігаючи із щирим захватом за тисячами маленьких осколків, що зірочками розсипалися візерунковим різнокольоровим паркетом.

— Ти подивись на них, — тільки і сказала. Більше того дня вона не бачила Єву.

Цілу ніч вона не спала, простоявши біля дзеркала, розглядаючи своє тіло: ніколи Ілона ще не відчувала себе такою старою, хоча їй виповнилося лише двадцять п'ять років. На ранок вона викликала до себе Вучетіча, косметолога, пасив-

ного гомосексуаліста. У Вучетіча простодушне, але вродливе, майже жіноче обличчя. Голос хрипавий від курива та скажених доз кокаїну. Він упевнено голив їй лобок, під пахвами, розповідаючи всі столичні плітки, а вона раз від разу, зазивно сміючись, щипала його за круглі сідниці, обтягнуті червоними шовковими шароварами спортивного крою.

— Може, спробуємо?!

Вучетіч вертів задом, роздвоюючи половинки, зачочував дурашливо очі, висолоплював довгого червоного язика.

— Які можуть бути діла у хар-о-ошого мальчика з двоюрідними крокодилами, — і вони разом засміялися. Але напруга не спадала — це метким оком пригледів Вучетіч: шкіра на сідницях Ілони раз по раз тремтіла, соски набухли, задерлися догори. Вона задоволено слухала його довгі монологи, звернені невідомо до кого, підтрунювала на рахунок переспати з жінкою, а потім геть змовкла, притуливши неземну свою яшму великими віями, поринула у напівсон, з якого вона завжди поверталась упевненою, наче пройшла велику відстань, відрізок шляху.

— Хто вона буде цього разу, пуса?! А?!

— Нічого особливого. Стандартний набір. Пошук сексуального партнера. Але боюся, що можу вляпатися, Вуля. Надто багато перешкод на шляху.

— Тоді відійди. Або не заходь далеко, якщо вона неосвічена в таких справах. Для чого тобі зайвий клопіт і мігрень на голову?! Ти ж не чиста... Тобто ти майже натуралка, хоча я так тебе давно знаю, але так мало про тебе можна дізнатися.

— Тоді чому в мені воно сидить?

— Якщо я скажу, то ти образишся, але пам'ятай, що людина, найгеніальніша, теж знає, що таке унітаз, срака, і теж помиляється... Хі-хі-хі.

— Валяй вже...

— Значить так: тобі немає чим забити голову. Друге: нещасливе кохання. Основне: великий прагматизм, помножений на романтизм. Отакий гібрид нині вигадав я. Але ще є останнє... Відсутність віри. Так, це найголовніше. Людина середньовічна навіть ім'я Бога боялася зайвий раз згадати, щоб не заглянути в смоляні чани приісподні. Хі-хі-хі-хі-хі.

— Ти мислиш, як простолюдин, Вуля-я-я...

— Ну, якщо говорити відверто, — Вучетіч, він же Вуля, облизнув кривавим язиком губи, — я навіть пишаюся тим, що мої предки були простолюдинами. Дід мій був кочегаром. Топив піч у Центральній Раді. Потім у Муравйова. Тому і вижив. Прелесьть просто ці кочегарки.

— Що таке Центральна Рада? І що таке кочегарки? — Вона здивовано підняла догори чорні брови, майже механічно, аби не якийсь антрацитовий блиск в очах, засунула руку в штани Вучетічу і стиснула з усієї сили член. Вучетіч відхилився плавно назад, здивовано вирячивши на неї водянисті очі; він зараз відверто бачив перед собою якщо не кінець, то принаймні прелюдю до великих неприємностей. Дивно, але він почав збуджуватися. Вучетіч з жахом відчув, як прутень його твердіє, а тому засіпався, наче велетенська лялька, проте тільки тоді, коли м'які губи Ілони обхопили ніжно голівку члена, а руки його стиснули її стрижену під хлопчика голову. Все так швидко закінчилося, але він дихав від збудження і задоволення, не-

сподіваного, нещадного, і, обтираючи гігієнічною серветкою член, пробурмотів вдавано зле, але відчувалося надтріснуте самолюбство гея:

— Ти дійсно класний пацан, Іл. Так несподівано, так брутально. Просто супер... А зараз увіткни мені в задницю сотенну зелену купюру і я піду... А ти стережись... Щось мені мало подобається твій настрій.

Він дивився, як вона, дрижачи всім оголеним тілом, підійшла до столика, витягнула кілька зелених купюр, легко, вже зовсім по-жіночому підійшла до Вучетіча, піднялася на пальчиках, поцілувала у щоку.

— Перший раз у цьому домі повинен бути чоловік! Не ображайся, Вуля. Будь пуською. Невже тобі не було приємно?

— Я вже забув, як це робиться з жінкою. Я боюсь, що ти мене знову навернеш у гетеросексуали, — пропищав він блазенським голосом. — Адью! До зустрічі. І тримай дистанцію, пам'ятай.

Ілона вже стояла до нього упівоберта, пограючи нервово ногами, повернувши голову, уткнувши в плече чітке ніжне підборіддя; погляд ковзав повз Вучетіча, поверх його бритої наголо голови і випромінював водянисту радість короткої перемоги. Вдома Вучетічу було про що подумати, бо зараз його спиною під шкірою запульсували тисячі, мільярди нервових комах, які розбігалися тілом.

— Ну, пока-пока...

— Пока, Вуля, — голос звучав рівно, без надриву. Як і має бути між діловими партнерами. — Шкода, що я отримала задоволення тільки наполовину.

— Хо? У мене попа мокра, — спробував він блазнювати знову, але осікся.

— Чому ти мені дозволив це?

— Не знаю... Міг би збрехати, що знаю, але це щось інше, ніж страх втратити впливового друга, багатого друга. Якась сила. У тебе дійсно є сила скручувати людям мізки, Іл. Бережисьь.

Ілона тільки підняла голову, усміхнулась якось у себе і розвернулася спиною, піднявши догори праву руку з розчепіреними пальцями, — Вучетіч неочікувано для себе ковтнув слину, проводжаючи її м'який округлий зад. А вона йшла і думала, що могла б пожити з Вучетічем, що вона задовольнила б його, ну нехай би причепила вібратор, а Вуля б не розгубився. І несподівано засміялася з дурної думки, вражено розуміючи, що так думають, так мріють недалеко люди, — слова «самотність», «нудьга» і «відчай» не присутні в її словнику, а значить, її свідомість лишалася чистою, як перший сніг. Вона пройшла три кімнати, піднялася на другий поверх, то заглиблюючись, то пропадаючи у нічних тінях; нарешті зупинилася у своїй кімнаті з одним широким ліжком, настільною лампою, білим мармуровим столиком і білим, фарбованим під пластик паркетом; Ілона дістала зі столика баночку з «Ксанаксом», витрусила три рожеві пігулки, хутко проковтнула їх, сіла на стільці, широко, по-хлопчачому розставивши ноги, бавлячись пультом, що піднімав та опускав жалюзі на вікнах: темна ніч густо і невидимо пливла у широких вікнах; ніч розкручувалася темним махровим рушником, темно-синім, привабливим, ніжним, як замша. Ілона позіхнула, потягнулася, заклавши руки за голову, тріпонувши досконалої форми грудьми. Все чудово, життя набирало нових обертів, значить — усім спокійного сну.

Сонце пливло під тонкою плівкою сфер, розкидаючи під ноги людям золоту сітку, — наступним днем Ілона бачила Єву, що у спортивного крою синьому джинсовому костюмі, потопаючи у жовтій мелясі світла, легко ступала між риштунів, задерикувато закидаючи своє обличчя з натягнутою молочною шкірою, блискаючи білими зубами до робітників, які відразу кинулися виконувати всі її накази. Накази були недолугими — так вирішила Ілона, але не заважала; вона сиділа, відчуваючи себе старою дівочою, на тому ж плетеному китайському стільці, пила помаранчевий густий з м'якоттю сік, направивши свій далекий погляд поверх голів, поверх кольорової мозаїки. За годину об'явився Борис. Він ішов трохи перевальцем, важким кроком, але досить швидко і впевнено, як то роблять багаті люди або наймані вбивці. Він прикривав долонею очі від неймовірно сліпучого сонця. Обличчя його лишалося в тіні, але Ілона досвідчено вловила на його виді брезклу втому і, не знати чому, пораділа.

— Правда, Борю, дуже багато світла... Е-е-е, — вона закурила коротку міцну цигарку, припідняла окуляри. — Е-е-е, — знову протягла, а потім додала, хруснувши кістяшками пальців, труснула, наче струшуючи воду: — Е-е-е, треба новий дизайн. Неймовірно сліпить.

Борис насторожився, став навпроти Ілони, обітер хустиною чоло, засунув її до кишені; він продовжував отак стояти, мовби нічого йому відповісти, нарешті таки спромігся, видавив:

— Я б краще прибрав вітражі... Так... Так... І вікна... Це вікно... Ось так, щоб світло йшло згори... Ну, юзом... І звукоізоляція не найкраща... Ось так...

Єва слухала звіддалік, засунувши руки до кишень комбінезона. Ілоні видалося, що хтось розсипав перець у її горлечку. Поквапом вона випила сік, рвучко встала, зовсім по-жіночому, але з хазяйською впевненістю.

— Єво, підійдіть, будьте ласкаві...

Єва кивнула головою, але продовжувала говорити до робітників. Тоді Ілона розвернулася і подалася нагору, її ноги не слухалися, а тіло німіло; вона йшла, відчуваючи на спині погляди Єви та Бориса. В туалеті її виблювало. Вона кривила у спазмах рота, після кожного блювка поглядаючи на себе у дзеркало.

— Ідіотка... Ну, я ж ідіотка...

Знову кілька рожевих пігулок «Ксанакса». Вона зачекала, коли пішла, вдарила у голову перша хвиля отупіння, приємного і тягучого, що зробило її тіло знову легким, прозорим, і подалася нагору. До себе у кімнату, в свою білу-білу кімнату. Вона скинула одяг, впала на ліжко, увімкнула телевізор, знову встала, пройшлася кімнатою, розкидаючи ногами речі, таким робом дісталася до бару, налила чверть склянки віскі, випила одним махом, повернулася до широкого ліжка, не знати чому, ніжно провела по простирадлах рукою, впала усім тілом, радісно писнувши від захвату, перевернулася на спину, широко розкинула ноги, і, вже хмеліючи, ні, крізь хміль зрозуміла, що її душить невідоме почуття, можливо, радість, можливо, страх, можливо, ненависть, але, достобіса, — це так приємно. Приємно лежати і думати невідомо про що у цій тиші, наче повернулося спекотне дитинство, десь на кордоні юності, де поруч все, що ти можеш втримати у руках. Потім тривога луснула в її голові чорною зіркою. Щось замиготіло, спочат-

ку нерозбірливе, а далі чимдужче, вже при самому зникненні набираючи обрисів, до пустоти знайомих. Так, пустка сну ковтнула, накрила її і потягла своїми шляхами.

Прокинулася вона вже затемно, принаймні Ілоні так видалося. Прокинулася від того, що хтось слідкував за нею у велетенській, з одним, на всю стіну, вікном, кімнаті; але, на диво, вона не відчула страху (якого зроду не відчувала), вона навіть не знала, як називається це відчуття. Просто витягнувшись на ліжку, солодко, а водночас вдавано потягнулася, сіла, знову-таки рвучко, і увімкнула нічники, вмонтовані у стіну.

Борис сидів, одягнений у пісочного кольору костюм, на великому пуфі й кутив, дивлячись на неї, не відриваючи погляду. Ілона потягнулася було до атласного халатика, але облишила, взяла склянку з тумби, випила теплу рідину, продовжуючи мовчати, знаючи, що Бориса природа не обділила делікатністю тупого селянина; нарешті, коли легенький, з тошнотворним присмаком хміль повернув її до дійсності, вона, схрестивши міцно ноги, закурила і, випускаючи синю цівку диму, грубо запитала:

— Чого тобі?

— Я тільки-но прийшов... Мг-м-м... А ти стаєш все кращою...

Ілона зламала сигарету в попільниці, відкинула назад голову і плечі, упершись руками в ліжко, засміялася пустим, але довгим і дзвінким сміхом.

— Забудь. І не милься. Голитися тобі не доведеться... Іди краще, бо неприємності я тобі обіцяю.

— Та ні. Я хотів просто поговорити... А ти одягнися... І ми поговоримо...

Він зачекав, коли вона одягне халат, потім коли налле в склянки віскі, далі заговорив:

— Ти знаєш, мені ось три дні страшно. Чомусь страшно і все. За Нору страшно. За тебе. За доньку... А? Може, я внаправду вирішив правильно — їх охрестити... — Він пропхнув липку слину, затягуючи паузу.

— Це все?! Ху ти... — Ілона усміхнулася одними кутиками уст, розуміючи, що її накриває той же страх, який межує зі статевим збудженням, той страх, який лікує її, а не заводить у дике інфантильне безпам'ятство.

— Я хотів запитати: як ти ставишся до того... до хрестин?!

— Блядь, що з тобою, Борисе? Ти взагалі поїхав дахом. Ти, від кого тремтить майже півкраїни, ти враз несподівано стаєш схожим на соснівського вурку типу... — Вона повагалася і таки промовчала, намагаючись відкинути надокучливу думку, приторне ім'я. — Невже колись у мене з тобою щось було? Невже я поклала все життя своє, щоб дістати якийсь лантух із зіпсованою спермою? Ти надто старосвітський... певне, так. Цього моя персона не вгадала. Ти б краще поставив мене раком, аніж розпитувати про такі речі, якщо їх назвати можна речами. Невже весь світ тільки і поділився на придурків, які запитують: є Бог чи його нема. Чи то наша фантазія, чи то страх. Піди в школу. Запитай у тих дівчаток, яких ти у велику перерву возив на дачі, коли ще був не таким облізлим. Іди в сраку зі своїми фанаберіями...

Голос у неї зривався, істерично клекотів, — вона сама не відчувала, що справжній страх, про існування якого вона не знала, підступив, завис темною крилатою тінню. Борис рвучко витяг хустку, обітер усе обличчя, лишаючи на білому, як тісто, тілі рожеві сліди.

— Перестань, а то дам по писку... Я дійсно боюсь. Мене мучать сни...

— Менше пий. Менше нюхай кокаїн, якщо це тобі не на користь. Вигадай що-небудь. Трахни нову бабу... Ну, хоча б цю Єву...

— Хе-х-хе, Єву... Надто міцна пташка ця Єва... Мені досить тебе...

Нарешті вона здогадалася, засіпавшись у німому, беззвучному сміхові.

— Так, по-твоєму, я винна у тому, що ти ловиш, як першокурсник паскудного ліцею, що нанюхався ацетону, кольорові глюки... Бідолаха ти мій. Аби знала, то я б тобі зроду не дала. Аби знаття, то я б взагалі втекла з цієї клятої сімейки... На панель... На вокзал... Куди завгодно... Що тобі дасть той Бог? Га? Потрахатися? Понюхати кокаїну? Грошей? Все це тобі давала моя блядська сімейка, обтяжена моралізаторством убивць. Піди краще до таточка мого. Він колись вчився на попа. Хай сповідає. Або ні, ні, ні! Ліпше до того обірванця Лаврентія, якого ніяк не може здихатися Соснівка. Піди. Може, він тебе у жопу трахне. Чи тобі захотілося мене, щоб я тебе висповідала між ногами? Ну...

Вона задерла халат, лягла на спину, розставила ноги.

— Давай... Чи ти став романтиком? Га?! Чого не йдеш? Чи вже сповідався у цієї новенької сучки?

Борис недбало розстебнув ширіньку, спустив до колін штани, але член ганчіркою висів між синіх яєчок.

— Одягни штани, недоумку. Ти вже ні на що не здатен. Може, ти і гроші розучився рахувати? А зараз шуруй звідси. Іди, у мене паскудний настрій, щоб задовольняти імпотентів.

Найдивніше те, що цей прихід Бориса навіть захопив її, додав упевненості, і вона поволі, сама того не помічаючи, почала відновлювати свої старі звички, перетелефонувала знайомим. Цілий день дзвонила, сидючи у ліжку, серед гори глянсованих часописів для геїв та лесбіянок, модних каталогів, в диму десятків трьох недопалків; вона відновлювала свої справи з музики, уперто тарабанячи неслухняними пальцями по клавіатурі, геть занедбавши свою зовнішність, тижнями не виходячи на вулицю, на люди, в хол, де хазяйнувала Єва, яка зараз зробилася для неї не вартіснішою за ілюстрації, які жужмом лежали під її ногами. Волосся її відросло, стриміло, як у справжнього хлопчиська, а рухи зробилися різкими. До неї натовпом посунули якісь нафарбовані типи, дебелі молодиці з одвислими грудьми або без цицьок взагалі; транссексуали всіляких мастей, а також діячі мистецтв, з довгими патлами, заслужені й ні, зовсім молоді й старі. Але це був уже інший світ, розуміла вона, нерухомо споглядаючи за тим, як копошиться люд, за імітацією свого, здавалося б, забутого світу; вона ніколи не вірила мистецтву, бо воно не приносить задоволення, а лише сіє сум'яття; так одного разу вирішила вона, спостерігаючи тоскний соснівський пейзаж за вікном. Служка виніс останнього п'яницю, а вона продовжувала сидіти перед широким екраном, у строгому чоловічому вбранні, але незаймана, як у перші дні юності, коли плоть пече, а час зовсім не настав. Вона смутно здогадувалася, що цей місяць, проведений серед її знайомих, серед оргій, але без її участі, цей час вона наче намагалася щось підтвердити, те, якраз головне, чого її вихолощена вихованням істота потребувала так, як напитися води. І думка про Єву прийшла сама собою. Вона

знову з тиждень не виходила, а мастурбувала на Єву в ліжку, закутана у глуху тишу, що віяла від сірого одноманітного пейзажу за вікном. І тоді вона таки зійшла вниз, ще не відаючи та не гадаючи, як воно обернеться.

І вона побачила Єву, яка гасала у мідних потоках сонця, з розпущеним волоссям, у чоловічій сорочці з розстебнутими верхніми гудзиками; під тканиною тремтіли від порухів молоді груди, готові вистрибнути, показати красиві соски, що пробивалися чітким малюнком. Крапельки поту чи води на мистом блищали у білосніжній впадині, рожеві уста відкриті й весь час усміхнені. Рухи різкі, по-дитячому впевнені. Ілона зупинилася, вражена. Насолода захопила її, скула, пов'язала по руках. Тільки через кілька хвилин, тягучих, немислимо довгих, дивлячись на відкриті важкі дубові двері, де бабине літо тягло срібними пацьорками павутину, вона таки зрушила з місця і підійшла до Єви. Ілона торкнулася її плеча і про щось заговорила. І далі пішли дні, коли вона говорила, навіть не добираючи слів, не пам'ятаючи їх, але весь час знаходячись біля Єви, захоплена її голосом, її тугим тілом, налитим молодістю. Пізно вночі вона поверталася до кімнати, втративши спокій, сиділа і слухала якусь східну приторну мелодію, а у вухах її розсипалися тисячі звуків, котрі нагадували розбиті у високому небі літаки, писк степових птахів; звукові галюцинації змінювалися галюцинаціями запахів: полину, гару, крові, сперми. Але попри все Ілона відчувала себе до збудження щасливою. Вона навіть перестала вживати транквілізатори, мастурбувати. Іноді напивалася. Єва виникала у неї перед очима як дійсність, але туманно, далеко, Ілона іноді розуміла, яка оманлива ця дійсність; ця дійсність нагадувала музику, що

співали десь на хорах у церкві, — від останнього у неї тільки йшов мороз по шкірі. Вона ще не вирішила, що це за почуття, але від слова «любов» її відділяло кілька кроків. Чим більше вона бажала Єву, тим злішим і непривабливішим видавався їй світ, що мирно, ледаче протікав за вікном, у кімнатах цього будинку. Одного дня вона наважилася і написала коротеньку, але змістовну записку Єві. Наступним днем вона помітила, що Єва не дивиться в її бік, намагається відвести погляд. Рухи у дівчини стали плавнішими, одяг крикливо-викличним, але не так, щоб приваблювати чи затягнути, а так, як одягаються школярки-старшокласниці на порозі невідомого сексуального життя. Тоді-то вона, Ілона, і впевнилася, що розрахунок був почасти вірним, але навряд чи обдуманим і далекоглядним. З жахом вона відчувала, що емоції пульсують у її крові, цугонять жилами, шалено качають кров. Світ поволі почав для неї вихолоняти, набирати чітких обрисів, — її знову нестерпно тягло на вулицю. Вона закинула бізнес, вправи у дизайні, тобто полишила Єву саму на себе і на її вчинки. Авто її котило на скаженій швидкості дамбою, плутало у вузлах вуличок, новобудов. Уже відкочувала, вилинювала, вгасала, глухла звуками ранньої осені, наостанок облизнувши бабиним літом апатичний люд. Якраз того дня Льопа починав проповідувати.

Якимось робом він проник у мормонську секту, яку нюхом старого кнура, давно натяганого на трюфелі, завбачливо вибрав для вкладання коштів. Не так грошових, як своїх далекоглядних коштовних планів. Мормонами їх називали соснівці, але Льопа, потертий світом бурлака, знав цій назві ціну, тому доклав неабияких зусиль, щоб потрапити до середовища шановних мормонів. Ось що він говорив:

— Подивіться на цей світ! Смітник наш світ! Хто змінить його? Ви! Ще раз говорю — ви! Просіть у Бога, що бажаєте, — він не відмовить. Так кажу я вам. Повірте в нього. Для чого він створив його? Щоб ви, браття, могли щасливо зажити в цьому світі, не інакше. Моліть його, і він дасть, як я прошу про вашу поміч, бо немає нічого земного, що б чуже було нашому Богу. Він посилає і смерть, і життя. Я помолюся за ваше життя і душі ваші, тільки ви відблагодаріть! О, нікчемний той, хто гонить праведників з порогів, які просять милостиню для продовження життя... — Льопа передихнув, набрав у легені повітря, добираючи у голові відповідні слова, з потугою розводячи руками: — Прийміть мене у ваш дім, але не позбавте земної утіхи... Прошу... Дуже прошу... — Тільки-но зараз помітили гарну соковиту жінку, зодягнену у все чорне, з туго заплетеною косою, небесними очима: вона проходила повз сонних соснівських мешканців з велетенською урною, де було начертано якісь страшні цифри, шматки речень, а зверху, на білій хмарі, мов зійшовши з малюнків для починаючих атеїстів, восідав сивобородий старець, рум'янощокий, наче тільки-но, транзитом, випадком вийшов з косметичного салону третього розряду і ненароком хтось приліпив його на цю жерстяну скриню. Льопа продовжував виводити шматки промови, додаючи туди кілька рядків і Старого Заповіту, Євангелія, псалмів. Через кожних п'ять хвилин він просив щось опустити в скриню, заламуючи руки, запускаючи під лоба очі; і кожних п'ять хвилин вродлива жінка в чорному проходилася рядами соснівців. Баби чаламкали, набожно хрестилися, кидали до скрині; хтось пускав сльозу, хтось плювався, хтось сміявся. Але більше давали почтенні мужики, ті, що ішачи-

ли на фабриці, майже не пили, а зараз жадібно проводжали тугі сідниці жінки в чорному. Льопа завивав, притупував ногами:

— Охрестіться в нову віру! Інакше вас чекає смерть! Де ви бачили, щоб Бог жив у церкві?! Хто вам це сказав? Там затісно для нього. Він живий у ваших домах. Він увійде до вас, тільки простягніть руку допомоги вашому рабу!

Тоді з'явився Лаврентій. Він обіперся на палицю, похилив головою, причмокнув язиком:

— Цей шелихвіст далеко піде! Хто у Бога щось просить, окрім ласки, щоб прожити недарма день? Хіба можна вірити тому, хто вірить лише у власний шлунок, видираючи останнє у заблудлих стада цього?!

Але на Лаврентія зашикали; цією ситуацією скористався Льопа. Голос у нього зробився низьким і шипучим, як мінеральна вода:

— Ось! Ось! Ось перед вами плевели диявола. Вирвіть його з корінням! Знищьте його. Віддайте на попряння його рогатому брату! Геть з-перед очей моїх! Геть! Бо розвію твій я і попіл!

Соснівці не знали, що таке плевели, але проповідь, куплена за мідяки, їм припала до смаку; натовп забурчав, загавкали собаки, малі, куці, недорослі, без породи. Пацанва ухопила каміння і пожбурила у Лаврентія. Мужики з важкими обличчями, нагнутими головами засопіли, але з місця не зрушили. Вони чекали на чудо, що Льопа дійсно спопелить Лаврентія. Десь у свідомості їхній як відгомін далекого дитинства проповз, бряцаючи калаталами, сиренами, сурмлячи пластмасо-

вими дудками, яскравий цирк. На більше їхньої фантазії не вистачало. Льопа миттєво вловив ситуацію, впав на коліна, простягнув руки до неба і заголосив:

— Нехай впаде кара і прокляття на відступників. Проклинаю! Проклинаю! Проклинаю!

Повітря соталося м'яке, безвітряне, пересмуговане павутиною бабиного літа. Кілька вороноподібних монахів, що плентали до монастиря з провізією, постояли, слухаючи Льопу, але не ступили ні кроку, не сказали ані слова; погляди їхні були прикуті до жінки, вірніше, до її сідниць. Собаки заливалися то на Лаврентія, то на Льопу, то на натовп, що нерухомо стовбичив на місці, але поволі набирався рішучості, надувався, як жаба. Щось гуркнуло у небі: може, літак, може, запізнений грім. Льопа завив, заскиглив разом із псюрнею, тицяючи пальцем у небо. І тоді соснівцям несподівано все зробилося зрозумілим. Шматки землі полетіли у Лаврентія. Собаки зірвалися в один, як по команді.

— Шуруй до своїх підарасів-католиків! Іди, поки ми тебе не задавили, як жабу!

— Ви самі жаби, і життя ваше темне. Пощо мене женете, невже я щось вчинив погане? Чи я не маю права говорити, як говорить цей чоловік?

— Іди геть! Кого з монастиря вигнали! Хіба звідти просто виганяють?

Льопа стояв на узвишші, потрясаючи повними щоками, бризкаючи слиною, щось говорив, ковтаючи слова. Але, видно, переляк застряг у горлянці. Лаврентій розвернувся і, опираючись на палицю, пішов ярами до своєї землянки.

Ілону обдавало жаром: лемент, палкі вигуки куцого чоловічка, запітніла юрба з однаковими лицами, однаковими запахами. Теплий осінній передвечір, вродлива жінка в чорному, їхні очі зустрілися, і жінка легенько, одними краєчками уст усміхнулася, погойдуючи стегнами, підійшла до авто. Ілона витягнула купюру, але не кинула в скриню, а сунула жінці між грудей, хрипким голосом видавила:

— Отримаєш утричі більше. За годину чекатиму на тебе біля старого кінотеатру. Знаєш, де?

— Так.

Червона стіна старого кінотеатру піднімалася перед нею загадковою будівлею древніх. Так вона вирішила, посмоктуючи цигарку за цигаркою в очікуванні жінки в чорному. Над пласким дахом, куцими деревами червоними крилами розкидалося небо; потім зашуміли кроки, вже коли взагалі темінь упала на передмістя й у вухах переламувалися удари далеких будівництв, ненаситне, відсторонене, убивче гарчання автостради двісті двадцять четвертого кілометра, Ілону подібне неабияк збуджувало. Нова хвиля почуттів, куди пропустило коріння з минулого, тріпалася в душі шовковим сувоєм. І як тільки рука жінки лягла на ручку дверцят авто, Ілона втягнула майже силоміць її досередини, жадібно в потемках шукаючи її спокусливі губи. Дешевий запах лаванди, китайських прянощів та благовоння — все це видавало в дівчині колишню богемну тусовщицю. Ілона спустила з неї до пояса сукню, не вмикаючи світла, занурилася обличчям у м'які груди, що пахли гіркуватим димом, потім сповзла нижче, і коли та кволо запротестувала, то грубо зірвала з неї труси, заголила себе до половини, просунула ногу між ноги незнайомки і загойда-

лася в скаженому ритмі. Все так швидко закінчилось, як і почалося. Напруга спалахнула, кинулася оргазмом, залишивши пустоту і шалені припливи крові у скроні. Ілона мовчки курила, увімкнувши світло, розставивши ноги, навіть не думаючи опускати сукню. Вона не почувала ані відрази, ані задоволення. Дівчина нишком намагалася прибратися, склеїти якимось до купи подертий одяг. На шиї алів укус, трохи нижче лівої груді ще один. Очі у неї каламутно колисалися в дзеркалі напроти Ілони. Ілона запалила ще цигарку, задоволено зазначивши, що сексуальний голод відійшов, виволікаючи з її свідомості згадку про Єву. Пахло матіолою, аж здавлювало і розривало легені. Завили пси. Зійшов місяць. Великий і круглий, кинувши лапу світла на степ, на трасу, на старий млин.

— Я тебе відвезу, — спокійно сказала вона; попорпалась у бардачку, витягла кілька банкнот, тицьнула дівчині.

— Я мовчатиму, — голос незнайомки звучав наївно, але впевнено.

— Ради всього... Мені якимось наплювати. Ти, мабуть, просто новенька тут, коли таке говориш, — тихо розсміялася, задоволена, що хтось лежить так низько, що слідкує за кожним своїм кроком. Пси протяжно вили на місяць.

— Кажуть, на чийсь смерть, — вставила дівчина, щоб перебити тишу.

— Дурне. Нахапаєтеся всіляких дурниць... Хоча твій папик ще той малий — знає, як взувати публіку, — і вони обидві голосно розсміялися.

Ілона довірливо поклала руку їй на груди.

— Ну, пора. Я тебе знайду.

Авто плавно покотило соснівськими вулицями, мацаючи світлом фар антрацитові вікна.

Але тієї ночі нічого не закінчилося. Тієї лагідної матіолової ночі, коли минуле відгомоном пройшлося по нервах, ляскаючи у вухах розбитими літаками, псячим гвалтом, вуркотінням автотраси, забороненим коханням, дешевим вином і ще чимось, що її уява відмовлялася спровокувати або витягувати на білий світ. Вона зайшла до холу — розібрана зачіска, спокій втоми у зелених нерухомих очах, запах чужого тіла приємно, але вже даремно лоскотав ніздрі, — і зупинилася, роздратована своєю ж дурістю. Вучетіч в одній набедреній пов'язці, хтиво викручуючи повним задом, зображаючи клишоногого сатира, тримав за руку зовсім чарівне створіння, переодягнене ельфом, і викидав під музику клавесина замислуваті колінця. За клавесином, підмостивши під зад кілька подушок, сидів не хто інший, як Душечка. Він вправно бігав по клавішах пальцями, іноді щось верескливо вигукуючи, водив очима з жовтими більмами, допомагаючи музиці своїм безкровним ротом. Гірлянди синього, рожевого, коричневого, срібного кольорів звисали зі стін. Прямо на підлозі розставлене вино, розкидані сири, шматки м'яса, одяг. І спокійна врівноважена музика, завивання Вучетіча, що водив танок з рожевим ельфом. Пара дефілювала від початку зали, різко розверталася, підстрибувала і вела далі. Тільки трохи оговтавшись, Ілона упізнала в рожевому елфові Єву. Підозра, жовта, мов жовч, шмагонула у низу живота. Виблідла, вона стояла, навіть не приховуючи, як тремтять її губи, як підгинаються коліна, як різнокольорова підлога виповзає з-під ніг. Єва несподівано

відштовхнула Вучетіча, легко підбігла до Ілони, ухопила за руку і повела у танок. У Ілони підгиналися ноги, їй вперше хотілося плакати; вона кричала в душі, але впевнена рука Єви тримала її за ліктя, потім ухопила за талію, кинувши у дріж все тіло, і та знову провалилась у млосну яму похоті, кохання. Так, вона зараз готова була заверещати, сказати усім, що не може жити без Єви і дня, і хвилини, що скоїть із собою щось страшне, якщо вона не буде її. Її крутило, наче муху в окропі. Музика набирала шалених ритмів, як хто відраховував її життя. Єва сміялася безтурботно, то закидаючи голову, то опускаючи її при кожному па. Вир музики, вигуків Душечки, Вучетіча, запахи дешевого червоного вина, широка панорама бурштином вогнів запаленого міста, з ребрами мостів у широкому вікні.

— Що з тобою, Іл! Жвавіше, лапа! Жвавіше! — не вгавав Вучетіч, приєднуючись до двійки, але Єва владно його відштовхнула, так що він тільки повернувся, задер пов'язку і завертів задом, вигукуючи:

— Я не люблю двожопих крокодилів! Я не люблю двожопих крокодилів!

А світ плив гірляндами вогнів, зеленими димами індійського благовоння. Десь на третьому колі Ілона помалу почала перебирати ініціативу в свої руки, відтісняючи Єву до мармурових східців. Нарешті лишившись сам на сам на якусь долю секунди, вона увіпнула в шию Єви майже зміїним укусом, перебралася до соковитих губ. Але та легко випручалася, сміючись зовсім безтурботно, як дитина, і тоді, не чекаючи навіть від себе такого, Ілона видала:

— Я хочу бути твоєю навікі!

Єва на мить посерйознішала, потім знову вхопила Ілону за руку і притягла в шалений танок. Тверезіючи, вона зрозуміла відчай свого становища. Єва була холодною, як лід, а не просто дурнуватим дівчиськом. Вона спокійно вивільнилася з її рук і подалася, ледь похитуючись від утоми, до себе. Якусь хвилину Ілона стояла, а потім кинулася шукати «Ксанакс», не знайшовши, зашепотіла у золотистому мороці:

— Боже, якщо ти є, допоможи мені. Господи, я ніколи у тебе нічого не просила...

Вона лежала і повторювала цю фразу раз за разом, доки її голос не перебив насмішкуватий голос Вучетіча.

— Ти здорово вляпалася, Іл, коли вже звернулася до Бога... Боюся, що ми ще довго не побачимо нашу дорогу, нашу прекрасну, нашу фатумну Іл!

Але вона нічого не чула: в її вухах розламувалися з наростаючим скреготінням літаки, пахло смаленим м'ясом, висів велетенський червоний місяць, рвало ніздрі та легені матіолою. Вона лежала і мовчки, кусаючи до крові губи, давила ридання. Звелася, поправила сукню.

— Допоможи мені, Вуля!

Вучетіч лише розвів руками, блиснув лисою головою і подався до виходу, кинувши недбало, плаксиво:

— Пока-пока, золотце!

Несподівано щось зронилося в душі Ілони. І вона стала чекати, слухаючи, як з непоправним цинізмом годинник розрізає тишу. Вона наливала, пила. Вона курила, сковтуючи гіркі свої сльози. Тиша лягала зручно, зміючись звідусюди, як гад-спокусник, як прокляття всього світу, а годинник відрубав, виривав життя Ілони, так несправедливо забутої. І ще вона

неустанно продовжувала просити Бога. Так і заснула, нікого не дочекавшись.

А потім потяглися дні за днями, одні осоружніші інших. Зарядили дощі. Нудні сірі дощі полоскали соснівську пустинь, від чого зводило зуби, а душа стискалась, як жовтий падалішний листок. Ілона писала Єві довжелезні листи, надсилала коштовності, дорогий одяг. Єва брала, але продовжувала то холодно мовчати, то відповідала щось третьюрядне, що не полишало надії на будь-яку прихильність, окрім дружньої. Ілона нюхала кокаїн, запихалася солодким, мрії рожевими трояндами кохання розквітали в її розпаленій уяві. Під кінець жовтня вона не витримала і звернулася до Бориса, щоб той завершував будівництво, бо інакше все сімейство сяде на боби.

— Звідки ти це взяла? У нас справи йдуть нормально, навіть ліпше, ніж нормально. Ти перетворюєшся на істеричну ідіотку. І перестань вживати наркоти, бо інакше я поставлю перед сім'єю питання, щоб полишити тебе долі! — холодно, без будь-якого відтінку злоби відповів Борис.

— Ти спиш з нею, сука! Я знаю. Ти її трахаєш... Куди ти її трахаєш? — Ілона істерично кричала, перегнувшись у кріслі: — Ну скажи. Що ти з нею робиш... Як ти це робиш з нею, — вже благально, майже по-дитячому потягла вона.

— Не говори дурниць. Треба тобі облишити богемні штучки. Знайди собі достойного мужика. Фу-ти, страсті-мордасті. Я вже починаю шкодувати за Лямуром. Дурепа. Пройда, — і він заліпив Ілоні міцного ляпаса.

Вона перегнулася в кріслі, обвисла, забилася у риданнях.

— Ти не мужик. Імпотент. Ганчірка! Я тобі це запам'ятаю.

Борис тільки смачно плюнув, звівся і вийшов, щоправда, тихо причинивши за собою двері, щось насвистуючи під носа. Ілона дико заверещала.

Потім випав сніг; коли випав сніг, вона вся принишкла. Ходила, мов та сомнамбула, зі впалими щоками, тускним поглядом, зрідка зустрічаючися з Вучетічем, який приносив їй кокаїн та новини з центру столиці, що заледве її розважали. Сімейство скопом з усіма родичами та знайомими готувалося до хрестин, перебираючи всіх знайомих і незнайомих батюшок. Єва на кволі провокації Ілони відповідала: «Іл, це ж тільки гра. Розумієш?! Це тільки гра». Таємниче усміхалася, готуючись до від'їзду. Борис її підтримував у всьому, й Ілоні видавалося, що це навмисне. Вона даремно шукала якогось любовного зв'язку між ним та Євою. Це бісило її найдужче. Напередодні хрестин їй наснився сон: чиясь скривавлена голова. І вона прокинулася, душачи німоту жаху, але якась впевнена, насторожена, наче хорт на полюванні. Вона пройшлася довгими коридорами, наче занурюючись у чужу пам'ять. Зупинилася біля дверей, де спала Єва, прочинила й увійшла. Єва спала, розкинувши руки, в короткій сорочці, заголивши ноги. Відразу прокинулася, усміхнулася Ілоні, що дивилася на неї нерухомим, вологим зараз поглядом. Потім повільно вивільнила з бретельки одне плече, потім інше, зсунула сорочку до живота, зігнула в колінах ноги, ледь розкинула їх.

— Збий мені целку! — тільки того і сказала.

Ілона майже вкусила її губи, кинулася цілувати все тіло, занурила обличчя між ноги, доки Єва легко не випручалася, сказавши:

— Я люблю тебе, Іл. Зроби мене жінкою...

Ілона повернулася з причепленим на липучках членом. Єва лежала вже зовсім гола, закривши очі, тільки пальці бавилися сосками.

— Відкрий очі!

Єва відкрила очі, інстинктивно зіщулилась, і коли Ілона з глухим стогоном увійшла в неї, вкусила їй вухо, вчепилася в спину, відчуваючи весь жар пристрасті. Вони прововтузились у ліжку до самого світання. Потім лежали і курили. Потім задрімали. А коли прокинулися, Єва тихо зашепотіла:

— От і все, Іл. Тепер ти мене знищиш...

— Перестань... — Ілона плакала, не знати чому пригадуючи то Лямура, то Бориса. Вони знову цілувалися, стогнали, сплітаючись, мов дві гадюки.

— Тобі не боляче? — запитувала Ілона.

— Мені боляче в іншому місці... Я хотіла, щоб ти мене... Тобто, розумієш, щоб ти була головною...

— Не сміши... Ти сама розумієш зараз, чому це так довго тягнулося.

— Не злись на мене... І ще... і ще... Я не думаю, що все життя буду з жінками...

— Я теж так думала... То пусте... періодично мене на цих скотів тягне. Можливо, ми таки дійсно заведемо сім'ї... А поки що я не мислю життя без тебе.

Вони соплю носами і продовжували знову. Єва віддавалася легко, підкорюючись досвіду Ілони, але сама того не знала, що ще більше розпалювала свою партнерку. Сліпучий ранок за вікном. Безмежний білий простір, горбаті дюни з цятками

псів, людей. Вони лежали і плакали серед білого безмежжя, що велетенською лавиною простягалося перед їхніми вигаслими від утоми поглядами.

Те, що говорили про примирення Андрюхи Лямура з сімейством Ілони, було радше напівправдою. Якщо така існувала в їхньому світі напівпоглядів, напіввидихів, напівжиття. Це відбулося якраз на хрестини. Ілона не їздила до церкви принципово, а до четвертої години вечора пробула з Євою в ліжку, за розмовами. Поки Вучетіч милив, голив їхні пахви, лобки, висмикував волоссячко, видавлював прищі. Ілона добре відчувала свій настрій. Тривога, як надокучлива мелодія, не полишала її. Вона поділилася з Вучетічем своїми думками, але той лише відмовився, сказавши, що то від кохання. Ближче до четвертої години, у ванній, тільки-но взявши до рук слоїк з кокаїном, вона зовсім ясно у дзеркалі побачила скривавлену голову. Тисячі голосів, звуків розламали її мозок, тож вона поспішила вжити кокаїн і, радісна, повернулася в обійми Єви. Вона запитувала себе: як це пов'язано з нею? Логіка, майже чоловіча, відмовляла їй. І вона злостилася. Спочатку на себе. Далі на Вучетіча, запустила у нього фужером з червоним вином; фужер не розбився, а продовжував вертітися, глухо хапаючи повітря, Ілона граційно відштовхнула його ногою, якимось полегшено видихнула, коли склянка розлетілася на дрібні скалки. На Єві вона зупинилася, так зупиняються на людині, що вже обридла, але її немає сили прогнати; вона пригорнула її і заплакала. Внизу гарували так, що навіть звуконепроникні стіни, ізоляція не могли приховати святкового настрою, окриків на служок. Ілона роздратовано ходила кімнатою, бубоніла про скривавлену голову, і невидима погроза, зовсім не страх,

срібною струною натягувалася кімнатою. Вона ходила, але не так, як істерично збуджені люди, зовсім інакше, і всі це розуміли, окрім Єви. На півгодини, можливо, більше, Ілона вийшла; повернулася, підтиснувши губи, з синіми колами, що більше нагадували тіні, під очима, і сіла в крісло, міцно схрестивши ноги в колінах, як завжди, по-звичному затискаючи між ними руку. Тільки того і вимовила, трохи різко, навіть втомлено: «Все? Буде голова...» Принаймні так через багато років опишував події Вучетіч. Завітав, вірніше, то вскакував, то вилітав у двері Душечка Гоша. Він щось швидко шепотів на вухо, але ніхто нічого не розбирав, окрім монотонного до холодності: «бу-буб-бу». Ївалт внизу наростав — наближалася четверта година. Душечка Гоша пиряв домом, як заводна лялька, як химерна мавпа з фільмів жахів. Він проявляв таку прудкість, що всі диву давалися, звідки у такого маленького, зі зморшкуватим личком і злими очиськами чоловічка взялося тієї сили, — він помре рівно через три роки в Нью-Йорку від передозування героїном. А зараз троє, за винятком Єви, холодної та розсудливої на перший погляд, не знати чому, парилися в мовчанці. Ілона то піднімала, то опускала механічні жалюзі. Небом котили, вал за валом, чорні снігові хмари. Погода обіцяла залишок дня бути паскудною. Ілона нарешті замовкла, лише її впалі щоки пульсували від ледь чутного, ледь вловимого дихання. Нарешті щось затріщало, заворохобилося, і вся четвірка наче по команді піднялася і спустилася хутко до холу.

Великі різані з мореного дуба двері прочинилися навстіж, впускаючи спочатку морозну пару, а потім Бориса в просторій соболиній, нарозхрист шубі. За ним тягнувся хвостом чорний виводок у довгополих пальтах, з однаковими рожевими об-

личчями, палаючими і широко відкритими байдужими очима, що складався з чиновників усіх мастей, рангів; було кілька священиків, котрі пхалися поруч, густо гундосячи російською з домішками древньослов'янської мови. Борис міцно стояв на дужих ногах, трохи похитуючись, розставляючи владно, з розчепіреними за тодішньою модою пальцями, руки, але з обличчя — матовий, як скло на нових, виготовлених за наказом Єви вітражах; хоча навряд у тому виразі була присутня тривога, так, щось віддалене, мов неприємний звук глухого дзвона на пустіючій провінційній, у самій глухомані церкві; такий-от матовий серпанок плавав у його очах, наразі сивушних, очманілих, і, не зважаючи на холод, піт струменів по обличчю, дряблуватій шиї прямо на цупкого комірця. Цим поглядом, владним і розгубленим водночас, він окинув хол зі столиками для легкого частування, з шампанським, дрібненькими бутербродиками з усілякими делікатесами. Нагорі їх чекало щось інше, але гостропискі гості вже нетерпляче сопли носами. Борис дивився на рідню, що вишикувалася перед ним, і його очі враз потепліли, наповнилися вологою. Йому подали згорточок, що був другою його донькою. Ілона почула приплив якогось звіриного жалю до цього чоловіка, так, як відчуває жінка до того, котрий зробив її вперше жінкою, або до невдах, що заслужили кращу долю. Ілона провела його поглядом: як він важко пройшовся, тримаючи на витягнутих руках Алісу, легко переставляючи ноги, і щось подібне бажанню, знову ж таки, повторного жалю тріснуло в її майже яшмових очах, — Ілона стояла у вишневій сукні, опираючись на добротне крісло однією рукою, зовсім маленька, тендітна і беззахисна, а він, майже патріарх, інакшого слова вона зараз не могла підібрати,

впевнено ходив перед гостями і показував дитину, що весело сукала ніжками. Нора попискувала майже безголосо, як риба — безколірна, загублена десь у потоках свого материнського почуття, лише очі пломеніли, навіть трохи нездорово, як для таких іменитих гостей, тому Ілона зі злістю подумала, що сестричка дурна, як ріпа. Гості для легкого частунку розсідалися кріслами мовчки, тільки розстебнувши пальта, з якоюсь упертою малоприхованою заздрістю, пожираючи мовчки наїдки та напої, непомірна ціна яких дратувала навіть Ілону. Борис продовжував стояти, відкинувшись назад, наче наполовину виліплена статуя. Краєм ока він глянув на Ілону, що ледь схилила голову і слухала, що говорить їй на вухо Єва, прикриваючи долонькою рота. Тоді він щось зрозумів, важко підняв свої виляні брови, які нагадували жіночі, коли побачив, як схилилася упівоберта Єва, ледь торкаючись, звісно, умисне, оголеного плеча Ілони своїми бронзовими локонами, і повільно, наче в рапіді, відхиляється назад, проявляючи на своєму гарному обличчі усмішку з ямочками; він уже не уважно слухав, начебто голоси нагадували затяжну зливу. Ілона у вишневій, темній, аж очам боляче, сукні з декольте, зі шлейфом, що волочився позаду, зараз повністю затьмарювала Єву, якусь невиразну, простакувату, десь наче втрачену, кимось загублену або наче після затяжної хвороби. Його, напевне, насторожила не сама Ілона, не якась невловима переміна в ній, яку виказувала людина, що досягла своєї мети, а то навіть переситилась, а поведінка Єви, скута, насторожена, дарма, що вона виглядала навіть щасливою: так виглядають люди на вокзалі, після дурного сну, який от-от повинен збутися, і все на сьогодні роз'ясниться, але не кращим робом. Єва перехо-

пила його погляд, зашарілася, зустрілася очима з Ілоною, а та завмерла, як людина з неспокійною совістю, повільно, вишукано двома пальцями підбираючи сукню, рушила між рядами столів, погойдуючи стегнами, зовсім не вульгарно, з долею надмірної театральності, проте не виключно, ледь нахилиючи голівку. Вона зупинилася біля Бориса — тендітна, тремтяча, мов малинова свічка, витерла йому хусткою обличчя, дбайливо і ніжно, любляче. Сказала тихим, з приглушеним сумом голосом:

- Правда, Єва сьогодні дуже гарна?
- Не сказав би... Зовсім ні... Більше ти... Так, саме ти...
- Дякую...
- Я ще підійду до тебе...
- Можеш розраховувати...

Вона знову повільно, підтримуючи сукню двома пальчиками, рушила до Єви, криючи широкий простір вітальні маленькими ніжками, взутими у червоні італійські черевики. Борису повіяло холодом, він заплескав у долоні, просячи тиші, але чи то його крик потонув у гамірливій вовтузні, чи просто він невпевнено повівся, але з першого разу підняти гостей не вдалося. І саме в цю хвилину, коли він уже розмахнувся руками, двері розчахнулися, розкололися шкаралупою горіха. І всі розгледіли в ясному холоді вечірнього повітря трійцю, що стрімко рушила в бік Бориса.

Так вони зайшли до помешкання відомого багатія, чиновника, зовсім просто, але ця легкість поведінки була радше диктована помилковим уявленням про власні персони, — пізніше вирішили у всій Соснівці, хоча це, як і все, що стосувалося язика мешканців Соснівки, не було правдою. Першою, хто

відчув і зрозумів, що затишок цього гарно облаштованого дому, разом з котами, папугами, колібрі, меблями і, нарешті, його господарями, — відійшов не так у минуле, як у глибоку тінь того, що колись називалося спокоєм, була Ілона. Так. У хол просто ввалився Андрюха Лямур у супроводі двох своїх братків — Махмуда та Мономаха. Він ішов пружною ходою, тримаючи попереду себе велетенський букет квітів, у шкіряному піджаку, досить вишуканому, в дорогих, від Версаче, джинсах, з голеним черепом, де проступав синій, від маківки до лівого вуха рубець, ще свіжий. Але, не зважаючи на окид, розмах його широких плечей, атлетичну поставу, тваринний інстинкт, звірячу силу, іноді у ньому вгадувався розум, зовсім небуденний, захищений, замулений не одним десятком років, про котрий, про той розум, він, Андрюха Лямур, ані сном, ані духом не відав, а якщо таке і приходило в голову, він напивався всмерть, починав бешкетувати, ганяти степом, містом на своєму новенькому джипі. А ще знали про його зачаєну туту за Ілоною. Простота соснівська засуджувала панську курву і жаліла по-своєму Андрюху, чомусь, як завжди, помилково, причисляючи бандюка до своїх.

Андрюха і його братва постояли на порозі. Борис простягнув руки у привітанні, й вони рушили, порипуючи новенькими чоботами. Це ще не означало примирення, але був неабиякий крок для Бориса, бо йому вкрай обридло скубатися на дві руки — з одного боку чеченці, що понаповзали з Москви, а з іншого — небезпечний, розумний і, головне, незаслужено ображений, кинутий напризволяще Андрюха Лямур, який стояв біля джерел їхнього сімейного бізнесу і був, вважай, піонером у цих смердючих лабіринтах українського темного ринку, що

називається бізнесом. Присутні дами заворожено проводжали його невисоку, але міцну, струнку постать боксера; чоловіки мовчки очікували, не знаючи, як діяти далі; більшість була без зброї, а у кого вона і була, то швидко користуватися ніхто не вмів. У Андрюхи під лівою пахвою теліпалася жовта кобура, а за поясом стриміла рукоятка «стечкіна». Махмуд не приховував автомата-пістолета типу міні-«Узі», що теж ховався під курткою, так, що та частина одягу підозріло і загрозово відстовбурчувалася.

Борис примирливо перевернув долоні. Натовп засміявся, Лямур обійнявся з Борисом.

— Вітаю, Борю. Бажаю всього найкращого. Нехай вашу сім'ю береже Бог!

Гості задоволено зачмихали. Бабахнули пляшки з шампанським. Хтось ревував «віват», але Лямур не зважав на простягнуті руки з келихами, а кілька хвилин стояв, засунувши до задніх кишень долоні, відкопиривши губу, і, як всім здавалося, упивався своєю нетривкою, до смішного мізерною перемогою. Тільки його погляд блукав головами. Ілона відхилилася назад, спостерігала за Андрієм з напівсутіні, тому невідомо було, чи хвилюється вона, але те, що їхні погляди пересікалися, то це було точно, як і те, що Андрюха внаправду замислив щось. Іноді присутнім видавалося, що для Андрія та Ілони існує оцей простір, і вони в міру своїх почуттів і вчинків, непередбачених дій, окупували його, похвилинно терзаючи невідомість нудною мовчанкою.

— А зараз до столу! До столу, дорогі гості, — зацокотіла свекруха, обіймаючи за талію Нору.

Гості зіжмакали цю тривалу паузу, загрыкавши стільцями. Проте Лямур уперто продовжував стояти, засунувши руки до задніх кишень джинсів, накопуючи губу. Борис спробував порушити цю неприємну мовчанку і люб'язно, трохи грубовато запитав:

— Щось не так, Андрію?

Лямур прокашлявся в кулак, зігнувшись і затрусивши плечима, потім глянув знизу вгору на Бориса, — він був на півголови нижчим, але ширшим у плечах, значно молодшим, — і, протягуючи розбірливо слова, добираючись з трудом до зрозумілої відповіді, заговорив:

— Братани, мені б не хотілося починати, але кілька годин тому якісь попадді чи монашки, хрін їх розбере, з католицької місії, правильно, знайшли Лаврентія. Всі, ну хто не знає, той нехай розкаже кожному, хто він такий, цей Лаврентій. Він ледь живий, і не знають, чи оклигає. Значить, його побили. Сильно побили. Перед цим у мене з ним була розмова. Досить неприємна, але не ворожа, тобто... — Лямур осміхнувся знову, якось зігнувся, почухав потилицю. — Майже не ворожа. Склалося так, що я зобов'язаний цьому чоловікові життям... Ви знаєте і розумієте, ви знаєте, і не мені вам розповідати, коли це трапилося. Маю надію, ви всі добре поінформовані? — Він обвів усіх хитрим поглядом, з лукавими іскорками сміху в самих зіницях, і хто знав цей погляд, той розумів, що доброго вже чекати нічого, лишалося сподіватися, що гнів упаде на плечі чи голову когось іншого, якщо не самого Лямура; хто добре його знав, той давався диву: як Андрюха може так багато говорити? Але він і сам дивувався, звідки беруться слова, бо навіть до останнього моменту не думав, що почне тягнути

за Лаврентія. І він продовжував, уже трохи випинаючи груди: — А значить, повторюю, я йому зобов'язаний. З багатьох причин мені б не хотілося починати гнилих, не чоловічих, не мужських розбірок. Бо надто поважаю цю сім'ю, котрій багато чим зобов'язаний, щоб скоїти щось нехороше, і навіть по такій причині, як сьогоднішнє свято. Тому прошу, нехай той, хто це зробив, просто відшкодує енну суму на ліки. І на тому пов'яжемо.

Борис стояв, пробиваючись потом, хоча того страху, тієї безпорадності, як по приїзді, в ньому не було. Він перехопив безжальний погляд Ілони, що світив на нього з-під колони, переконуючись, що вона справді до цього не причетна. Облизуючи губи, машинально обтираючи чоло, він спробував загладити неприємну тему і взяв за лікоть Лямура. Андрій вивільнив руку, глянувши небесними своїми очима на гостей.

— Андрію, потім все вирішимо...

Проте молодий чиновник, той, що і розпочав бузу на дамбі, виліз наперед, схаркнув демонстративно під ноги Лямуру, закричав, викочуючи і вивищуючи голос до єхидного тону:

— Слухай, бик, це я його метеліл. Зрозумів? Зараз вали звідси, поки не одірвали тобі вуха...

Далі Лямур узяв клерка за вуха, підняв різко, що аж хруснуло, підніс до самого обличчя і зашипів:

— Завтра ти принесеш свої вуха разом з тисячею баксів у католицьку місію. Зрозумів?..

Але чиновник нічого не зрозумів, принаймні він засукав ногами, завовтузився, і Андрюха поставив його на ноги. Буцнув головою. Ніс з'їхав кудись вліво, потім повис, мов чужорідний, на шкірці. І тільки тоді клерк закричав, завив голосно, як

побитий пес, завалившись на чотири кості. Публіка загула, але, слідкуючи уважно за Борисом, вловила якийсь сигнал, тихо, двома строями рушила до банкетного залу, лишаючи Лямура, його товаришів і знівеченого клерка наодинці.

До Лямура ніхто не вийшов; напевне, Андрюха Лямур чекав саме на це, але Ілона, яка зійшла східцями і сіла поруч з ним, оповита забутими запахами, поклала на його гостре коліно свою легку, як пташина лапка, руку, примирливо звернулася:

— Ну що ти хотів цим сказати? Чого ти добився?

Андрій шалено закрутив головою, як у дитинстві, як тоді, як завжди.

— Вони не лишилися. Вони пішли. Вони не лишилися... Вони пішли, — він наче зізнавався сам собі: вони не визнали мене, вони покинули мене вчергове.

— Ходім. Ще можна все змінити, — Ілона поцілувала його в щоку. — Я так довго тебе не бачила.

Її невеликі, відтінені червоним, красиві груди важко здіймалися, тремтіли; вона дихала збуджено, але голос, навіть для неї самої, звучав далеко.

— Іл... Іл... Іл... Ну чому воно все так...

— Не роби дурниць. Ти знову наламав дров. Для чого тобі був потрібен цей ублюдок, що живе побіля озера?

— Напевне, ні для чого... Сам не знаю, — тихо сказав Лямур, розуміючи, що слова зараз нічого не важать. — Але я їх ненавиджу...

— То треба вибрати щось інше, ніж той вошивий мужик.

— Він мені врятував життя. І це не дає мені спокою. Здається, я б його сам пришив, так воно мені не дає спокою.

— Тьху, — зовсім по-простому відповіла Ілона, вона підтягнула сукню, оголивши ноги.

— Ти гарна, Іл. У мене ніколи не було жінок, гарніших і розумніших за тебе... Ні, щось інше. Тут не підібрати слова. Це як спиш з рідною сестрою, але трохи інше. Воно страшне, потворне, прекрасне водночас.

— Перестань... То все минуле, — очі у напівпітьмі волого загорілися.

— Навряд... Я дуже скучаю за тобою... Дуже... — Він ткнувся стриженою головою у груди, і вона провела по ній своїми довгими пальцями.

— Тобі треба вибирати, куди йти, Андрію. Не інакше. Борис може зробити висновки, якщо, — вона осіклася. — Іди... Іди...

— Ти хочеш мене?

— Так, — чітко і ясно сказала вона. — Але не дам тобі, Андрюша. Ти зробив свій вибір...

— Я його давно зробив...

Махмуд, що сидів у далекому кутку на кріслі й попивав шампанське, сказав:

— Нам треба мотати, бос. Бо будуть кранти... Канець...

— Зараз, — тихо сказав Лямур, поцілував рвучко Ілону і пішов, полишивши її сидіти на східцях у глибоких брунатних тінях, з піднятим догори печальним, по-справжньому печальним обличчям.

Так, потім гості помчали, погойдуючись у м'яких сидіннях авто, повз площу, рівними рядами домів, з прапорами на флагштоках, а велика мельхіорова хмара тонким витягнутим язиком пролягала над передмістям, й Ілона з дитячим захоп-

ленням слідкувала, як все складається, наче хтось дослухається до її дій, до її бажань.

— Банальна логіка кінця, — тихо прошепотіла вона, запалюючи міцну сигарету, виводячи авто на пустирище. На дамбі вітер гуляв рудою пилюкою, перемішаною зі снігом. Дорога обривалася біля самого монастиря і зараз лежала розквашеним брунатним широким полотном, якщо глянути крізь вікна, то закривала лобове скло; дорога підмерзала, і кавалькада машин, декотрі з відкритим верхом, легко загуцикала колесами по підмерзлих вибоїнах, кавалках рудої глини. Гості, забачивши степ, що лежав білий аж до самого краю, до самого міста, яке підпливало у бурштині електричного світла, весело загукали, пускаючи навпрошки могутні машини, привезені з Німеччини, решта продовжувала виграйкувати по дорозі. Але нарешті всі зупинилися біля котловану, вірніше, біля невеликого урвища, де стояв млин, який зараз чарівно і несподівано, казково і лячно горів, наче від ілюмінації, десятками ліхтарів, проведених сюди, швидше за все, мормонами; вогні тягнулися тонкою ниткою аж до самого озера. І от гості, одягнені в шовк, дорогу шкіру, взуті у наймодніше шикарне взуття, збилися купою, а затим розтяглися біля урвища над самим озером, а під ногами у них лежав майдан, підтоплений людським духом.

Вони побачили кількох монахів, що чорними круками, зігнуті, сердито походжали вздовж озера. Вони призупинялися, вимахували руками, показували кулаки або згинали характерним жестом руку в лікті. Мормони стояли купкою повіддалік, не перемовлялись, а лише випускали пару з рота, видно, кидаючи образливі слова, що ані монашому чину не годилося слухати, ані братам Мормона. А гості стояли, дивилися поверх

їхніх голів на язики, криваві язики сонця, що розпушувалися, двоїлися у темних озерах, зрідка глипаючи на юрбу мормонів, де з усіх вирізнявся Льопа у широкополому чорному капелюсі, довгому плащі, в нетерплячці смикаючий ногами, весь зібраний, наче кішка до стрибка за жертвою. Нарешті один монах зробив жест. І цей жест викликав хвилю непідробного захоплення юрби. Монах підсакав ризу і показав блілого одвислого прищавого зада братам Мормона. Інші двоє застрибали, як павіани, рубаючи руками повітря і хрестячи направо та наліво, харкаючи, витягнувши шії — хто далі дістане. Натовп аплодував, свистів, улюлюкав. Монахи загрозово позирали на млин, на мормонів, але оком не повели в бік гуляючих, так, начебто то були їхні союзники. Але ось щось у їхній поведінці змінилося. Кілька кудлатих кремезних чорних тіней виповзло з червоної рогози. Сніг заклубочився від монастиря. Ще кілька трохи нижчих зростом чорноризців скотилося прямо під ноги сектантам. Хрясь! І один з братів, підстрибнувши на місці, зловивши велетенський кулак вгодованим писком, поїхав спиною по втопаному снігу. Льопі натягли на вуха капелюх. Маленький кривоногий монах з боксерською швидкістю затузив його в пузо. Льопа вертівся, проте стояв непохитно, вимахуючи руками, як вітряк. Монахи хапали за чуби мормонів, витягували з натовпу і дубасили вправно так, що луна котилася вибалком, їхні здоровенні кулаки молотили по-селянському. А мормони отароу тупцювали на місці. Вони не тікали, не оборонялися, а продовжували дрібним кроком відходити до стіни старого млина. Вони відступали, полишаючи по одному на розтерзанні чорноризників когось із своєї братви. Так продовжувалося хвилин п'ятнадцять, доки Льопа не здер із себе

капелюха, жбурнув його вперед і одним гарматним ударом звалив у сніг найбільшого православного. Мормони в один голос завили і клином рушили на отетерілих чорноризників, які вже зачули радість перемоги. Тут-таки все перемішалось. Хрясь! Бабах! Трах! І купа навалилася на купу. Ноги, руки, голі зади. Потім у повітря полетіли шматки риз, клоки борід і патлів. Всі розсипалися на снігу. Льопа, навіжено волаючи, душив кривоногого монашка, забиваючи йому пельку снігом. Двох інших за ноги тягли топити до озера, а ті лише богохульно матюкалися, харкалися, тицяли дулі. Решту чорноризників притиснули до стіни. Хтось вже сукав мотузкою і кричав, що будуть вішати богопродавців. Тлусті, без жодного виразу на обличчі мормонівські баби заспівали якихось пісень, подібних на псалми, тримаючи чинно на грудях книжки пророка Мормона. Зараз вили чорноризники. Вони уперто не хотіли визнавати свою поразку. Двоє чи троє купалися в озері. Двоє братів відганяли їх кілками, щоб ті не приставали до берега. Вистромивши бороди, гребучи по-собачому лапами, вони намагалися дістатися іншого, але й там їх мормонівська дівтора відганяла мерзлим груддям. Скоро притягли ще трьох. І зараз вода темно кипіла від людських тіл. І вже готовий був Льопа виголосити повчальну промову, як у гурт вклинився новоприбулий захеканий загін чорноризників на чолі з самим настоятелем. Настоятель підсукав рясу, і нога, взута у модний лакований черевик, з рипом врзалась у гузно самому Льопі. Льопа квакнув, розтягнувся на снігу. Дрючок переламався на його горбу. Чорноризники запрацювали молотобійцями, хекаючи від люті й бризкаючи слиною. Вони хапали мормонівських бабів, здирали з них одяг, топтали. Мужчин давили руками.

Настоятель, вирячивши очі, благоговійно трусячи бородою, заверещав:

— Скопі їх, братья!

І чорноризники кинулися стягувати з преподобних братів штани. Це останнім додало сили. Вони збилися в клин разом з бабами, що трусили голими цицьками, і посунули на православіє, посипаючи ряди його груддям і книгами пророка Мормона. А натовп на урвищі збільшувався. Спочатку зібралися соснівські мужики з жінками. Потім прибігла пацанва. І тут щось трапилося. Трах-бабах! Червоний язик вогню, дим вирвався з-під ніг атакуючих. Те ж саме, той же вибух, у монахів закурілися рясни. Бабах! Трах! Запах сірки, пороху! Вереск і крик! Настоятель вертів головою, шукаючи длань, що послала вогонь. Але тут двічі гуркнуло під ногами, підкинуло настоятеля, мов гумовий м'яч. Натовп галасував. Скільки то радості! Справжнє свято. Трах! І двоє, підскакуючи, димлячи рясинами, полетіли до озера мочити зади. Бабах! Мормонівські ряди похитнулися, заскавуліли протяжно баби. І юрба поперла, забобонно оглашаючи степи криком. Бабах! Ще кілька жертв покоїлося в снігу. Решта чорноризників з переляку застромила голови у сніг. Інші стояли на колінах, відмахували опасисті хрести, простягаючи руки до неба. Всі враз у цьому гуркоті й диму разом з мормонами почали ревно молитися. Але шквал вибухів не вщухав. Гур-гур! Завили пси на сусідніх дворах. А колишні вороги зараз на снігу відбивали поклони. Мормони простягали руки до неба, монахи трамбували лобами сніг.

Натовп влаштувався, як на футбольному матчі: передавали пляшки з пивом, забивалися кожен за свого вибрано-

го героя. Люди сперечалися, потирали руки, під'юджували нападаючих. Вони билися об заклад, бо дійство таки було варте, на їхню думку, будь-якого закладу. Але тут трапився конфуз. Серія вибухів у обох таборах противників почала розпорошувати їхні сили. Коли роздратовані соснівці почали шукати винуватців, то ними виявилася ватага башибузуків, які запускали китайські петарди та шутихи, власноруч перероблені для більшої дії. І вони заспокоїлися. Продовжували дивитись, як люди у вогні й диму повзають і віддають молитви, не зважаючи на жодну конфесію. Натовп застиг в очікуванні чогось більшого. Натовп стояв на узвишші з відчуттям власної гідності. А внизу гасав Льопа і горлопанів, піднімаючи на битву своїх братів. Настоятеля виносили, бігом, як під артобстрілом, за руки та ноги двоє його правовірних. Чорноризники дригоніли тілами, обіймалися, ворушили бородами, без будь-якого набожного страху. Одні справляли нужду з перляку, інші намагалися сховатися в старому млині, але туди їх не пускали. Скоро на полі лишилося одне дрантя, пара мормонів, пара чорноризців та ще побахкували, майже без ефекту, петарди та шутихи.

Далі розповідають, що юрба глядачів похитнулася, заколисала головами, розступилася двома хвилями; лишилися стояти тільки гості Бориса, недоумкувато, як люди, що зачули небезпеку, завертіли головами. І тут побачили, як Борис, захлинаючись кров'ю, харкаючи згустками на білий сніг цілими кавалками, повалився спиною, впав на лікті, знов на спину, судомно скарлюченими пальцями згрібаючи сніг, засовав відразу двома ногами, і перш ніж до нього підскочили

на допомогу, застиг у неправдоподібній, як зламана лялька, позі, вирячивши свої сірі очі, де ще плавало золотисте сяйво ліхтарів, у чорне розкрилля неба, а вітер ворушив чуба. З горлянки ще свистіла кров, хоча тіло вже вивільнилося і для стонного ока стало чужим, непотрібним і бридким, як і кожен труп. І тільки тоді заголосили баби.

Пшикнуло ще кілька петард. Все затихло після окрику: «Швидку!» Вітер гудів степом, над соснівським парком, розхитуючи патлате гілляччя сосен та ялинок. Ілона підійшла, вийшла з тіні, ступила крок, постояла, знову пішла, пропала в тіні. Чорна шуба з соболів відкинута на плечі, вітер ворушив йоршик волосся. Вона зупинилася, подивилася на Бориса, постояла і спокійно, похитуючись на шпильках, подалася до авто, зронивши дорогою слово. Натовп передав це як слово «амінь». Але ніхто того не чув. Головне, всі помітили, що вона ніколи ще не була такою вродливою, як сьогодні. Матова шкіра, розпашіле обличчя, палаючі очі, а на всій її постаті — нічна тінь.

«Швидка» підскочила за десять хвилин — з пагорба, набираючи швидкість. Ілона побачила, як мурашвою метушаться люди. Розповзаються жовтою плямою світла чорними моцаками, розтягуються до топтаних стежок, пропадають у темряві; полізла у скло швидкісна траса, холодний вітер задув бронзове волосся Єви, вибіливши зосереджене, далеке і відсутнє її обличчя, вона думала, напевне, про кохання і смерть або про останнє зовсім не думала, тримаючи за руку наляканого Вучетіча.

— Холодно. Увімкни обігрівач.

— Так, — тільки і сказала. Додала: — Зараз на дачу. Не хочу в той свинюшник. Треба розслабитися. Так багато всього сьогодні вирішилося.

Чорна ніч гула під тугим вітром. Вучетіч нюхав кокаїн. Йому не хотілося говорити, але він набрався духу і запитав:

— Де Душечка Гоша?

— Повинен бути на дачі. Скоріше за все, вже там, — відповіла Ілона.

— Ну й осінь, — знайшовся Вучетіч.

— Він мертвий? — несподівано запитала Єва.

— Мертвіше не буває. Мертвіший за всіх своїх предків. Чумирло.

V

Другу половину весни Лаврентій доліковувався у соснівській лікарні. Лікарнею називався одноповерховий сарай сірого кольору, що колись призначався для «хіміків» та «зеків», але якось воно повелося, що туди і надалі запихали найупослідженіших громадян, а ще далі, з інфляцією, добру частину передмістя. Лікарню ту називали «підаркою» або собачим місцем. Собачим його називали тому, що місцина ця невідомим чином приваблювала з усіх закутів собак для злучок. Ще в повоєнні часи місцева пацанва задля розваги розстрілювала з рогаток і самопалів псів та сучок, що нюхалися і лигалися на пустирищі в незвичайно великих кількостях. Трохи пізніше, коли на пагорбі підняла стіни ця знаменита будівля, хворі визбиравалися на крихітних балкончиках, щоб половити гав

та потішитися собачим щастям. Вони курили, з відстороненим виглядом чудувалися одноманітності природних методів. А от чому «підарка», то, напевне, з великої неприязні до самої лікарні, а ще, можливо, причиною назви стала репутація головного лікаря Миколи Санича, зовсім бездарного, але з великими естетськими уподобаннями і непомірною любов'ю до осіб чоловічої статі.

Половину весни за перегородкою, якраз поруч з ліжком Лаврентія, Микола Санич содомствував з молоденьким батюшкою Єпіфаном, якому власноруч висмикнув на пальці ноги врослого нігтя, і тому той вже другий місяць знаходився на стаціонарному лікуванні. Вони пронизливо пищали, мов ті щурі, часто пристрасно шепотілися, майже захлинаючись, іноді істерично лаялися, галасували переважно вночі, коли збуджувалися до неймовірного; тоді з-за тонких картонних перегородок чулися кінокартинні айки та зойки. Цілі тиради слів, що нагромаджувалися купою, перемішуючись з дивними екзотичними назвами, соснівським, навіть столичним мешканцям незрозумілими, як назви кратерів на Місяці, і знайти їх все одно, що нужник на Хрещатику за нічного часу. Микола Санич мав зовсім не естетичну зовнішність: кавалки сірки вилазили з вух, куцисті ніздрі, сльозливі вибалушені сірі очі, рідке сиве волосся, котре він намагався вифарбувати у каштановий колір. Єпіфан був худеньким, майже підлітковим, зі впалими грудьми, ріденькою борідкою, сумирним поглядом світло-карих очей. Вдень він щось набожно бубонів на своєму ліжку, а вночі вештався, мов той сомнамбула, вузеньким коридором з прогнилою підлогою, віконцем, що сліпо мружилося десь під самою стелею. Єпіфаній у лікарняній їдальні отриму-

вав найкраще. Тому попа недолюбливали. Особливо дві дебелі, мов кимось однаково зліплені, бабери — Ніна та Ася. Здорові, тілисті, весь час піт лився з них градом, тримаючи по білому батону в руках, вони гучно, крізь набиті роти, на всю палату перегукувалися, закінчуючи кожне сказане речення «тю-ю-ю-ю, ти глянь, яке чмо». Чутливий Єпіфаній оте «тю-ю-ю-ю» приймав на свій рахунок. Проходячи до своєї окремої кімнати через палату, перегороджену ширмою, — одна половина для чоловіків, друга — для жінок, — він прискорював крок, і його щоки, й так червоні, робилися буряковими; він тупив зір, трусив рідкою борідкою і щось швидко-швидко говорив. Лаврентія ж поклали так, що ліжко його стояло на розхресті, і йому хоч-не-хоч, а випадало бути свідком усього лікарнянського життя. Старіючи, Микола Санич починав якусь зовсім незрозумілу вовтузню: то затівав ремонт, то переставляв убоге начиння, то бігав на пошту, добиваючись чогось від центру. Тоді Єпіфаній з тоскним виглядом ходив з палати в палату, нервово потрушуючи борідкою. І весь час старанно молився. Молився він досить своєрідно: просив у Творця смерті ворогів Великої Росії, особливо щоб він своїм перстом покарав Папу Римського, усіх уніатів, проклятих бандерівців, мельниківців, петлюрівців, націоналістів, Америку. І до того щирі його були молитви, що вже через два тижні Ніна та Ася підібралися до нього та сповідалися у своїх гріхах.

Так Єпіфаній здобув прихильність у слабкої половини барака, що чомусь називався лікарнею. Микола Санич пиряв приміщенням, несподівано зупинявся посеред палати, наче громом уражений, пронизливо дивився на батюшку, а потім шепотів: «Ах Єпіфаша, Єпіфаша, я вже й забув про тебе... Ла-

почка. Скоро я. Не сердься...» Нінка, найдурніша з бабів, проковтнувши кавалок білого батона з маслом, загутніла: «А про що ето он?...» Очі у неї підозріливо звузилися, вона міряла Єпіфашу злим поглядом, нічого не пробивалося в її черепі, Нінка заспокоювалася, пам'ятаючи батюшчине благословення.

Лаврентій важко приходив до пам'яті: за ним майже не слідкували, і аби не католицькі сестри, що випадково прибули до Соснівки, дивом заслала їх сюди доля, він би не вижив. Сестри знайшли понівеченого Лаврентія, виходили його, а потім влаштували до лікарні, наївно гадаючи, що йому там буде краще. Якийсь час вони гуртом, шестеро, навідувалися до лікарні, але скоро шипіння отця Єпіфанія і випадки Миколи Саніча припинили ці відвідини гуртом. Ходила одна Юлія, двадцяти років, з чорним як смола волоссям, фіолетовими, чистими, завжди додолу очима. Вона приходила, сідала біля Лаврентія, перед цим виклавши нехитрий харч до тумбочки, і читала щось зі Святого Письма, а Лаврентій лежав мовчки, ковзаючи ледь вловимою усмішкою, світліючи обличчям. Вона приходила щосереді і щоп'ятниці. Віталася, клала поживу в тумбочку, щось говорила до Лаврентія, а він відповідав короткими словами, червоніючи, наче дитина. З часом він досить зміцнів, щоб сидіти. Тоді всі бачили у ньому якусь зачаєну тривогу, особливо коли приходила середя. Він кістяною гребінкою розгрібав волосся, витягував свою кишенькову потріпану Біблію і, ворущачи губами, читав. Він навіть не приховував своєї радості, коли приходила Юлія, поляскував великими долонями по колінах, ледь похитуючись, і вона непомітно усміхалася, ледь хриплим голосом, що нагадував простуджений, справлялася про його здоров'я, запитувала, чи чогось не треба.

Чи, може, йому тут незручно, то місія підшукає інше місце. Лаврентій підіймав догори свої чорні рівні брови, відповідав трохи грубувато:

— Інше місце, сестро? Для такого, як я, скрізь однаково.

— То й добре, Лаврентію. Хіба Бог послав нас на землю, щоб ми шукали там, де тепліше?..

— Тож-бо, — задоволено гугонів Лаврентій, нарешті потішений, що йому не підспівують, не клянуть, а розуміють.

Далі вони сиділи мовчки, іноді читаючи Святе Письмо; вони роз'ясняли щось одне одному, кивали головами, потім пили чай з пряниками і ділилися тими пряниками з усією палатою.

Одного разу, після невдалої спроби заволодіти увагою Миколи Саніча, Єпіфаній підступився до Лаврентія, що сидів у широкій сорочці та одних лікарських підштаниках, причесаний, з постриженою бородою, якийсь помолоділий, і заявив:

— Ти чого з супостатами і зрадниками водишся? Вони слуги сатани! Хіба не знаєш?

— Ти на свою церкву подивись. Вона на рівні жандарма і попа. Хто вам дав право пускати світську владу у володіння, керування церковними справами? Сказано ж, кесареве кесарю, а Боже Богові. Хіба ти не читав, а чи не знаєш, що ваші лобизали царям ноги і царі у вас були головою церкви? І кров нашу проливали, кадячи з амвонів. Для чого народу така церква? Хто тоді супостат?

— Ти бомжара і розстрига немитий. Тебе предали анафемі, а ти мені мудрості розказуєш... Ось я тобі... — І Єпіфан трусив борідкою, але зі страхом, бо, не зважаючи на хворобу та ху-

дорбу, від Лаврентія перла якась дика сила. І погляду Єпіфан лякався більше всього.

— Ну, це як кому Господь Бог поклав. Тут ти, може, правий. А так брись, лукавий, з-перед очей моїх!

Цього, зізнатися, Єпіфаній не чекав, бо в його очах Лаврентій був лише безпритульним, бомжем, доведеним до скотського існування, а значить, ні порядної мислі, ані сили супроти у нього не може бути; значить, загнана життям і Богом скотина, на котрій він, Єпіфаній, зможе показати свою мудрість, розсудливість, звеличивши себе в очах хворих, а також надолужить час, намарно витрачений з Миколою Саничем, — як не крути, а неповноцінність стосунків почала проявлятися надто чітко, щоправда, соснівці мало цікавилися його уподобаннями, радше для них це не мало значення, як ото собачі злучки, що їх можна споглядати з балконів теплого весіннього дня, мружачись від безтурботності, множачи свою зверхність великого завойовника цього світу. Єпіфаній не займав їхні твердолобі черепи: те, що не можна покласти в рота або скористатися в будь-який спосіб, викликало неприховану нудьгу; тож суперечки Єпіфанія, з яких він виходив, наче побитий пес, навіть потішали їх, хоча однозначно вони приймали бік православного батюшки, бо на них магічно діяли слова «Велікая Росія», а ще тому, що пастир приходу Єпіфаній залюбки, за добре ставлення відпускав гріхи і благословляв найзапекліших безбожників, яким з нудьги чомусь надумалося влізти під хрест. Проте і Лаврентія вони слухали краєм вуха. Молодші навіть вигуками підтримували старого, як вони називали, бо, не маючи повних п'ятдесяти років, Лаврентій виглядав вкрай виснажено, хоча був статний, невисокий на зріст, з прямим,

відсутнім поглядом чистих очей, в яких переливалося світло. Говорив він мало, але з достоїнством та вродженою благородністю, від чого між ним і соснівцями пролягала нездоланна перешкода. Молоді його підтримували за впертість у поглядах, наче він був їхнім. Але це тільки так, поверхово. Аби не сестра Юлія, то він би так і лишався самотньою брилою серед цього паводку забрьох, крадіїв, п'яниць і гомиків, що заповнювали соснівську лікарню. Від гніву соснівців його рятувало ще й те, що між Єпіфанієм та Лаврентієм стояв офіціоз. Вірніше, на боці Єпіфанія: з міліцією, владою, сильним апаратом, який полишила ще та, стара держава, до якої вони не те щоб пошанно ставилися, а і ненавиділи, боялися. Тому десь у глибинах їхнього сірого мозку вони віддавали перевагу Лаврентію, а перед Єпіфанієм кланялися і читили його, наче саму смерть.

Лаврентій жив непомітно. Це теж рятувало його, але не від виверткого розуму Миколи Саніча, що початком підсилав до нього Єпіфанія, а пізніше, коли все вкрай обридло, небезпека з від'їздом монашок минула, сам почав терзати Лаврентія немічними, безкровними, але блискучими назвами, викручуючи речення, лаштуючи логічні конструкції, що розсипалися від одного удару.

Юлія приходила завжди вчасно, шурхочучи випрасуваним своїм темним одіянням, ховаючи свої блискучі, підсвічені молодістю очі; крізь рясу було видно стрункість її тіла, її гнучкість, яка, здається, чинила супротив строгій обітниць, — і тут Лаврентій відчув, що його опосідає сум. Він подумав, що ловить слова її, як вітер, вслухається в її ходу. Навіть запах простого вбрання викликав якийсь радісний, майже дитячий зойк у душі. Він спостерігав, як вона йшла, легко, без

напруги, і говорила слова, сидячи на плямі світла, легко, без плотьоядності усміхаючись; так усміхалися не для когось одного, а для всього світу, а світ у Біблії був Божим, хоча і страшним. Він радів її появі, як радіють діти вітрові, як дитина, він відкривав у її словах щось більше, ніж було вкладено в його голову, принаймні йому так видавалося; він почував себе незграбним, пихтів, червонів, коли мова заходила про сторонні речі. Отак сидів та думав, що б воно могло означати, а вона дивилася на нього широко відкритими фіолетовими очима, ледь душачи щирий сміх подиву: як така доросла людина може не знати простих банальних речей. Тоді він сам сміявся з себе, ляскав по колінах, щиро брав її за руку, яку вона повільно, але впевнено прибирала, і він вибачався, а вона говорила: «Нічого, нічого, нічого», — мовляв, це ж ти, Лаврентій, від тебе нічого поганого не може бути. І він заливався світлим щастям від того, що його розуміють, не плюють в обличчя. І коли вона захворіла, сталося те, чого він найбільше боявся. Прийшов час, і сум заволік його очі; глибокий, так, що навіть не відчувалося дна, — таким чорним був для Лаврентія. Він сам не відав, безпорадно дивлячись у пустош за вікном, чому світ, такий чудний і віддалений, наблизився до нього і став вуркотіти надокучливо, заливисто та безжально, як то буває у порожній хижі, продутій наскрізь вітрами, він ловив цю печаль, яка надходила до нього, як прохолода у спеку, але не полишала розуму, змушувала часто битися думку, і тому він вловлював неблаганний знак, що відмовляв йому, посилав, окутуючи плечі, щось велике, а потім в одну мить відбирав. Лишав він і якесь пекуче терзання, що посеkundно наповнювалося світлою радістю. І тоді ця срібна печаль, що йшла сві-

том, зникала. Юлія прислала йому то хрестика, то вервечки через сестру Клементу, зігнуту роками, з гачкуватим носом монашку; іноді це були світлини святих або Діви Марії. За час її хвороби Лаврентій несподівано набився до столярів на роботу. Там і пропадав цілими днями. Він теслював, ладнав стільці, різав спинки для крісел. Він полюбився теслям, і вони його часто лишали сторожувати комірчину, що знаходилася в лікарні під патронатом самого Миколи Саніча. Цей качконосий лікар погрожував виписати Лаврентія, але скоро побачив, що користі з нього тут більше.

Неочікувана радість зробила його ще відлюдькуватішим, наче Лаврентій боявся розхлюпати своє щастя, зовсім нетривке, яке не помістити у загальне розуміння людських пристрастей, приторно-солодких звичок. В очікуванні Юлії він рахував дні або розгортав полотняного згорточка, виймав довгастий якийсь предмет, гладив, ні, тільки-тільки доторкався пальцями. Баби чмокали язиками, зазираючи за штору, щоб підглядіти, і, нічого путнього не визиривши, пожовуючи незадоволено губами, поверталися до своєї палати. Одного разу Єпіфаній спробував пробратися до тумбочки. Його сполошив якийсь гамір, чи то з переляку, чи то навмисне він розірвав світлину з Дівою. Як обпечений, він кинув на підлогу, прямо до ліжка Лаврентія порвану листівку, а сам чкурнув до себе, в окрему коптьорку. Лаврентій повернувся від теслів. Подивився на вчинене, але нічого не сказав. Він взяв до рук клаптики паперу, довго сидів, стуляючи їх, і погляд у нього робився важким, мов хто його сірі очі налив свинцем. Він просидів так до ранку, мертво втупившись у порвану світлину, лише губи ворушилися, порепані за ніч від нелюдської напруги. Очі

у нього налилися червоним і під ранок бризнули сльозами, що побігли порізаними зморшками щоками швидко, двома струмочками. Баби й мужики шепотілися, значимо піднімаючи догори брови, смикаючи плечима, кахикаючи в кулаки. Лаврентій, не кажучи й слова, подався до теслів і невдовзі повернувся, тримаючи зліплену клеєм світлину. Відтоді вона стояла на тумбочці, опираючись на потертий томик Святого Письма. Від того випадку Лаврентій ще більше спохмурнів, але чистий і радісний, наче крик дитини, вираз в його очах не зникав.

Здавалося, він переживував ту печаль та тугу, — ходив, міцніше ставлячи ноги на підлогу, розправивши плечі. На рип дверей реагував миттєво, не приховуючи ні від кого, що весь в очікуванні. Але приходила сестра Клементина. Він радісно її зустрічав, але очі шукали, зависаючи в повітрі лагідними сірими скельцями, чогось іншого, начебто те, що зараз відбувається, є помилкою, зараз все проясниться, і Юлія знайде, шурхотячи своїм монашим вбранням. Клементина перехоплювала той погляд, кивала головою, навіть трохи скрушно, але без осуду, такого зрозумілого усім людям, говорила м'яко, закриваючи молитовника на закладку:

— Сестра Юлія скоро, слава Ісусу, стане на ноги.

Юлія жила не серед показних, не серед яскравих парникових квітів цього блискучого, як скло, світу, готового тріснути, розлетітися на друзки, зрізаючи все живе на шляху; вона невідривно була живою істотою в ньому самому, вона була не частиною його, а його прихистком, з якого він не пив ані крові, ані наснаги; він носитиме те тремтіння в собі, знаючи, що воно довіку житиме в ньому, і нічого світ не зможе зробити з тим

животворним, бо їх поєднало те, що люди називають Богом, те, що є початок і кінець, що є безкінечністю, яка владарює над усім живим, що має дух; він з відчайдушною впевненістю знав, що скоро вона зникне, як злітають з небес хмари, але лишить-ся тут, у цих спаскуджених краях, де йому суджено знайти кінець. І вона житиме, пішовши кудись в невідомість земних доріг, у ньому, разом з кончиною, разом з вірою у вічність, що відкривається будь-якій людині, коли вона з останнім зойком покидає землю.

Він стояв або сидів перед сестрою Клементою, як запитальний знак, а вона продовжувала говорити, журкочучи словами, втішаючи його німим розумінням, як і Юлія розуміла те, що виникло між ними. Нарешті він був відкрив рота, щоб запитати, але Клементина притулила палець до уст.

— Для чого тобі запитувати, коли ти сам знаєш? У вас одна дорога — до Бога. Тож терпи те, що послав нам Господь.

— Іншого, сестро, не може бути.

— Скоро я пришлю її. В тому немає нічого злого. Блуду ви не творите. І що Бог послав, не може бути блудом. Тіште одне одного словом Божим.

— Саме так, — тихо і впевнено відповідав Лаврентій і слухав Клементу.

У Лаврентія ще не позросталися ребра, тому Микола Саніч заборонив ходити йому до теслів. Це опечалило Лаврентія. Вперше він дозволив непослух. Вночі крадькома він пробрався у комірчину і заходився стругати, клепати, наспівуючи під носа щось із псалмів. Вранці донесли головному лікарю. Сам Єпіфан, гордо трусячи цапиною борідкою, дивився, як

Микола Саніч репетує перед сидячим з винуватим дитячим виглядом Лаврентієм.

— Вон! Вон! Вон! — верещав Микола Саніч. — Я не позволю, щоби здесь распорядились бомжи! Випісать, і пусть себе мастеріт на помойке!

Все б закінчилося плачевно, аби двері в лікарню не прочинилися. В палату ввалило до десятка чоловіків, одягнених у чорні пальта та шкіряні куртки. Один, з голеною головою, з рубцем до вуха, крикнув:

— Хто тут головний?!

Микола Саніч задріботів коротким кроком до прибулих.

— Чим маю прислужитися?

Андрюха Лямур зміряв його поглядом, поморщив носа, тоді ухопив за фалди чоловіка, в якого ніс був заклеєний білим пластирем, підтягнув до себе.

— Цей поважний чоловік хоче щось сказати Лаврентію. Де Лаврентій, докторе?

Лаврентій підчовпикав до гурту дорого одягнених чоловіків. Він впізнав Андрія і привітався з ним майже поштиво, з сумом, і Андрій чуттям звіра здогадався, що тут щось негаразд, але не дав зрозуміти, лише звернувся до того, з заклеєним обличчям:

— Ну, Мітя, починай, — і стусонув його по плечах. — Давай, воно не так страшно.

Той, кого назвали Мітею, зробив непевний крок: очі його смішно лупали, бігали забинтованим обличчям. Він нагадував швидше блазня, і все, що відбувалося, починало набирати кумедних відтінків.

— Поп, — почав був Мітя.

— Він не поп, — писнув Єпіфан.

— Заткнись, — рывкнув Лямур.

Єпіфан опашисто поклав три хрести у бік монастиря.

— Лаврентій, я прошу в тебе вибачення...

— Далі, чого заткнувся?!

— Мої товариші теж просять вибачення... А ще я хотів...

Андрюха Лямур знову запротестував, ухопив за вухо Мітю, підтягнув до себе і зашепотів, широко, як риба ковтає повітря.

— Мені треба сказати щось йому наодинці, — протягнув жалібно Мітя, дивлячись на Миколу Санича.

— О! Будь ласка... Будьте ласкаві...

Вони пішли у глухий кут, вірніше, побрів Лаврентій, чимось незадоволений, та хто його запитував?

— А що з вашим колегою? — відчуваючи нюхом гешефт, поцікавився Микола Санич.

— Він пережив складну пластичну операцію. Поняв? — реготнув Лямур.

— Так, так, так.

— Ти не такай. Ти мені краще скажи, як ти поводишся зі старим. Будеш тримати його доти, доки я тобі не скажу... Або доки я живий... Утямив, гнида? — несподівано прошипів Лямур і крутнув за качиноного носа головного лікаря. — Інакше не лише носа, а і яйця одірву.

— Мугу, мугу, — кризь здавлений ніс продув Микола Санич.

Після цього інциденту, — ніхто не знав, що відбулося в глухому кутку, яка розмова між Мітею і Лаврентієм, — але

після того, як пішли непрошені відвідувачі, виносячи з собою запахи карнавальної ночі, десятки невідомих запахів, що їх жадібно нюшили хворі, Микола Санич зачинився у кабінеті з Єпіфаном. І вони прогарчали, простогнали, провили цілу ніч за тонкими перегородками, виливаючи поранену честь, віддаючись своїй пристрасності з тим пафосом, з яким викидають білі знамена або йдуть від позорного стовпа до шибениці. Ці два некороновані шибеники тупцювали, мов стадо голодних пацюків, дрібно попискуючи, відсапуючись, знову беручись за діло. Вони вважали себе чарівними у своїй омані, в своєму короткому щасті, що вигоряло з кожним статевим актом, проте наштовхувало на роздуми до того глибокі, що іноді самим хотілося в них поблювати. Тому вони й повторювали: «Ах ти підарюга старий! Ах ти моя жопа поморщена...» — «Ах ти попівський недоноску... Я б тебе прямо на причасті виїбав... Прямо на налої... Чи там десь... сучечка моя немита».

Того дня, перед самою Пасхою, дощ полив — чистий, яскравий, великими, як черешні, краплями. Сонце просвічувалося крізь дощаний купол, а земля швидко вбирала воду. Дощ шурхотів озерами, лисими курганами, піщаними дюнами. Баби пороздягалися до сорочок, а Ніна та Ася повиставляли свої здоровенні цицьки, хтиво підморгували мужикам, що дріботіли до сіней, щоб потягнути раз-другий смердючої «Прими». Тиша залягала від пагорбів, вже після дощу. Він дивився на той пагорб, подумки пестячи його рукою, знаючи, що за тим лисим, жовтим, невиразним пагорбом, якщо пройти півшляху повз Лагуну, повз здичавілий старий млин, повз соснівський парк, обтиканий жовтими куполами ліхтарів, потрапиш до одноповерхового глинобитного будиночка з пря-

мим хрестом, білого та затишного. Там була Юлія. І все повітря наповнене нею. І лише те, що є безкінечне, що не піддається ані людському розуму, ані логіці, що не йде назирці зі звичними пристрастями, — є любов. Так він гадав, вдивляючись у жовтий пісок пустирищ, де вже спліталися вихори, великі й маленькі, кружляли переколошкані круки. Так, він знав, що у нього не буде тієї звичної людської пам'яті, яка цупко тримає предмети, запахи, повертає це з цинічною ворожістю пустоти, коли світ весь ламається, а звичайна уява розвалюється, мов глиняна стіна, за допомогою якої людина відгородила собі предмет любові. Він знав, що буде тяжко прошити думкою простір. Але це нездійсненне, що дало йому радість розуміння, навічно лишиться, як тепло того безкінечно більшого, що охоплює весь світ.

Юлія прийшла під великою парасолею. Рухи у неї виважені, пальці літають метеликами, обтрушуючи краплі: запах дощу, запах воску, запах тепла на шибках. Лаврентій, ляскаючи долонями по колінах, сміється, і радощам його, здається, немає меж. Потім хутко витягує згорток, розмотує його і простягає Юлії статуетку Божої Матері.

— Господи Ісусе Христе, — вигукнула розпачливо, притискаючи до грудей статуетку, але пересвідчившись, що Лаврентій чи то хмуриє, чи то ось-ось сльози бризнуть з його очей, швидко, плутаючи слова, додає: — Ах, це гарно! Як це гарно...

Він тупить очі. Земля йому видається водою, а за спиною ніжно шурхотять білі хмари. Вихри на пустирищі схрещуються і розбігаються. Великі чорні круки висять нерухомо у небі, що поволі напивається спеки.

- Ти сам зробив?
- З Божою поміччю.
- Значить, сам.

І вони мовчать, наче світ безтурботно ліг під їхні ноги. А надворі, впившись коротко спекою, знову шумить, настає пає полотнищами дощ.

Так пройшов час до літа, без всіляких змагань, повернення в пам'ять, відлистуючи дорогоцінні дні, що гиніли в чорних клоаках буденності. Потім, коли прийде час, він якось з дурістю прогляне все пережите і, напевне, здивується, але після цього хліб йому буде не те щоби гіркий, а просто ніякий; світ, що вже наготувався розламати його навіл, пощезне, закаламутиться, лише велике, біле, зле чомусь сонце час у час, секунда в секунду буде дряпатися на горизонт, опускатися в чорну яму невідомості. О, тоді ще було далеко до тих днів. Він навіть не уявляв, зараз вдивляючись, любуючись складками одягу, рухами Юлії: здавалося, а може, воно так і було, що світлі кола пролягали біля неї. Вона говорила трохи хрипавим голосом. Він несподівано став боятися за неї. Юлія бліда, наче з албастру, стояла і читала зі Старого Заповіту; і тут йому прийшло в голову, що вона довго не житиме, що йому суджено пережити її; він жахався чіткості свого роздуму, свіжій свідомості, що проносила його кудись над пагорбами людського сумління. Вона розуміла його з півслова. Тому зупинила читання і якусь хвилину мовчала, притиснувши Святе Письмо до грудей. У повітрі сікли мухи. Спливав солоний і безводний серпень. Сонно говорили баби, вже зовсім інші. Вже виписали Єпіфанія, що перед цим намагався накласти на себе руки, і аби не Лаврентій, що нагодився по нужді, то за якусь

секунду Єпіфан сукав би ніжками у прогірклому хлоркою повітрі з цупкою дротинякою на шиї. Лаврентій гладив його по голові, а він плакав, каювся, кусав пальці. Єпіфан ще довго проживе, отримає багатий приход, скоро забуде про свою любов до великого руського народу, а так собі житиме, звично, як школяр, який забув вірша, нічого в тому не смислячи. Так і він оглашав свої нехитрі проповіді, сумно споглядаючи натовп, що відмахував хрести та бив чолом поклони; мабуть, він у такі хвилини іноді думав про Бога, принаймні вже ніколи не встрявав у суперечку там, де мало або зовсім нічого не розумів. Ночами, переодягнений, він блукав біля військових казарм у надії зманити якогось курсанта, і досить успішно продвигалася у нього справа, та ось старі «педи» підловили його і відтузили великими сімейними парасолями.

Коли приїздив папа Іоан Павло II, Єпіфан гордо шестував на чолі купи бабів у чорних сукнях, замотаних у білі в крапочку хустки, з круглими личками, щоками рожевими, як яблуко; баби несли в руках транспаранти: «Долой католиків-фашистів». До того, як намагалися саботувати відкриття пам'ятника папі в посольстві Ватикану, Єпіфаній не дожив. Його переїхав весільний кортеж, що мчав на вінчання у його ж таки приход. Єпіфаній зовсім не мучився. Він підлетів у повітря великою чорною комахою, а коли опустився, то вже без духу гепнув кривавим урвищем на теплий, прогрітий до м'якого асфальт. Він мав безліч зв'язків, проявляв ініціативу й таке інше, тому похорон був надто пишним, хоча декотрі запеклі православні ортодокси зле щось поговорювали між собою: мовляв, хто прибрав Єпіфанія — Бог чи його вічний противник. Останнє лишилося без відповіді.

У цьому збовтаному жовтком, з рідкими дощами серпні об'явився ще один тяжко хворий, учитель фізики: низькорослий, піджарий, міцний, як горіх, чоловік з хворобливим рум'янцем на всю щоку. Він тільки починав кашляти, але вже давалася взнаки його клята хвороба — сухоти. Доки Микола Санич копошився та вошколупився з документацією, щоб відправити учителя в диспансер, він бездіяльно вештався і нудив світом. Він чіплявся до хвороби, аби тільки зігнати отой нутрянний неспокій, що часом переростав дивним чином у злість.

— Нема порядку. Так ви, сволоцюги, помрете у свинюшнику. Не інакше, вам треба було б вигадати десяток сталіних, щоб ви, потолоч, зрозуміли...

Він захоплювався до істерики, так, що йому доводилося виписувати зайву дозу снодійного; він запалювався, що той мазохіст. Іноді вчитель отримував по писку, тоді кілька днів уряд скулив, як сука. Його так і прозивали: Учитель. Цей учитель бризкав слиною, від нього смерділо, як від двох десятків кнурів. Але ходив він гоноровито, виставивши свої груди по-спортивному. Він писав кляузи. В справі анонімок годі дошукатися вправнішого. Майстер золотого пера. Белетрист найвищої проби. Він бичував пороки і підписувався під воззваннями скривджених. Він підтримував однією рукою фемінізм, іншим боком він приставав до мусульманських фундаменталістів. Цей ублюдок щиро диктував Коран, Святе Письмо, Тору і Талмуд. Він встигав, де тільки міг, бо дійсно кращого, щоб запудрити мізки, не дошукатися по всіх регіонах. Одягав він витертий костюм-трійку, чепурич свою борідку а-ля Че Гевара і, звісно, надсадно кашляв, що дійсно рятувало його від ско-

рої розправи знудьгованих соснівських мужиків, які звично тягнули руду махру, різали в дурня та двадцять одне, а вночі посилали гінця за самогоном, щоб потім якійсь марусі хором нап'ялити в туалеті. Вони раділи неймовірному щастю бути вільними, наче маленькі діти. Це навіть розчулювало Лаврентія, який волочив ногу, що її невдовзі повинні були знову ламати, бо зрослася, говорили, неправильно кістка, хоча соснівські мужики одностайно наголошували: крутить, мовляв, Саніч, хоче тебе звести зі світу. Як на зло, Юлія перестала відвідувати Лаврентія, і він зробився на кілька тижнів безпорадним, як та дитина. Ото тоді цим і скористався Учитель.

— Ти доведи, що Бог таки є, — напався він зовсім несподівано на Лаврентія.

— Відкривай Святе Письмо — сам побачиш. А що мені всує тріпати ім'я Його?

— То, значить, твій Бог такий боягузливий, як і ти?

— Бог посоромлений ніколи не буває. Хто його може посоромити, коли він великий батько всього, що тут лежить перед очима, і того, що не відкрито нашим мізкам. Він і тебе, кликушу, створив, але не для того, щоб ти, погань, лазив по його образу гнилими своїми пеньками.

— Значить, твій Бог відбирає свободу. Ти не ладен, не маєш волі сказати про нього щось правильно, тобто правдиво?

— А я й говорю правдиво. Те, що думаю. Можливо, ти теж говориш те, що думаєш, але в твоїх словах немає правди. Ти носиш з собою зло. Якщо ти не перестанеш його носити, то воно знищить тебе.

— Софістика.

— Ти мені краще доведи про неіснування Його. А тоді стрибай.

— Один момент, старий. Один момент. Людина створила таку річ, як цивілізація. Вона створила весь цей світ, в якому ти, старий, обертався. Вона створила комп'ютер, який проробляє інформацію, яку годі людині осмислити. Вона створила тисячі машин, яких тобі, первісному чоловіку, досягнути не під силу... Що на це скажеш?

— З твоєю прямою недалеко і до канави. Якщо твоя розумна машина може сама мислити, без людської допомоги, любити, вибирати друзів, помилятися, шукати. Все без людської інформації, яку ти в неї вкладаєш? Вона є бездуховною залізкою. Це, напевне, зараз знає і першокласник. Чи може вона діяти так, як людина? Навряд. Тоді хто змусив людину рухатися, будувати собі житло? Напевне, вона сама, але кимось навчена. Що рухає повітря? Ти говориш, природа? Але природа не розкладає атоми, не здіблює землю, вона є частиною того, що перераховане включає. Де взялася людина? Може, із мавпи, але ти покажи мені ту мавпу? Ніхто її не бачив. Як вибухнула галактика? Сама по собі? З чієїсь волі, як говорять вчені, з ірраціональних сил. Тоді, якщо існує щось ірраціональне, то що воно таке? Це та неохопна безкінечність, яка включає в себе і галактику, і вибух, і всесвіт, і життя в найдрібніших його частинах. Тоді ми приходимо до того, що приймаємо на віру. За Христом пішли не найрозумніші, а віруючі. Інтуїція стоїть вище розуму, бо проникає в суть речей глибше. Інтуїція змушує працювати мозок в іншому напрямку, шукаючи порятунку не у власних силах, а десь вище, там, звідки приходять усі наші гаразди та негаразди. Ми скаржимося на них, а вони

приходять. Ми обминаємо їх і отримуємо ще більші. Ми відчуваємося нещасними, але Христос сказав: прийдіть до мене, всі страждущі й нужденні, і я упокою вас. Віра — це той кисень, яким дихає риба, коли занурюється на великі глибини. Вода суть нашого життя, а ми риби. Хіба ти бачив, щоб риба жила без води? І чи бачив ти рибу, яка вилізла на сушу, щоб дихати повітрям? Так і людині тяжко зректися від земного, але і без божественного вона суть труп смердючого.

Так маленький сухотний учитель помалу м'якнув, а під кінець чомусь нітився, нічого не говорив Лаврентію, а тільки відходив, скося поглядаючи на соснівських мужиків, що смоктали брунатну махру та балушили очі на двох співрозмовників. І Лаврентій знову безпорадно дивився у вікно, на поодинокое дерево з лапою гілки, яка під час вітру тарабанила дахом. Він вже почав пакувати речі, коли Юлія прийшла, ступаючи по світлих плямах. Лаврентія віднедавна пробирав неспокій, наче він шугонув донизу з велетенської гори, предмети набирали для нього якоїсь чіткої окресленості, випромінювали запахи, і часто, наштовхнувшись поглядом на тріснуту чашку, на прочинене вікно, на гілку самотнього дерева у дворі, він починав розуміти, що все це пов'язане у його свідомості з Юлією. Світ, який був для нього відстороненим і ворожим, зараз зі свистом вилетілої пари обпікав його ще болючіше, проникаючи в нього самого, надиктовуючи ворожі думки і слова. Юлія несвідомо це розуміла. Вона дивилася на нього впевнено, мовби підбадьорюючи: ти, мовляв, Лаврентій, повинен сам з цим впоратися. Вона намагалася йому допомогти вирішити віковичне питання, яке загнало її в монастир в юному віці, але надалі зробило

її не бранкою, а володаркою чогось такого, від чого сухотний вчитель скреготів зубами.

— Монастирська прошмандовка, — шипів він.

Але цього разу він спіткнувся у снігах і поламав ногу. А наступним днем у нього пішла горлом кров, так що його доправили до диспансеру без потрібних паперів. Доля його невідома, як і доля тисяч бідолах початку великої інфляції. Можливо, він викладав десь логіку, займався практикою вуду або перейшов у буддизм і, геть збожеволівши, завис на довгі роки між Павлівкою та Глевахою.

Того дня Лаврентій прокинувся о п'ятій годині. Щось підкинуло його, тривога погнала надвір, де в сірому згустку ранку вороння підняло страшенний гвалт, сікло дзьобами, било крилами. Озера чорними дірками, мов вигнилі зуби, лежали в холодному піску. Лаврентій походив двором, піднявши сторожового пса по кличці Джек. Пес виліз з буди, позіхнув, замахав хвостом. Лаврентій погладив його по загривку. Джек лизнув руку, втупився сумними старими очима майже з людською цікавістю, зачекав, чи від нього нічого не хочуть, знову поліз назад до буди. Сірим піском вітер гнав різноколірні кульки. Кулі рипіли, підлітали, безсило опускалися на воду і пісок. Лаврентій згадав, що вчора святкували День незалежності. Хворі вибігали дивитися на салют. Потайки пили смердючий самогон або дешеvu горілку. Кулі чіплялися за кущі, лопалися, і різноколірне ганчір'я тремтіло у сірій мряці ранку. Лаврентій важко задихав, наче почув щось у вишніх. Постояв, притискаючи руку до серця. Прохолода ніжно осідала на обличчя.

Цього разу Юлія прийшла надто рано; вона сіла на краєчок ліжка, чого раніше собі не дозволяла, поклала руку на широку

репану долоню Лаврентія, опустила очі долу. Він все зрозумів, ще нічого не знаючи. Він згадав сьогоднішній ранок, розуміючи, що прощання прийшло саме тоді, коли різноколірні кулі билися в сірому тумані. Він задихав частіше, готовий зірватися на істеричний крик. Але вона утримала його своєю тонкою рукою. І він лише запитав:

- Коли?
- Завтра рано-вранці.
- Назавжди?
- Путі Господні несповідимі.
- Так. А як ти відчуваєш?
- Назавжди.
- Ти рада?
- Не знаю.
- І то правда.
- Я писатиму листи.
- Добре. Пиши на Головпошту до запитання.
- Сестра Клементя написала листа до папи.
- Ну...
- Вона клопочеться про твою долю.
- Нехай береже її Господь.

Так вони сиділи в білій плямі сонячного світла, мовчки, як засуджені, вирвані мудрістю з коловороту життя: озера чисто блищали, пісок грав під теплим вітром, виляляле серпневе небо лягало на дюни, дерева, людей; він хотів подумати, що треба запам'ятати цей день, але осікся, наче вичитав якусь страшну думку. Лаврентій дістав срібного хрестика і затиснув у її руці своєю тяжкою.

Тільки тоді він помітив рожеві хмари, навіть не сподіваючись, що це накотить на його очі сльози. В глибокій балці фуркав димом автомобіль, великий автобус компанії «Мерседес». Рожеві, з малиновими краями хмари нерухомо лежали в самій ніші ранку. Сонце ще теліпалося, прив'язане до горизонту, і видавалося, що світ погруз у первісному його вигляді, коли все золото і срібло лежало на поверхні, а по землі ходили потвори, ліниво повертаючи голови. Вона вийшла останньою, тримаючи в руках саквояж. Він прислухався, але серце билось рівно. Люди, які ходили подвір'ям, були просто людьми, які нічого не знали про минуле, майбутнє. Він навіть здивувався таким думкам, проводжаючи поглядом автобус, що був зірваний з місця, рвонувся в степ, несподівано зупинився, і маленька тремтяча постать відірвалася від розчинених дверцят, що глухо вистрелили у пустош, зупинилася, і Лаврентій розгледів, можливо, Юлію, а можливо, свою галюцинацію. На порцелянове сонце напливли сірі хмари, вчувся далекий гул паротяга, що десь гуркотів мостами, прошиваючи невидимий оку простір, вриваючись у тугу прохолоду рожевого світанку там, де ряди білих домів, з золотими цибулинами храмів, з безживним сонцем у кам'яних громадах, що їх виглядатимуть, розкриваючи очі, уражені курячою сліпотою і кон'юнктивітом, але ніхто з цих людей не пізнає таких радощів, такого щастя — невтомно лізти до того, що дарує оманливе тепло в далекій земній подорожі. І він зупинився, вражений пустотою зустрічі, бо звук за багато років проводжати тисячі і тисячі, а що одна? І ця маленька, соломинкою постать нічого не говорила йому. Він навіть закусив губу, але враз зрозумів, що вже сталося щось інше, досить давно, як наче ти вчора вигукнув ім'я у пустий

колодязь, дивлячись на власне відображення, дивуючись його потворності. Але зараз було щось інше.

Він був певен, що його може це застати в один із найсвітліших днів. Ось чому Лаврентій напружував свою думку, але невиразних облич людей, що сипонули з «мерседеса», він не міг розібрати. Де вона серед цих шістьох, включаючи водія, який сидів на «крилі» і пускав струмені диму, перед цим знявши капелюха і кілька разів не то вклонився, не то помахав. Щось говорило Лаврентію, що треба рушити або до них, або сховатися за пагорбом. Юлія лишилася одна. Постаті, без тіней, без звуків, відділилися від неї і пішли до авто. Так, це була Юлія, і лише зараз він вразився, скрикнув, виліз на пагорба, на саму верхівку, і замахав руками, але час вийшов: вона розвернулася і пішла, і він махав спині. Тоді він набрався сміливості і закричав. Спочатку тихо, потім голосніше. І вона зупинилася. Повернулася і хотіла бігти, але чорна постать відділилася від «мерседеса», ухопила за руку і повела до розкритої машини. І за кілька хвилин не лишилося нічого, окрім сизого диму, що рідко слався травою. Він сидів до того часу, доки не побачив, як запалюються верхівки багатопверхових будинків, а повітря зробилося в'язким, холодним від перших поривів вітру; сонце пробігло вікнами, заглиблюючись в амбразури, доки не дісталася верхівок будівель, розстеливши широкі тіні між білими блоками. Місто не піднімалося над пагорбами, а безсило розповзалось, і лише тут, в соснівських закапелках, виникало враження, досить комедійне, ефемерне почуття пориву, наче вся країна готова з головою шугонуть в безодню сірих пустирищ. Це його якось вразило, наче життя в один момент перемінилося. Він рушив вологою від роси трасою,

що вже плавала у сонячних випарах. Попереду лежав міст, і Лаврентій захотів було його обминути, але облишив, — пішов по горі, спостерігаючи за важкими і блискучими авто, що сунули з розкритої, як паща, горловини початку самого міста. Було ще досить рано, але потік не припинявся ні на хвилину. Волого проти сонця блищало лобове скло. Повітря колисалося над дахами, сперте, просякнуте гумою, бензином, відчаєм далекої дороги, яка комусь принесе смерть або життя, любов або ненависть. Більше ні про що Лаврентій не думав, а все йшов пустирищем, вже повз п'яних циган, що ганяли біля велетенських труб теплотраси, повз зачинені пивниці, але з маленькими віконечками, де наливали цілу ніч, і так до безкінечності, виліплюючи потворну імітацію життя.

Історія з хрестом відбулася до того, як Лаврентію спалили вагончик і почали будувати греко-католицьку капличку. Осовілі соснівці погожого квітневого дня забачили перед собою дивну, навіть сказати, кумедну картину: Мурзон, Наумич, Полікарпич і сам Лаврентій тягли щось велетенське на своїх плечах. Вони йшли, похитуючись під тягарем, у напрямку найвищого пагорба, звідки було видно майже всю Соснівку, а саме багатійські вілли, Лагуну, новобудови, що зараз піднімали з землі у повітря зашарпану, закинуту і безпритульну Соснівку. Що вони перли на пагорб, ніхто не міг розібрати і, напевне, з однієї причини: компанія була різношерстою, нікому і в голову не приходило, що Лаврентія можна побачити коли-небудь з Мурзоном, Наумичем, Полікарпичем — відомими непутьовими п'яницями та невдахами. Цілих три з гаком роки Лаврентій різав з дерева хрест. Хрест більше нагадував розписану стелу, з житіями святих, мучеників, сценами

з Євангелія та Старого Заповіту. На якісь невідомо де роздобути гроші він купив найкращого дерева. Усім, хто старший, було відомо, що колись давно Лаврентій був чи то попом, чи то монахом, чи кимось ще, а тому все сприймалося спокійно, як то належить в маргінальному районі, де позбиралося люду з усіх регіонів; відомо, що, як і завжди, віра приходила до них у найскрутніших обставинах; на хрестини, на свята, на народження, на смерть. Решта життя у них оповита людською тягучою таємницею. Єдиним взірцем віруючого комерсанта в соснівському районі вивищувався Льопа та православний монастир московського патріархату. Останні роки пройшли в якійсь напівтемній боротьбі, де вирішувалася доля існування обох, коли в тягlostі, що тривала три роки, вони нарешті поділили частину лісистого пагорба, розділили навпіл озеро, де до того часу майже не водилося дичини, лише кілька десятків прибудних гусаків; за рік лісистий пагорб став нагадувати задницю обсмаленого віслюка, а озеро лякало своєю чорнотою навіть православних монахів. Вину за це не було на кого складати.

Оренда земель скоро перейшла до рук місцевої адміністрації, вже тоді, коли обидві сторони стали міцно на ноги і торгували нафтою, бензином, повідкривали ятки з виданнями, в яких розповідалося про історію краю, трохи далі лежали глясовані порнографічні журнали, на схилах зарясніли пивні будки, що теж належали обом сторонам. Іноді вірні обох конфесій піднімали бузу, тобто чубили один одного аж доти, доки не дійшло, що це можна вирішити чужими руками, і тоді ятки охопило полум'я, забабахали вибухи і постріли. За рік там, де зеленіли пагорби, відкрилася безлюдна пустош, де ніхто не хо-

див, нічого не ловив, не займався коханням, дрібним грабунком. Ситуація докорінно почала змінюватися, коли стрижену братву почали витіснити вчорашні номенклатурники, які до цього часу тамувалися в тіні. Вони вибили наймані бригади за допомогою закону, і на місце стрижених братків почали приходити міліціонери, що своїм виглядом мало чим відрізнялися від монастирської братії. Часи стали тихішими, мов хто повернув вчорашнє втрачене щастя, — як у кіно. Проте «братва», звикла до годівниці, іноді ламала комусь черепа, відчуваючи себе повноправними господарями соснівських пагорбів. Секта, яку навіть складно було назвати мормонською, поволі здавала позиції своїм православним братам. Попи роз'їжджали на шестисотих «мерседесах», теленькаючи на вулицях в мобільники, вони безсвісно поверталися задом не тільки до збайдужілої та апатичної пастви, їх вже мало лякали погрози з боку самого Льопа. За цей час Льопа роздобрів, вибудувавши кілька дач, подібних на італійські вілли, і вбив собі в голову, що він таки неабияке цабе, тобто зробився снобом. І отже, коли при черговій розбірці й поділі гешефту його не запросив на зустріч настоятель, відхопивши ще всі навколишні землі разом з пивними ятками, що належали орендарям-сектантам, Льопа початком розсердився, потім зачастив до найвищих інстанцій, але так нічого з того не вигоріло. Справи у секти пішли не найліпшим чином. І Льопа вирішив знову проповідувати. Це після того, як знайшли мертвою його першу дружину: їй перетнули горло від вуха до вуха. І в Соснівці відразу чомусь пригадали про давню історію, що трапилася в монастирі ще до того часу, як на степ звалилося два літаки. Але говорили тихо, в колах старожилів, наче боячись, що хтось прочує.

Отоді, в квітні, трапився невеликий, але помітний переполюх. До переполюхів соснівці звикли, це стало частиною їхнього життя; тому, коли сонними і сухими вулицями пройшла ця дивна процесія, похитуючись від тягара велетенського хреста, одні лише присвиснули, інші вибігли на хвилину глянути, щоб далі зануритися в свій безрадісний клопіт, і навіть усвідомивши та звикнувши до великої тіні від хреста, що лягала від пагорба, забобонні мешканці тільки чаламкали язиками, а це могло означати одне: «Ти глянь, якого здорового забабаквав». Лаврентій прочитав молитву, покурив ладану, розігрітого і підпаленого на сталевій ложці, і всі розійшлися. Щоправда, місцева дітвора початком влаштувала біля підніжжя, заваленого камінням, гамірливу вовтузню, але треба віддати належне старшим — вони швидко поставили на місце своїх нащадків. Всі очікували на розвиток подій.

Першим до пагорба підкотив на шикарному лімузині сам настоятель монастиря. Чоловік зовсім недалекий, з низьким лобом, худий тілом, з укладистою бородою. Він мав невелике тіло, але непромірно велике черево, що робило настоятеля подібним на рахіта. Очі в нього дивилися на світ надто яскраво, фіксуючи, здавалося, все, на що потрапляв його погляд. Вони горіли впевненістю, ситістю і правотою. Тільки так світяться очі сильних світу цього: мовляв, гуляйте по цій грішній землі, а потім розберемося. Він подивився на цей хрест, теж причмокнув язиком, наче для певності шурхонував ногою, взутою в лаковані черевики з довгими носками, вилаявся матом, потім смикнув з кишені мобільний телефон і почав когось крити. Отут-то з'явився Лаврентій, опираючись на дрюка. Він

зробив козирком свою важку, брунатну, мов ебоніт, долоню, глянув на отця настоятеля, заговорив спокійно:

— Що тобі, Митрофанушка, тут треба? Іди до своїх содомщиків. А тут тобі немає місця.

— Ти у мене, блядь, ривками, блядь, сука недоношена, син диявола, бля, будеш ходити! Ти знову каламутиш воду, сучий потрох! Так я тебе запхну дуби косить! Завтра щоб цієї херовини не було...

— Митрофанушка, ти що, святий хрест херовиною називаєш! А не боїшся, що Господь Бог покарає? — майже єхидно запитав Лаврентій, наче згадка про Бога мала небагато відношення не лише до самого сану отця настоятеля, а взагалі до його особи.

— Не буду кидати бісер перед свиньми!

— Біда та й годі, Митрофанушка, говориш ти, як семінарист, бо ані скромності, ані терпимості до брата по вірі й до раба Божого. А очі долу і мовчання, і терпіння? Хіба так тобі велено поступати з інакодумними, але в Христі живучими людьми?

— Ти мене, блядь, не совісти. Зараз викличу ментів, тоді дізнаєшся!

Куцисті брови настоятеля смикнулися вгору, владна осанка випрямилася, руки міцно стиснули інкрустованого посоха, якого він привіз з Єрусалима. Нарешті він зрозумів велику відстань між ним та Лаврентієм.

— Ти на кого, анафемщик, голос підвищуєш?

— На тебе і на всю твою безбожну московську церкву. Живеш ти, як грішний розпусник, хоча сан високий маєш. По-

водирем і провідником для вірних. І вони за тобою чередою йдуть, наче скот безрогий та безтілесний. Дивися, бо смерть люту приймеш за гріхи не так свої, як тих, кого ти у гріх вводиш та на брата-християнина руку підіймаєш, мов на лютого дикуна поганського.

Тут настоятель проявив зовсім непередбачуваний для його сану жест — він замахнувся костуром, але Лаврентій перехопив палицю, висмикнув і зажбури в далеко в степ. У отця настоятеля клацнула щелепа, очі полізли з орбіт, забігали, мов у пса, якого огріли межі вух; він ще раз хляпнув повітря щелепою, гукнув водієві, що вже засукав рукави і біг щодуху до Лаврентія, виставив руку, ткнув пальцем у бік посоха, наче щось вирішивши в одну коротку мить. Скоро авто зникло в хащах парку, а Лаврентій лишився одинокою постаттю стояти біля хреста.

Будь-який, навіть найменший, прояв насильства збуджує натовп. Сіра, буденна, тягуча нудьга несподівано розквітає десятками прихованих кольорів, насичується сотнями напівтонів, бризкає фарбою і запахами. У натовпу нюх на насильство; його нюх вловлює насильство і жертву, як запах ацетилену чи креозоту. Від початку і до самого кінця, коли їм усім скрутить, як курчатам, голови, вони чекають на саме насильство, як на свято. Але трагедія в тому, що жертвою стають саме вони; бажаною чи не бажаною, то вже інша розмова, яка теж ні до чого доброго не приводить.

Хрест простояв десь з рік. Туди навіть клали квіти. Поодинокі заблукалі туристи робили знімки, бо Лаврентій здорово постарався, вирізаючи сцени, події, — видавалося, що ця сте-

ла умістила всі сторінки діяння апостолів, святих. Здається, він простояв до того, як канонізували Миколу II, бо до цього часу ще Льопа бігав та проповідував Соснівкою, намагаючись зав'язати знайомства у найвищих сферах. Хрест загорівся серед ночі.

Полум'я ніхто не намагався погасити, але вся Соснівка з якоюсь зачаєною чи то печаллю, чи то радістю, що переходила у неймовірне збудження, слідкувала, як вогонь полоще фіолетове небо, розкидаючи навсбіч снопи золотистих іскор, що на радість дітворі вистрілювали, обдаючи глядачів хвилию жару. Натовп стояв півколом, мовчки, десь за півкілометра від пагорба, спостерігаючи, як біля підніжжя хреста бігає чиясь постать, звідси невпізнавана, і вимахує руками. Хтось кинув здогад, що це Лаврентій, інші думки розійшлися: хто говорив, що це подібне на Льопу, хтось — на когось з монастирських братчиків. Вони стояли і не рушили з місця навіть тоді, коли хрест упав, придавивши собою чоловічка, який метався біля підніжжя, і звіриний крик потряс їхню мовчанку; вони навіть не кинулися допомагати, а отак стояли, втопивши свої погляди у яскравому червоно-синьому вогні, й пішли тільки тоді, коли в небо поповзли густі клуби диму, неприємно запахло смалятиною.

Наступним днем пройшла процесія паломників. Ніхто з соснівців не цікавився покійником, якого дільничний разом зі столичною міліцією витягнули з купи ще теплого, навіть з головешками жару, попелу на тому місці, де стояв хрест. Одне знали, що то зовсім не Лаврентій, не Мурзон, не Наумич. Але увагу їхню привернув натовп, що з хвилини у хвилину ріс, потоком випливаючи звідусюди, витягуючи калік, п'яниць,

почтенних городян; вони йшли з такою ж рішучістю, з якою раніше ходили на Першотравневі свята. Одні несли транспаранти, котрі закликали до єдинства російського народу; в інших у руках були пишні корогви. Але більша частина топтала під мороским дощем багнюку, не відаючи, що саме трапилося, чого так збурився народ, накочуючи на очі сльози, вибалушуючи свої зеньки, рвали в нестримному екстазі сорочки, заламували руки, тягнучи псалмоспіви. За годину натовп обминув пагорби та озера і вийшов на биту дорогу, що вела до монастиря. Безногі юродиві тонули у жовтих від глини ковбанях; намагаючись вибратися звідти, вони потрапляли під десятки, сотні ніг дужих паломників, які несли в простягнутих, з напнутими жилами руках портрети Миколи II, вирізані з дешевих часописів, скопійовані у місцевих ксерувальнях. Паломники призупинялися біля дверей, обносили фруктові дерева, кляли тих, що ховалися по хатах, як віровідступників, супостатів, антихристів, христородавців. Вони вили і скиглили, як стадо голодних псів, передаючи з рук в руки невеличку ікону, вималювану аляпувато, але прискіпливо та дбайливо, з бородатим царем, що нині потрапив у мученики та святі. Вони призупинялися, піднімали іконку над головами, лобизали її і знову продовжували шлях до монастиря. Жінки, запнуті у білі хустки, зі скорбним і торжественним виглядом зверталися до людей, що збиралися купками біля дороги, хилитаючи якомсь двозначно головами; паломницькі жінки — це було щось особливе: невиразні, але з палаючими очима, вони радше нагадували самогубців, невдалих, проте з чіткою думкою, що до цього вони повернуться, а зараз чи то насолоджувалися, чи просто завивали, скручувалися джгутом

від нищівних ударів світу; так вони показували, як люблять свого святого, як їм боляче, з такою майстерністю увійшовши в роль, що більшість з неї ніколи не вийде. На темних перевалах, до шляху в столицю і далі вони відчайдушно злягалися з чоловіками, яких їхня помутніла свідомість приймала теж в ореоли мучеників за православну віру. Вони не відмовляли собі ні в чому і ні від чого не відмовлялися. Вони приймали біль тільки той, який самі собі завдавали, а на агресію зі сторони або найменший прояв непокори самі відповідали агресією, а тому були навіть небезпечними.

Дорогою паломники перекинули не одну ятку, що, на їхній погляд, богохульно впливала на місцевість; також жертвою став «уазик» міліцейського наряду, що миттєво завертів колесами догори, як тільки один капловухий сержант закликав паломників до порядку. Влада навіть не намагалася зупинити цю процесію, а видавалося, що, навпаки, щиро вітала таку подію, як канонізація Миколи II, колишнього російського самодержця, в народі прозваного Кривавим, а, подивись, повернулося щось у сферах вишніх, і попливло іншим руслом. Били радісно та сполошно дзвони. На залізницях народ зустрічав електрички, паротяги з паломниками, покотом лягаючи на рейки. Тут влада теж розводила руками, бо ніхто не хотів підставляти лоба чи шию під руки навіжених вірних московському патріархату. Тріщали руки, ребра. Медпункти не могли прийняти всіх понівечених, скалічених за велику російську ідею. Простолюд, який лише вдавав, що розуміє навколишню ситуацію, чемно кивав головами, але тримався хитро подалі: їм однаково, якому святому молитися і що в нього просити. Вони звикли просити, щоб їм неодмінно дали, а якщо та-

кого не траплялося, тобто вони не отримували відповіді на прохання, то цікавість у них швидко вигасала, перекидалася в область зовсім іншу. Тому вони прийшли поглянути на процесію, яка, грузнучи у жовтому багні, волаючи, зазиваючи, хникаючи, виючи, розтріпанним китайським паперовим змієм перекидалася з пагорба на пагорб, щоб нарешті потрапити до монастиря. Потім, пізніше, будуть перераховувати кількість виламаних з корінням дерев, кількість згвалтованих, затоптаних, покалічених, але тихо так, наче нічого не трапилося, і це не було великою жертвою за велику православну церкву, з центром у Москві, де бути Третьому Риму, а четвертому не бувати. Пізніше в храмах, де хрести з косою перекладиною, читали молитви за упокій потонулих, забитих в ім'я святого і самодержця, убієнного жидвою за віру православну. І біля монастиря, де завбачлива братія зустріла паломників киями, спихаючи донизу найпрудкіших, горляючи, що всім тут місця не вистачить, вони все сприймали за чисту монету, як мученики, як стратотерпці, як провідники чогось такого, що в їхньому буденному житті зовсім не влазило в голову, їм необхідна була ця мука, щоб долучитися до чогось такого, хоча б до цих золотих цибулин храмів, де шастали шестисоті «мерседеси», а батюшки ситі, впевнені, що піддавали анафемі буржуазний західний світ, муркали у мобільні телефони, користалися телевізорами виключно з Німеччини, заводили коханок, далеких від православ'я, віддавалися сумнівним утіхам та бесідам з тонкошіїми келійниками. Все це зависало в нерухомому повітрі тодішніх, теперішніх, давно минулих звичаїв, а тому коли останні, тобто батюшки, благословляли, хрестили, кляли з амвонів, то все це, зависле в нерухомому повітрі звичаю,

сприймалося як належне, їм необхідна була ця мука, цей ляпас, який вони щедро своєю нездоровою фантазією наділяли дивними почуттями, глибоким змістом, величчю того народу, якому служили святі отці Російської православної церкви. Заледве де знайдеш більшої плутанини і тупої простоти. Це подібне до того, як оглушує церковний спів у аляпуватих, подібних на шкатулки, залитих сусальним золотом, обсипаних дорогоцінним камінням православних храмах, де велич архітектури, запах чогось божественного з'їдається невимовною розкішшю, де перед віттарем пхається злиденно одягнена паства, де саме розуміння Бога звітрується, як тільки перед зором пропливе нарядна, як різдвяна ялинка, постать священнослужителя. Все показово: храми, що глушать, як лікарняні притулки, страждання натовпу, розспіви півчих, голос попа; за цими голосами не чути слова, вписаного у Святе Письмо. Золота глухота власної величі. І натовпу, що сунув, наче на паризьку барикаду, до монастиря, саме цього хотілося. Сам акт, а не віра. Мазохізм заради задоволення, а не муки святості, їм навряд чи ввижалося майбутнє.

Майбутнє лежало в цих стінах, чекало на них. Вони зараз дорівнювалися до братчиків, тому останні люто спихали їх дрюками, маючи за уставом на те повне право, але цим лише підсолоджували душі своїх вірних. Людина так влаштована, якщо довго їй говорити, то вона нарешті сама повірить у подібні байки: розмова надто впливає на свідомість, якщо людина навчилася викручувати слова на свій копил. Кожне слово — то напівправа, і якщо людина досить нечистоплотна у поведженні зі словом, сказаним нею, якщо людина внутрішньо не переконана в своїй правоті, а переслідує цим словом якусь

мету, то вона обов'язково погано впливає на іншу людину. З іншого боку, все сокровенне для людини лежить поза межами її уяви. Тоді її уява, сліпа і безпомічна, починає шукати чогось подібного або зовсім незвичайного, що виліпило її життя; мірило її життя, деформоване ілюзіями, знаходить у них віру. Людина хотіла б мати те, що її ілюзія виліпила, але уява лягає поза межами реального світу. Приходить віра в ілюзорність, тобто в сьогоденність. Тому на неї впливають обіцянки. І ці обіцянки дають люди, які несподівано, з-поза меж уяви, вторглися в її світ. Це як комета, що вривається неждано у верхні шари атмосфери. Розруха, купа каміння, попіл, але гарно. Позірність світу починає пробиратися в храми, поволі облипаючи солодкою патокою слів: тоді ми заходимо до храму і не бачимо Бога, а лише ілюзію, твориму великими ілюзіоністами, що курять хвали, ладан поважним особам. Це цирк найвтаємниченіших. Це вистава для спраглих марнославства. Це концерт для глухонімих та байдужих. І в пошуках світла хтось таки натикається на байдужість, гниле болото замість благодаті. Вишукана поза блазня замість страждання, возвеличення над власною нікчемністю. Гордіня вибраності, а не смирення. Де Слово звучить з уст великого блазня так переконливо, що до ніг його летять не особи, а цілі народи, ламаючи навіть свої недолугі звичаї, ховаючи в руїнах поразки, піднімаючи над уламками смертоносний гріх. Звичні речі віддаляються, звичні істини сіріють на очах, а особисті набутки набирають форми справжньої величі, що йде семимильними кроками, сіючи спустош і зневіру. Настає тупе похмілля.

Після подій, що ознаменувалися спаленням хрестом, алчущою процесією паломників, Лаврентій зліг і прохворів пів-

року. Встав він лише тоді, коли Принц Дакарський, батько Андрюхи Лямура, пристрелив двох міліціонерів, які зіпсували його коханку. Це більше зацікавило і підняло на ноги Соснівку, аніж спалений різний хрест та процесія канонізаторів Миколи II. Лаврентій був свідком смерті Принца Дакарського, який несподівано зійшов нагору і важко опустився на підлогу, побачивши у вузьке замурзане віконечко шматок пустиря, що наполовину обмивався сівким дощем, а більша його частина попадала під прямовисне проміння, яке проривалося крізь хмари; тоді він видихнув, зловивши в одну мить якесь невимовне сліпуче світло, відкинувся назад, з підігнутими колінами ступив ще кілька кроків, м'яко повалившись на струганий, ще влітку пересланий паркет, і коли Лаврентій підійшов, то побачив на його широкому вродливому обличчі посмішку, а очі помалу вигасали; він зробив ще кілька рухів, так, як роблять сонні люди, і затих, полишивши у кімнаті гіркий присмак бергамоту та хліба, стискаючи в руках, дужих, напрацьованих, дробовик. Лаврентій помолився, сів на табуретку поруч і дочекався міліції, яка було накинулася на старого, але облишила, послухавши дільничного, що це місцевий чокнутий і від нього шкоди — хіба що він навалить купу біля міськкому або ще десь у поважному місці. Лаврентій дивився, як у дощ ішли люди, тримаючи щемку впевненість, що трапилося саме так, як і треба було: без нових жертв. Дитячий сум блищав у його очах. І він думав, що Принца Дакарського, як і Андрюху Лямура, він згадуватиме все життя, пам'ятаючи обличчя, але ніяк не згадає Юлію, листи від якої надходили все рідше і здебільше були діловими: всі сестри клопоталися про його долю перед папою.

Ніхто не відав, що могло спричинити порушення греко-католицької каплички: всі підозри впали на Льюпу, бо вже на тоді ніхто не мав сумніву, що саме він підпалив той хрест і сам під тим хрестом згорів. Монастирська братія, відповідно, відмахувалася навіть від самого слова «греко-католики», але підозра Мурзона, Наумича, Прокопича падала на них. Останні зачастили в хижу до Лаврентія, та так, що настоятель монастиря, а потім ще здравствуючий Єпіфаній погрозили відлучити їх від церкви, на що вони всі разом перейшли в греко-католицьку віру, написавши листа настоятелю, а також митрополиту, що московська церква є незаконною, а тому вони піддають її осуду і нічого не хочуть мати спільного з нею та її пасторів вважають злочинцями, братовбивцями і пошестю сатани. У Соснівці це прийняли надто тривожно. В генделику, де часто засиджувалася трійця, їм було відмовлено у кредиті, а ще кілька поважних осіб плювались їм у спину разом із бабами, які просиджували в Єпіфанія на всіх службах під стінами на довгих лавках. Проте трійця приймала анафему сміливо, навіть спокійно. За місяць почалося будівництво капличі, куди вони разом з Лаврентієм і подалися. Тоді ще був живий Принц Дакарський, який і дав прихисток у своєму пустіючому домі будівельникам.

У розпал будівництва, коли Мурзон стояв нагорі, горляючи на все горло, щоб йому подали цементовий розчин, перед наполовину піднятими стінами враз зупинилося авто кольору чері. З відкритого віконечка висунулася жіноча голівка, обвита, мов плющем, чорним волоссям, з лицем рожево-мармуровим, і щось запитала. Мурзон, глухуватий від народження, заматюкався і крикнув, щоб мадам проїздила далі, бо тут не

дуже безпечно, хіба вона не бачила знак, що тут іде будівництво. І тут, як на лихо, балія з цементом перевернулася, потекла густим сірим потоком, вихлюпнулася і залила авто разом із зачіскою дамочки, якою була Ілона. Авто вимили, видряпали, навіть трохи посміялися і на цьому полишили. Після цього курйозного випадку пройшло не більше місяця, а тоді хтось в недільний день залив бетоном каплицю.

Будівництво відновлювалося помалу, бо не вистачало грошей, а сусідство руського православного монастиря, що ріс і відновлювався, як на дріжджах, здавалося, робило все неможливим. Лаврентій витягнув з жерстяної банки з-під кави тисячу доларів, ті, що йому заплатив Мітька-клерк, і віддав греко-католицькій громаді. Все одно будівництво з невідомих причин затримувалося, що дратувало найбільше самих будівельників, бо нам збоку видавалися їхні рухи виваженими, сповненими грації, наче розстиалося перед очима чародійне дійство, причину та сюжет якого годі розпізнати, але це було більш захоплюючим, ніж спостерігання за гарною жінкою, що виважено йшла залитими сонячним світлом вулицями, а вітер ворухив її спідницю, і нічого більше, лише пекуче торжество плоті над духом, що змінювалося тупим відчаєм. Нічого особливого в тому не було, а от будівництво було чимось таким, що вибивало з намуляного колоброду, що водночас нагадувало старовинну пісню й легенду, не будиши ними. Було тяжко дивитися на це кожного дня, але прокинувшись, заскочивши в це, здавалося б, непроглядне місце, всі здивовано відкривали очі, дивуючись, що стіни поволі граційно ростуть, зведені цими різними людьми з такою потугою.

Всі великі речі роблять грубо і без особливого торжества. Нам видавалося, а може, воно й було взаправду, що відбувалося щось незвичне в протилежність тому, що піднімалося там, над пагорбами, де стояв чорним марищем монастир, а трохи нижче, біля затхлих, нечищених озер, подовбаний, хоч і відбілений мормонами старий млин. Можливо, причиною цього було те, що ніхто з нас ніколи не бачив, як зводяться храми, а що саме храм, ми, пацанва, вже знали як не від Лаврентія, то від Мурзона або Наумича. Вони часто розпиналися перед гаволовами, розповідаючи історію унії, і ніхто не міг до кінця вто-ропати, для чого стільки церков, бо можна б, гляди, вибрати одну; проте таємничість цих розповідей розходилася кругами, повільно, захоплюючи своєю впертістю до світської влади, — дивись, іноді якась добросердна баба приносила будівничим у глеку молока, в ганчірці замотаний шматок сала. Вечорами приїздив у зеленому джипі, випадав з машини сам Андрюха Лямур, який віднедавна був у бігах, ховаючись невідомо від кого, сідав на ще теплий камінь, смоктав пиво, наче йому ні до чого не було діла, але все більше і більше спостерігаючи за будівельниками; якась затравлена туга проступала в його каламутних очах з розширеними зіницями; його обличчя світліло, набирало благородного вигляду; в такі години він часто нагадував Принца Дакарського. Щось він хотів сказати, може, поговорити чи запропонувати поміч, хоча останнє сумнівне, але теж не безпідставне, бо ще багато живих понині соснівців пам'ятали його як Андрія Побіденка, напівсором'язливого працюючого хлопця, що навчався медицині у центрі столиці, і всі були впевнені, що ота okazія трапилася з ним через цю проблядь Ілону.

Будівництво зупинилося на цілий рік з зовсім дурної причини, а саме: хтось підклав вибухівку під авто самого начальника, сухого, з випуклим черевом чоловіка, з кущистими бровами та сердитим поглядом, але чи на благо, чи просто на вітряну удачу, помилилися, і в повітря піднялася машина з якимись поважними персонами тіньового бізнесу, які завітали до монастиря. Розбиралися цілий рік, перешерстивши всіх в окрузі, в столиці й за її межами, але винуватців не знайшли. За цей час спалили буду Лаврентія з усіма пожитками, так, що йому довелося рити землянку, але ніхто з місцевої влади цього не дозволив, і щойно зведене закопали; закопував сам Лаврентій під наглядом двох міліціонерів, що від нудьги позіхали, відганяли комарів і розповідали бородаті анекдоти, зрідка підганяючи старого хрипким окриком. Так Лаврентій знову почав побиратися по нічліжках. Іноді він ночував у прикарабку новобудови, але одного дня чомусь вирішив, що це недобре, і пропав на кілька місяців, а коли повернувся, то, як і минулого разу, коли він з'явився у Соснівці, тягнув за собою, щоправда, з Мурзоном, Наумичем та Прокоповичем, будівельного вагончика, на який у нього вже більше десяти років був папір і згода місцевої влади. Все якось ставало на свої, звичні для соснівців, місця, їхні погляди звиклися з недобудованою капличкою, як звиклися з монастирем, озерами, пустирищами, де один за одним грибами піднімалися білі панельні будинки; деякі озера висохли, в інших риба передохла, а вітри змінилися на падлючі протяги; і народу все прибавлялося, розмиваючи знайомі обличчя друзів та далеких родичів; трактори розрівнювали старі цвинтарі, й дощі вимивали вибілілі кістки, трухляві тру-

ни; на білих піщаних латках, нагрітих сонцем, спали бездомні пси, тонко повискуючи уві сні.

Так, гнаний цією повсякчасною тугою, пізньої осені до Лаврентія серед ночі завітав Андрюха Лямур з похилими плечима, вихудлий, з відсутнім поглядом, безкровними губами. Він зупинився на порозі, але не заходив, хоча йому нічого не заважало виламати двері. Він тричі постукав, відійшов на кілька кроків, став, засунувши у кишені вельветових штанів руки. Лаврентій глянув на нього з ночі, лише сказав:

— Проходь. Чого став як вкопаний?

Лямур хмикнув якось незадоволено, але повагом піднявся по східцях. Він витягнув пляшку, сів на лежанку, мовчки пошукав чогось закусити, але так нічого і не знайшов, відкрутив голівку плящі, простягнув Лаврентію, той подякував, прийняв пляшку з рук і поставив пару гранованих стаканів, кілька цибулин, краєць хліба, шматок сала.

— Маю надію, що від такого ти не відмовишся!

Він сидів непорушно, мов у темну воду, втупився каламутним поглядом у підлогу. Наливав, випивав, знову тягнув, мов гуму, мовчанку; наче очікуючи, що цієї хвилини враз усе проясниться, але горілка вганяла його у ще більше отупіння, що межувало з відчаєм.

— Ти так і будеш сидіти? — запитав його Лаврентій.

— Скажи, Лаврентію, а справді щось там є?.. — Його довгий, весь у рубцях палець ткнув у небо.

— Обов'язково.

— Одним словом, одмахав... Та-а-ак... а мені нічого не існує. Є лише страх. Страх, який примушує людину випорожнитися, будь то думки, будь то жратва. Страх жене її по життю, доки

не загонить у могилу, але перед кінцем виверне тебе навиворіт, покаже своє беззубе обличчя і прокукурікає: все, що ти вбудовував, не варте і мідяка. Чому одним таланить по життю, він, сука, навіть не нагнеться цеглину з дороги прийняти, бо за нього прибіжать і приборуть, а ти, як остання проблядь, валандаєш по ньому, викручуєшся, а потім — йому слава, та ще й яка! Слава на віки, а придивишся: жив, як скотина, як останнє чмо, а пам'ятник вбудував — герой нації. Необхідно потрапити в те необхідне місце, коли тебе, як божество, підхоплять на руки і понесуть над головами натовпу. Чи не так, Лаврушо?

— Страх примушує людину задуматися над тими словами, які її до цього привели. Він змушує глянути на свої помилки і не робити більше того, чого не варто робити...

— Але ж люди всі навпаки... Навпаки. Смерть для них, тільки смерть є тим мірилом, що може відібрати добро, залишити кохання, щастя, якщо таке існує...

— Для чого воно тобі? Все це для чого? Якщо ти прийшов вилити душу, то я можу тільки допомогти в одному, сказати, щоб ти навернувся до Бога, не був башибузуком, не вбивав людей. Але навряд чи ти мене послухаєш. Ти прийшов отримати на все готову відповідь, а її немає. Ти сам повинен її знайти. З готовими відповідями не народжуються, їх шукають. Людина не шукає смерті, вона сама приходиться, бо все в руках Господа Бога. Готова відповідь звучить пісно, нудно, але вона правдива, якщо там є частина того, що не суперечить Божим заповітам.

— Тоді покажи мені, хто, окрім тебе, живе цими заповідями? Людина — це свиня, і ти зі мною згодишся. Найсупереч-

лівіша свиня, яка може бути. Хіба я мало давав на храми чи не ходив до церкви, доки не побачив, що, окрім злиднів, розпуки, нічого в тому здорового немає. І як тільки-но я вибрав той шлях, що веде до грошей, у мене з'явилося все...

— Окрім спокою і віри, — перебив його Лаврентій, і Лямур знову надовго замовк, муляючи, як воду, горілку.

— Людина живе каяттям, — сказав знову Лаврентій. — На те вона і людина, щоб помилятися. Людина ще живе іспитом. Посилається він людині, як вона випробування пройде, так воно і буде.

— Аби ж то... Надто легко ти говориш, майже як наші попи, в яких рила позапливали від смальцю і вони навіть з-за жиру не те щоби себе не бачать, а навіть пастви.

— Ти на попів не дивися. Ти дивися у Святе Письмо, яке ти колись брав, сучий сину, до рук і закинув. То з тебе вийметься і візьметься побільше, ніж з нерадивого пастиря. Провидіння-бо сліпо ріже, по закону, а закон над усіма, але хто тільки дотримується букви, а не діла, той теж гибельний чоловік.

— Бля, тебе, старий, страшно слухати. Мені-то страшно?! Хто б сказав, то не повірив би, а от слухаю тебе, і дме, як від могили.

— Кому як. Що я тобі ще можу сказати? Що в тебе гордия більша, ніж любов до Бога? І чи є вона? Думаю, що є. Бо не прийшов би сюди, не допомагав мені з якоїсь невідомої причини...

— Ну, ти мені врятував життя. Але мене це так давило... Ну, не знаю що. Хотілося тебе вбити, і гайки тут. Може, не вбити, але позбавитися тієї колючки...

— Буває. В руках себе треба тримати. То собака, де захотіла — там посцяла, а ти чоловік, вища істота, тому повинен тримати все під контролем розуму, а то... — Лаврентій махнув рукою.

— А як же бути з усім тим, що діється: одні живуть так, інші так...

— Не марнуй час. У кожного своє. У кожного свій шлях, і життя чуже не прожити, хоча так, як живуть люди, вони мало вирізняються один від одного. У кожного свій шкурний інтерес. На те вона й людина.

— Так мені що, в попи податися?

— Отож я тобі від самого початку сказав, що наша розмова з тобою — це переливання з пустого в порожнє. Людині дано розум і безсмертну душу, і вона повинна сама давати всьому цьому раду. Одне я можу тобі порадити: обернутися до Бога, почати життя спочатку, якщо можна так сказати, бо минулого не витреш, але спокуту пронеси до кінця, щоб стати перед Творцем і знати, щó відповісти на Його запитання. Більше нічого мені тобі особливого сказати.

— Що ти затарабанив: нічого сказати, нічого сказати. Я молодий, я хочу жити, щасливо жити, як у кіно, як повинно бути...

— Звідки ти знаєш, як повинно бути. Якийсь дурень вигидав, що так має бути, і мільйони ідіотів підхопили цю дурість, бо надто смачненька казочка. Людина — це вічна маєта. Вона колишеться, наче той маятник: від віри до невіри, доки хтось цей маятник не зупинить.

— Мудро тягнеш, а що, за мене помирати підеш?

— Треба було б — пішов би. Але кожному Господь відламав шматок життя. Тягни його по цій землі, як борону, а ти хотів зайцем прострибати.

— Пострибав би ти на моєму місці. Глянув би тоді на тебе.

— У тебе геть закаламутніли мізки, Андрію.

— Найлегше сказати, що з головою в тебе не зовсім гарзд...

Лаврентій надпив трохи зі свого стакана, глянув якимось лукаво.

— Не я до тебе прийшов, а ти сюди. Що ти хочеш від злидня?

— Чесно, то я ловлю себе на думці, що мені все частіше і частіше хотілося б бути на твоєму місці...

— Кожен вільний вибирати собі волю, кожен вільний дати раду своїй волі. Зупинитися ніколи не пізно...

— А якщо... Бог відвернувся від мене?..

— То ти від нього відвернувся, а не Він від тебе.

Лямур зафуркав, замотав головою; потім звівся, засунув руки в кишені, заскреготів зубами.

— Блядь, життя проходить, а я не знаю, як його зупинити. Воно тече повз мою волю, розумієш? І всі твої балачки для сопливих гімназистів, а не для справжніх чоловіків.

— Ти себе вважаєш справжнім чоловіком?

— А ти думав...

— Ти гірше баби, Андрію, коли вибрав замість життя вічну яму.

— Яку яму?

— Хіба не в ній ти зараз знаходишся?

— Це тільки зупинка на шляху. Не більше.

— Отак ви всі приходите, плюєте, а потім знову приходите і просите.

— Хіба я в тебе щось випрошую?

— Не в мене, а в Бога.

— Не сміти словами. Я певен, що від цього світу Богу не більше користі, ніж мені від моєї болячки.

— Знову ти лізеш не по тій драбині. Ти перескакуєш з одного на інше. Щоб так мислити, треба спочатку повірити, пройти спокуту, а потім говорити про корисність цього світу. Не для радощів ми в нього прийшли.

— А як же спокій?

— Спокій приходить з вірою. Ну, прощай, — Лаврентій розчинив двері.

Саме почуття чогось недовершеного кинуло Андрюху Лямура шастати на зеленому, як папуга, джипові широкими, без початку і кінця вулицями; на якомусь з поворотів, де світло розповзалось віхтюватими паростками, він вдихнув на повні груди, — пізніше він буде згадувати, що ця дурна думка, яка повела його в соснівські степи, прийшла саме тоді, — і відчув, що подих, жаданий ковток повітря застряг у легенях; він зупинив джип, відігнавши його до вибілених бордюрів, завалившись грудьми на кермо, заковтав швидко, раз по разу, ротом повітря. Судомно ковтаючи повітря, він думав, натужно, наче це найголовніше, навіть більше, ніж основне, так глибоко входячи в монотонність серпневого дня, він думав, дряпаючи по своїй свідомості чорними кігтками, ледь вловимими образами, як дістатися до бардачка, де лежав кокаїн, і дивувався, хапаючи ротом, що до бардачка рукою подати, кілька нещасних сантиметрів, але ця відстань майже неподоланна, як і та,

в яку вирушив з дому, багато років тому, у той чи цей світ: тіні від куценьких дерев зміями бігали асфальтом. Нарешті його рука шарпонула кришку, він витягнув пакет, розідрав зубами, забив ніздрі кокаїном: задихав уривчасто, швидко, сьорбаючи повітря, як воду п'ючи. З однієї ніздрі потекла рожева кров. Андрій подивився на пальці, дивуючись рожевому кольору, усміхнувся кволо: він найбільше потребував жалості, так, найбільше, але раніше до нього це не доходило, воно було зовсім інакшим, гірше не придумаєш, але інакше. Це інакше вилазило зараз якимось кипучим гадом, кокаїн тільки підсилював це відчуття, що заповзало слизько в нього. Він розвернув джип і погнав у протилежному напрямку, прямо на кипуче сонце, що видавалося ртутним, — кров, рожева кров ще крапала на гумовий килимок під ногами.

Лямур проминув своє старе помешкання, дивуючись, що в нього це викликало бурю тоскних, змішаних з радістю почуттів; вискочив на дамбу, піймавши тремтливе плесо Лагуни, хмари, наче вихлопи диму, на низенькому небі. Якось зовсім несподівано прийшов страх, і він зупинив джип біля самого озера, жадібно ковтаючи вологе прогниле повітря: чайки з криками різали крилами воду. Все якимось тягучо переливалося, котилося кудись одним потоком, уперто та ліниво, здавалося, можна було порахувати кожен порух, шурхотіння листя, трави, осоки. Там далі знову пустирище, жодного будинку, шапки дерев, самотні, викручені, як руки паралітиків. Він спитав себе, що його сюди притягло. Відчай? Холод відчуження. Голова зараз у нього працювала ясно, як ніколи. Свідомість стояла чисто, як у колодязі, найглибшому колодязі. Туди не долітали ані крики сумління, ані балаканина, затіяна вночі.

Свідомість лежала студеною масою, і нічого до неї не доторкалося, навіть Ілона, навіть думка про Бога, яку він, попри все, оберігав, часом соромлячись думати про саму думку, про те, що його розумування можуть торкнутися Бога; він соромився, як дитина, яка не має права мислити разом з дорослими, про дорослих, про зовсім інший, незрозумілий світ. Зараз його світ надто складний, щоб жити так, як жив він останні десять чи п'ятнадцять років. Щось у ньому отерпло, чисто фізично, здавивши горлянку. Андрій повів поглядом, але вже було пізно. Позаду, в п'ятистах метрах замаячили чийсь постаті. І він відразу зрозумів, що зараз трапиться. Холодна свідомість нічого не підказувала, а зараз широкою річкою пливла і виносила його з якогось намулу, котрий майже фізично, до відрази, він відчував. Він сунув цигарку до рота, але виплюнув, повторюючи псалом подумки, повагом подався до машини, але куля, пущена з далекої відстані, збурила пилюку між ногами, інша пробила дірку в дверцятах. Він постояв якусь долю секунди, заліз до авто і погнав прямо на постаті, що метушливо розбіглися, ховаючись за наваленими бетонними плитами. Він пошкодував, що тут плити, що морочитися доведеться довго, якщо йому самому не збреше в голову підставитися, а в нього ще макітра на місці, нехай ховаються вони. І він проскочив плити, слухаючи, як гупають кулі. Джип гудів, навіжено вібував, наче жива скотина; потім авто підкинуло догори, але Андрій не помічав, а продовжував читати псалми, тиснути на газ. Нарешті авто похлинулося, уткнулося в багнюку, кидонуло глей протекторами, зупинилося.

Андрій втомлено, як людина, яка ні про що не думає, подивився на білий рафінад хмар, що падав за горизонт, потягнув

був руку до бардачка, але облишив. Кулі розбили скло, розсипали кокаїн. Тоді він віддалено щось подумав, повільно повертаючи голову в бік Соснівки, але знову нічого особливого не спало на думку. Мабуть, спека, кокаїн, треба б було занюхати, а ці паскуди, дивись, що чинять. Кулі шматували оббивку на кріслах. Він трохи розсердився, бо любив свій джип. Він хотів звестися, але постріл відкинув його назад. Йому перебило ліву руку, але біль не відчувався; він навіть подумав, що зможе-таки дотягнутися до блискучого, майже іграшкового в сонячному промінні маузера, але облишив, втомлено блиснувши посмішкою: попереду стояли білі будинки, проштрикаючи сизий серпанок, — як білі одежі, несподівано вирішив Андрій, опускаючи додолу очі, розуміючи, що час став коротким, таким куцим, як та тінь, як тисячі маленьких тіней, що змійками розбігаються, ховаються у бетонних плитах з пучками тремтячої трави у шпаринах. Потім йому заряділо в очах, але не від поранення, а від кольорового на друзки битого скла, що встеляло широкий простір, і це почало надокучливо налазити на нього, проте він не чинив супротиву: воно заходило у нього з фрагментами, куцими, швидкими, як тіні, спогадами, коли в дитинстві бите скло викликало у нього нечуваний захват, і він виліплював з нього цілі піраміди, так, в купах чорного пірамідального багна, якого по всій Соснівці було так багато, що вони вивальювалися дітворою в теплій жижі, гріючи спина та животи. Це товчене скло, сам вигляд його, наповнював якимось безкінечним радісним сумом, що пролетів, розрізав мозок на шматки, і зараз йому від короткого, як удар, щемкого жалю здавило груди, — перед ним лежав степ.

Темні постаті розтягнулися ланцюгом і вже відкрито йшли на нього. Він навіть не дивився на маузер, а просто лежав, відкинувшись на спину, вперше розуміючи щастя свободи, бодай тимчасової, сидіти і дивитися на білі бетонки та кам'яниці міста, не думаючи ні про гроші, ні про жінок, а запросто слідкувати за сонячними плямами в шовковистих травах. Йому хотілося подовше втримати це, але свідомість, чиста і спокійна, як у глибокому колодязі, говорила, що ніщо хороше довго не триває, тому, голубе, вбирай очима, що можеш увібрати, не марнуй, йолопе, часу. І відразу йому зробилося незатишно. Тоді заболіла рука. Він знову задихнувся. Цього разу кулі вдарили поруч, розідерши оббивку, розвісивши повсюди клапті шкіри. Самотні, ліниві кулі, подумав він. Погляд його перейшов на трасу, де в сизому полотнищі полудня шмигали сріблясті цятки авто, чорні коробки вантажівок-далекобійок, важко пропираючи рідке повітря ударами сирен-клаксонів, і він несподівано вчепився у це залишками розумної думки, наче заглушуючи пронизливий біль, втягнув ротом повітря. Кулі затрусили його джип. Одна влучила у відкритий рот, дві лупонули у груди, притиснувши до спинки сидіння. Андрій пересмикнувся, завалився на бік, але коротка черга підняла його і кинула на кермо.

— Все, хана! Лямур нічого був мужик... Тягни бензин...

— На який хер він тобі, бля. Давай мотати звідси.

— І то, бля, діло. Нам треба встигнути на його хату... Пока, Андрюха, зустрінемося в пеклі...

П'ятеро постатей, пригинаючи пласкі стрижені голови, побігли у бік диких куширів, полишивши нидіти на вітру продірявлений джип.

Ілона того сонячного дня, коли вітер колисав, видував море жовтих квітів, сумних та печальних, як японські хоку, навіть нічого не відчула, але цей недільний, високий, з вітром, з жовтими квітами день, як і всі, що лягали перед нею зараз дивовижно виразно, був одноманітним. Вона ліниво потягнулася, пройшлася кімнатами, опустивши голову, як роблять люди, що недоспали. Так, їй було і холодно, і нудно. Вона чомусь, попри волю, подумала про Єву. Єва пішла в небуття, — так згадують лише про покійників або коли збираються помирати, але вона ще нікуди не збирається, вона взагалі не хотіла її згадувати: останні роки вона жила собі повнокровним життям, займалася грошовими справами, відкрила кілька модних бутиків, пропала їй, перейняла справи від батька та Бориса. Батька тогоріч розбив інсульт. Він майже нічого не говорив, лише бубонів, перелистуючи однією здоровою рукою глянсовані часописи, «кошка собака кошка собака кошка вони сильні». Іноді в сум'ятті вона проймалася до нього жалістю, що більше нагадувала посмертну жалобу. Так, вона ніколи, зовсім ніколи навіть не намагалася думати про матір, котра парилася десь у психіатричній клініці у Швейцарії. Звідти вона зрідка отримувала кольорові листівки, а на листи не відповідала, скидаючи все до кошика зі сміттям.

Ілона намагалася зажити здоровим повнокровним життям, знайшла собі здоровенного, майже двометрового бугайця, якого звали Святослав. І трапилося їй податися до японського ресторану, де вона зроду не була. Якусь хвилину вона дивилася на дівчат, одягнених у яскраві кімоно, з подивом дитини, що потрапила на пташиний ринок. А потім несподівано, пережовуючи суші, запиваючи саке, під лагідними очима

Святика, зустрілася поглядом із вродливою жінкою з надто нафарбованим обличчям, трохи вузлуватою, але з прямим поглядом, в якому щось вгадувалося чоловіче, навіть дике, навіть страшне, але воно збуджувало і проймало до самого кібчика. Жінка перехопила погляд, відвела очі й продовжувала наминати тістечко, потім рвучко взяла до рук меню, закрила обличчя. Ілона ще якусь секунду спостерігала за нею краєм ока, а далі втягнулася в безтурботну балачку Святика: щось про комерцію, про одинадцяте серпня, щось про майбутнє, а основне — падіння долара. Він мав великий чин у банківських структурах, сам тримав банк, а тому на вулиці стовбичив цілий джип з охороною. Ілона дивилася на нього, пропускала слова, подумки тамуючи збудження, яке викликала густо набілена жінка з синіми, розумними, майже чоловічими очима. Пройшла якась хвилина, і вона відчула нудьгу, але зовсім іншого ґатунку. Це радше був інстинкт, котрий джгутиками вловив щось непоправне. Вона підвела голову, мовби ненароком глянула у бік жінки. І в ту хвилину та жінка з густим шаром білила піднялася, відкинула меню, стала на повен зріст і вистрілила прямо Святикові в обличчя з дивної зброї, швидше саморобної, а потім подалася до виходу, різко повернула в напрямку кухні й, не зчиняючи галасу, зникла серед кухарів та дівчат у яскравих кімоно, а Святик з простреленою головою, завалившись на стіл, лежав, і кров разом з мізками витікала на його шістсотдоларові черевики. Ілона нічого не зробила, нічого не сказала, а тільки прикрила серветкою рота, подумала: нарешті те сталося, нарешті я здихалася його, а потім яскраво стрельнуло, вибухнуло в голові, що жінкою був не хто інший, як Андрюха Лямур. Вона зрозуміла, що все їй наскучило, що

Андрюха, навіть цього разу, виявився на її боці, сам того не відаючи.

З того дня вона жила життям гейші. Ілона потопала у східних розкошах, щедро розтринькуючи батьківські та Борисові гроші, її кохали вузькоокі, тендітні і покірні китайські, японські, здебільшого в'єтнамські дівчата, її захоплювала, заповнювала глибокі впадини мозку покора. Дівчатка з пружними, майже дитячими сідничками, з маленькими грудьми, які не знали ще чоловіків. Життя її набирало нових обертів — це її східне життя. Воно віддаляло від усіх, наближаючи до чогось глибшого. Принаймні їй так хотілося думати, а коли думаєш, то воно приходить. Але скоро і це їй швидко набридло. Тож того дня, коли жовті квіти колисалися по всій Соснівці, Ілона замовила квиток до Парижа, вже маючи оформлені документи, і зараз неквапом збиралася в аеропорт. Вона нічого не знала про Андрюху Лямура, і, напевне, їй було байдуже, хоча передбачалося, що, можливо, обличчя її перекосить від жаху. Служниця збирала речі, а вона сиділа гола в кріслі й курила, підставляючи обличчя під сонце, що щедро, разом з вітром, заповнювало всі кімнати. Служниця відкрила вікно: над Соснівкою котили білі рафінадні хмари. Вищали гойдалки. Звучала приглушена музика. Замуркав мобільний телефон, але вона навіть не повела брову. Служниця подивилася трохи стривожено і сказала:

— Дзвонять.

— Не твоє діло... Алло... Так... Через три години мене тут не буде, так що приходьте залагодити справи або зараз, або тільки восени. Що? Мені немає діла до ваших акцій. Раніше треба було думати... Так. Чекаю.

Рівно через півгодини вона спустилася в хол до гостей, накинувши коротенького китайського халатика. Охоронець сидів на місці, колупаючись зубочисткою в зубах.

— Вадік, коли ти наберешся... е... культури...

Вадік здвинув плечима, хотів щось відповісти, як двері прочинилися, і він якимось дивом поповз разом з плетеним стільцем на підлогу, позіхаючи, хляпаючи ротом, як рибина. Ілона глянула на двох чоловіків, ще на чотирьох, що топтались у передпокої, широко відкритими очима випромінила подив, але не страх. Одного чоловіка вона впізнала: він був підручним у Бориса, доки не втік до Лямура.

— Що вам треба?

— Хм. Нічого особливого. Тебе і твою кодлу.

— Де Андрій?

— Там, куди ти його відправила.

Халат розійшовся на грудях. Зараз вона таки зрозуміла, як білють її губи. Однією рукою вона намагалася натиснути на дзвоник, який викликає охорону, але рука безпомічно падала, піднімалася і обвисала мертвими кистями.

— Кінчай її, Реді.

Постріл кидонув її на підлогу, але вона звелася, стала на коліна, харкаючи кров'ю на простягнуту долоню; губи у неї ворушилися двома кольоровими намистинами.

— Живуча, — сказав Реді й зробив постріл у голову, а вона навіть ще встигла ухопитися за думку, що в труні виглядати-ме не зовсім ефектно. І завалилася обличчям на паркет, хряснувши наостанок зламаним носом. Реді піднявся і покликав служницю. Та стояла з валізою, і він якусь хвилину повагався, потім сказав:

— Вибач!

Він убив її швидко, з одного пострілу, а потім пішов шукати батька Ілони. Старого він знайшов біля басейну. Той читав, трусячи головою, в інвалідному кріслі. Охоронці сиділи з німими раціями, розкидавши дебели ноги. Цього разу Реді стріляв з автомата «Узі», косячи декоративний сад і людей. За п'ять хвилин все було скінчено. Він закурив, розтягнув вологу огарку, потім набрав номер на мобільнику:

— Все о'кей. Ми їдемо. Папери будуть за годину.

Надворі над Соснівкою пливли рафінадом хмари, тріпотіли голівками жовті квіти, було багато сонця і вітру.

А наступним днем ми прокинулися від того, що хтось б'є у дзвін. Цей звук, зовсім не подібний на звуки монастирської дзвіниці, розбудив, захвилював нас і вигнав цікавих на вулиці. І всі побачили, як Лаврентій, одягнений священником, курить ладан і благословляє каплицю. І народ стоїть проти сонця, чекаючи, коли прочиняться двері храму.

Літературно-художнє видання

УЛЬЯНЕНКО Олесь

ЗНАК САВАОФА

Роман

Головний редактор *Є. В. Мезенцева*
Відповідальна за випуск *Г. С. Таран*
Художній редактор *Л. П. Вировець*
Комп'ютерна верстка: *О. М. Правдюк*
Коректор *А. М. Гоначенко*

Підписано до друку 08.07.13. Формат 70×108 ¹/₃₂.

Умов. друк. арк. 12,60. Облік.-вид. арк. 12,65.

Тираж 2000 прим. Замовлення №

ТОВ «Видавництво Фоліо»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 3194 від 22.05.2008 р.

61057, Харків, вул. Римарська, 21 А

Електронна адреса:

www.folio.com.ua

E-mail: realization@folio.com.ua

Інтернет-магазин

www.bookpost.com.ua

Надруковано з готових позитивів
у ТОВ «Видавництво Фоліо»
61057, Харків, вул. Римарська, 21 А
Свідоцтво про реєстрацію
ДК № 3194 від 22.05.2008 р.